AVOTS

1987. NR. 6 (6) JŪNIJS

ISSN 0235—1420

proza, dzeja, publicistika, kritika

SHOUT
SHARE
IT

Annotation

Avots 1987.06
failu izveidojis Imants Ločmelis imantslochmelis@inbox.lv

Rakstniecība

Andris Pūriņš, «Zilā Jumprava» — I. lpp. Māris Čaklais, dzejoļi— 10. lpp. Aivars Ozoliņš, «Gandrīz simts»—12. lpp. Vojcehs Mlinarskis, dziesmu teksti — 20. lpp. Anrī Truajā, «Zaļā piezīmju grāmatiņa» — 22. lpp. Linards Tauns, dzejoļi — 26. lpp. Egils Zirnis, dzejoļi — 30. lpp.

Kultūra un laiks

Ansis Epners, «Trīs sārti āboli sarkanā aplī» — 32. lpp. Normunds Lācis, «Aicinājums» — 36. lpp. Imants Zemzaris, «Vidu — «I|ģi»» — 41. lpp. «Fotomape» — 44. lpp. Andris Jansons, «Dievs raudāja ākstam līdzi...» — 49. lpp. «Jaunatne Latvijā trīsdesmitajos gados» — 51. lpp. Vilnis Vējš, «Sēdēšana uz tēmas» — 56. lpp. Leonards Lāpins, «Melnā kvadrāta maģija» — 58. lpp.

Laikabiedra piezīmes

Brigita Brīdaka, «Loma visam mūžam?» — 61. lpp. Andris Bergmanis, «Vai tik tiešām? ...» — 65. lpp. Tamara Ringa, «Tikai tev vienīgajam» — 67. lpp. «Pajumte nepateicīgajiem» — 70. lpp. Juris Visockis, «Balināto čībiņu alternatīva» — 73. lpp. Jurijs Glancs, «Mirusī mītne» — 76. lpp. «Atraidīto salons» — 80. lpp.

-
- ZILĀ JUMPRAVA
  - LINARDS TAUNS
  - LINARDS TAUNS
- EGĪLS ZIRNIS
  - EGĪLS ZIRNIS
  - MELNĀ KVADRĀTA MAĢIJA
    - LOMA VISAM MŪŽAM?
    - VAI TIK TIEŠĀM?...
  - PAJUMTE NEPATEICĪGAJIEM
- notes
  - 1

AVOTS

LATVIJAS LKJS CENTRĀLĀS KOMITEJAS UN LATVIJAS PSR RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS LITERĀRI MĀKSLINIECISKS UN SABIEDRISKI POLITISKS ŽURNĀLS JAUNATNEI. IZNĀK KOPS 1987. G. REIZI MĒNESĪ. IZDOD LATVIJAS KP CK IZDEVNIECĪBA RĪGA.

Galvenais redaktors AIVARS KĻĀVIS. **Redakcijas kolēģija:** EDGARS BANS, ILMĀRS BLUMBERGS, GUNTARS GODINŠ (nodaļas redaktors), VLADIMIRS KANIVECS (galvenā redaktora vietnieks), STAŅISLAVA MARSONE, MIERVALDIS MOZERS, SERGEJS NIKOLAJEVS, MĀRIS OGA, JĀNIS PETERS, JĀNIS ROKPELNIS, BAIBA STAŠANE, ĀDOLFS ŠAPIRO, AIVARS TARVIDS (atbildīgais sekretārs), PAVILS VIŠNEVSKIS, IMANTS ZEMZARIS, ROSTISLAVS ZUBKOVS. **Redaktori:** TATJANA FASTA, KĀRLIS RINGS, RUDĪTE KALPINA, OĻEGS MIHAĻEVIČS, NORMUNDS NAUMANIS, EVA RUBENE.

Mākslinieciskā redaktore ANDRA NEIBURGA.

Tehniskā redaktore INĀRA JURJĀNE.

Korektore INGRĪDA SAFRONOVA. **Tulkotāja** TAMĀRA RINGA.

REDAKCIJAS ADRESE: PASTA INDEKSS 226081. RĪGA. BALASTA DAMBĪ 3. ABONEMENTA KASTĪTE 3S. TELEFONI 461190, 465478. MANUSKRIPTUS PIEŅEM DIVOS EKSEMPLĀROS MASĪNRAKSTA UN ATPAKAĻ NEIZSNIEDZ.

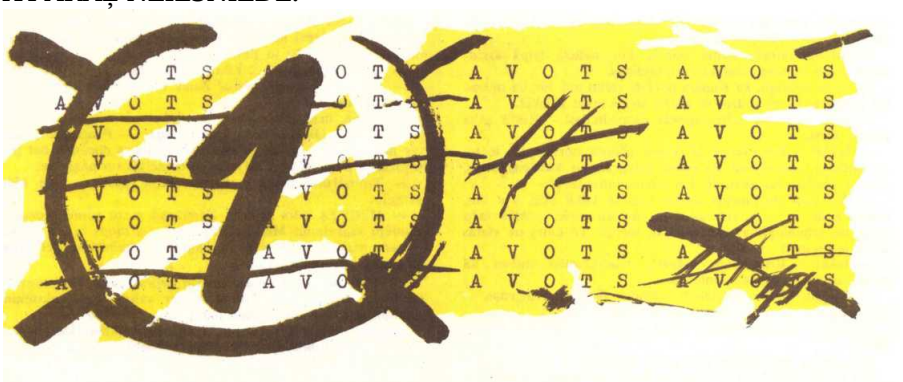

ANDRIS PURINŠ

ZILĀ JUMPRAVA

MAZLIET IRONISKS ROMANS

(Nobeigums)

— Ejam projām, — es atkal čukstu. — Atnāksim citreiz ...

— Tā mēs te varam staigāt katru dienu, — Rūdis klusu atsaka.

Arī viņš jūtas ne visai.

Mēs aizejam pie aizgalda, kuru veido skapis un bufete.

Un tur... Gultā gu| Kaparjānis ar visiem zābakiem un žaketi.

Viņa roka nokarājas pār gultas malu. Mute ir pavērta; ap to spindz mušas.

Mazā skapīša durtiņas un atvilktne ir vaļā; saturs savandīts un daļā izmētāta pa grīdu: vairākas rajona ceļveža brošūras, ar aukliņām pārsietas vēstuļu paciņas, kāds desmits nodzeltējušu fotogrāfiju, avīžu izgriezumi, karameļu bundža ...

Man ausīs sāk džinkstēt, es sagramstu Rūda roku un krampjaini saspiežu; vai tad viņš patiešām neredz, ka Kapars neelpo?!

Bet Rūdis iesmejas, jo Kapars piepeši rīstīdamies nogārdzas un sagrozās, tad guļ tālāk tikpat nekustīgs.

Es atviegloti uzelpoju. Janka ir totāli pilnā.

— Kur viņš tās burtnīcas varētu būt nobāzis? — Rūdis vaicā pats sev un lietišķi sāk rakņāties pa skapīti, runādams:

— Tā, tā, Jankam attiecības ar Knīpstangu un meitu uz nažiem, šie šo istabās nelaiž. Secinājums: istabās slēpis viņš nebūs! Varbūt viņš būs slēpis stallī pie savas vienīgās uzticamās draudzenes Šņurpstiķienes? — Rūdis vaicā un pats arī atbild:

— Nē! Jo burtnīcas viņam ir mīļa un svarīga piemiņa no sievas. Tā kā Kapars ir prātā aprobežots, tad viņš šo nozīmīgo piemiņu slēps pie kaut kāda cita dārguma, un mēs zinām, kas tas ir. Un tas ir — konfekšu bundža ar ordeņiem! Skaidrs, Laiviņ!

— Rūdi, tu no tiesas esi muļķis? — es nervozi prasu. — Beidz taču tarkšķēt un meklē ātrāk!

— Nevajag raustīties, Laiviņ, nevajag! — šis atbild, izvilkdams skapīša atvilktni līdz galam. — Jankiņš droši gulēs līdz vakaram, par to esmu pārliecināts. Steigas nekādas. Jāizbauda mirkļa burvība, lai vēlāk ir ko atcerēties.

— Tu gribi sagaidīt, kamēr Knīpstanga pārrodas mājās? — es nikni nošņācu.

Un salecos, jo aizmugures klusumā atskan tikpat kā metāliskā

roka grāviens:

— Knīpstanga jau ir mājās!

Es apcērtos. Man aizraujas elpa.

Istabas durvis ir atvērtas, un tajās stāv briesmīgais Knīpstanga — maza auguma drukns vīrs ar putna knābim līdzīgu degunu. Viņš viss trīc apvaldītās dusmās.

— Ko jūs te meklējat? — viņš draudīgi man prasa, un es ar stīvu mēli izmoku:

— M-mēs ... atnācām ciemos__pie Jāņa.

Rūdis pieceļas. Viņa sejā sastingusi smaida grimase.

— Mēs ... mēs nekā neesam savandījuši__To visu Kapars pats.

Knīpstanga nekā nesaka. Viņa nešpetnais skatiens zvēro. Kaut arī augumā viņš man līdz plecam, es jūtu, ka viņa iespaids uz mani ir hipnotizējošs, es jūtu, ka viņš ir paralizējis un pakļāvis sev manu gribu, un tagad saprotu, kā varenais Kaparjānis, kas ar pusduci tādu vienlaicīgi tiktu galā, dreb viena vienīga šitāda priekšā.

— Grautiņu šeit esat sarīkojuši jūs! — Knīpstanga uzkliedz, un augšlūpa viņam atšaujas tikpat kā tam sunim ārā, un pavīd sīku un asu zobu rinda. — Jānis nekad vēl nav tā darījis!

— Mēs nē-e, — es velku. — Mēs tikai atnācām pie Jankiņa ciemos.

— Jankiņa?! — Knīpstanga ierēcas un aizmetas pie sienas, kur uz āķa karājas Šņurpstiķienes pātaga, norauj to. — Ak, **viņš priekš jums jau ir Jankiņš?! Kas viņš, vecs un slims cilvēks, var jums būt par draugu?!**

Knīpstanga atrauj kādas durvis, kur nelielā telpā sarindotas piena kannas, sasietas zaru slotiņas.

Un te es ieraugu, ka Kapars pavēris vienu aci, lūr uz mums. Kā pamana, ka es redzu, tā mirklī slēģis atkal priekšā.

— Mēs esam no arheoloģiskās ekspedīcijas! — Rūdis saka trīcošā balsī.

— Iekšā! — Knīpstanga ar ķēves pātagu norāda uz ieeju.

— Milicija noskaidros! Es esmu brīvprātīgais kārtības sargs, man ir tiesības jūs aizturēt! Un dokumentus šurp!

— Nu kādi dokumenti mums vasaras laikā līdzi var būt, biedri Knīp__— es žēli saku un iekožu mēlē. — Mēs taču esam no arheoloģiskās ekspedīcijas, biedri! To katrs uz vietas varēs apliecināt!

— Iekšā! — Knīpstanga uzbrēc, raudzīdamies mūsos kā savos visniknākajos ienaidniekos.

— Lūdzu, lūdzu atlaidiet! — Rūdis žēlinoši iedziedas, — mēs nekad te vairs nenāksim, goda vārds ...

— Iekšā! Un nemēģiniet mukt — laidīšu zvēru no ķēdes!

Iekšā!

Knīpstanga noplīkšķina pātagu kā dresētājs.

Un no šī plīkšķa es satrūkstos, izmisumā metos uz durvīm, Knīpstanga lec ceļā un sit, kaut kas apdedzina plecu, es triecos viņam virsū, un viņš kā bumbiņa atlido sānis, es atrauju vienas durvis, tad otras, un laukā esmu, jožu garām satrakotajam sunim, kura rējieni pāriet gaudošanā, un, tikai aizskrējis līdz ce|a pagriezienam, atskatos.

Šurp skrien ari Rūdis.

— īstākais sumpurnis! — viņš dveš, pāriedams soļos. — Trakās mājas filiāle!

Es nekā neatbildu, un mēs žigli soļojam uz māju pusi. Brauku plecu; nežēlīgi dedzina. Pavelku nost krekliņu — stiepjas sārta svītra.

— Pāries! — Rūdis mierina. — Šņurpstiķieni ar to pašu pīcku sit katru dienu, un nekas!

— Tu turi muti! — es vairs nevaru, atceros, cik pašpārliecināti viņš tur ākstījās, kā pēc tam Knīpstangas priekšā zemojās.

Bet Rūdis strīdēties negrib, viņš prāto, ka uz Kaparmājām vēlreiz mums iet nav ieteicams; Janka jānovaktē vienalga kur, bet citur.

— Tu dzirdēji, ko teica Knīpstanga? — Rūdis vēl apprasās. — Ka tas neesot bijis Kapars, kas tur ārdījies! Man jau ari liekas, ka diez vai viņš ar sev tik dārgām mantām tā būs apgājies.

— Kapars? — es nosmīkņāju. — Kas attiecas uz mani, tad es domāju, ka tas nav tas briesmīgākais, ko viņš dzērumā būtu spējīgs nostrādāt.

Kad jau ejam gar ierakumu laukumu, no mājas pa taku uz ezeru dodas Māris. Viņš stiepj saliktu raskladušku. Mūs ieraudzījis, viņš it kā grib griezties atpakaļ, tad tomēr turpina ceļu.

Rūdis iegrūž man sānos dunku un noķiķina. Bet es jau lieliski redzu arī pats. Līgavainim zem kreisās acs zilums.

Beidzot, es ļauni nopriecājos. Kā saka parunā, dieva dzirnas maļ lēni, bet labi.

Mēs pieliekam soli, bet Māris ari nav no gliemežu sugas; glaudīdams vaigu, lai aizsegtu zilumu, viņš piedod ātrumu un iet garām, pirms mēs tiekam uz takas.

Taču tas, kas notika ar mums Kaparmājā, ir izsmēlis emociju krājumu, lai mēs ar Rūdi sāktu apspriest kaut kādu nožēlojamu zilumu.

— *Cest la vie,* kā teiktu Montēņš, — es tikai piezīmēju.

— Vienīgi interesanti, vai viņš būs sitis Ģirtam pretī, vai nē?

— Rūdis atsaka, un mēs izšķiramies.

Es dodos uz mansardu, kad ieraugu ceļa pagriezienā nobrauktu «Iž-Planeta» ar blakusvāģi.

Laikam Galēvičam ciemiņš, es nodomāju, un kāpju augšā pa kāpnēm.

Pie mansarda durvīm spēji sastingstu. Mana asā dzirde, par kuru brālis saka, ka tā saklausot visu, ko vajagot, un visu, ko ne, uztver vieglu troksni, tā kā šņukstus, tā kā elsas.

— Es nekā nevaru darīt... It nekā ... Man jābrauc viņam līdz...

Tā ir Zanes balss, un viņai atbild aizsmakusi Ģirta:

— Zanīt, es tevi mīlu__Ja tu aizbrauksi, mēs nekad vairs neredzēsimies ... Es to jūtu ...

— Ģirt, mīļais Ģirt... Liktens ir stiprāks par mums ...

— Pasūti to Māri pie velna! Zanīt, mēs būsim laimīgi, es tevi uz rokām nēsāšu!

— Ģirtiņ, man jāiet...

— Jā, tev jāiet! — Ģirts griezīgi šņāc. — Protams, kā gan tev nebūtu jāiet, ja viņam māte universitātes docente, bet tēvs sojuzutiļa pieņēmējs! Viss kopā, protekcijas un bagātība!

— Tu nerunā taisnību, Ģirt! — Zane šņukst. — Arī Māri es mīlu!

— Mīli?! Es vairs nevaru, Zanīt! Kā es to ķēmu redzu, tā zaudēju saprašanu! Man pat bijis bail, ka tādos brīžos pa ķērienam nepagadās duncis vai kaut kas tamlīdzīgs! Bet tagad es par to parūpēšos speciāli!

Pa iekšu sākas rosīšanās, cik var saprast, viņš viņu skūpsta, bet viņa, lai gan jūt vājumu, tomēr vairās. Tad čukstēšana atjaunojas apmēram ar tādu pat saturu.

Saausos. Pēc trokšņa šķiet, ka apgāžas raskladuška.

— Tu esi dumjš, Ģirt?! — Zane pusbalsī asi uzsauc.

— Es tevi mīlu, Zanīt!

— Laid mani!

— Es tā vairs nedarīšu, — Ģirts čukst. — Un saproti taču, tu nedrīksti braukt projām ... Padzīvo kādu nedēļu, un tev būs laika visu labi apdomāt. Un tad tu beidzot sapratīsi__

— Ģirt, ko tu dari?! Ģirt, piecelies, nestāvi uz ceļiem! ... Es vairs nevaru, tu dzen mani izmisumā ...

Dzirdamas viņas elsas, tad sāk griezties vecais disks, tikai šoreiz nelamā Māri, bet sola studēt kā teicamnieks un stāsta par savām nākotnes perspektīvām, taču Zane tikai atkārto, ka viņa ar Māri jau saderinājusies, bet Ģirtu atcerēšoties visu mūžu. Ģirtu šāds variants neapmierina, viņš labāk grib, lai Zane kaut trīs mūžus pēc kārtas atcerētos Māri.

Te lejā nočīkst ārdurvis, un es ieraujos kaktā, lai mani no apakšas nepamanītu. Soļi aiziet līdz vadītāja istabas durvīm, un atskan Galēviča nervozā balss:

— Ej iekšā, Rūdi!

Noklaudz durvis, bet ar to viss nav galā. Galēvičs kāpj augšā, parādās pagriezienā. Viņš ir bāls, tāds kā sabijies, klusējot pamāj ar pirkstu un kāpj lejā.

Es ceļos un eju pakaļ.

— Kas noticis? — prasu, bet Galēvičs neatbild. Liekas, ka viņš nav tik daudz izbijies, cik pārskaities.

Viņš atrauj istabas durvis un pieklājīgi palaiž mani pirmo. Es ieeju, un man mute paliek vaļā.

Pie lielā galda, kurš nokrauts ar shēmām un zīmējumiem, sēž cilvēks miliča formā. Cepure un planšete pie elkoņa, bet elkonis uz galda, pirksti nozīmīgi bungā pa papīriem. Vienu kāju viņš pārmetis otrai, šūpo, bet kājās spīdīgi stulmeņi.

— Žēl, ka mans vietnieks Līcis šovakar aizbrauca uz Rīgu, — Galēvičs kā atvainodamies izgrūž.

— Nekas, — milicis laipni atsaka.

Galēvičs smagi apsēžas savā gultā; atsperes vien nočīkst.

Vienīgi Bitīte jūtas savā ādā; viņa ieritinājusies gulriņā un jau saldi čuč.

— Nesaprotu, kas noticis? — kašķīgā balsī prasa Rūdis. Viņš atspiedies ar muguru pret sienu un izskatās samiegojies.

— Kas te par orģijām, ka neļauj gulēt? Bet rīt, tad gan zinās modināt minūti minūtē?

— Ko?! Tu vēl pacelsi balsi?! — Galēvičs ieķērcās. — Vai es neesmu aizliedzis iet uz Caķejezera pilsdrupām? Vai to pašu nav teicis Einārs? Kad jūs vienreiz ņemsiet galvā to, ko saka?

Uzdevis tādus retoriskus jautājumus, Galēvičs apklust.

— Es esmu leitnants Egons Pētersons! — saka milicis, un viņa smalkajā balstiņā jūtama pašapziņa. Pats viņš sīks un tievs, seja ar bērnišķīgiem vaibstiem. Tātad tāds izskatās iecirkņa pilnvarotais, kas zaga ābolus Kapara dārzā un pēc tam piečurāja bikses.

— Ko jūs meklējāt vecajās pilsdrupās? — leitnantiņš turpina un uzmanīgi nopēta mani, tad Rūdi.

Es aizeju pie loga, atspiežos pret palodzi un arī paskatos Rūdī, sak', ko šis nu labu pateiks. Bet Rūdis laikam gaida, ko teikšu es, un tā mēs klusējam abi.

— Puiši, jums biedrs leitnants kaut ko vaicāja! — Galēvičs atrauj krekla apkaklīti; viņam smagi elpot, spicais deguns, šķiet, kļuvis vēl spicāks.

Labi, nav ko vilkt laiku, nospriežu, jākratās ātrāk vaļā.

— Ziniet, biedri milici! — es sāku. — Tā nu ir sagadījies, ka mēs ar draugu tā pa īstam esam laukos nokļuvuši pirmo reizi mūžā. Un iespaids ir kolosāls! It īpaši naktīs! Zvaigžņota debess, pirmatnējā daba ...

Un tā tālāk, visi jaukumi, kuros ietilpst ari romantiskās pilsdrupas.

— Romantiski? — pilnvarotais pārjautā. — Un izrakt divus metrus dziļu bedri arī ir romantiski?

Es tikko noturos, lai neiesmietos.

— Ko jūs saprotat ar jēdzienu «valsts aizsargājamu objektu postīšana»? — pilnvarotais jautā tālāk un, atbildi nesagaidījis, turpina:

— Arī patvaļīga rakšana kvalificējama kā postīšana, par ko nesama atbildība pēc Latvijas PSR Krimināl kodeksa attiecīgā panta.

Galēvičs pavelk naktsgaldiņa atvilktni un iebāž mutē kaut kādu tabletīti.

— Ja nesama, tad nesama, — es liekulīgi smagi nopūšos.

— Kaut kāda viena štrunta bedre! Tad jau konkurentu bandu būs jāietupina uz mūžu.

— Tas labi, puiši, ka jūs nemēģināt izlocīties, — leitnants gandarīts pasmaida. — Es, protams, varētu jūs sākt izprašņāt, ko jūs tur meklējāt, un tad mēs nonāktu pie leģendas par Zilo Jumpravu, pie apslēptās mantas un, tā teikt, visādām nereālām dumjībām. Bet mēs ar izrakumu vadītāju biedru Galēviču visu norunājām. Viņš apsolīja, ka jūs Caķejezera pilsdrupas likšot mierā.

Pilnvarotais paskatās Galēvičā, tas savukārt mūsos un drūmi noburkšķ:

— Lai viņi apsola paši!

Kas ta' man, es iekšēji pavīpsnāju, vai vārdi naudu maksā?

— Neies jau, neies! — novelku. — Rūdi, saki tu ar'!

— Ak, jā! — Rūdis attopas, laikam par kaut ko aizdomājies. — Nē, nē, neiesim!

— Jūs esat prātīgi puiši! — milicis saka, mūs vērīgi nopētīdams* it kā vēlēdamies pārliecināties, par cik procentiem varētu ticēt mūsu labajai gribai, un sāk stāstīt, ka pats cēlies no šīm vietām, ka puikas gados tāpat kā visi citi skraidījis uz pilsdrupām, meklējis aprakto mantu, taču tikai tagad saprotot, ka darījis slikti. Diemžēl tad neesot bijis neviena, kas to izskaidrotu. Bet šodien tautas kulturālība un nacionālā pašapziņa augusi tiktāl, ka savādāk sākuši raudzīties uz pagātnes mantojumu. Pārāk daudz jau postā aizlaists kultūrvēsturisku objektu un materiālu liecību par svarīgiem notikumiem tautas

dzīvē. Tāpēc jānobremzējot un jācenšoties saglabāt to, kas vēl atlicis. Arī Caķejezera pilsdrupas.

Tā pilnvarotais nodarbojas ar noziegumu profilaksi, un es viņam pilnībā piekrītu — svēti vārdi, ko viņš saka. Bet mēs taču nekā nepostīsim! Viens vienīgs precīzs rakums pēc Kapar-lienas burtnīcām, un tad manā mūžā nevienu vienīgu reizīti! Pilnīgi pietiks no šīs.

Protams, nevienam no klātesošajiem, izņemot Rūdi, jau to neiestāstīsi.

Pa logu istabā iespīd sarkanīga gaisma. Saule sākusi domāt par rietēšanu, un arī pilnvarotais nonācis pie beigām.

— Skaidrs, puiši?

Es automātiski paloku galvu un jūtu, ka manī kāds cieši raugās.

Tas ir Rūdis. Viņš nemanot nostājies pie grāmatplaukta. Saules staros viņa seja ir sārta kā indiāņu maska, sašķobīta ņirdzīgā grimasē. Viņa skatiens norāda uz roku, kas atrodas uz grāmatām. Pirksts iebraucis starp diviem sējumiem un pavelk uz āru plānu brošūru, kas citādi starp tiem pilnīgi nozudusi.

Man aizraujas elpa. Tas taču ir nozagtais ceļvedis pa rajonu!

Galvā iemājo bezgalīga skaidrība.

Galēvičs! Ak, tu, divkājainais hameleons! Sak\ brošūra pazūd, un mēs kā bez rokām! Kur citu šeit, pļavu un mežu vidū, dabūsi? Un bagātības ari tiek uzskatītas par neesošām, tā ka smalkais aprēķins skaidrs: čaļi papukstēs, papukstēs un nomierināsies. Turklāt bibliotēkā atlikušos eksemplārus, cik varēja spriest, iztīrījis Jaunzems. Viltīgi izdomājis, maita tāds!

Es uzmetu Galēvičam zibenīgu skatienu.

Sēž savā gultā uzkumpis. Sarkanā saules gaisma netiek klāt, izbeidzas pusmetru no pleca. Ieslēpjas tumsā, atgādina plēsonīgu putnu, kas uzglūn laupījumam. Bet iedomāt par to, ka brošūras būs Kaparam, tik tālu viņam prāts tomēr nav sniedzies. Protams, brošūra nekam neder, tur patiesība nav uzrakstīta, tomēr, kad zaga, to vēl zināt nevarēja. Groza tagad līko knābi, domā laikam par Rihardu, kura nakts gaitas viņu, redziet, neinteresē. Bilde skaidra kā skatlogā — Galēvičs ir smadzeņu centrs, Rihards kā fiziski ļoti attīstīts — izpildītājs.

Un te man prata iešaujas vēl viena doma, no kuras tūlīt kļūst neomulīgi, — ko mēs varētu sacīt par Pētersonu? To, ka milicis nekā nenozīmē. Un mums tak ir zināmi fakti no viņa biogrāfijas, kur pats ar zādzībām ir nodarbojies. Turklāt paņēmiens, ar kādu viņš piespieda pārdevēju Sarmīti apprecēties, ir no filmām par Sicīlijas mafiju. Tagad Galēvičs viņu sarunājis, lai pilnīgi oficiāli dabūtu mūs projām no pilsdrupām, jo mēs esam izrādījušies no

tiem, kas astes neierauj.

Apmēram tādas domas man mirklī izzib cauri smadzenēm, kad Galēvičs sakustas un svempjas laukā no gultas.

Es iztrūkstos, pagrūžu ar plecu vaļā loga pusi.

Bet Galēvičs iet pie galda, lej no termosa krūzē karstu tēju, grib cienāt leitnantu.

— Paldies, mani jau sieva sadzirdīja, — leitnants mēģina atteikties, tomēr Galēvičs neatlaižas, noliek priekšā tikko iesāktu paku ar sausiņiem.

— Ēdiet, ēdiet! — viņš mudina, caur pieri palūr manī un noburkšķ:

— Taisi ciet logu, salaidīsi odus!

Es pieveru, bet tā, lai mirklī varētu atsist vaļā.

Pilnvarotais grauž sausiņu ar tādu kāri un tik alkatīgi piestrēbj tēju, ka man mostas šaubas, vai tiešām sieva būs viņu tik mīļi ar tēju izvadījusi, kā pats stāstīja.

— Puiši, drupās it kā vēl kādi šiverējoties? Pa naktīm.

— Iespējams, — es piesardzīgi atsaku. — Vai maz kam kāre uz mantu?

Galēvičs novaidas un ieslīgst atpakaļ gultā.

Pilnvarotais pievēršas man un ar pilnu muti prasa:

— Pastāsti, ko tu par viņiem zini?

— Nekā, — es atbildu. — Ja es par viņiem kaut ko zinātu, tad tagad jau droši vien būtu auksts!

— Galēvičs galīgi zaļš izvelk no atvilktnītes otru tabletīti un iebāž mutē.

— Ak, jūs interesējaties par tiem, kas rok drupās? — it ka viņam tikai tagad būtu pielecis, ieprasās Rūdis. Viņš ir atgriezies vecajā vietā tuvāk durvīm.

— M-hm! — Pētersons krata galvu, norīdams, ka teiktu kultūristi, barību.

— Bet varbūt šeit vēl atrodas cilvēki, kas varētu pastastīt kaut ko tuvāk par apslēpto bagātību? — Rūdis, muļķais, turpina un neapjēdz, ka Pētersons, iespējams, uz vienu roku ar Galēviču! Bet es nepagūstu iejaukties. Leitnants, nokozdams sausiņu, vaicājoši izgrūž: «M-hm!», un Rūdis jau vālē vaļā.

Viņa acis mirdz, viņa runa ir kaismīga. Viņš izstāsta visu. Ka mēs patiešām esam gribējuši rakt, līdz šim brīdim, protams, jo tagad esam sapratuši, ka tas nav labi, atmasko konkurējošo firmu, pataisīdams šos par galīgiem izdzimteņiem, taču par Kaparjāni un burtnīcām ne vārda, malacis, un nobeidz ar brošūru, kura tikusi mistiskā kārtā nozagta.

— Tomēr nekādas mistikas šeit nav, biedri leitnant! — Rūdis sarkastiski nosmejas. — Ja jūs gribat paskatīties uz pazudušo

brošūru, tad varat aiziet pie grāmatplaukta. Tā atrodas starp «Latvijas PSR arheoloģiju» un «Po sļedam drevņih kuļtur». Secinājumus jūs izdarīsiet pats.

Es skatos Galēvičā. Viņš galīgi sašļucis, pelnu pelēks, iesmejas sīkiem, nervoziem smiekliņiem.

— Ak, tā brošūriņa! Noņēmu viņiem, lai nepiedzen galvas ar muļķībām, tomēr,, kā redzams, līdzējis nav.

Pilnvarotais enerģiskiem soļiem aiziet pie plaukta un izvelk brošūriņu, atšķir.

— Jā, — viņš nosaka. — Rajona bibliotēkas zīmogs.

— Biedri leitnant! — Galēvičs sasparojas un sašutis iesaucas:

— Jūs tak nesāksiet domāt, ka es ...

— Nē, taču, nē, — Pētersons pasmaida. — Tikai nevajadzēja slepus ņemt brošūru.

— Vai man nāca prātā, ka viņi būs tik stulbi?! — Galēvičs satriekts runā. — Domāju, brošūra no acīm nost, nomierināsies. Pieauguši cilvēki, un tik stulbi, mans dievs, cik stulbi! — viņš satriekts šūpo galvu. — Kurp mēs ejam!

— Un Rihards? — es prasu.

— Ko — Rihards? — Galēvičs nesaprot.

— Kāpēc Rihards drīkst brīvi klaiņot pa naktīm? Tas rada zināmas aizdomas, ka varētu tomēr pastāvēt...

Vadītājs ne|auj man pabeigt, viņš vārgi izdveš:

_ — Un tad tu domā, ka mēs ar Rihardu arī meklējam mantu? Ārprāts!

Viņš ar drebošu roku izņem no atvilktnes trešo tabletīti.

Bet šīm aizdomām galu dara pilnvarotais, ja tikai pats, protams, nepiedalās spēlītē. Izzinājis, kāds Rihards pēc izskata, viņš atviegloti nosaka:

— Tagad man beidzot skaidrs, no kurienes ir tas ambīlis, kurš sācis piestaigāt pie Ota māsas.

— Kurp mēs ejam! — Galēvičs pēkšņi atkal iesaucas; viņa sejā sāpes un izmisums.

Un viņam iekšā sabrūk kaut kāds aizsprosts, un plašā straumē laužas ārā viss, kas sakrājies; viņš klāsta tikpat kā grēksūdzē. Vienīgais, ko viņš gribot, esot strādāt, mierīgi strādāt, arheoloģija viņa dzīvē esot viss, gan maizes darbs, gan aizraušanās, un sieva pie slimā tēva, un mājas rūpes, mazā meitiņa arī tagad viņa daļā, un doktora disertācija, kurai ienaidnieki liekot priekšā šķēršļus, un tāpēc viņam esot jābūt piesardzīgam, ļoti piesardzīgam, lai tikai neatgadītos kaut kas ekstremāls, un te vēl mēs ar savu Zilo Jumpravu.

Ja es sākumā pret Galēviču jutu žēlumu, tad tagad man sanāk dusmas.

— Piedodiet, vadītāj! Jūs taču pats nesen kā teicāt par Ilonu, Rūdi un mani cildinošus vārdus. Kā tad pēkšņi nu tā?

— Teicu gan! — Galēvičs nobeigt netaisās, un tad pasaka kaut ko tādu, ka es kļūstu mēms. — Kā lai neteiktu, ja jūs uz šejieni atbraucāt bez radio un magnetofoniem?

— Tāpēc vien? — es izdabūju.

— Vai tas ir ma»? — Tagad Galēvičs skatās manī kā nepilnīgā. — Citos izrakumos iet vaļā tāda kakofonija no rīta līdz vakaram!

Es, nudien, nezinu, ko sacīt. Saka Rūdis:

— Neviens neko neņēma līdzi tāpēc, ka domāja atbraukt kulturālā vietā! Bet te pat elektrība ir tikai priekšniecībai!

Vadītājs bezcerīgi atmet ar roku un aiziet pie gultas, kur guļ meitiņa. Viņa miegā sākusi grozīties.

Leitnants klusi vaicā:

— Tad jūs, biedri Galēvič, neiebilstat, ka puiši atbrauc man līdzi? Citādi tie tur sastāstīs zilus zaļus brīnumus.

Galēvičs smagi nopūšas; redzams, ka negrib vis, tomēr saka:

— Tikai atvediet viņus pēc tam atpakaļ!

Mēs trijatā izejam no istabas, un leitnants atrod tomēr par vajadzīgu paprasīt mūsu piekrišanu.

Es ar mieru braukt, bet Rūdis no tiesas apvainojies.

— Es eju gulēt! Esmu darba cilvēks, un man pēc konstitūcijas pienākas nakts atpūta! Ja mani vajag par liecinieku, sūtiet oficiālu pavēsti! Man apnicis! Te taisās saukt pie kriminālatbildības, te aicina par liecinieku, te nosauc par infantilu, te vēl velns zina par ko! Kad reiz nāks tas svētais brīdis, kad mani sāks turēt par normālu!

Rūda apaļā seja pauž sašutumu, viņš nikni nospļaujas un iet projām, kāpj augšā uz mansardu.

— Pietiks ar mums abiem! — leitnants saka un uzliek galvā formas cepuri.

— Pag', pag'! — es izmetu un lēkšoju pakaļ Rūdim, sagrābju aiz pleca un nošņācu:

— Tu nemuļķojies!

— Lai viņi visi iet galīgi! Dabūs rīt rokā Kaparu un taisīs visam the end!

— Rūdīt, mums tak jāpadzen konkurējošā firma! Un tad, tā kā Galēviča firma bijusi blefs, mēs paliekam vienīgie!

— Pa vienu nakti nekas nenotiks!

— Tu tiešām esi infantils! — es asi nogriežu. — Tad vismaz neveicies pampt uz manu gultu, tev pašam ir sava!

— Nu re! — Rūdis atjēdzas. — Redzi, cik no visa jau esmu sajucis!

Viņš kāpj atpakaļ, bet es ieeju mansardā, lai uzvilktu kaut ko priekš nakts.

Un apraujos.

Zane ir projām, bet mana gulta ir aizvilkta pie loga, un tajā sagumis sēž Ģirts. Viņa pleci raustās.

Sarkanīgās saules staros ausī vizuļo sudraba gredzens.

Viņš atskatās. Vaigs ir nobrāzts un lūpu kaktiņš uztūcis. Viņa seja mitra; viņš ir raudājis.

— Es domāju, ka jūs visi verandā spēlējat kārtis, — Ģirts cenšas runāt nosvērtā balsī, taču nekas neiznāk.

— Vēss palika, — es saku, it kā atvainodamies. — Atnācu uzvilkt džemperi!

— Es te pasēdēšu, Aigar, labi? — viņš prasa.

— Protams, Ģirt! — es atsaku, stīvēdams kājās džinsus.

Jā, panks ir demoralizēts. Kur palicis viņa auksti dzeldīgais skatiens? Kur palikusi viņa izaicinošā izturēšanās! Vien frizūras atliekas un gredzens ausī apliecina, kāds kādreiz bijis Ģirts.

Tomēr esmu kļūdījies. Kā pabeidzu šņorēt krosenes un atliecos, tā ieraugu veco panku. Gredzens ausī noņirb, kad viņš strauji pagriežas pret mani, lūpas sakniebjas plānas, acis savelkas šauriņas, un viņš histēriski izgrūž caur sakostajiem zobiem:

— Es vairs nevaru, Aigar! Kā es to ķēmu redzu, tā jūtu, ka zaudēju saprašanu! Man paliek bail, ka tādos brīžos pa ķērienam var gadīties nazis vai kaut kas tamlīdzīgs!

Diemžēl gaidītā reakcija no manas puses neseko. Es jau šito pašu gandrīz vārds vārdā esmu dzirdējis, kad viņš baidīja Zani.

Tomēr arī uz zoba Ģirtu nevelku. Man Ģirta ļoti žēl, viņš jau tā ir nelaimīgs! Kaut gan varbūt arī laimīgs, ka tiks no tādas Zanes vaļā, es domāju, meklēdams pa visām malām džemperi. Baigākā lēdija atradusies! Jauc diviem čaļiem galvas, moka kā sadiste! Tā vien vajadzētu, lai tu vecmeita paliktu! Tāpat arī Ilona! Atsakies no rūķīšu bagātības, vai arī es aiziešu ar Rūdi! Un aizies arī, fakts! Vajadzētu sarunāt ar Rūdi un par abiem šo pamest! Lai kūko abas divas ar Zani! Vai maz uz pasaules citu meitu? Bet tad, mugursomā rakņādamies, paškritiski pavīpsnāju: ak, Laiviņ, Laiviņ, vai maz uz pasaules arī citu puišu? Turklāt, ja tā labi padomā, tad tāda stulbene Ilona uz pasaules ir viena vienīgā!

Sasodīts, kur es to džemperi esmu iegrūdis?

Ģirts atkal skatās laukā pa logu, un man pielec.

— Ģirt! — es saudzīgi iesakos.

— Nevajag, Aigar! — viņš klusu atsaka. — Labāk staigā …

— Ģirt, man liekas, ka tu esi uzsēdies uz mana džempera!

Ģirts paslejas un izvelk no apakšas džemperi.

Neatskatīdamies

pasviež man.

— Paldies! — es saķeru un, mirkli pavilcinājies, saku:

— Ģirt, ja nu tu gribi... Tu vari pā/gulēt tepat manā raskladuškā.

— Un kur gulēsi tu? — viņš atjautā.

— Uz grīdas. Nebūs pirmā reize. Un vispār, sportista dzīve jau tāda, ka citkārt esi laimīgs, ja tā pati grīda ir, ka tik jumts virs galvas.

— Jā? — viņš silti pajautā. — Paldies, Aigar! Tu esi labs draugs.

Ģirts izvelk kabatlakatu un šņauc degunu.

Man paliek labi ap sirdi, ka panks mani nosaucis par draugu, un es nojoņoju lejā pa kāpnēm. Uz lieveņa mani nepacietīgi gaida Pētersons.

— Tūlīt, biedri leitnant! — es izgrūžu. — Vel trīs sekun-dītes!

Pametu skatu apkārt, vai tuvumā nav Rūdis, šmaucu iekšā aptumšotajā noliktavas istabā, un, tikko ar auss galu saklausu, kā noskrapst meiteņu istabas durvis, tā man virsū kāds uzgru-žas.

Es instinktīvi paraujos atpakaļ, viņš arī.

— Rūdi! — es nošņācu caur sakostiem zobiem. — Kā tev nav kauna!

— Un tev? — viņš klusu šņāc pretim.

— Mēs taču norunājām, ka līdz bagātības atrašanai Ilona būs «tabū»!

KRISTAPA 0EL2A ZĪMĒJUMS

— Bagatības? — es jutu, ka tumsa viņš ņirdz. — Vai tad tu nedevi Ilonai solījumu bagātību nemeklēt?

Tagad man pielec. Ak tu, muļķis, muļķis, Laiviņ! Kas par viltību, kas par rafinētu cūcību! Viņa te raujas pa diviem gaņģiem.

— Bet mums, Rudi, kaut kas bija savstarpēji norunāts? — es tomēr gatavojos tēlot aizvainoto.

— Tad kāpēc tu te nāci? — viņš atcērt.

— Es pamanīju, ka tu ievilkies, un ...

— Beidz, Laiviņ, beidz melot! — Rūdis viebjas. — Pašlaik tam nav īstais brīdis.

— A! — es ironiski novelku. — Notēloji, ka uznākuši «melnie», lai nebūtu jābrauc mums līdzi, lai tikai varētu izpatikt Ilonai un aprunāt mani! Bet tad Rūdītim alkatīgā sirsniņa neizturēja, sak', rakt jau neraks, taču arī pabūt mantas tuvumā ir kaut kas, kad tādi tīksmi bagātības fluīdi plūst cauri ķermenim un paliek tik labi, labi, ka ...

— Aizveries! — Rūdis čukstus uzsauc. — Atstāsim to vēlākam, par cik arī man tev šis tas biezāks sakāms! Ej un atprasies!

Viņš pagrūž mani uz meiteņu istabas pusi, pats iziet ārā un aizver durvis.

Es viegli pieklauvēju un iečukstu pa atslēgas caurumu.

— Ilon, panāc uz brītiņu! Es zinu, ka tu neguli!

No iekšpuses slēdzenē tiek iebāzta atslēga, divas reizes apgriežas, un durvis paveras, iznāk Ilona, tīstīdamās halātiņā, un paliek stāvam gaismas strēlē, kas plūst no istabas.

— Aigar, tu nemaz nedomā iet gulēt? — viņa it kā samiegojusies prasa un nožāvājas.

— Gribēt jau gribu, — noplātu rokas. — Taču diemžēl... Nācu prasīt tev atļauju!

Un stāstu Ilonai visu, bet viņa, odze tāda, klausās ar tādu sejas izteiksmi, it kā to dzirdētu pirmo reizi.

— Tad tu tomēr esi nolēmis mest tam trakumam mieru! — beidzot Ilona priecīgi iesakās un tā paskatās ar savām rudzupuķu zilajām actiņām, ka man paliek labi ap sirdi.

— Kā tad savādāk? — es paraustu plecus. — Es taču tev apsolīju, ka nemeklēšu. Un tu apsolīji, ka mani mīlēsi.

— Aigar! — Ilona brīdinoši uzsauc. — Tu visu sāc sagrozīt! Bija runa par to, ka tev ir iespējams apliecināt, ka ... nu, ka tu mani mīli... Bet apliecinājums taču vēl nav rezultāts.

— Nav?

— Katrā gadījumā, ja rezultāts vispār ir, tad tas sastāv no daudziem apliecinājumiem.

— Piedod, Ilon! — es sāku uztraukties. — Tādas sarunas ar matemātisku ievirzi mums šodien nebija!

— Tam taču jābūt skaidram pašam par sevi!

— Un kas tie tādi par daudziem mīlestības apliecinājumiem? Un cik gabali?

— Nejautā man tādas lietas! — Ilona vairās. — Tur nekā iepriekš nevar zināt!

— Varbūt miljons? — aizkaitināti iesmejos. — Bet varbūt tikai divi?

Ilona vienīgi nopūšas un saka:

— Labāk norunāsim, Aigar, nekad vairs nestrīdēties, ja?

— Labi, Ilon! — es piekrītu. — Kaut arī man nāksies vienu otru biezāku vārdu tev pateikt, tagad nav laika, gaida milicis, tomēr mēs norunāsim mūžā vairs nekad nestrīdēties.

— Tas ir jauki! — viņa saka, un petrolejas lampas gaisma met tādu spīdumu viņas acīs, ka tās kļūst tādas savādas, zalkstī vien, bet smaids tāds nesaprotams, tāds vilinošs un pazušanā dzenošs, ka man sāk reibt galva, un es pieķeros pie stenderes, un tad, pats nezinu kā, tikai jūtu viņas siltās lūpas pie savām.

Te Ilona pēkšņi ienirst durvju spraugā, tās aizveras mana deguna priekšā, slēdzenē pagriežas atslēga.

Es palieku, blenzdams durvīs, līdz vētra manī norimst, un es varu atkal sakarīgi domāt, bet domas, sasodīts, nav no labo lietu pasaules! Izņemot, protams, apjēgu, ka Ilonu mīlu bezprātīgi. Es domāju: kas pirms brīža notika starp Ilonu un Rūdi? Vai ne kaut kas tāds pats? Viņš taču man pretim nāca tīri priecīgs. Rokas sažņaudzas dūrēs, un man nežēlīgi gribas no visa spēka gāzt pa Ilonas durvīm. Vai arī spārdīt tā, ka tās sašķīst šķēpelēs. Bet es valdos. Nē, nē! Man jāsaglabā skaidrs prāts. Ar Rūdi arī es nedrīkstu strīdēties. Mums jāatrod manta! Tad es Ilonai uzdāvināšu nevis ceturto daļu no savas puses, bet gan pusi! Neticu, ka Rūdis savā mantkārībā uz kaut ko tamlīdzīgu būs spējīgs. Jā, es Ilonu apzeltīšu! Nu labi, varbūt ne pusi, pietiks ari ar divām piektdaļām. Šodien, kad skuķi nereti izmaksā čaļiem, lai tikai šie ar šīm ietu, arī divas piektdaļas būs grandiozi. Un vairāk arī nemaz nav vajadzīgs. Citādi ... Savu būs dabūjusi, un vazās mani aiz deguna tālāk. Vispār, dāvināšu to pašu ceturto daļu vai pat tikai vienu piekto. Nekur jau nekas nepazudīs, pa druskai savu pusi vai pat vairāk viņa kopumā salasīs. Un__

Te aiz loga atskan Rūda svilpiens.

— Es tevi mīlu, Ilona! — es nočukstu un uzspiežu skūpstu uz durvīm.

Pētersons ārpusē kļuvis nepacietīgs, staigā uz priekšu un atpakaļ, rokas salicis aiz muguras. Rūdis stāv nostāk un švīkā ar kāju smiltīs.

— Aigar, Aigar, garā diena! — leitnanta smalkā sejiņa savelkas smaidā.

— Kārtībnieks, priekšniek! — es mundri atsaku, un mēs ejam uz motociklu.

Rūdis nāk gabaliņu nopakaļ. Rūdim nepatīk miliči. Kas man! Milicis arī ir cilvēks.

Sarkanā saules bumba karājas virs ezera otrā krasta kokiem. Tā vien šķiet, ka tur, krasta garumā izlocījusies, gulētu melna čūska. No ezera puses dveš dzestrums. Kapulauka bedres un smilšu kaudzes ietinušās bālganā miglā.

— Tu vari saukt mani par Egonu un uzrunāt uz «tu», — saka sīciņais leitnants.

— Labs ir, Egon! — es piekrītu. — Iedod panēsāt cepuri! Zini, man miliča formas cepure nekad galvā nav bijusi.

Viņš, lāga zēns, iedod bez vārda runas.

— Jūsu vadītājs tāds savāds! — viņš saka. — Pavisam nobijies, it kā nez kas būtu noticis!

— Man liekas, ka pirmskara paaudze visa tāda, — es atsaku, uzlikdams cepuri. — Pat tādi, kas citādi šķiet drosmīgi, uzreiz ierauj astes, kad jādodas konfrontācijā ar varu. Man tā vien liekas, ka savā laikā viņi ir krietni pārbaidīti. Te jums dzīvo Kapars Jānis, tas tāds pat.

— Kapara znots visu laiku bāžas virsū, lai nogādājot Janku uz diviem gadiem Olainē.

— Un ko tu?

— Es? Neko! Kapars sabiedrībai derīgs cilvēks. Ved pienu, un žēl jau veco arī! Ne viņu vairs kāds izmācīs, nekā! Lai dzīvo vien savu mūžu ar Šņurpstiķieni. Neiešu jau šo priekšlaicīgi dzīt kapā iekšā.

Man leitnants kļūst simpātisks. Žēl, ka Rūdis nenāk blakus; tas varbūt mainītu viņa priekšstatu par miličiem.

— Un tev, Aigar, no varas bail nav? — Egons zobgalīgi ieprasās, bet ar tādu kā brīdinājuma pieskaņu.

— Man? — es iesmejos. — It nemaz! Tā ir mūsu vara, tautas vara, un, ja tā, vai tad mani kāds sēdinās cietumā, kad nekāda nozieguma?

— Kā nupat izkļuvi no nepatikšanām, tā uzreiz vairs nebaidies?

— Vispār nebaidos!

— Tfu! — aiz muguras nospļaujas Rūdis. Milicis pamet skatu atpakaļ un saka:

— Uz pasaules nav neviena cilvēka, kuru nevar ietupināt, ja rodas vajadzība. Piemēram, nospļaujas citu klātbūtnē. Es tūlīt klāt, stādu protokolu un uz tiesu prom. Par antisabiedrisku rīcību publiskā vietā — piecpadsmit diennaktis!

Es smejos, bet Rūdis steidzīgi iesakās:

— Vai jūs, biedri leitnant, nepateiktu, no kurienes saņēmāt informāciju, ka pilsdrupās kaut kas nelabs notiek?

Viņa balsī tik dziļa interese, ka Pētersons maina tēmu un sāk stāstīt: no paša rīta uz rajona iekšlietu daļu zvanījis kāds anonīms vīrietis, tuvākās sarunās neesot ielaidies un nolicis klausuli. Tad priekšnieks zvanījis Egonam, lai tas pieņemot mērus, ko viņš tagad arī darot.

Mēs esam atnākuši pie «Iž-Planētas».

— Čaļi, kāpj virsū! — Egons uzsauc un iedarbina moci.

Es uzmetos aizmugures sēdeklī, Rūdis tusnīdams ielokās kulbā.

Egons palaiž sajūgu, un mēs dodamies ceļā.

Vakarpusē sārtajās debesīs kvēlo sarkanais spīdeklis, rīta pusē jau sāk mirdzēt zvaigznes, un arī mēness sāk pieņemties spēkā. Atkal braucam pa pazīstamajām vietām.

Pavisam drīz Egons moci iegriež p|avas ceļā, un tad jau mēs kratāmies pa sakņaino meža ceļu. Virs galvām drūmi šalc egles. Egons ieslēdz prožektoru.

Tagad, man liekas, es zinu, kāpēc, palikušam vienatnē ar mežiem, pļavām, ezeru, vienā vārdā sakot, ar dabu, man uzmācas tāda kā nedrošība, pat bailes. Pie visa vainīgs klusums. Nedabisks klusums, kas valda dabā. Nepierastais klusums. Arī Ģirta tranzistoram bateriju veikalā nav, un nav arī sakarīgu skaņu. Nē, es nebūt negribu caurām dienām kaifot, klausoties mūziku, bet man ir vajadzīgs zināms daudzums nervu sistēmas stabilitātei. Vienalga, roks, regejs, kantrī, hārdroks vai kas cits, tikai jēdzīgs. Es gandrīz iesmejos; Galēvičs var būt laimīgs, ka šādu atklājumu esmu izdarījis tikai tagad, kad vismaz tuvākajā laikā mūziku attransportēt būs sarežģīti; pastāvīgs laika trūkums.

Meža ceļa galā pavīd gaišums, un Egons pieprasa formas cepuri. Es to stingri uzspiežu viņam galvā.

Mēs iekratāmies klajumā, un prožektors pārslīd pilsdrupām, kuras kā milzīga kuģa vraks slejas no krūmājiem.

Es snaikstu galvu, velti cenzdamies tur saskatīt kādu kustēšanos. Egons bremzē tik spēji, ka ietriecos viņa mugurā.

Leitnants mirklī nolec no motocikla, norauj mani sev līdzi, aizvelk kulbas pusē.

— Tupies! — viņš nošņāc un iespiež atpakaļ kulbā Rūdi, kurš jau grib svempties laukā. Tas saraujas tik maziņš, cik vien var.

— Kas noticis? — viņš dveš no kulbas.

Arī es neko nesaprotu, gribu prasīt Egonam, bet skaņa paliek rīkles galā.

Egons atrauj vaļā pistoles maksti, izvelk ieroci.

Es nometos guļus un palūru pa apakšu, ieraugu, ka mūra iegru-vumā stāv vecais paziņa Jaunzems un groza galvu, laikam cenšas saskatīt, kas noslēpies aiz motocikla.

Rokās viņam divstobrene.

Viņš to paceļ un tēmē uz mūsu pusi, tad spalgi iekliedzas:

— Prom, konkurenti, prom! Vai arī šaušu!

Es noriju rīklē sakāpušo kamolu.

— Izdabūjiet mani no kulbas! — Rūdis pīkst. — Tas bleķis jau tikpat plāns kā papīrs.

— Šeit milicija! — Egons sauc, tupēdams uz ceļiem un rokas salicis ruporā. — Metiet nost ieroci!

— Milicija?! — kā vājprātīgs iesmejas pensionārs, taču nešauj. — Varbūt artilērijas divizions? Ha, ha, ha!

— Tūlīt nolieciet ieroci! Šeit Burķu iecirkņa pilnvarotais leitnants Pētersons!

— Leitnants Pētersons?! — sirmais šķeista sajūsmā ieķērcās. — Ha, ha! Kāpēc ne admirālis Nahimovs? Ja nepazudīs, tad šaus — beigts un pagalam! Skaitu līdz trīs! Admirālis Nahimovs — vienreiz! Admirālis Nahimovs — otrreiz!

Egons norauj formas cepuri un paceļ virs motocikla, bet Jaunzemam gar to nav daļas, Jaunzems aizņemts ar tēmēšanu un kliegšanu:

— Admirālis Nahimovs — trešo ...

Bet pabeigt nepagūst, jo iegruvumā, klupdams krizdams, iemetas Kristaps un parauj uz zemi bises stobru, tad atņem ieroci.

Egons pieceļas un uzliek cepuri. Viņam viegli dreb rokas un piere norasojusi. Viņš pamana, ka es blenžu viņā, un sausi saka:

— Ja es būtu viens! Es jau par jums uztraucos!

Egons nosvērtā solī dodas uz drupām.

Es palīdzu no blakusvāģa izrāpties Rūdim.

Viņš izstaipās un novelk:

— Žēl, ka negāja vaļā! Tad būtu iemesls konkurentu firmu ietupināt uz pāris gadiņiem!

Negāja vaļā, stulbais cilvēks! Man sanāk dusmas. Kad Jaunzems būtu pāris lādiņus ietriecis kulbā, tad tev būtu galīgi vienalga, uz cik gadiņiem viņu ietupinātu!

Es paskrēju pakaļ Egonam.

Kā blaktis no šķirbām iegruvumā izlien arī Helēna un Žanete.

Sašauta par milicijas virsnieka parādīšanos, firma mums ar Rūdi nepievērš uzmanību. Tā netic, ka Pētersons ir īsts milicis un pieprasa uzrādīt dienesta dokumentus.

Egons nogriež zobus un, savilcis seju dienesta smaidā, iedod viņam apliecību.

Firma izpēta un nāk pie slēdziena, ka milicis ir īsts. Tagad tā jūtas kā ar ūdeni aplieta, nezin, ko iesākt.

Vienīgi vecais šāvējs turas braši, meklē izeju.

— Naudu vilto, kur nu vēl prastus dokumentus! Vai arī nozog, uzlīmē falšu bildi un ķer naivos!

— Viņš tak arī formā! — žēli iesakās Helēna.

— Formā? — Jaunzems sarkastiski nosmejas. — Vai tu, baptiste, esi aizmirsusi, ka jaunībā uz Preses balli Rīgā es aizgāju, pārģērbies par Abesīnijas ķeizaru?

— Klusu, muļķi! — Kristaps nervozi uzkliedz. — Ja es nebūtu

paguvis, tu savu atlikušo mūžu pavadītu kādā lāģerī!

To izdzirdusi, druknā Helēna džinsos un garajos zābakos iegaudojas un atslīgst gruvešos.

— Jūsu dokumentus, pilsoņi! — Egons rīkojas tikpat lietišķi un laipni kā milicis kino.

Žanetei līdzi nav nekā, tikai godīga cilvēka gods, kā viņa pati lepni paziņo. Kristaps atdod autovadītāja tiesības un pilnvaru uz sievasbrāļa mašīnu, Mednieku un makšķernieku biedrības dokumentus, ieroča turēšanas atļauju. Helēna izvelk divas pases, ietītas polietilēna maisiņā.

Egons no planšetes izņem blociņu, raksta tajā datus.

Bet es skatos konkurentos, un kļūst pat baisi: no viņiem staro kaut kāda apmātība, naids un paštaisnības apzināšanās. Viņu izturēšanās ir tāda, it kā viņi ciestu par netaisnību. Piektajā klasē vēsturē rādīja bildi, kur Kolizejā lauvām priekšā meta kristiešus. Tie taisīja tādus pašus ģīmjus, bet no Jēzus neatteicās.

Un te es jūtu, ka uz mani arī kāds skatās. Tas ir Jaunzems. Acis baltas, plati ieplestas, nemirkšķinās.

Es sāku pētīt kroseņu purnus, bet viņš blenž un blenž, un tas nav normālā cilvēka skatiens.

— Jā, notikusi apbruņojuma modernizēšana, — kā parasti nevietā iesakās Rūdis, vērodams Kristapu, kurš uzmauc bisei brezenta apvalku. — Pirmo reizi likās virsū ar cirvi!

Un tad sākas. Pensionārs sāk vicināties ar rokām un kliegt.

Viņš kliedz, ka Rūdi un mani vajagot ielikt kaut kādā narkoloģiskajā kolonijā, jo mēs esot nelabojami nelieši, vēl tik jauni, bet jau meklējot mantu. Lai vispirms sovhozā izslaucot govis un sagubojot sienu, tur darbaspēka trūkstot. Kad aiziešot pensijā, tad varēšot dzīties pēc cilvēciskas dzīves.

Kristaps viņu no jauna apklusina. Egons atdod dokumentus, aiztaisa planšeti un pārliek pār plecu, tad saka:

— Šeit nav runa par apslēptas mantas meklēšanu. Runa ir par to, ka tiek postīts valsts aizsargāts vēstures piemineklis.

To izdzirdusi, Žanete pēkšņi atplaukst, uz viņas lūpām parādās smaids.

— Ak tad par to runa, pilsoni__biedri major! Ak ne par mantu?

— Leitnants! — Egons izlabo.

— Ko lai dara, ja tā manta tādā aizsargājamā objektā ierakta, biedri kapteini? — Žanete smaida un patricina iezili-nātos plakstiņus.

— Nav vispār nekādas mantas, — piezīmē Egons, bet sastop tik skeptiskus skatienus, ka atmet ar roku; saprot čalis — šiem to domu neizdzīs. Zinu pats pēc sevis.

— Labi, — Egons cieti saka, — par mantu izbeigsim. Ir, nav — tas iekšlietu orgānus neinteresē. Bet es kā amatpersona uzaicinu jūs pamest valsts aizsargājamā vēstures pieminekļa teritoriju un šeit vairs nerādīties!

— Kur tas rakstīts, ka šeit pat staigāt nedrīkst? — Jaunzems spēji iekliedzas. — Nē, jūs parādiet, kur tas ir rakstīts?!

— Apklusti, muļķi! — Kristaps nošņāc.

Un Burķu iecirkņa pilnvarotais uzsāk profilaktisku pārrunu par kultūrvēsturisko pieminekļu kā mūsu tautas pagātnes liecinieku saglabāšanas nepieciešamību, stāsta to pašu, ko Galēviča istabā.

Konkurenti brītiņu klausās, līdz Žanete, saldi smaidīdama, ar vieglu nicinājumu pārtrauc.

— Piedodiet, biedri.,. seržant, to visu jau mēs zinām! Taču šis tas nezināms, ko mēs vēlētos uzzināt, gan palicis. Tas attiecas uz šiem abiem simpātiskajiem puišiem! — Žanete pasmaida to pašu smaidu, ar kādu pagājšnakt rāva mani aiz matiem pret mūri. — Ja nu jūs gribēsiet ierosināt krimināllietu, tad jums nāksies ierosināt vēl kādas pāris, jo klusēt mēs neklusēsim.

— Nekā nesaprotu, — saka Egons un paskatās manī. Es paraustu plecus; sak\ ej nu sazini, ko viņa te melš.

— Tūlīt jūs sapratīsiet! — Žanetes smaids kļūst indīgs. — Viena lieta par to, ka arī viņi postījuši vēstures pieminekli — izrakuši bedri, kurā droši var novietoties «Moskvičs». Turklāt šajā bedrē gandrīz iekrita un nositās biedre Helēna Jaunzema. Tātad iespējams slepkavības mēģinājums. Otra lieta pret pilsoni Kaparu Jāni, kurš, lai gan ir mans radinieks, ar dzelzī kaltu nūju gribēja mūs apsist, un tikai providence mūs paglāba, jo viņš bija piedzēries, neturējās kājās, kaut gan, neskatoties uz to, tomēr pamanījās ar šo pašu nūju iebuktēt mana brāļa «Moskviča» bagāžnieku un sasist vienu sig-nāllampiņu. Tā, lūk, milicijas pilnvarotais! — Žanete turpina smaidīt. — Jūs vēl esat tik jauns, un jau iemantosiet slavu visā rajonā, ko nu, pat republikā, ar to, ka būsiet sarīkojis vienu tikpat apjomīgu prāvu, kādas Sicīlijā rīko pret mafiju. Un, kas zina, kādi pavedieni atklāsies, kas stiepjas no šiem abiem apburošajiem jaunekļiem un Jāņa Kapara. Un nav jau viņi vienīgie šeit manīti!

— Jūs pateicāt visu? — Egons noprasa.

Nē! Žanetei, izrādās, piemeties tāds pat muldāmais kā Jaunzemam.

Nokaitētā saule, nepaguvusi noripot aiz egļu galotnēm, ieslēpjas mākoņos, un konkurentu sejas šķiet kā pelēkā granītā cirstas, apņēmīgas un bargas. Nē, tie vairs nav lēnprātīgie kristieši, kas Kolizejā padevīgi devās pretī nāvei, tagad viņi

kļuvuši par gladiatoriem no filmas «Spartaks», kas sava vadoņa Žanetes vadībā gatavi cīnīties pret Romas likumīgo varu un beigu beigās pievākt banku.

Mēs ar Rūdi stāvam un klusējam. Egons noņem cepuri, noslauka ar delnu pieri un uzliek cepuri atpakaļ.

Viņš noklepojas un vēlreiz mēģina vērsties pie firmas sirdsapziņas, godīguma un kauna jūtām. Tomēr redzams, ka šādas lietas firmā ir deficīts.

Kad firmai apnīk, tā pasaka, ka esot bijis ļoti interesanti, atpūtušies arī diezgan, tagad kāds strēķītis jāparaujot.

Egona lūpas sakniebjas; viņa cilvēciskā pašcieņa saceļas pret tik klaju ņirgāšanos.

— Parādiet vēlreiz biedrības apliecību un ieroča turēšanas atļauju! — Egons drebošā balsī prasa Kristapam. — Nepaskatījos, vai termiņš nav notecējis. .

— Bet lūdzu, priekšniek! — Kristaps laipni pasniedz abas apliecības. — Viss nomaksāts kapeika kapeikā!

Egons dokumentus pat neatver, iebāž kabatā un priecīgi nosaka:

— Tā!

— Ko — tā? — Kristaps neizpratnē saviebjas.

— Nu — tā! — atsaka Egons un ir spējīgs atkal pasmaidīt.

— Atdodiet dokumentus! — Kristaps iekliedzas. — Man dalības nauda nomaksāta, štempeļi un paraksti kārtībā! Tā ir nelikumība!

— Kam ierocis pieder? — Egons ļaunā tīksmē vaicā.

— Ko jūs prasāt kā... Dabiski, ka man. Esmu mednieku un...

— biedrs, kurš šeit atrodas medībās! — arī Egons paceļ balsi. — Tas — pirmkārt! Otrkārt — jūs savu ieroci bijāt iedevis svešai personai, kas kategoriski aizliegts! Un, treškārt, pats smagākais — šis ierocis tika izmantots bruņota uzbrukuma nolūkos! īsāk sakot, slepkavības mēģinājums. Turklāt tas nav bijis vienīgais mēģinājums. Pirms tam par ieroci tika izmantots cirvis. Kas izpildītājs, kas uzkūdītāji — to noskaidros kompetenti orgāni!

Firmai mute ciet. Žanete pilnvarotajā raugās pat ar tādu kā apbrīnu.

— Bet tā taču nemaz patiesībā nebija, mīļais cilvēk! — ievaidas daudzcietusī Helēna.

— Bet būs! — Egons dzelžaini saka. — Jo fakti diemžēl ir tieši tādi! Un jebkuru faktu var iztulkot dažādi! Punkts!

Tatad — vai nu jūs vāksieties pie visiem velniem, vai visu šito dabūsiet uz kakla! Un bez kādas mantas, bez kādiem senatnes pieminekļiem!

— Biedri kapteini! — Žanete lūko pasmaidīt, taču šoreiz

smaids iznāk tāds vārgs un lūdzošs. — Ierocis mums bija vajadzīgs pašaizsardzībai. Mēs jums jau stāstījām par Kaparu ...

— Jā! — Egons nogriež kā ar nazi. — Atmiņa man laba. Jāpadomā, kā Kaparam izkārtot kādu Goda rakstu. Atdarināšanas cienīgs piemērs, kā jāizpilda padomju pilsoņa pienākums.

— Šitas alkoholiķis? — Žanetes sejā pavīd patiess sašutums.

— Un kas par to? — Egons cērt pretim. Pat pagrimis žūpa neiztur, kad šeit posta vēstures pieminekli, pat tādam morāle ir augstāka nekā jums.

Mēs ar Rūdi smejamies kā kutināti, tomēr, drošs paliek drošs, smejamies tā, lai nemanītu konkurenti.

— Jā, šitam galviņa strādā, šitais augstu tiks, ha, ha! — Rūdis elš.

— Un tu vēl slikti domāji par miličiem, — dvešu es. — Tagad zelta raktuves pilnīgi oficiāli pāriet mūsu firmas rīcībā, hi, hi!

Mēs esafn uzvarējuši. Konkurenti sačukstas, taču labi manāms, ka aste kājstarpi.

Pienāk Egons.

— Nu ko, čaļi? — viņš pašapzinīgi smaida un atbīda formas cepuri uz pakauša. — Siem vairs nav kur sprukt?

— Tu biji lielisks! — es slavēju. — No malas izlikās sevišķi iespaidīgi. Tikpat kā kino. Liekas, ka zaudēts, mafija ņems virsroku, un te komisārs piepeši — haps! — visu sagriež ar kājām gaisa un paņem banku! Hi, hi, hi!

Arī Rūdis neskopojas ar komplimentiem, tomēr ir rezervētāks.

— Jā, te jūtams profesionāla tvēriens! Nu vēstures pieminekli varēs atvilkt elpu, ha, ha, hā!

Žanete aizsmēķē un glūn uz mūsu pusi. Pienāk Kristaps un lūdz Egonu atdot papīrus. Viņi esot izlēmuši, ka vairs nerakšot. Egons saka, ka atdošot pēc mēneša. Lai būtu drošība. Kristaps pārmet, ka Egons negribot viņiem uzticēties. Egons apgalvo, ka uzticoties, ko pierādot tas, ka divstobreni viņš taču neesot konfiscējis.

Kristaps aiziet atpakaļ, un viņi sāk vākt kopā savu mantību: lāpstas, laternas, šādus tādus drēbju gabalus, polietilēna maisiņus ar pārtiku un divus lielus termosus. Garais šķeista elkonī iekar labi pazīstamo cirvi.

Tad viņi lien ārā pa pilsmūra iegruvumu, un mēs ar Rūdi pakāpjamies nostāk krūmājā, lai neizraisītos lieki incidenti.

Helēna ar asarām acīs pateicas pilnvarotajam, ka tas darījis galu iknakts mokām.

— Sieva, nepazemojies! — Jaunzems uzkliedz un nikni nozibsnī skatienu, sirmie mati savēlušies pinkās, viņš baksta ar

pirkstu uz mūsu pusi. — Viņus vēl ir par ko sūdzēt! Jā, jā! Par to, ka viņi pārsprauda skalus, kas bija sadurti tur, kur aparāts uzrādīja mantu! Tā gan!

— Projām, muļķi! — nošņāc no aizmugures ejošais Kristaps un viņu pagrūž. Pensionārs purpinādams aizsteberē pakaļ Helēnai.

— Arlabunakt, leitnant! — Kristaps šķietami draudzīgi atsveicinās.

Egons vēsi paloka galvu.

Kā pēdējā no izgruvuma izlien Žanete. Vienā rokā laterna, otrā lāpsta, pār plecu taša ar Maskavas olimpiādes emblēmu.

Spraukdamās cauri krūmiem, Žanete piebremzē pie Rūda, nošņāc:

— Laikam jau vajadzēja jūs ņemt barā!

— Tad mums mazāk iznāktu! — Rūdis nevar noturēties nepaņirgājies.

Žanetes roka žņaudzī lāpstas kātu, viņas sejā nomainās visdažādāko izjūtu gamma, viņa norēcas un spļauj Rūdim ģīmī.

— Tfu! Samaitātā jaunatne!

Laikam trāpījusi, jo Rūdis atkliedz: «Cūka!» un spļauj pretim.

Bet Žanete jau spraucas tālāk un apstājas pie manis. Viņas sejā salds smaids:

— Ai, jaukumiņ, kas gan tev par nekaunīgu purnu! Tā vien nagi niez paglaudīt tavus simpātiskos vaidziņus!

Es nesaku neko, iespiežos dzi|āk krūmājā.

Nonākusi pie Egona, Žanete kļūst lietišķi laipna:

— Mēs jau sapratīsimies, biedri pilnvarotais! Mums viss ir skaidrs! No rītiņa es jūs sameklēšu. Tagad jau vēls, un nav jau arī līdz!

— Nezinu, kas jums nav līdz! — Egons satraucies atsaka.

— Un, ja jūs domājat, ka vajag to atnest un tad varēsiet te postīt, tad jūs rūgti maldāties!

— Nūja, nūja! — Žanete attopas, uzmet mums ar Rūdi šķību skatienu. — Te patiešām nav laba gaisotne!

— Citur nebūs labāka! — Egons vēsi saka. — Un to, ko jūs esat iedomājusies, metiet no galvas laukā. Es neesmu no tiem.

— Visi mēs neesam no tiem! — Žanete saprotoši pamāj.

— Bet, kad vajag, tad vajag!

Izspraukusies no krūmiem zālājā, Žanete aiziet, graciozi gorīdamās.

Egons koda lūpas un noraugās nesteidzīgi aizpeldošajā kompānijā.

— Ja dod, tad ņem! — es viņam čukstu. — Bet izdari tomēr tā, lai pieminekli viņi nepostītu! Lai būtu, kā saka, vilks paēdis,

he, he, un kaza dzīva!

— Tu esi jucis, Aigar? — Egons sašutis manī paskatās, grib it kā apvainoties. — Nedomāju, ka no tevis nāksies kaut ko tādu dzirdēt.

— Es iekožu mēlē; laikam viņš ir no tiem pareizajiem, un lietišķi paskaidroju:

— Tas jau nebija domāts tā! Jāņem, lai varētu atmaskot! Liecinieku klātbūtnē.

— Tā? — Egons savādi novelk un neizrāda vēlēšanos sarunu turpināt, ierāpjas drupās.

— Egon! — es uzkliedzu.

Viņš jau paguvis aizklīst pilsdrupu lejaspusē, tur, kur mēs rakām savu vienīgo bedri, māj ar roku.

Mēs ar Rūdi ejam turp, spraucamies caur krūmāju un jauno kociņu biežņu.

Elpot kļūst smagi. No zemes garo tāda silti mikla, saldi šķebīga dvaka. Esmu nosvīdis: krekls pielipis mugurai.

Gaisā ne mazākās vēsmiņas, nospiedošs klusums, it kā ausīs būtu sabāzta vate.

Abpus drupām slejas baisi melns egļu mežs, un man ir tāda sajūta, ka tas tūlīt sakļausies pār mums un nosmacēs.

Pilsdrupas mēness spokainajā gaismā kļuvušas pavisam drūmas. Ir jau iestājusies nakts, kaut gan vienā vietā debesīs vēl manāms iesārts plankums; tur mākoņi slāpē pēdējos saules starus.

Egons atkal pazudis. Es velti snaigstu galvu, tad uzsaucu:

— Egon! Atnāksim labāk rīt!

Mana balss noskan pavisam svešādi.

Tikko saklausāms Egona sauciens atlido kaut kur pavisam no sāniem, no pils dienvidu puses.

— Rūdi! — es atskatos, kur cauri brikšņiem laužas draugs.

— Vai tev neliekas, ka te viss kļuvis tāds dīvains?

Rūdis apstājas, vērīgi paraugās apkārt un parausta plecus.

— Hm__Varbūt tāpēc, ka šai vietā mēs vēl neesam

bijuši? Turklāt naktī...

Arī viņa vaigs ir norūpējies.

Mēs dodamies tālāk.

Cauri krūmiem ieraugu nospīdam Egona formas cepures kokardi.

Viņš nekustīgi stāv pie dienvidu mūra.

Mēs laužamies pie Egona, un piepeši visai pasaulei uzplūst sarkani brūngans gaismas vilnis, un nakts pārvēršas savādā dienā, tādā pat, kā reiz redzētā filmā, kur sprāga atombumba.

Debess pamalē mākoņi ir pašķīrušies, un egļu robojumā deg

rūsgana, spilgta saules acs, tīdamās dūmakainos mutuļos; tā šķiet kā lāzera stars, kas pāršķēlis nakts tumsu un nokaitējis visu apkārtējo tumši sarkanīgu.

Mēs aizspraucamies pie Egona, kura sejā tāds kā pārsteigums, jaukts ar izbailēm. Viņš raugās sev pie kājām.

Un tad man aizcērtas elpa; es jūtu, ka smoku. Prātu kāds sagrābj ledainās spīlēs.

Daļa mūra ir nobrukusi. Un tur kāds guļ.

Rīklē iestrēgst kliedziens.

Tur guļ Einārs, pusapbērts ar smagajiem mūra akmeņiem. Viņa mute pavērta sāpju kliedzienā, un sarkanajā gaismā lielie zobi šķiet neparasti balti. No mutes kaktiņa stīdz sarecējusi asins tērcīte, un sejā sastindzis tāds kā izbrīns, tāda kā neizpratne un aizvainojums par to, kas noticis.

Pie nedabiski izliektās rokas izkaisīta sauja monētu. Saules metāliskajā kvēlē šķiet, it kā tās izstarotu radioaktīvo nāvi.

Es paceļu acis un ieraugu mūrī krusteniski iestiprinātus divus sarūsējušus dzelzs āķus. Tie atgādina krusta zīmi.

Es paeju sānis un noslīgstu zemē, iespiežu seju mitrajās sūnās un elsoju. Paraudāt man nav spēka. Novērotājs ir miris. Par mirušajiem runājot labu vai neko. Es negribu runāt.

Šī vasara beigusies. Vēl nedēļa, un jāsāk iet skolā. Pēc Eināra nāves mēs visi tur dzīvojām kā tādi apdzisuši.

Zani aizveda līgavainis. Pēc notikušā viņa bija par to pat priecīga. Ģirts ierāvās sevī. Reiz it kā starp citu izmeta, ka tā viņa mūžā esot bijusi pirmā lielā mīlestība. Rihards, lāga čalis, uzrakstīja divas vēstules Guļnorai, uz vienu pat paguva saņemt atbildi, un pie Ota māsas sāka piestaigāt retāk. Galēvičam atbrauca sieva, un nu viņš vairs ne no kā nebaidījās, tikai staigāja tāds it kā* sakrities, par infantiļiem un konformistiem vairs nespriedelēja, tikai vienreiz nejauši dzirdēju, teica sievai — jo mazāk cilvēks par kaut ko domājot, jo skaidrāks tas kļūstot.

Par nelaimīgo Eināru mēs centāmies nerunāt, it kā tāds nemaz nebūtu bijis.

Savādā kārtā Ilona, Rūdis un es sākām dzīvot ļoti draudzīgi, tikpat kā kopienā, par kādām raksta Dripe, tiesa, bez bērniem. Kaut gan jūt mana sirds: kā sāksies skola, tā viss aizies pa vecam.

Un nu par bagātību, kura mums aizgāja gar degunu. Es gan nevienu nevainoju, jo uz pasaules pastāvot tāda lieta kā liktenis, kur nepalīdzot pat nekādas cepurītes-talismani.

Kaparjānis sievas burtnīcas nebija sadedzinājis. Vienā no tām arī bija pierakstīts patiesais variants. No kurienes Liena to visu bija uzzinājusi, tā arī mūžam paliks noslēpums, kuru viņa paņēmusi sev līdzi kapā.

Leģenda īsos vārdos ir šāda: pils dārzniekam bijusi skaista meita. Nezin kāpēc viņa nav vis staigājusi zaļās drānās, kā tajos laikos dārzniecēm klājās, bet zilās. Līgo naktī, atgriezdamās no pastaigas ar muižas kučieri, viņa ievērojusi, ka pils zāle mirdz sveču gaismā. Nezinādama neko par aizliegumu šajā naktī zālei pat tuvu rādīties, viņa pavērusi durvis un iztraucējusi rūķīšu ķēniņa kāzas. Nodārdējis pērkons, tūkstošiem sveču nodzisis, un viss pazudis. Barons, pārbijies par līguma laušanas sekām un cerībā tomēr novērst nelaimi no savas dzimtas, licis dārznieka meitu, ģērbtu viņas iemīļotajās zilajās drēbēs, dzīvu iemūrēt pils dienvidu sienā un virs tās vietas iestiprināt divus dzelzs āķus, kas nedaudz atgādinātu krusta zīmi. Darījis to tāpēc, ka dārznieka meita bijusi kristiete, bet rūķīši, kā zināms, ir ateisti. Tā teikt, lai nobrauktu pa naža asmeni starp dievu un rūķīšu ķēniņu ...

Acīmredzot leģendā ar tūkstošiem nodzisušo sveču tika domātas zelta un sudraba monētas, kas Livonijas kara laikā tikušas ieraktas apakš mūra. Un par zīmi iemūrēti dzelzs kāķi.

Varbūt kādreiz, kad būs vairāk laika, vajadzētu papētīt, kā šādas leģendas rodas. Vai tās kāds speciāli izdomā, lai teiksmainajā stāstījumā ievītu ziņas, kuras nedrīkst zust, jo leģendas taču saglabājas no paaudzes paaudzē, vai arī tās rodas pašas no sevis? Droši vien arī senos laikos tenkas un baumas bijušas lielā cieņā.

Un tomēr ir viena lieta, par kuru, kad atceros, man tā savādi iesmeldzās sirds, un es jūtu sevī tādu kā tukšumu, kaut gan ar notikušo tai nav gandrīz nekāda sakara. Tā ir Zilā Jumprava. Par viņu mēs pat neiedomājāmies, kad dzināmies pēc mantas, mums pat ne reizi neradās vēlēšanās, lai viņa, skaista un noslēpumaina, kaut uz mirklīti parādītos savā spokainajā veidolā. Un var jau būt, ka Zilās Jumpravas rēgs turpat vien mēness pielietajās pilsdrupās klīdis veltās un izmisīgās cerībās pievērst sev mūsu sirdis. Nelaimīgā Zilā Jumprava ...

NO DIENASGRAMATAS

PRIEKŠDARBI

Tas delfīns, tas glābējs, ar kuru no dzelmes tu augšup jāsi, tas nenāks, ja (audis ... nē, pats, ja pats viņu neaudzināsi.

Nu tad, kad pilna laiva un dzīve ar sudraba zvīņām, nomet zivtiņu delfīnam, pabēdājies kopā ar viņu!

Viņš nesapratīs? Daudz tevi saprot? Un vispār — kas te ko kautrēties? Ir glābiņam jāgatavojas.

Tad dari tūlīt to un jautri!

1986

DAUGAVA

Pa viņu uz Rīgu nāca ziņa — pa Daugavu, Daugaviņu —
ka nolicis brālītis galvu uz ciņa par Daugavu, Daugaviņu.
Un sakrita zvaigznes, asaras, zvīņas — viss Daugavā, Daugaviņā.
Vai visa par daudz nav vienā viņā — Daugavā, Daugaviņā?
1986 ***4***
Ta nav gaisma, kas nozied. Gaisma
no vakar garām aiznestas rozes.
Visu gadsimtu lija.
Un, kad mēs modāmies, kaut kas kāpa debesīs atpakaļ.
*
li nekas vel nav bijis!
Mūsu gadi ved bērnībā.
Sazaļo nespējas spieķi par dzīviem alkšņiem, top kupri par mugursomām.
Tur — pamalē — drīzi atausīs mūsu skola.
*
Labrīt, teica uguns.
Tavs vakars ir mans rīts.

4

Stipras velves lai tavām lādēm! Katru dienu stiprināmas no jauna.
*
Starp zilam klintīm un melnu zāli — šūpulis, šūpulītis.
Gāz maina gaisma vēsta to pār trejdeviņām.
īss ir miegs uz pasaules malas. Bet
visai naktsdienai pietiek.

KURTAM FRIDRIHSONAM

Un sasvērās laiks, un izlēja mūs, lai pierādām . . . Jā, bet ko?
Drīz uguns
bus savā dzimtenē.
Starp veļulaiku un Jaungadu trūkstošais — viss ir te — zvaniņā, piparkūkā, nenorimstošā svecītē.
Bet galvenais — taja strava, kas griežas, virpuļo, plūst. Apsveļ un uzrauj kurkuro. Un tomēr vēl nenopūš mūs.

1986

4

Neredzamām rokām glāsts ver tevi va(ā. Nekaunies savas dzīvības!

♦

Lai sargā mūs mūsu zīmes! Izplatījuma vientulībā tās ved mūs vienu pie otra.

1983

MĀRIS ČAKLAIS

NOKLAUSĪTI teikumi

¥

Tavas acis kā ūdeņi aizplūdīs.

Ilgi plūdīs šīs — kā jau debesis.

Un tikai nākotnē, kurā visi tik gudri, ak dies, būs ko brīnīties.

Būs visiem ko brīnīties.

Bet nebūtību kad apkampsim basi, es zinu — tu man vēl pamirkšķināsi.

1986

Ak. šis gudrības, cik tās veltīgas — tikko izteiktas, sen jau vecas. Mūžīgi jauna vien jūlija speltē ūdens lāsīte uz tava pleca.

Izskrējuši caur dzīvi kā vēji, augstākais, tas, ko patiesi dabūjam, ir mēnesgaismas spožie smējieni, gaismas spēles uz pilniem āboliem.

1986 **es tevi klausīšu uz vārdiņā**
bērniņ
kāds vieglprātīgs apsolījums
un tomēr
uz vārdiņa
uz galvas mājiena
uz lūpu liekuma
zilbes puszilbes
burta nojautas
pirmsskaņas trīsas
uz visas šīs nerimus jūras
mūsu kuģītis
turas
ši mūzika mani velk

caur savu aci šī mūzika velk sākumā
dienišķi nospurgalojies netilpstu iekšā bet tad
kādas mēles mērcēts un pieglausts pa sevi citu es ritu
par stīgu virvi vai tauvu par ko būs pārtapt šais vārtos
nav laikam vēl izlemts līdz galam bet neesmu vairs vientuļa sala au nē
esmu krasts reizē un straume debesu acs un zemes diegs prieks
kas vēzieniem ciešiem kā pogu
pie mūžības vestes piešuj **acī ieskreja vējš**
un tagad tur perina lietu ja viņu tur sāksi pieturēt ja viņam
kaut reizi tas izdosies
vairs apstājas nebūs
un vējš tur sāks lizdot
kad vēji sāk acīs lizdot
pamatojumu katrs var izdomāt
kāda nu kuram māka
citādāku
bet:
sausā un svelmespilnā acī ieskrēja vējš un prieks ka viņš sēž kaut viņam izdotos lizdot
kaut viena kaut sūra un asa šai acī
piedzimtu asara 1986

MUĻĶU SPĒLES

Kā ar puļķi duļķi duļķo, pieci muļķi muļķi muļķo.
Atpūšas un atkal sāk.
Tomēr, tomēr nesanāk.
No sešiem muļķiem viens gudrais nesanāk.

GRAMATSEJEJA PIEMIŅAI

1986

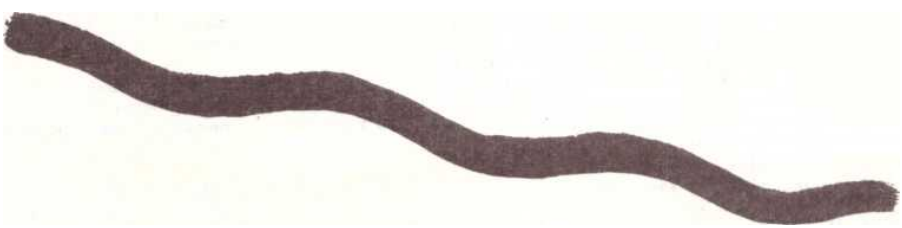

Jā, šai pasaulei vākus cienīgus tomēr vajag, lai kā uzņem mus. Viņa tomēr mums tāda ir vienīga. Kas lai zina, kad nākamreiz būs.
1986

— Tā, tā. Jūs tātad no provinces. — Leitnants pārslidināja īkšķi kopto ūsu šautrai. — Un ar kādu mērķi iebraucāt Rīgā?

Pēteris pūlējās apjēgt, kāpēc atrodas šajā telpā ar sūnu zaļām sienām, ar skapi un seifu, un švītīgu leitnantu galda otrā pusē, — un kur piepeši atkal pazudis lieliskais Saša? Kā caur miglu viņš atminējās pieklājīgus cilvēkus zilos ģērbos ar spīdīgām pogām, tie bija noraizējušies par viņa veselību, bija pieteikušies palīdzēt. Pēterim nebija gribējies šos ļaudis apgrūtināt, viņš bija teicis, ka jūtoties jau labi un pats varēšot aiziet tepat netālu līdz Kārlim. Viņš atcerējās, cik ārkārtīgi laipni bija izturējušies pieklājīgie cilvēki ar spīdīgajām pogām, tie neparko nebija pierunājami laist viņu vienu, bija piedāvājušies pavadīt viņu līdz Kārlim vai vienalga kurp. Un tie bija palīdzējuši viņam celties un iet un vēl apvaicājušies, vai tās neesot viņa puķes, tik aizkustinoši, nudien, paldies, viņš bija teicis. Tad viņi bija braukuši ar mašīnu, un galu galā cilvēki ar spīdīgajām pogām joprojām bija Pēteri aprūpējuši, palīdzējuši viņam izkāpt, lai gan viņš bija zvērējis, ka varot jau pats, viņam bija neērti . . . Taču tur, kur viņi izkāpa, nemaz nebija nekāda Kārļa, varbūt viņi bija atbraukuši tai otrā vietā, ko laipnie cilvēki ar spīdīgajām pogām bija dēvējuši par «vienalga kurp». Kārļa šeit nebija, toties bija šis švītīgais leitnants ar vēl spožākām pogām un ar gudrām acīm, un ar šauru ūsu svītriņu virs laipna smaida. Viņš pielika visus spēkus, lai aptvertu, ko šis glītais leitnants grib no viņa, no Pētera Pusēna Antona dēla, jo neba aiz savtīgas ziņkāres tas uzdotu visādus jautājumus, laikam taču kādu dienesta pienākumu pildīja. Pēteris mīļuprāt gribēja palīdzēt izskatīgajam leitnantam, jo darbs tam nebija viegls, tieši otrādi — grūts un dzīvībai bīstams, taču pagaidām nesaprata, kā lai to izdara.

— Tātad, kādā nolūkā atbraucāt uz Rīgu?

Savādi, ka tik simpātisks leitnants uzdod tik dīvainu jautājumu. Nevar būt, ka tas turētu Pēteri aizdomās, ka viņš iebraucis Rīgā ar nolūku pastrādāt ļaunu darbu. Ka vienkāršs bibliotēkas darbinieks varētu būt atbraucis no laukiem, piemēram, kāda slepena dienesta graujošā uzdevumā. Spridzināt tiltus. Dedzināt noliktavas. Saindēt ūdeni Daugavā. Tāpēc Pēteris sāka skaidrot, ka viņš atbraucis ar autobusu, pareizāk, ar vilcienu, proti, viņš braucis vispirms ar autobusu, tad ar vilcienu, jo autobusā viena aizdomīga pilsoņa dēļ nu nemaz nav bijis gaisa, ko elpot, citādi gan viņš būtu braucis līdz pašai Rīgai ar vilcienu, proti, ar autobusu, jo tieši ar vilcienu viņš arī atbraucis, kaut cerējis braukt visu ceļu ar autobusu, taču tā nu iznācis, ka viņš atbraucis ar autobusu, piedošanu, ar vilcienu viņš atbraucis pie viena jaundzimušā bērna, pareizāk, pirmāk pie drauga un tad pie

bērna, jo draugs vispār esot dzejnieks, bet, re, kā nu ir iznācis . . .

— Nu, un kur tad palika tas jūsu dzejnieks?

Pētera stāstu klausoties, inteliģentais leitnants bija visu laiku saprotoši mājis ar galvu, reizē lasījis Pētera pasi, pa brīdim kaut ko rakstījis papīra lapā un vēl paspējis aizpīpēt cigareti. Gluži kā īsts Jūlijs Cēzars. Jo labāk Pēteris viņu iepazina, jo vairāk cienīja. Tāpēc gribēja atbildēt godīgi, precīzi, izsmeļoši. Taču pēdējais jautājums viņam nelikās īsti skaidrs. Pēteris lāgā nesaprata, kuru dzejnieku leitnants domā — vai krūmu dzejnieku lielisko Sašu, kurš dzejo par gadsimta briesmām un ciešanām, vai īsto dzejnieku Kārli Kliņģeri, kuram pseidonīms Toms Tārs. Viņš pavaicāja.

Leitnants paskatījās viņā pārmetoši.

Pēteris nokaunējās par savu neattapību.

— Tas draugs, pie kura jūs atbraucāt. Jūs kopā dzērāt? Kāpēc gadījās tā, ka jūs vienu pašu savāca parkā?

A, nu Pēteris saprata. Nē, viņš nesaprata gan, kāpēc tā gadījies. Viņš skaidroja, ka nav dzēris ar draugu Kārli, nemaz, viss bijis pavisam citādi. Jo viņš vispār esot atturībnieks un principā arī nedzērājs.

Aiz muguras kāds iesmējās. Pēteris atskatījās un tikai tagad atskārta, ka bez viņa un leitnanta šaurajā telpā atrodas vēl citi cilvēki zilās drēbēs ar dzeltenām pogām. Daži sēdēja, citi gāja un nāca pa durvīm. Uz melna dīvāna sēdēja pat sieviete baltā halātā ar parastām pelēkām pogām. Sēdēja, nesmējās un klusējot skatījās Pēterī lielām un skumjām acīm. No šī pelēkā, klusā skatiena Pēterim uzreiz palika tik slikti, ka viņš sagrīļojās krēslā un aizvēra acis. Tās atkal atvēris, viņš ieraudzīja acu priekšā duļķainu plēvi, kaut kādu polietilēnu, kas nez no kurienes bija uzradies starp viņu un telpu. Ausīs ieslēdzās vienmuļa džinkstoņa, un cauri džinkstošajai plēvei viņš kā pa lielu gabalu dzirdēja, kā viens — laikam smējējs— minēja, vai tikai ar Pēteri neesot tāpat kā ar to japāni, ko Japānā atklājuši japāņu zinātnieki. Tam japānim māga esot gandrīz kā kandžas aparāts («gā-gā», «kā-kā», «ja-pa-pā» — galvā spīdīgi pogoja dzeltena bumbiņa) — līdzko šis ieēdot baltmaizi, tā uz līdzenas vietas pillā. Vajadzējis tam japānim izdarīt operāciju. Neticīgi smiekli noaulekšoja pret plēvi: «gā-gā, kā-kā?!»

Leitnants teica, ka Pēteris Pusēns, skolots cilvēks būdams, droši vien zinot pirmā jūnija dekrētu par žūpības apkarošanu. Bet savādi — leitnants kaut kādā neizprotamā veidā bija pamanījies nošķirties pats no savas balss — neskanīgi kustināja lūpas aiz miglainās plēves, kamēr balss ar mirkļa novēlošanos uzradās šaipus aizkara vai tieši Pētera galvā. Pirmajā brīdī Pēteris pat neattapa, ko atbildēt, tad, sācis teikt, ka viņš, protams, zinot šo svarīgo lēmumu un visnotaļ to atbalstot, pamanīja vēl kādu dīvainību — viņa balss nāca no otrpus plēves,

pašam tikko sadzirdama, it kā viņš runātu bezgaisa telpā vai, iespējams, ūdenī, taču nevarēja to droši apgalvot, jo nekad nebija mēģinājis runāt ūdenī, varbūt tikai bezgaisa telpā. Spējš nelabuma vilnis uzsita spiedienu ausīs un acīs, viņš abām rokām pietvērās galda malai.

Leitnants teica, ka redzot jau gan, kā pilsonis Pusēns atbalstot lēmumus par žūpības apkarošanu, un pasniedza pāri galdam papīru, rādīdams, kurā vietā jāieraksta, cik daudz un ko Pēteris izdzēris un kāds viņa dzeršanai iegansts. Satvēris skrotzīmuli vatētās pirkstu protēzēs, Pēteris ilgi stumdīja to pa papīru. «Izdzēru divas glāzes aveņu vīna, jo biju noguris, tad citu vīnu, daudz, nezinu.» Viņš parakstījās zem leitnanta rādītājpirksta un juta, ka pārklājies aukstiem sviedriem.

Viņam lika noģērbties un paša drēbju vietā iedeva melnas apakšbikses ar baltu numuru. Viņš gan mēģināja iebilst, ka neesot pieklājīgi sieviešu klātbūtnē izģērbties plikam, taču laipnie cilvēki viņu drošināja: šeit nekādu sieviešu vispār neesot, bet, ja jau viņš tā uzstājot, tad daktere nemaz arī neskatīšoties. To Pēteris nekādi nevarēja aptvert — kā daktere varēs viņu izārstēt, nemaz virsū neskatīdamās. Lai tik skatās un ārstē, ja vēl kaut ko var pagūt ... Lai dakterei tāpēc tās puķes, lai dakterītei rozes . . . tās mārtiņrozes ... un bom-bongas...

Tad viņu balstīja, veda, viņš cilāja kājas. Pustumsā līgoja daudzi balti guļamie. Viņš krita . . . Vēsi bija palagi . . . Viņš iešļuka līganā nemaņā un beidzot patiešām aizmiga.

2

Sī diena Pēterim Pusēnām sākās ar to, ka autobuss bija pienācis pieturā ar stundas ceturkšņa nokavēšanos.

Autobuss pienāca ar piecpadsmit minūšu novēlošanos, tāpēc tika

saņemts ar tik ikdienišķam gadījumam, kāds mūsu apstākļos ir vienkārša autobusa ierašanās vienkāršā lauku pieturā, īsti neatbilstošu gandarījumu un ceļa jūtīs iztvīkušo gaidītāju pārspīlētu rosību. Vēl pirms brīža pie pasta ēkas mīņājušies vai pa lielceļu kādu gabalu turp un atpakaļ nemierīgi soļojuši, tie uzreiz sadrūzmējās uz pieturas noasfaltētā pleķīša. Tā notiek, ja cilvēkiem divdesmitajā gadsimtā liek kādu minūti pagaidīt. Pārliekai steigai iemesla patiesībā nebija, autobusa tuvošanos labi varēja samanīt jau pa gabalu — Zemgalē plašums kā stepē. No raksturīgo uguņu iezibēšanās lauka viņā malā līdz braucamrīka bremžu asam nošņaucienam pieturā tam bija savs kilometrs, ko ripot, — vispirms gar piesārtušās debess melno apakšmalu, tad, aiz pagrieziena, nu jau arī sadzirdamam, taisni uz pastu, par prieku braukt kārotāju pulciņam.

Droši vien šis mazais it kā piedzīvojums ir uz labu, nosprieda Pēteris, veiksmīgi ticis sēdeklī pie loga. Gaisma salonā nodzisa, skārda

žauna aizlocījās ciet, un busa vēders basā ierūcās.

Pēterim Pusēnām patika ceļot. Pareizāk, patika braukt un apskatīt visu pa transporta logu, nevis burzmoties svešās vietās starp svešiem ļaudīm, ar slapju fotodaiktu saujās līdz nokusumam stampāt gar viņam dziļi vienaldzīgiem pieminekļiem, gar apskrāpētām drupām un cauri dižu nelaiķu mitekļiem, nez kuru reizi iesprūstot pūlī pie kaut kā vienreizīga, ko nedrīkst neredzēt, jo mājās nekā tāda nav. Trakās skriešanas guvums — suvenīrdrazas klēpis un kāda paziņām rādāma kopbilde — ne viņi tur kādu (žāvas apvaldot) pazīst, ne tu lāgā pats sevi. Pēterim pašam gan līdzīgos braucienos nebija iznācis piedalīties, un nekur ārpus Latvijas ietvariem viņš ceļojis nebija, taču tādas bildes saskatījies atlikām: cilvēki rindu rindām, visi par varēm sparojas smaidīt. Piepulcēt tiem arī savu skābo ģīmi — mīļš paldies.

Pavisam kas cits — braukt ar parastu maršruta busiņu. Nedz tevi spiež grozīt galvu pa labi un kreisi vai pievērst uzmanību tam un tam, nedz arī piesārņo smadzenes ar gadu skaitļiem un izziņām. Te katrs brauc savās darīšanās, liek tev mieru, ļauj pašam izvēlēties, kā un uz ko skatīties. Ja vēl palaimējas dabūt vietu pie loga, kā šobrīd Pēterim — lūdzu, var vērot un pa savam prātam apcerēt senatnes apdvestas vietas. Var vispār neskatīties. Var gulēt.

Viņam priekšā snauda divas sieviešu muguras. Sīkākā spieda klāt apsvīdušam stiklam rūtainu lakatu, druknākā knābieniem vien šūpoja galvu ceļa grambu taktī, pret tuklu kaklu dancoja no beretes apakšas izmukušas balinātu sprogu atsperes.

Arī Pēteris labprāt būtu pagulējis, taču šobrīd viņš aizmigt vēl negribēja. Jo gar logu uz milzīgas paplātes griezās pirmslēkta dzidrā krēslā grimis piesardzīgs priežu damaksnis. Ceļam tuvākie stumbri aizdrāzās garām ar sparu, atstatākie zibīgi mijās īsiem pārskrējieniem — jo tālāk, jo slapstīgāk. It kā te grieztos atpakaļ plakans vēstures skritulis. Un griezdamies tītu sev virsū lielceļa *zumošo* valgu ar tam uzvērtu mašīnas tērauda zīli, velkot to arvien ciešāk sev klāt. Šķita — teju teju tā piepeši atmetīsies pret rībošo rata malu, izspruks no sekunžu secīgā rituma un, iežmiegta stingrajās tinuma cilpās, tiks parauta līdzi klusā pagātnes atvarā. Apstāsies laiks un ainava. Saules dzīparu acumirklī cauraustā migla sabiezēs par kareivja stāvu: palsi atspīd bruņu cepure . . . mirkli uzliesmo šķēpa smaile . . . melns zobena spala un šķērša krustiņš aiz tvaroga . . . Rasaino sūnu segu dairīgi pastalām minot, aizslīd izlūks un sakūst ar ēnu, aiznes līdzi ziņu par varenā virsaiša galu tālos Prūsijas purvos. Un par tiem tūkstošu tūkstošiem, kas paguruma brīdī pielaida uguni savām mājām — par labu sētmalē novītam naidnieka perēklim —, pameta savu zemi, vēl biedros ar leišiem cirtās pret dzelzī kaltiem vajātājiem, pārmākti atkāpās aizvien tālāk tumsā un pagājībā, neglābjami izrūgstot bezkaislīgos svešzemju toveros, neatstājot tautas atmiņā

liecību par savu gaitu un pieredzi . . . Kuros purvos ir viņiem kapi? Tie vairs nav atrodami pat kartēs.

Aci pavilka līdzi pieturas stabs ar ikreiz par jaunu brīnu viesošu uzrakstu «Pūteļi»: slīgdams dūzmā pret paša gribu, Pēteris gurdi lūkoja atminēt miega klajuma malā garām peldošo nespodro tēlu ar lāstam vai svētībai mīklaini paceltām caurspīdīgām rokām . . .

3

Neizgulēta nakts lien līdzi cauri visai dienai, pinas pa kājām, velk galvu uz spilvena kā gumijas piesaite. To paturot prātā, Pēteris bija nolēmis paagrāk doties pie miera — cita diena solījās izvērsties gara un svarīga. Tāpēc viņš aizlaikus saposās braucienam. Nebūtu jau tur ko īpaši posties, braukt uz Rīgu Pēterim bija parasta lieta — paņem portfelīti un aiziet. Taču šoreiz būs citādi, nekā braucot paša prieka pēc vai uz eksāmeniem. Vispirms viņš dosies pie Kārļa, pēc tam abi apciemos Kārļa māsīcu — viņas ģimenei pieaugums. Tāpēc portfelī parastajiem apkopšanās piederumiem piepulcējās Kārļa tantes līdzdotais ciema kukulis, šādas tādas dabas veltes — ābo-līši, gurķīši, kaut kāds kompotiņš, pudele ar pašbrūvētu aveņu vīnu — našķim un konditorejai, ne jau nu, pasarg dies, dullumam. Dāvanu klāstu vainagoja mārtiņrozes, tās pašlaik burkā uz galda zīda ūdeni mākslīgai dzīvības paildzināšanai. Gaidāmās raudzības Pēterim nelikās izcili svarīgs notikums. Nu, aizies, apsveiks, pajūsmos — vai, cik jauks bērņuks, ņu-ņu-ņu un bu-bu-bu. Apmēram tā. Kārļa radus viņš pazina visai pavirši, nebūtu nemaz braucis, taču Kārlis bija uzstājis un kārdinājis — varēšot kādu reizi sarunāt videofilmu skatīšanos un vispār.

Ne jau par aizjūras krāsaino sapņu ruļļiem Pēteris domāja, miega medībās grozīdamies gultā, klausīdamies zaru taustīgo tvarstīšanos gar jumtu. Ne jau par gaidāmajiem ciemiem viņš uztraucās. Istabas melnumā pret loga melnumu melnoja melnākas aprises. Tur bija krēsls, vienaldzīgs krēsls ar vienaldzīgu vaļēju portfeli un atzveltnei uzkārtām vēsām drēbēm. Tālāk tumšoja galds. Bet uz galda malas klusēja mānīgi vienaldzīga klade, tikai tobrīd vienaldzīgi melna un klusa, neaprēķināmas sekas klusībā briedējoša.

Kladē bija dzejoļi. Tie bija viņa dzejoļi.

Rīt Pēteris Pusēns brauks atklāties tautai.

Drīz viņa kladi lasīs, apspriedīs, svērs. Pirmais būs Kārlis. Viņa vērtējums var būt izšķirošs.

Kārlis pagaidām vienīgais zināja par Pētera dzejošanas indevi. Kārlis bija gandrīz jau īsts dzejnieks. Publicējās republikas presē. Viņa «Raudas balss» («manas raudas» — tā viņš pats savu topošo grāmatu divdomīgi dēvēja, domādams mazāk tās noskaņu, vairāk ilgo un mokpilno stumšanos cauri izdevniecības plānu sablīdumiem) virzījās jau kaut kur grāmatražošanas labirintu pēdējos lokos.

Viņi it kā bija draugi, tomēr Pēterim būtu mierīgāks prāts, uzticot savus garabērnus papriekš kādam svešam dzejas auklim, ne vēja cilvēkam Kārlim. Ir paslavējums tad liktos gruntīgāks, ir nopēlums mazāk sāpīgs. Pēteris laikam kārtīgi padomātu, pirms dotos ar Kārli kalnos, jūrā vai izlūkos. Arī kaut ko sarunāt ar viņu bija gandrīz bezcerīgi, viņš dāļāja solījumus tikpat viegli kā zaķis met spalvu, un tikpat viegli tos tūlīt aizmirsa. Sastapt Kārli norunātā vietā un laikā varētu vienīgi tad, ja viņam pilnīgi nejauši gadītos tieši tai brīdī cilpot tur garām. «Hei, ko tu te dari?» viņš tad droši vien pabrīnītos. Taču Pēteris bija Kārlim apsolījis. Nē, Kārli apiet nedrīkstēja — šis varbūt tikai pavilktu uz zoba, bet varēja arī nāvīgi apvainoties. Ej nu zini iepriekš.

Pēteris nespēja izšķirties, ar kādu ģīmi būtu pareizi rīt savu kladīti izvilkt gaismā. Vai notēlot žāvaini vienaldzīgu «ak jā, starp citu»? Vai varbūt nevērīgu «še, iemet aci, te man ir šis tas sarīmējies»? Varbūt kaunīgu «tu tikai nesmejies»? Vai arī cerīgi gaidošu «zini, nav jau diez kas, bet tomēr»? Vai labāk būtu dedzīgi un reizē blēdīgi iežmiegt rokās, sak, dikti ilgi un grūti tas nāca, bet — te nu ir, tikai tev, mīļais draugs, tev — savu visdārgāko? Tad būtu puslīdz droši, ka nesāks uzreiz atspēries pulgot. Bet varbūt bliezt ar joni galdā, un acis kā lākturi — še, ģēnijs esmu, un cauri!

«Ak dievs, par ko es domāju,» viņš nočukstēja, «jāaizmieg taču.»

Bet miegs laikam pats bija aizmidzis.

Tad Pēteris izsprieda, ka galu galā nav tik svarīgi, kā pie Kārļa izies. Savs cilvēks tomēr, gan viss nokārtosies. Daudz bīstamāki rādījās pārējie vērtētāji. (Protams, ja tiktāl tiks, ja Kārļa spriedums būs labvēlīgs. Taču klusībā Pēteris par to gandrīz nešaubījās, pat vairāk — viņš cerēja drīzumā izlasīt savu vārdu kādā žurnālā lieliem burtiem iespiestu. Nu, kaut vai maziem burtiem, kaut vai avīzē, tomēr iespiestu.) Ārkārtīgi svarīgie cilvēki ar skaļajiem vārdiem un smago teikšanu — ko viņi sacīs? Viņš iztēlojās, kā šie dūži, kaut kādā tepiķotā gaitenī gar klasiķu bistēm garā ķēdē sastājušies, pasniedz viņa kladi no rokas rokā, katrs to kritiski apskata, pasvārsta rokās un aposta, tad padod nākošajam. Cits pašūpo galvu, cits parausta plecus, cits tikai nicīgi pavīpsnā vai pat saviebjas — «pē!» — un, divos pirkstos atstatāk turēdams, taisās ātrāk vaļā kā no piešņauktas lupatas. Tikai ar lielu piepūlēšanos Pēterim izdevās sazīmēt kādu, kurš puslīdz vēlīgi māja ar galvu un varbūt pat smaidīja, taču šis labvēlis tinās tādā kā miglā vai pat tvērās aiz stūra, ka Pēterim radās aizdomas, vai tik tas nav Kārlis.

Atmetis cerību sagaidīt miegu, Pēteris piecēlās, uzdedza gaismu, uzmeta plecos žaketi, paņēma rokās debeszilo kladi. Viņa dzejoļi. Te, starp šiem gludajiem vākiem, mīt viņa dzejoļi. Un pēkšņi likās bezatbildīgi laist tos pasaulē tik vieglprātīgā iesaiņojumā. Cik muļķīga

iedoma — aiznest naivu un šķīstu kladīti, trīcēt kā vienai jūsmīgai, vārsmot izkarsušai skolniecītei, nudien! Viņam taču jau trīsdesmit veļas virsū kā buldozers. Trīsdesmitnieks šņakstina trijnieka žokļus un uz nulles apaļā vēdera šļūc klāt kā plēsīgs vabolis. Viņš taču ir jau pieaudzis vīrietis, viņam vairs neklājas niekoties ar puķainiem sirdspantu albumiem!

Pēteris uzmeta bažīgu skatienu modinātājpulkstenim. Tepat pusnakts. Spokus nemanīja.

Viņš nožēloja, ka nav rakstāmmašīnas. Drukātam vārdam pavisam cits svars. It īpaši tipogrāfijā drukātam. Tad uzreiz var redzēt, ka tas ir kaut kas. Pat ja tas nekas nav. Taču rakstāmmašīnas viņam nebija. Un, ja arī būtu, diezin vai mācētu ar to rīkoties. Viņš dabūja papīru un sēdās steidzīgi pārrakstīt dzejoļus, katru uz atsevišķas lapas.

Pusceļā uzklupa miegs, taču atkāpties nu vairs nedrīkstēja. Viņš paguva.

Tieši aiz autobusa loga konstruktīvisks cauruļu un plakņu trīsstūraini telpisks veidojums skubināja plaukt atdzimušo zemi. Autobuss grudzināja tukšgaitā. Berete raustīja aiz pleca rūtaino lakatu, kas bija kā pielipis stiklam. — «Annuž, Annuž, esam galā!» Lakats salecās, grāba šur, grāba tur pēc mantām, abas dūšīgi stūrēja uz izeju, izgrūstīdamas pasažierus, kuri maksāja šoferim par biļetēm. Pēteris saldi nožāvājās un gribēja izstaipīties, taču pamanīja, ka labajam plecam pieslējies un gurguļaini šņākā kaut kas lāsumaini pelēk-brūns, saņurcīts un rugājiem apaudzis. Tas izskatījās silts, omulīgs un patlaban lūkoja saudzīgi uzkarināt uz Pētera jaunā putekļu mēteļa pleca no pelēkās mutes stīdzošu siekalu.

Tā. Jaukais brauciens pagalam. Auklējies nu ar dzērāju. Pēteris aplaida cerīgu skatienu salonam. Brīvu vietu nebija, cilvēki sāka jau kārties pie stangām, manījās nešļavas iekārtot, ja ne uzreiz sēdošajiem klēpjos, tad vismaz uz zābakiem. Ejā vietas vēl bija diezgan, tomēr viens sasārtis pampvaidzis, iekrampējies abi rokām durvju atlokos, sparīgi ar vēderu badīja sastrēgumu un brēca no paša rīta: «Saplok! Saplok! Visiem jābrauc!» Puncis nesteidzās klausīt savam nesējam.

Pēterim tapa skumīgi. Viņš raudzīja ar elkoni uzmanīgi —[1] lai nenotrūktu draudīgi staipīgā slienā — pastumt nostāk viņa aprūpē nonākušo atradeni — Tomu Džonsu vai Deividu Koperfīldu, vai kā nu tādus sauc. Tas labprāt ļāvās, bet, spiedienam atslābstot, neuzbāzīgi tiecās atkrist vietā. Gatavais stāvkundziņš, tikai ačgārns. Nācās to pārdabūt pāri kritiskajam leņķim un ļaut svērties pretējā virzienā. Tur tas uzreiz saņēma modra portfeļa pretsparu, kamdēļ strauji saslējās, ierāva gaisu un, turpu šurpu virinādams galvu, it kā tā būtu gultnī iestatīta, palūkojās apkārt, — ja par redzes orgānu viņam kalpoja mute, jo tikai tā plati atvērās, acis aizvien vēl palika ciet. Melna plaukstele uzplāja pa zodu un bez dzīvības atkrita klēpī. Vīrelis

atzvēlās pret sēdekļa muguru un atsāka mokošo gumšanas darbu.

Apbrīnojama suga tie dzērāji, domāja Pēteris, sīksti un pastāvīgi. Drīz jau laikam pusgads būs apkārt, kopš spēkā jaunie likumi, kā dzird — visīstākais terors, karš un uzbrukums plašā frontē, bet šiem viss viens pīpis, it kā tie lēmumi būtu domāti mātēm un zīdaiņiem. Nu, kaut vai šitais Džons Tomss par piemēru — saule knapi virs apvāršņa, bet šis jau piesmēlies kā apavs.

Autobusam braucot slienainais Deivids Džonss bija vēl grūtāk valdāms, viņa pusē tagad bija katra danga un katrs līkums, un viņš manījās izmantot ik sakratienu, lai kaut par pirksta tiesu tiktu tuvāk Pētera saspringtajam plecam. Pēteris vīrišķīgi apņēmās nepievērst viltīgajam Koperfīldam uzmanību un centās par varu baudīt rudenīgo ainavu, taču pilnvērtīga vērošana nevedās, ausis saspicējušie jutekļi brēktin brēca par katru visvieglāko pieskārienu.

Nu kāpēc, Pēteris kreņķējās, viņam transportā mūžīgi neveicas ar līdzbraucējiem? Ja blakus ir brīva vieta, tur neparko neapsēžas nedz glīta meitene, nedz kopta kundze, nedz tīrīgs sirmgalvis — noteikti iesvempjas kāds sviedrains gaļas blāķis, eļļains vatenis vai šņupdegunis. Vai viņš kāds kroplis? Vai, diespas, nelabi ož? Nē taču — kluss un kārtīgs jauneklis viņš sev šķita, vaigs allaž gludi skūts, biksēm buktes, kurpēm spožums, re, portfelītis rātni uz ceļiem un ziedpušķis, lai, klāt. Nagi līdz ādai apcirpti — kā roku, tā kāju pirkstiem, goda vārds. Bet — še tev — uzrodas viens pēdīgais skre-tulis un tieši viņu aplaimo.

Varbūt Pēterim pietiktu izturības paciest kaimiņu — nu, dzērājs, nu, guļ — pastum tik šo ik pa brīdim nost un skaties pa logu, — ja ne tā smaka. To Pēteris saoda, tikko pamodies, taču pirmajā brīdī vieglprātīgi pierakstīja miesu sablīvējuma kopējai buķetei. Bet kur nu! Ik ar kilometru smārds kļuva jaušamāks, gaisā strāvojošā aptuvenā dvaka siltumā atraisījās un sabiezēja, līdz stingri piesēja viņa degunu. Šaubu vairs nebija — dzērājs nelabi smirdēja.

Pēteris iekšēji saviebās un sāka skatīties, kam varētu piedāvāt savu vietu. Diemžēl vienīgās stāvkājās braucošās tantes vīdēja burzmā tālu šofera galā. Neies tak aiz pieklājības bļaut pa visu autobusu. Un vai tad nu kāda uzreiz tā trieksies cauri pūlim. Apkaimē zvārojās dūšīgi tēvaiņi vien, pa lielākai daļai vateņos un zābakos, pirmie salīduši iekšā, buļļi. Kā lai tādiem jauns cilvēks piedāvā vietu? Izsmies. Par tērētu noturēs vai, nedod dievs, par kādu pēdiņu.

Pēteris nopūtās un kārtējo reizi piesardzīgi, lai nepamodinātu — ej nu sazini, kāda šim nomoda programma — atbīdīja plukatu Džonsu, un pievērsās logam. Rugaines saulē sārtojās kā no tīra zelta, pēr-ļaini vizēja rasotas pļavas. Plaša un gluda lauka viņā malā, rīta agrumā iznākusi sava sudrabotā mājokļa durvju priekšā, labi audzināta lidmašīna dziļi kniksēja kā ūsaina balerīna. Visos virzienos pāri

pļavām un tīrumiem slāja nebeidzamas stabu karavānas — satuvojās, krustojās, aizgāja savu ceļu — stabi, stabi un stabi, īsts stabu nacionālais parks.

Pa tam dzērājs smirdēja aizvien stiprāk. Tas bija sašļucis nu jau tiktāl, ka sliecās atstutēt galvu pat ne vairs pret Pētera plecu, bet gandrīz vai pret vidukli. Aijāžūžot šo vajadzēs, vai? Pēteris dusmās aizgriezās. Sasodīts. Visriņķī aust saule, raža novākta un klētīs savesta, stabi godīgi vada elektrību un ļaužu runas, re, vienā jau sēž pat melns cilvēks, pāri plešas visaugstākās debesis Latvijā ar putniem un mākoņiem, tepat tuvumā lielās dzejnieces dzimtais muzejs gaida viesus no malu malām, dzīve mizo bez apstājas kalnup, tauta raujas un gavilē, bet te viens pļundurs izlaidies kā jēla plauša, šņāc un bezdievīgi izplata ap sevi velns zin ko! Kas par kokteili — simfonija, jaudā tik turēt! Pat vīneļa dvaku pārmāc. Kaut kāds slapjš un sapujis vates deķis ar siļķu asakām un mīzalu piešprici stiprumam, — kur tādā smakā var iedzīvoties? Un ja nu viņam vēl arī kukaiņi? Spējā pretīguma uzbrāzienā Pēteris nikni grūda smerdeli tā, ka tas gandrīz novēlās no sola. Paspējis pietverties priekšējai atzveltnei, tas iztrūkās, puspiecēlās no sēdekļa un pievērsa Pēterim platas pārsteigtas acis. «Ko . . . Jūs izkāpsit?» viņš nopurpināja. Bāli zilais skatiens vērās tramīgs, bet skaidrs, negaidīti skaidrs. «Nē. Piedodiet, bet . . .» Pēteris pārsteigts bilda, taču izbrīns vēl dusmas apdzēsis nebija, tās virda pēc inerces un dzina mēli pateikt tālāk «. . . jūs smirdat». Viņš secīgi nobeidza sakāmo un izbijies, neticēdams un brīnīdamies, atkārtoja, kas tāpat vairs nebija atsaucams: «Es ļoti atvainojos, bet jūs smirdat.»

Priekšā sēdošā sieviete noplivināja pret viņu ašu mirkļu Vīrelis aizvērsās, uzlika rokas uz atzveltnes, grasījās tā kā celties . . . «Jā,» viņš teica pavisam klusu, «es zinu, piedodiet, lūdzu.»

Kauns apsvilināja, Pēteris juta, ka pietvīkst. Viņš atcerējās, kā vienreiz, dažādas grāmatas salasījies, bija aizgrābti Kārlim stāstījis par cilvēkmīlestību. Ka viņš gatavs mīlēt un apkampt kaut pēdējo noklīdeni, lai tas kraupains vai leprains — Pēteris paspiedīs viņam roku un skatīsies acīs, jo tas tāpat mūsu brālis. Kārlis toreiz neko nebija teicis. Un tagad Pēteris — ļaužmīlis grūstīja un stumdīja dzīvu cilvēku kā tādu sakņaugu kuli. 2ēl.

5

Pēterim bija sarežģītas attiecības ar savu mēli. Likās, tā dzīvoja atsevišķu dzīvi — reiz palaista, tā vairs nebija valdāma un aulekšiem aizrāva līdz mērķim visbeidzamāko muļķību; pārī ar iedzimto, paša daudzkārt lādēto čangaļa stūrgalvību mēle sagādāja Pēterim ne mazums raižu. Viņam atlika bezpalīdzīgi noraudzīties un pēcāk maksāt. Tāpēc viņš labāk vispār turēja muti.

Priekš diviem gadiem viņš vienā brīdī izbijās no augstskolas diploma. Līdz izlaidumam bija atlicis gads, ja labi pacenstos. Sadale,

trīs gadi skolā? Viņš — skolotājs? Apžēliņ! Pēteris uz karstām pēdām devās pie prorektora ar lūgumu pārcelt viņu uz neklātienes nodaļu. Prorektors, bezmaz lūgdamies, veselu stundu centās atrunāt, piesolīja sesijas pagarinājumu, piedāvāja vēl vienu akadēmisko atvaļinājumu, jo, saprotiet arī mūs, biedri Pusēn, ir taču valsts plāns. Uz to Pēteris savā spītībā uzrakstīja iesniegumu ar lūgumu atskaitīt no augstskolas. Kā jau tas bija sagaidāms, prorektors no abiem ļaunumiem piekrita mazākajam.

Atrast pašreizējo darbavietu Pēterim palīdzēja laimīga nejaušība. Drīz pēc pārrunām rektorātā viņi ar Kārli aizbrauca pie Kārļa tantes. Bija gaiši miglaina vasaras nogales diena. No koku lapām čabēdama krita rasa, katrs mazākais troksnītis ieguva apveidu un dzīvs maldījās starp priežu stumbriem, kuri likās stāvus peldam klusumā. Vēlāk viņš daudzkārt skatīja šīs vietas arī skaidrā laikā. Tās valdzināja. Taču saulē viss bija acīm saprotams, aptaustāms un tuvs, turpretī miglā senleja iemantoja apjomīgu dziļumu un slēptu bezgalību šķietami noslēgtā telpā. Tas tik ļoti atšķīrās no viņa dzimtās Latgales, kur tieši saule atvāž apvārsni ar pakalnu, mežu un ūdeņu dūmakaino plašumu. Varbūt vēl vairāk tas bija pretrunā ar Zemgales parasto līdzeno galdu, kur ainava ir galvenoties padebeši. Tikai šajā vienīgajā vietā viss klajums nez kāpēc tā sakrunkojies. Kā naba uz Zemgales gludā vēdera. Kā punkts, kurā zeme kādreiz bijusi sasieta kopā ar debesīm. Viņš apbrīnoja āderu krustos iemietos ozolus, kas, debesu pievilkšanas spēka satverti, saspringti turējās zemē, ar saknēm pavelkot to kādu sprīdi augšup. It īpaši miglā, kad augša un apakša saskārās pirkstiem. Kraujas malā piekļāvis plaukstu dižpriedes augumam, Pēteris izjuta mieru un bijību.

Pie vakariņu galda, starp citu, atklājās, ka ciema bibliotēkai nav vadītāja. Labāku vietu Pēteris tobrīd nevarēja ne iedomāties. Turklāt bibliotekāra dzīvojamās istabas atradās vienā ēkā ar grāmatu telpām.

Pēteris stājās pie darba, sakārtoja plauktus un kartotēku un lūkoja paņēmienus, kā veicināt vietējo kultūras dzīvi. Viņam šķita, ka te, jaunā vietā, projām no visiem samudžinājumiem, viņš pratīs pats rīkot apstākļus skaidrus un vienkāršus. Taču vietējā dzīve ierasti rimti ritēja garām, arī bez viņa tā bija it labi iztikusi, viņš paminsti-nājās un tā arī neattapa, no kuras puses tai pieķerties.

Viņš sasparojās, kad viendien no Rīgas ieradās talcinieki sakopt vietējo novārtā pamesto baznīcu. Atbrauca pilns autobuss par savas zemes mantojumu norūpējušos jaunu un gaišu cilvēku. Pēteris priecīgi kaplēja, zāģēja, nagloja, stiepa, krāva un pļāva pārējiem līdzi. Vakarā apkoptajā baznīcā jaunieši sveču gaismā dziedāja tautasdziesmas, lasīja dzejoļus, bet rīta agrumā, nakti izdancojušies kluba zālē, aizbrauca. Parunāties nebija iznācis laika. Bet viņš jau arī nebūtu

pratis — kā parasti. Biedrošanās vietā būtu gadījušies tik

pārpratumi vai pat ķildas.

Nu, kaut vai vakar. Viņš tieši apcerēja dzejoli par rudens putniem, bet darīja to darba laikā, tāpēc nedrīkstēja justies iztraucēts, kad iešķindējās zvaniņš, āra durvīm veroties. Apmeklētāji še nāca gaužām reti — labi, ja trīs četri pa dienu. Katru vajadzēja saņemt ar prieku.

Sis bija no gargantiju šķiras, viņa miesas būtu pieticis pusducim tādu Pēteru Pusēnu. Iegrozījās starp grāmatplauktiem kā labības kombains piemājas dārziņā. Rupja brezenta jaka kā tūristu telts, zābaki vidējas suņubūdas izmērā. Brilles tikai aiz brīnumiem nevēlās nost no deguna kartupe|a. Vajagot LPSR Zemes kodeksu. Norī-bināja kā Lielajā estrādē.

«Nav Zemes kodeksa,» Pēteris atbildēja. Savā pieticīgajā saimniecībā viņš zināja katru brošūru, bet par prasīto grāmatu vispār pirmoreiz dzirdēja.

«Kā tā?» dimdināja ciemiņš. «Kā jums var nebūt Zemes kodeksa lauku bibliotēkā?»

«Nu, nav. Ņemiet Kriminālkodeksu.»

«Kam man tas? Es kāds razbainieks, vai?»

Pēterim ienāca prātā, ka, tiešām, tāds laikam tantiņu valodās dižojās Kaupēns.

«Tu man dod Zemes kodeksu! Kā var nebūt! Tu laikam nezini pats, kas tev te plauktos!» tas vārstīja pērkonnīcu.

Un tad, gribēdams ātrāk tikt vaļā no šī cilvēka lielgabala un atpakaļ pie saviem putniem, kas nupat, trokšņa izbiedēti, dzīrās laisties projām, Pēteris ieteica viņam pienākt pēc pāris nedēļām, jo kodekss patlaban esot izsniegts, lūk.

Taču ciemiņš nevis beidzot nomierinājās, bet gan vērtās savādi aizdomīgs.

«Kam izsniegts?» tas noducināja kā attāls negaiss.

To Pēteris nezināja pateikt.

«Gumzām?» draudīgi rūca prasītājs.

Nevienu Gumzu Pēteris nepazina.

«Bet tu pažūrē papīros,» mācīja likumu zinātkārais Kaupēns, «tu paskaties, vai tas blēdis Gumza nav to kodeksu pagrābis.»

Un Pēteris skatījās, ko citu. Protams, nekāds Gumza lasītājos neskaitījās. Tā arī vajadzēja pateikt, bet nē — velns, vai, atkal vilka aiz mēles pēc piedzīvojumiem — Pēteris atbildēja, ka, jā, tieši biedrs Gumza tieši šobrīd apgūst Zemes kodeksu. Jau divas nedēļas, viņš vēl piemetināja bezjēdzīgo melu apaļumam.

«Divas nedēļas!» Kaupēns ierēcās. «Vecais mērglis, viņš neko nezinot, likumus nepazīstot! Nu es tev redzu cauri, nu tu man dabūsi, krāpniek!» Kaupēns grandēja, brezenta jaka grabēja un švīkstēja kā trīsmastnieka buras orkānā. Viņš ar būkšķi apgriezās un — blīkš! blākš! — aizslāja beidzot prom, *vienā* laidā *sunīdams neziņas* lieglaimē

kaut kur pasaulē mītošo nabaga Gumzu, un, durvis aiz-cērtot, izgāza sienā apmetuma gabalu.

Bail pat iedomāties, kas notiks, ja šis Kaupēns ieradīsies ar visu caurredzamo *Gumzu pēc taisnības.* Bēdz kaut *mežā.* Bet *varēja* vienkārši pasūtīt to grāmatu no rajona.

Pēteris apskauda cilvēkus, kuri prot savas domas ietērpt ērtās un gaumīgās drānās — izdara to brīvi un eleganti, dažkārt veiksmīgi noslēpjot pat ievērojamus auguma trūkumus. Viņam pašam savu sakāmo izdevās apģērbt labi ja puslīdz piedienīgā, nomā uz laiku patapinātā valkā, biežāk gan viņa prāta bērni ieradās pasaulē izspūruši un iespīlēti pa roku galam saķerstītos kankaros, kas knapi piesedza divdomīgus plikumus. Varbūt runas greizais smagnējums arī bija par iemeslu viņa dzejošanas mēģinājumiem, jo vienatnē pie papīra lapas varēja bez steigas piegriezt un rūpīgi satrāklēt izjūtām vēlamo garderobi? Droši vien, taču ne tikai tas.

6

Pēteris rakstīja jau apmēram divus gadus. Reiz, braucot no Rīgas un vērojot garām skrejošās ainavas, viņam nez kāpēc atausa sev pavaicāt: vai viņš mācētu pastāstīt, ko šajā brīdī redz? Pašu galveno tieši par šo ainavu. Lauki, stabi, kraukļi, mājas, vecene ar suni — viņš sāka uzskaitīt, taču aprāvās. Nu, lauki, nu, stabi — nu, labi, — bet tas taču nebija vispār nekas, ar tādām lietām pilna pasaulei Stabi slapji, kraukļi melni (viens — div — trīs — če . . . — daudz), sunim bija aste (kāda?), kas vēl tam bija? . . . vecene . . . ā, re, govs! . . . gremo? . . . nē, to neredz, par tālu . . . Viņš atskārta, ka visu laiku tiecas rādīt ar pirkstu — re, re! Bet — ja nu ar pirkstu ne? Kā lai nosauc vienu priekšmetu no daudziem līdzīgiem, bet tā, lai tas ir vienīgais, kuru tu gribi darīt redzamu citiem? Vēl viņš iedomājās, ka priekšmeti nav katrs par sevi, ka tie ir . . . nu, tā kā zirnekļa tīklā — aizskarsi vienu un citi atsauksies. Un vēl arī cilvēki . . . Pēteris jutās satriekts. Viņš bija lasījis simtiem, varbūt tūkstošiem grāmatu (te viņš brīdi aplēsa, vai viņa kontā ir jau vairāk par tūkstoti izlasītu grāmatu? Diemžēl laikam vēl nebija), studējis tās, apcerējis un vērtējis (patīk — nepatīk, laba — slikta, pēdējā laikā arī — kāpēc laba vai slikta, — kā bija mācīts), bet pats tostarp lūkojies apkārt kā tāds vienaldzīgs trusis, ar aci lobot nost un pēcāk aizmetot, kas nāca pa rokai, un nekad nebija papūlējies redzēto un pārdzīvoto saglabāt, sasildīt un izlolot, nosaucot vienīgajā vārdā, kas piederētu tikai šai lietai un reizē viņam. Iedomājoties, ka jau divdesmit piecus gadus (nu labi, — divdesmit — bērnībā mācās) viņš šķirojis un patērējis pasaules lietas pēc to piemērotības acumirklīgām vajadzībām (kaut vai vajadzībai vienkārši redzēt vai neredzēt), ka jau veselu gadsimta ceturksni viņš truli blenzis apkārtējā telpā, kas tikpat vienaldzīgi vai pat ar vēsu nicinājumu raudzījusies pretī (skudras pa muguru!), Pēteris palika

gluži vai slims un vairs nezināja, ko tagad iesākt — vai lēkt laukā no autobusa un skriet, vai cieši aizdarīt acis un neskatīties.

«Būšu rakstnieks,» viņš izlēma, — varbūt ne nu uzreiz tik krasi, taču galvenais bija skaidrs — tālāk tā nevarēja, kaut kas bija jāpasāk, citādi — vāks.

Ceļa atlikumu viņš brauca svinīgā satraukumā, vērās apkārt ar lepnu un pētošu (pašam likās — profesionālu) skatienu un nevarēja vien nociesties, kad beidzot tiks pie rakstīšanas.

Savā istabā viņš ietraucās platiem soļiem, grīda dimdēja vien, soma aizlidoja kaktā, mētelis uz otru pusi, galds vienā rāvienā tika nomēzts tīrs — kas daži saplēsti šķīvji pret literāta iedvesmu? — un, garāmejot uzteicis sevi par īstam mākslinieka īsti piederīgu apņēmību izrēķināties ar radīt alkstošas domas kavēkļiem, viņš uzmeta galdā tīra papīra čupiņu un visus rakstāmrīkus, kādi ātrumā gadījās pa ķērienam, tad, pilns līdz malām ar jūsmīgu pašapziņu, nosēdās rakstīt.

Pēc pusstundas sēdēšanas sajūsma sāka krumpoties, viesās kaut kāds nu pavisam nepareizs nemiers. A, istaba, izrādās, nebija kurināta. Viņš piecēlās, iekurināja krāsni un atkal apsēdās.

Pēc laiciņa viņš atkal piecēlās, uzvārīja stipru tēju, nolika glāzi pa kreisi roki uz galda. Ek, žēl, ka viņš nesmēķēja — cigarete taisni iederētos. Vai labāk pīpe? Viņš saņēmās. Izdzēra tēju. Papīra lapa vēl arvien bija balta.

Viņš uztrūkās kājās, ieskrēja bibliotēkas galā. Mēness gaismā grāmatu muguras vizēja kā melni, atiezti zobj. Izķēris no plaukta sējumu, viņš iesteidzās atpakaļ istabā, uzšķīra uz labu laimi un metās pusbalsī lasīt. Viss bija skaidrs, saprotams, vienkāršs. Viņš satvēra spalvu, saspringti turēja to virs paša papīra, it kā tēmēdams bezgala sīkā punktā, līdz roka sāka trīcēt. «Nevar būt . . .» viņš neticīgi nomurmināja, atgrūdās ar visu krēslu no galda, sāka staigāt pa istabu. Trauku lauskas zem zābakiem domīgi krikstēja.

Iešāvās prātā daudzsološa ideja. Viņš ielēja bļodā ūdeni, nolika to zem galda, noāvās, savilka bikses uz augšu un apsēdies iemērca kājas ūdenī. Ūdens bija ledusauksts, drīz kājas vairs nejuta, viņš sāka drebināties. «Tas nevar būt!» Bļoda blarkšķēdama aizmeimu-roja pa grīdu, ūdeni apkārt šļakstot. Saķēris sasisto kājas īkšķi, viņš lēkšus ielēca gultā un satinās segā. Klabēja zobi. «Tikai mieru,» viņš sev teica, «tikai mieru,» viņš sev teica. «Jāraksta, jāraksta, jāraksta, ar sēdēšanu vien nekas nenāks gatavs. Es taču studēju filoloģiju.»

Viņš rakstīja visu cauru nakti, drudžaini rakstīja, neatņemdamies. Svītroja. Atkal rakstīja. Svītroja. No rīta stīvi atlieca notirpušo muguru, sabāza apsmērēto papīru žūksni atdzisušajā krāsnī un ar pilnu sirdi un tukšu galvu nolikās gulēt. Bija atklājies, ka viņam vienkārši nav par ko rakstīt. Tas mazumiņš, ko viņš sevī atrada

pateikšanas vērtu, neparko nedevās uzlikties uz papīra — roka ar rakstāmo likās sveša, vārdi, ko tā vilka, bija pavisam sveši, tie nebija viņa vārdi. Svešie vārdi klaji mēdījās.

Satricinājums pēc pirmās nakts neveiksmes bija pietiekami stiprs, lai vairākas nedēļas atturētu viņu no jauniem radīšanas mēģinājumiem. Bailes no rakstīšanai uzkoptiem galdiem pirmajā laikā bija vai paniskas, vēlāk pamazām aprepēja, taču līdz galam neaizdzija nekad.

Pagaidām pārvilcis strīpu episkiem žanriem, Pēteris raudzīja neuzkrītoši padzejot. Tāpat vien — par šo un to. Un — tavu brīnumu! — šis tas viņam tik tiešām izdevās. Un arī pie galda nevajadzēja kvernēt — savā nodabā dienu apkārt kustoties, kādu duci rindiņu līdz vakaram jau vienmēr varēja sarīmēt. Pirms doties pie miera, atlika ierakstīt gatavu dzejoli kladē. Jo tālāk, jo gludāk gāja no rokas — dažu reizi atlēca divi vai trīs, vai — izcili ražīgās dienās — pat visi četri dzejoļi. Saprotams, gadījās arī pa ālavai dienai, tad Pēteris sprieda: «Nerakstās. Mūza novērsusies.» Un domās draudēja palaidniecei ar pirkstu.

Nepagāja ne pusgads, kad pirmā kladīte bija jau pilna. Nu Pēterim vajadzēja izlemt, ko ar to darīt tālāk — vai kaut kur sūtīt, vai pagaidām pietaupīt? Pasvārstījies, viņš tomēr izšķīrās par labu kvalitātei. Vai mazums lasīti Māras Zālītes šerminošie feļetoni par slavaskāriem zaļknābjiem, kas stiepj savus aklos kucēnus tūlīt rampas ugunīs apslīcināt? Nē, Pēteris Pusēns ieies literatūrā jau kā nobriedis dzejnieks — uzreiz un uz palikšanu. Šim nolūkam viņš no pirmās burtnīcas izvēlējās divdesmit viņaprāt pašus labākos dzejoļus un glītā rokrakstā pārcēla tos citē kladē, kuras priekšējo biezlapu greznoja rūpīgi izzīmēts tituls «Pēteris Pusēns. Dzejoļu izlase». Tad

h<- tnK, kj/čnifktu, Sh'ia/itˆCoˆ

Č?(/VČ{ KA. ‘ļlč/uiˆieK /'lūzˆļA- irif/CL

INDULA GAILANA ZĪMĒJUMS

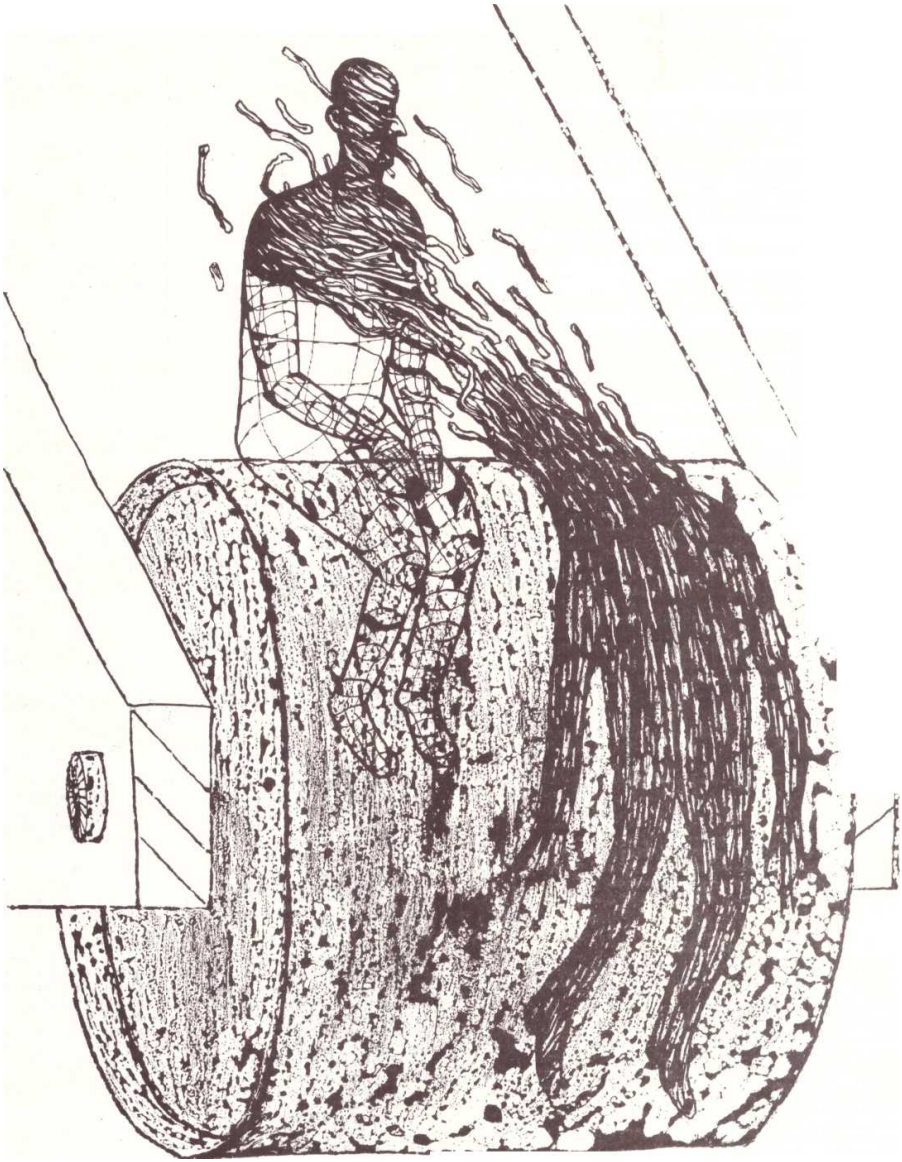

it/ooiuL JMAAamaico, 5ˆamčm~

'ˆf/rMsjˆAO (Ot, StiJcetLPļA, frdiL sttnņtft C > (č.cļ..iA rVC(

nolika «Izlasi» plauktā, nosolījies to papildināt ar divdesmit dzejoļiem no katras nākošās klades, līdz saskries apaļš simts ļoti labu dzejoļu. Un tikai tad.

Patlaban starp zilajiem vākiem klusītiņām knosījās, berzēja rociņas un ķiķināja jau astoņdesmit mīļu draiskuļu. Taču Kārlis sabeidza Pētera cerības pilnīgā slepenībā sagaidīt iztrūkstošos divdesmit. Pirms mēneša ieradies «izventilēt podu», tas bija nejauši atšķīris redzamā vietā neuzmanīgi aizmirsto kladi un iebrēcies vai pa visu pagastu: «OHo! Es jau tā domāju — Pičiņš versificē!» «Viss, viss

— ņemu recenzēt,» viņš atgaiņājās no satrauktā Pētera. Melnrakstus! To nu neparko nedrīkstēja, vai prāts! Pēc pamatīgas stīvēšanās Pēteris tapa pielaidīgāks. «Tas ir liktenis,» viņš izsecināja. Abas puses vienojās par kompromisu: labi, Pēteris dos Kārlim lasīt dzejoļus, taču ne uzreiz, pirmāk vajagot šo to pieslīpēt. Kad nākamreiz brauks uz Rīgu, tad aizvedīs.

Viņš klusībā cerēja, ka līdz citai brauciena reizei paspēs pieradīt kladīti pilnu, taču te, kā par nelaimi, Pumpurjāņiem atskrēja dēls. «Tas ir liktenis,» nopūtās Pēteris Pusēns un devās uz metropoli ar dalītām jūtām un tikai astoņdesmit dzejoļiem.

7

Toms Koperfīlds sēdēja kā piecnieks. Kumpu muguru, paslietu galvu, ceļu starpā iekamptām plaukstām, smagi cilādams plakstus, lai neaizmigtu. Pēteris pacentās izjust pret viņu žēlumu, apzinādamies, ka vajadzētu pažēlot šo apskapstējušo cilvēka gabalu. Jo tas nebūt nebija piedzēries, tikai nolaidies līdz tādiem plauktiem, kādus inteliģents Pēteris Pusēns nevarēja ne iedomāties, kaut studēja filoloģiju un bija astoņdesmit labu, lai arī pagaidām nepublicētu dzejoļu autors. Tomēr žēlums iznāca tāds samocīts un vairāk teorētisks. Jo Pēteris nevarēja izšķirties, kā īsti lai pret šo vīriņu attiecas. No vienas puses, pļēgurs viņš varbūt arī nebija, vismaz šobrīd noteikti bija skaidrā. Taču, ja plencim tik bēdīgs izskats pat piestāvētu — neba attaisnojams būtu, bet vismaz saprotams —, tad ko lai domā par normālu cilvēku, kurš atļāvies nonākt līdz tik nožēlojamam stāvoklim? Pie tam pats to apzinās, teica taču, zinot, ka smird. Neizprotami.

Interesanti, vai viņam ir mājas? Kur nu, labi, ja kāda rāceņu bedre mežmalā, vai tad mājās var tā nolietoties. Nu, skaidrs, dienu viņš klaiņo, bet nakti? Ir rudens, gadās jau salnas, — kur viņš pārlaiž aukstumu un tumsu? Hārlemā, vai? Brikstonā, bezpajumtnieku gulētavā? Zem Mirabo tilta? Kaut kas traks. Un tā smaka . . . Nez, cik gadus jānomīt siļķu mucā, lai tādu iemantotu? Savādi šķita, ka pārējie braucēji neizpauda ne mazākās neērtības pazīmes, neviens nelikās neko manām. Pat vairāk — spraugā starp vateņiem Pēteris redzēja, ka sēdeklī priekšā pāri ejai viena ģimene — pusmūža pāris un knauķis oktobrēna vecumā — pašlaik ieturējās, izklājuši ēdmaņu uz ceļiem. Abi vecākie dzelžaini gremoja, puišelis braši turēja līdzi, visiem maltīte labi gāja pie sirds. Piknikotāji! Kad Pēteris labprāt vispār neelpotu. Kas tas bija — vai vispārēja iesnu lēkme autobusā? Bet tur jau nemaz nevajadzēja degunu, lai šo lipīgo smārdu justu. To jau varēja pilnīgi ar ausīm dzirdēt vibrējot sīcam gaisā, ar galvas ādu sataustīt saķepam matos. Pēteris piespiedās klātāk autobusa sienai, bet ko tas līdzēja, ja salons viscaur bija pieblīvēts ar biezu smirdoņu, ka nekur glābties.

Pēteris izlēma — līdz Jelgavai jāiztur. Ja reiz no smirdoņas nevar

izvairīties, tad viņš pagaidām mēģinās satvert to un saturēt vēl smagākā vārdiskā apvalkā. Izdzīt velnu ar Belcebulu.

Viņš neuzkrītoši vēroja smirdekli. Tas sēdēja sasprindzis, it kā piepūlēdamies savaldīt izgarojumus. Droši vien nomocījās svīzdams, kamdēļ dvakoja vēl stiprāk. Pēteris iztēlojās, kā smaka sūcās no viņa drēbēm, no speķainās jakas neizdibināmā tonī — varēja tikai zīlēt, vai tā pirms gadsimta bijusi melna, brūna, zila vai zaļa —, kāpa no tādas pašas krāsas matēti blāvošām biksēm, no kurpju pušumiem, kuros vīdēja pelēka pēdu miesa, no aprepušām, ziepes trīsreiz trejdeviņus gadus neturējušām plaukstām, no miruša krekla apkaklītes, no glumās *naģenes ar* pušu nagu pletās, no bedraino vaigu rupjā rugāju šmirģeļa sīkām strūkliņām ritēja smirdoņa.

Pēteris noskurinājās. Uz priekšu.

... no katra bārdas sara sanot šļirca smirde, sīkas urgas sakūlās strāvās, vārījās, putoja, cēlās un pildīja bezpalīdzīgo telpu, plakus pieplaka grīdas gumijai, kārpījās, lēcienā sprāga pret stiklu duļķaino kataraktu, blīda, rūga, piepūtās, sprauca pirkstus virdurvju šķirbās, kodīgi ēdās cauri aplogu gumijai . . .

. . . garā ļerpatā vilkās līdzi, plīkšķēja, plandījās, lirinājās leprainā šlepē, pretvējā satrūka skrandainos lanckaros, ļumīgas lēpes kārtaini pārklāja laukus, saspurdza zaros, sakārās vados, vaikstījās, ņirdzot mērkaķojās un zviedza, kunkstēja, svirpstēja skunksi . . .

Riepām sajutis rēpaino asfalta raupjumu, autobuss paņēma augstāku noti, kā no indētās zonas izsprukt steidzot.

. . . krekstoši āpši blējot šļūca pa stieplēm, lipīgi šmaukstot, šļuka pa rievotiem stabiem zemē, aulekšiem slampāja nopakaļ, pa zlauktainu ceļmalas grāvju ļuveni ļepatoja, nelāgu zlampu visapkārt šļakstot un tašķot . . .

. . . smirdoņa sagrūdās pieturu būdās, tupus tupās uz beņķiem, apvija smaku pildītus cauruļu balstus, lumzāja autobusam pa priekšu, līda, lodāja, tinās, gurkstot aizģeņģerēja uzglūnēt Clūdām, gludā tālumā gumusi, savilkās gaudīgu smārdu Vilce, vāju vanckaru vēju aizvilkdamās vāvuļoja, smaku tēvs Svētē vētīja vienlaidu puvuma dvašu, svelmainu trupuša pūra elpu . . .

Vēl,

. . . Jelgavā jēla iejava jumiski slāja ar joni virsū, trakā gāzienā ap-kļāva koku ģilteņus, asaku krūmus un namu kapličas pārvilka pīšļu slāņi . . .

Stop. Gaisa tilts. Dzelzceļa pārbrauktuve.

...tilta sasekšķējusī rīkle rešņi rēca un gulšņus guldzināja, kulstīja, klakstīja vilciena krēpaino, rupano, dupo mēli, garām aizkankargrabēja granātu krampji, acu atspolei šaudoties, šķērskoks sarkanbalt sarkanbalt sarkanbalt sarkanu šautru secībā rēja . . . Rima, tāI-tālē kaskādei apklustot, karuseļdipata. Klusuma apsamtainajā sānā

motors ierāva rūcienu brūci . . .

Gandrīz aizbraucis stacijai garām, ceļu sazara reibinošajos līkločos attapies, Pēteris rāvienā pārkāpa pāri eju atbrīvot nepaguvušā smirdoņas ģēnija asajiem ceļiem un spraucās uz izeju, sliep-dams pa kājām un klupdams pār paunām, slapjā saujā iekampto portfeli cauri rumpju biežņai sparīgi raudams, puķu pušķi virs galvas kā lāpu paslējis, indīgo garu sekliem, retiem un taupīgiem kampieniem caur degunu ņemdams. Iztapis gaisā, ievilka pilnu elpu. Jelgavas vapenī zaļā mežā zvērs alnis.

8

Dzelzceļa stacija vaļojās pēc noskrējušā rīta paisuma. Kaktos kustējās pa dažam izspūrušam tantukam. Tālbraucēju čigānu sarkanmelna brigāde atplestām mutēm apbrīnoja dzelzs rumaku sarakstu un sačukstējās nedabiski klusu. No otra zāles gala taboru modri vēroja divi jaunieši likuma sargu tērpos, — ar šineļu atloku šekumos iekabinātām melnām tālrunas kastītēm un lielu pienākuma apziņu bruņojušies, tie bargi rauca pieres un zābaku stulmus koka kublā zeļošas palmas pavēnī. Pret kases garo bēģeli ar elkoņiem atmuguriski atspērušies, izmisīgi žāvājās daži tik parasti un aizdomas neviesoši pilsoņi, ka tos uzreiz neizdevās pat saskaitīt — kādi divi trīs ar kapeikām. Virs perona puses durvīm mehānisks dēlis atturīgi ziņoja, ka nākamais vilciens uz Rīgu pēc nepilnas stundas. Apakšā, rindā snauduļoja, vienu zaļu aci blisinādami, pieci automātiski biļešu izsniedzēji. Trīsdesmit piecas kapeikas noskaitījis, Pēteris tuvojās vienam. Mašīna labprāt apēda naudas gabalus, katru ar ciparu acs knikstošu mirkšķienu atzīmēdama, un bez kurnēšanas atsaucās pogas nospiedienam — uzreiz saklabināja zobus, norija atraugu un izbāza biļetes papīra mēli.

Nokārtojis rēķinus ar dzelzceļa kantori, Pēteris parkā pavēdināja drēbes un plaušas, iepirka kioskā presi un gāja uz peronu. Stacijas tualetē uz sienām rakstiskas ziņas par sevi bija atstājuši godkārīgi dažādu novadu patrioti: Slava Baranovs no Kijevas, Ahmeds no Baku, viens Dembeļs — 85, arī tautieši no Liepājas — Cārlijs, Džonis un nez kāpēc arī Vita. Laikam tā bija ārkārtīgi emancipēta Vita.

Pēteris ierausās vagonā, iekārtojās pie loga un sataisījās uz jaunumu lasīšanu. Taču, izlasījis par sieviešu ķibelēm groza bumbas spēlē, viņš aizsnaudās un pamodās, kad vilciens pārdimdināja pār tiltu. Aiz loga strupceļā rindojās auksti tvaikrati. Ālavas melnaļas laidarā, sāns pie sāna, galva pie galvas, rāmas un spītīgi pacietīgas. Zem brangajām ribām vājš cerības garainis, jādomā, nebija apdzisis, smagajās pierēs vēl suta remdens sapnis, ka reiz cilvēkiem ap-trūksies elektrības un nāksies atkal ķerties pie oglēm. Mū! Tad nu mēs auļosim, maurosim, dipināsim. Caur tumsu.

Taču pagaidām Ķegums dziedādams ražoja elektrību, un Pēteris

Pusēns šļūca pa vadu uz Rīgu izšķērdīgi pustukšā vagonā — kā uzskates līdzeklis principam «katram pēc vajadzības». Jo neba nu tautsaimniecībai lonēja stumt tādu dzelzs māju pussimtu kilometru par tiem nieka rublēniem, ko viņš un kāds ducis viņa vagona biedru bija kopā sametuši par kilovatiem un beņķu deldēšanu. ZTR audžudēls Pēteris aplaida acis plašās braucamistabas līdzīrētājiem; viņš paskatījās arī atpakaļ un satrūkās, itin kā būtu saņēmis dažus no viņam atvēlētajiem vatiem nepastarpināti. Solā pie durvīm, sakrities čupiņā, gurušu vaigu zaļajai sienai pielipinājis, rokas kā *Sezanna* strādnieks klēpī slābani apskatei nolicis, mierīgs kā liktenis snauda pats Toms Deivids Džonss Koperfīlds visā savā skrandaini skandalozajā spozmē. Pēterim ietrīsējās un uzreiz sāka kņudēt nāsis. Vai viņš no tiesas saoda puvušo deķi, vai tikai iztēlojās saožam — apcerē Pēteris neielaidās. Mudīgi nokopis avīzes portfelī, viņš evakuējās uz vilciena galvgaļu. Tur stratēģiski nosēdās vagona tālākā galā ar skatu pret durvīm, sakrustoja rokas un kājas un, tā savācies, atsprākliski iebīdījās Rīgā, savas dzimtenes galvaspilsētā.

9

«Laikabiedri un pēcnieki! Mans astrāls allaž ar jums! Klapējiet, un taps atdarīts! Love, TT»

Solīts makā nekrīt, atdarīts netapa. Pēteris aizlocīja un aizsprauda atpakaļ aiz stenderes Kārļa lustīgās omas izverduma norakstu. Kur reizoja pats anakreontiskais Tete un kad bija cerams dzimtajā sētā pārronamies —to ir Zilākalna Marta nezin vai jaudātu reģēt aiz trejiem izsaucējiem apmietās izsaucienu izgāztuves. Slepeno zinību skolās Pēteris nebija gājis, uzņemt sakarus ar astrāliem nepieprata, viņam atlika gaidīt kā parastam mirstīgam.

— No kā pārtiek zīdaiņi? — Pēteris pats sev vaicāja. Un tūliņās zinoši nosprieda: — No mātes piena un mīlestības. Bet kas gaumē zīdaiņu mātēm? Viss, kas ir garšīgs! — Zīdaiņu ēsmu sarūpēt vietējā pārtikas veikalā Pēteris necerēja, tāpēc iestājās rindā pēc «Gotiņām». Viņš bija lēsis iepirkt puskilogramu, bet, rindā stāvot, dabūja zināt, ka vienam cilvēkam pienākas kilograms «Gotiņu». Pēteris tad arī paņēma kilogramu.

Kinoteātrī savukārt piedāvāja «Asinis un asaras». Pēterim acumirklī nekārojās kļūt par liecinieku Indijas filmražotāju izraisītajiem fizioloģisko šķīdumu divarpus stundu plūdiem, jo stāvēja priekšā uzdevums nogaidīt Kārli — pārķert un saņemt dzīvu. Viņš tamdēļ aizdarbam vēlvienreiz uzkāpa līdz slēgtajām durvīm un pirmajai vēstij pievienoja savu — īsu un katram saprotamu: «Atvelc elpu, drīz būšu. Pēteris.»

Ar asfaltu nolietu un stihisku ļaužu pa savam prātam iemītu taku sašņāpātajā Trīsvienības baznīcas kalna pakājē, parkā, aiz bijušās Svētceļnieku, tagad vienkārši Ceļinieku, ielas mierīgi sadzīvoja Sar-

kandaugavas pensionāri un spārnaini. Pirmie rindām tupēja mūžības pievārtē uz soliem kā gudri un gurdeni putni, lupināja baltmaizes ņukučus un kaisīja zemē drupačas, kuras otrie bez domāšanas uzknābāja, raizīgi tekājot mirkļa iegribu pavadā turpšurp gar maizes devēju kājām, lāgiem sašvīkstinādami zilganpelēkos spārnus īsos un maigos čīkstinos par brangāku tiesu guzai. Gar asfaJta ganību ārmalu tramīgi lakstīja kaujinieciski zvirbuļi, kas spiedzīgi čiepstēja sašutumā un tēmēja pakampt ko sev no tūļīgo lidbiedru galda. Apkaimē tuvākā zvaigzne vēlīgi apspīdēja šo vienu no pasaules būšanu atveidiem, dāļājot pēdējo rudens siltumu līdzīgās devās ij vieniem, ij otriem, ij trešiem.

Pēteris noskatīja sev brīvu soliņu attālā parka malā apbrūnējušu ceriņu pabiežņa aizkrēslī — sauli gribošie veterāni šo ēnaino nostūri noniecināja. Viņš lapoja avīzes, no somas aploka uzēda pa «Gotiņai» un ik pēc apmēram pusstundas apmeklēja Kārļa mājas trepju-telpu. Durvis bija ciet. Pēc piektā vai sestā gājiena lasīt vairs negribējās.

Pa celiņu bērnu vāģīšus brauca jaunas mammas un papi ar un bez Osām. Ielas ierozā lāgiem lodāja rībīgi tramvaji.

Saule savtīgi aizslēpās aiz balodainas mākoņu spailes, uzdvesa skurīga pūsma. Putnumīļu rindas paretojās, un spārnotie āmrijas arīdzan pārcēlās uz bagātākiem medību laukiem. Pēterim līdzās vienubrīd piemetās žiperīgs tētiņš ar galvā švītīgi uzspraustu filca tūtu, pašļūkāja smilkti ar zābaka zoli, ar spieķa galu pačukāja apsmulētus izsmēķus, uzprasīja, cik ir pulkstenis, ja drīkst. Pulkstenis drīkstēja būt jau pāri trijiem, un mākoņi noskrēja. Večuks mundri aizsteberēja meklēt šaisaulē siltāku vietiņu.

Pie durvīm viss palika pa vecam — uz zvanīšanu, klauvēšanu un roča raustīšanu no iekšas neviens neatsaucās. Pēteris atgriezās uz sava soliņa. Galvā dunkstēja neizgulētais miegs un raibi ieņemtās ziņas no visvisādām ļaužu un stihiju darbošanās jomām. Saule bija atvadījusies nu jau laikam uz neatgriešanos, padebeši kārtojās kā uz lietu. Tas tāpēc, ka bija rudens.

10

Vēl pusstundu. Autobuss piecos un četrdesmit piecās, tagad divdesmit pāri četriem, vēl pusstundu viņš gaidīs. Ilgākais četrdesmit minūtes. Diena pagalam. Ne grāmatnīcas paķemmētas, ne muzejos vai teātros pabūts. Vēl jau kaut ko varēja iespēt, bet locekļi smeldza, vēderā kurkstēja, azotē grozījās nīgruma ķieģelis. Vai viņam bija dusmas uz Kārli? Viņš nezināja, bija pārāk piekusis. Un ko citu no Kārļa varēja sagaidīt? Viņa dusmošanās Kārlim kā pīlei ūdens. Pēteris tad jau drīzāk lamāja sevi, ka vispār ielaidies šajā pasākumā. Būtu vismaz pirmāk izdibinājis Pumpurjāņu adresi vai telefonu. Atskrēja kā pienapuika uz randiņu. Un smagais portfelis tagad jāstiepj vēl arī atpakaļ. Konfektes, lai, vēl piepircis klāt, labā sirds, tam atjautības bija

pieticis gan. Mums tādas resnākas grūtības, lūdzu, mēs no varoņu cilts, vectēvu pieredzes mantinieki . . . Dzejolīšu bija žēl. Izdomājies, izsapņojies, pārdzīvojis, baiļojies . . . Pļukt, atlikt. Bet varbūt tas uz labu? Varbūt likenis atvēl viņam savākt tomēr to simtu? Simt zelta punktu. Mūsu čempions Pēteris Pusēns, aplausus, biedri, urā.

Viņš atpogāja portfeli, bija sakārojies vēlreiz palolot savus sērdienīšus. Tie cieta somas dzīlēs, iesprandzēti nekautrīgi izpletušos mantu kravā. Viņš novāca avīzes, izņēma konfekšu turzu, izcēla kompota burku, biezstikla pudeli ar vīnu (šito smagumu!), rindoja visu uz sola. Izmocījis laukā mapi, grasījās pārējo atlikt atpakaļ. Te uzreiz krūmos iečabējās, kaut kas sarosījās—tā kā vēja pūsma, kā pasīks meža dzīvnieks, — atskanēja slāpēts ieklepojiens un straujš, pakluss čuksts:

— Stakans ir?

Pēteris aši pacēla acis un pārsteigts ieraudzīja sev priekšā vīrieti dramatiski saspringtā, tādā kā putna ķērāja vai gargabalnieka starta stājā. Tas bija bez mēteļa, indīgi lillā krimplēna žaketē, apņurcītās zilās velveta biksēs, ap kaklu apsistu zaļu šalli vai zeķi. Plāni mati gludi pieķemmēti galvai, seja dzeltenīgi iepelēka, skatiens dedzīgi vaicājošs.

— Ko? — Pēteris atčukstēja.

— Stakana nav. Ain moment. — Parādība zibenīgi un gandrīz bez skaņas pazuda krūmā.

Vai viņam jau rādījās? Pēteris paskurināja galvu — brr! Svešvalodu brīnumi. Viņš ņēma nolikt pudeli, bet tad — čaukstiens, švīk-stiens, piesitiens — redzes laukā ietriecās brūna roka ar nespodru glāzi.

— Davai!

Rēgs bija parādījies vēl pēkšņāk kā pirmīt, ne pa jokam iztrūcinot Pēteri. Par spīti nobīlim, viņš uzreiz atķēra, ko no viņa grib, un acumirklī sliecās izlikties, ka nesaprot, taču viņa rokas pašas jau vilka korķi, cēla pudeli un lēja, — noguruma aplenkumā izvārgusī, tik mērķtiecīgam uzklupienam pretī stāt vairs nespējīgā brīvā griba, vāri smilkstēdama, noskatījās vien sava īpašnieka izrīcībā.

— Lej pilnu, pa fiksam, un — tanks!

Kāpēc ar pusi glāzes neiznāktu «tankš», vai tas tad būtu tikai «tinkš» — to Pēteris neapsvēra, viņš darīja, kā paģērēts, jo bija mācīts turēt cieņā to ļaužu tikumus, pie kuriem ciemojās. Un svešais acīmredzot šajā krūmā mita, tātad iznāca, ka Pēteris nu bija viņa viesis. Turklāt šis bija centies — rādījies un zudis, glāzi rūpējis un atkal parādījies.

Krūmu iemītnieks satvēra glāzi, nozibināja apkārt modru aci, atšāva ir elkoni, ir mazpirkstu un nobēra no galvas kā pie tāfeles, kaut pusbalsī:

— Lai latviešu tauta dzīvo mūžu mūžos!

Vīns gurgulēdams pazuda rīklē. Pēteris, kaut bija sīvā pretinieks, pie sevis apbrīnoja tādu meistarstiķi.

— Salds. Sļēbans. Dāmu zupe, — pēla izdzērnieks, tad pielika:

— Bet vēdergalā tā kā nočūkstēja.

Un Pēterim par to pat bija maziņš prieks. Ka nočūkstēja gan.

Tad krūma cilvēks tvēra pudeli un, glāzi nolicis uz sola, ar nervus kutinošu drošu gāzienu to mirklī pildīja līdz malām. Un, aci piemiedzis, viņš skubināja Pēteri:

— Davai, liec ribās.

Un kaut ko vēl viņš «ribām» galā pielika, kaut kādu pusvārdu vai tikai atraugu? Pēteris to lāgā nesadzirdēja, bet nebija jau arī laika minēt, jo viņam priekšā stāvēja grūts pārbaudījums pilnas vīna glāzes veidolā. Vai atteikties? Bet kā lai atsaka par savu rīcību tik nešaubīgi drošam cilvēkam, kas Pēterim no visas sirds uz vietas bija uzticējies? No otras puses — nekad vēl savā mūžā viņš tik pilnu glāzi nedz ribās, nedz pie lūpām licis nebija. Skolas gados allaž bija atturējusi māte un sporti (šahs, badmintons un galda teniss), arī koris, dažā skatē godalgots, vēl skolas teātris, un, protams, pašas mācības. Vēlāk, augstskolnieka gaitu sākumā, viņš gan pa reizei bija cilinājis glāzīti, jo vakardienas putrasbārdām patstāvīgās vaļas pēkšņi bija, ka vai nu. īstiem vīriem biedrošanās kunga prātā vedās gludāk, tad vēl tie baļļuki un meičas. Bet kaķumītnes piegarša un šķērma dūša citā rītā vienā brīdī likās par daudz smaga maksa par nakts bakhis-kajiem priekiem, draugiem līdzi lāpīties viņš iemācīties nepaspēja un tā drīz palika tiem aizvien iepakaļāk, līdz galu galā atkrita pavisam. Tie pārējie? Vai viņš tiem soģis? Viena daļa turpināja skrējienu, dažs labā gaitā izdrāzās no gaismas pils pa durvīm, viens pat pa logu pamanījās, bet vairums tomēr šā vai tā līdz vākiem tika, dievs ar viņiem. Ko šobrīd būtu darīt pašam Pēterim? Vai izrādīties laipnā svešinieka priekšā par nīgru pūpēdi un uzpūtīgu rūgumķērni? Labi, viņš ir nedzērājs. Bet vai tad tamdēļ viņam klātos bāzt citam acīs savu tikumu? Nu, nedzer, nedzer, tad vienreiz bišķi arī iedzer. Liela muiža! Vēlāk atkal nedzers. Pie tam šis gurdenums un miegainība, garā diena, nejēdzīgais brauciens — viss kā gar āža ragiem. Pret kreņķiem šitā lieta it kā tīri labi ģeldot — viens mēriņš mundrumam, turklāt vēl šis ir godīgs mājas brūvējums, ne kāds tur šaubīgs tintes ūdens. Un Pēteris, augstās skolās gājis inteliģents dzejnieks, pie novītuša krūma cēla vīna glāzi, pa vidu smēķu galiem, veciem pudeļkorķiem un parka putnu kakām, — kaut mazliet pats par sevi pārsteigts, ka paklausa uz pirmo mudinājumu, tak tomēr darīt apņēmīga spīta pilns.

Pirmais guldziens nāca taustīgs, otrs jau drošāks. No tiesas garšoja pēc vakardienas avenēm ar cukuru un rīklē necirtās nu it nemaz. Iecerējis veikt pusi, viņš ceļā nokaunējās lietpratēja vērtējošā skatiena un, lai ar uz beigām gāja pagrūtāk un acīs saskrēja pat asaras, braši

ņēma glāzi sausu.

— Noslēp trauku, — pamācīja pieredzes bagātais bušmenis. — Te pogaini vazājas. Mums tagad jābūt drosmīgiem kā lapsām — visa sabiedrība uz mums skatās.

Un viņš pacēla ļoti viltīgu pirkstu.

Sis «mums» Pēteri izbrīnīja. Iespraudis pudeli soma, viņš izvilka «Gotiņas». Zilzaļivioletais krūma gars tās nosmādēja — neklājoties zaptei kūku piekost — un iekodās smēķī.

— Normāli, — viņš teica, dūmu vilkdams. Un atkal viņš bija vārdam piekabinājis kaut ko neskaidru, kas izklausījās pēc tādas kā siekalas norīšanas. Tāds noslēpumains «ņķ» tas bija — «normāli — ņķ».

Viņi parunājās. Vīns bija atlecinājis vaļā Pētera labo omu un sildīja iekšas, un Saša — tā sauca sausā ceriņkrūma iedzīvotāju — bija visnotaļ tīkams cilvēks. Tas darbojās par smagkravu pārvietošanas inženieri zivju bodē pie dzelzceļa, tāpēc, ja *Pēterim kāds* lēks *uz* auguma, Pēteris tikai pateiks Sašam, Saša tūlīt nomauks tam pa klavieri — ņķ. Te, Sarenē, viņu katrs mājdzīvnieks pazīstot. Vēl Sašam bija draugs komponists, kas allažu uzstāja, ka starp divām pirmajām, ē, taktīm, nedrīkstot taisīt lielu, ēmm, ā, vo — pauzi. Tāpēc otrā glāze aizgāja pirmās siltajās pēdās. Normāli — ņķ.

Saša visumā atzinīgi vērtēja Pētera centienus izglītošanās jomā. Viņš izteica nožēlu, ka tā Pētera bibliotēka tik tālu, citādi varētu kādu grāmatu palasīt. Tūlīt gan atklājās, ka pat Rīgā viņš tomēr galīgi bešā nebija palicis.

— Es arī lasīju vienu grāmatu, man čoms iedeva, — Saša palielījās.— Tur viens vecis, saproties, kniebj vienu veceni, a šai vecais aiz širmītes tup, visu dzird, a neko nevar padarīt. *Jo* tas vecis, kas kniebj — baigākais nazisl Vienvārdu sakot, mušketjors. Vot. Pag, kā viņu sauca? Nu, vienvārdu sakot, ja kas, tā špagu vēderā un āmen. Normāla grāmata — ņķ. Baigi biezā. Neesi lasījis?

Pēteris tik neķītru grāmatu par negantiem večiem neatminējās lasījis.

— Paklau, tu časom nezini, cik par tādu griķeni var piķi noplēst? Tik bieza apmēram, vo — riktīgs ķieģelis. A, Drataņans viņu sauca.

Saša piemiedza acis un, dūmus pūzdams, pavadīja ar skatienu garām aizejoša tramvaja jumtu.

— Man jau ar visādi gājis, — viņš atcerīgi smaidīja. — Oi, moins, ja visu uzrakstītu! Ā, nedrukās . . . Tev trojaks ir? — viņš piepeši prasīja, nez kāpēc čukstus.

— Kas, lūdzu? — Pēteris nesaprata, arī čukstus.

Izrādījās, ka Sašam esot arī draugs rakstnieks, tāpēc katru punktu varot pataisīt par komatu. Ja jau Sašam tik ietekmīgi draugi . . . Pēteris ievēroja, ka pirksti, naudas gabalu čubinot, kustās tā jocīgi,

lēni, taustīgi . . . Saša uzreiz izčibēja. Pēterim atlika tikai pabrīnīties par lieliskā Sašas brīnišķīgajām spējām pazust un parādīties pēc vajadzības. Viņš pabrīnījās. Vēlreiz pabrīnījās ... Un palaida garām brīnumdara atkaluzrašanās brīdi. Sašam kreisais sāns bija uzpampis. Tur viņa lielā sirds brieda. Viņš savu lielo sirdi izvilka. Noplēsa tai ar zobiem un paukšķi korķi. To pagāniskā vienkāršībā ziedoja savam krūmam.

Uz atkalredzēšanos. Normāli — ņķ.

Sašasprāt Pēteris bija puika uz goda un gudrs. Tāpēc viņš nolasīšot Pēterim vienu dzejoli. Viņam viens dzejolis esot. Pareizāk, to dzejoli viens viņa čoms sacerējis, bet tas vienalga. Viņš noskaitīšot. Un godīgi skatījās Pēterim acīs.

— Varbūt labāk pa pusglāzei? — Pēteris drosmīgi šļupstēja.

Saša bija ar mieru. Bet papriekš *tomēr* gribēja skaitīt. Viņš pievēra acis virzienā gar Pētera plecu. Māja ar galvu un sita pie zemes ar kāju:

— Divdesmitais gadsimts ir briesmīgs zvērs.

Pilns līdz malām ir cilvēka ciešanu mērs.

— Tas viss, — Saša teica un izskatījās mākslas spēka satriekts.

— Tas ir labi, — arī Pēteris bija līdz malām. Un ja vēl ņēma vērā vīnu ... — Globāli, — viņš teica. — Vērsim pie ragiem.

Uz to — ņķ.

Sapriecājies, Saša atzinās, ka, vienvārdu sakot, viņš pats ir tā dzejoļa autors — ņķ. Pēteris pacentās, ņķ, notēlot izbrīnu. Taču viņam visvairāk rūpēja dabūt augšā acu vākus un arīdzan apakšžokli. Tas

lūkoja noteikti atkrist pret krūtīm un novilkt līdzi visu pārējo galvu.

Saša jo dzēra, jo mundrāks tapa. Runāja, pīpēja. Draudzīgi spieda glāzi Pēterim saujā. Labais, labais Saša. Viņš čaloja, urdzēja, čūkstēja. Kā tapers pavadīja Pēterim gar acīm palēnināti slīdošās, skatiena necaurlaidīgās miglas bildes. Laikam Saša vēl zuda un parādījās. Spēka viņam priekš tam bija. Drīz viņš varēja vispār sākt mirgot.

ņķ.

Pēteris juta, ka viņi abi ir saslēgti vienā negodīgā savienotu trauku sistēmā ar slepenu spēka pumpīti Sašas galā. Ka viņam ap vēdera vidu ir atgājis vaļā vārstulis. Kaut kas šņāca. Izplūda, vietā atstājot mīkstu tukšumu. Mīkstums vairojās no galvas un kāju galiem. Tesmenis. Uzpūtenis. Viņš taustījās vēl ar rokām aizspiest pušumu. Lai vēderā vismaz kaut kas. Lai. Pirksti jau bija no piepūstas šūnainas gumijas. Neparko. Atmetās drēbēs. Neklausīja. Galvā mīksti žļakstēja šūnains tukšuma kunkulis — ņķ, ņķ, ņķ, ņķ . . .

Viņš peldēja smagā strāvā. Duļķaina šķidra masa ieskāva, spieda, slāpēja, sūcās, skalojās cauri. Aklajā blīvā nebija neviena, kas palīdzētu, sev palīdzēt viņš neprata. Straume zvāroja, klumzīgi valstīja, lāgiem žņaudzīgi apkļāvās, grūda augšup, it kā lai izstumtu virspusē, tad atlaida tvērienu, ļāva grimt, griežoties glumā tukšumā, melnā muklājā bez krastiem un dziļuma, viņš mokoši krita un izdzirda vaidu, un atskārta slapju drānu zem vaiga. Kāds saudzīgi purināja plecu.

— Puis, ei, puis, ārstu pasaukt? Tev slikti?

Viņš pamēģināja pacelt galvu. Kuņģi sakampa krampji. Viņš pasvieda galvu līdz gultas malai. Stingra un nervoza roka prasmīgi raustīja iekšas kā klozeta tverekli, saturs gludiem grūdieniem plīkšķēdams sitās pret grīdu. Roka vēl pavilka dažu reizi — vai viss izlijis? — atlaida. Palika vieglāk. Pasaule stāja ļodzīties. Labais dakteris vēmiens.

— Nu, ir labāk?

Viņš noslaucīja acis un muti palaga stūrī, pagrieza galvu pret līdzjutēju. Uz blakus gultas malas blāvā pusgaismā sēdēja izdilis stāvs ar izspūrušu matu pelēku nimbu, ar smaida ēnu plānajās lūpās.

— Tu te? — Pēteris vienaldzīgi nostenēja, apvēlās uz muguras un aizvēra acis. Centās elpot dziļi un mierīgi un ļāvās sīkam nespēka drudzim.

— Laikam nekad *no tevis* netikšu vaļā, — viņš gurdi runāja sev, ne otram.

— Vai ne? — moži atsaucās vecais labais ceļabiedrs.

— Lupatu vajadzēs ... Tu iziet negribi? Sevis pēc?

Spēka bija atlicis tikai kunkstienam.

Vecis ilgi bungāja pa durvīm.

Asi kāsēja atslēga, durvis vērās, gaismas taisnstūrī ienāca dūšīgs

vīrs formā. Smagsvara apjomi platumā aizsedza aili. Dzeltenas gaismas šautras spraucās no viņa padusēm, šāvās pār pleciem, trāpīja zilgano, trauslo lūdzēju, kas bija saņēmis rokas aiz muguras, krāsoja sirmo matu kumšķi citrona tonī. Kā no Padega, — Pēteris vienalgi pavīpsnāja, — grēcīga naktsvijolīte pret vīrišķa paksi.

— Nu?

Ar žvadzienu nospirinājās pirkstā uzvērts atslēgu saišķis.

Vecis paskaidroja.

Varasvīrs ielaida iekšā lēnīgu skatienu.

— Uz priekšu, — viņš garlaikoti teica, atvirzījās sānis un pamāja ar galvu—tik gausi, ka tas izskatījās pēc galvas pagrozīšanas, kad kaklu spiež apkaklīte.

Spēka iespaidīgajā klātbūtnē Pēterim izdevās izkumuroties no guļas un ar bēdubrāļa atspaidu aizvilkties līdz strupā gaiteņa galam un atpakaļ.

Tad viņš gulēja ar ciet acīm, gremodams rūgtu žēlumu. Melnumā šaudījās spalgas domas, atstājot plakstu iekšpusē krāsainas švīkas. Domām bija nagi un zobi, skarbas sejas, kaulainas dūres, cieti izstiepts apsūdzošs pirksts. Citas vilkās ar sāpīgām, aklām sejām pret tukšām debesīm, lūdzošas, vaimanājošas, taisnojošās. Atlīda domas ar šļaubiem pleciem, glūnīgi smilkstošiem grīdaslupatu skatieniem. Visas vienkop tās drūzmējās un bija kā «Mīļo māmiņ! Tev raksta no cietuma tavs maldu ceļos noklīdušais dēls . . .»

(Nobeigums *sekos.)*

VOJCEHS MUNARSKIS

Vojcehs Mlinarskis dzimis 1941. gadā Varšavā. Studējis poļu filoloģiju. Studiju gados, sacerēdams un apšaubāmā balsī dziedādams dziesmas studentu teātrītī «Hibrīds», nesapņoja par Polijā populārākā literārās dziesmas autora un izpildītāja slavu, balvām Opoles festivālos, platēm, autorkoncer-tiem, estrādēm, šai un viņpus okeāna.

Mlinarski Polijā zina un mīl visi. Viņš stāv pāri modēm — kā franču šansonjē (to dziesmas poliski dzied ar Mlinarska tekstiem). Raksta estrādei, teātrim, operai, vislabprātāk — populārākajiem literāri satīriskajiem kabarē.

Smaidīgs, strādīgs, tiešs, labsirdīgs — arī satīrā. Dzied dziesmas — kalambūrus, jociņus, biežāk — feļetonus dzejā. (Zina, ka pašlepnums — arī nacionālais — bez paškritikas ir tikai uzpūtība.) Visbiežāk izpilda dziesmas, kurās stāsta par vidusmēra tautieša cerībām, rūpēm, muļķībām, piepildītām un — biežāk — nepiepildītām mīlestībām, par mazā cilvēka neveiksmīgo stīvēšanos ar ikdienību. Stāsta aizkustinoši, reizē dzejiski un satīriski. S. Digats atzīst, ka Mlinarska dziesmu noskaņa asociējas ar Čaplinu, Kītonu, Totī, reizēm ar Dostojevski, Čehovu,

O'Henriju.

CZAS MILOŠCI

Nie szukaj, mila, żadnyoh dobrych wr64b i znak6w, Nio sif nie b6j, bo - jak by nie bylo -Urzˆdzimy sobie jako6,

urzEļdzimy sobie jakoš,

urzˆdzimy sobie jakož oilo36,

Nieob inny liščie akacjowe sobie zrywa,

Moknie w deszczu i przynosi kwiaty -My bĢdziemy jej. zdobywač,

my **bĢd.zieray jej,** zdobywač,

my bfdzieray zdobywoč na raty.

Potēm na wigkszņ zamienimy szczĢŠliwie Z troobg wiĢkszym za Swiatlo vaohunkiem.

Wystoimy jņ oierpliwie,

wystoimy jˆ cierpliwie,

wystoimy oierpliwie w kwaterunku.

Nie bgdzie noo do rana przetarxozonyob I zaohwyt6w nad blgkitem nieba.

¥szystko bgdzie wyliozone,

wszystko bˆdzie wyliozone,

wsystko bˆdzie wyliozone jak trzeba.

A4 kiedy poczujemy tak jak inni ludzie,

Że nas wszystko to bardzo znudzilo,

Bgdzie ożas by sobie wm6wi6,

bˆdzie ożas by sobie wm6wi6,

bfdzie ożas by sobie wm6wi6 t§ mošč.

Bgdzie czas by sobie wm6wi6 tˆ mošč.

ITA KOZAKEVIČA

RULLIS NĀKS UN NOBLIETES (Dziesmiņa par asfalta rulli)

Būdams patiesīgs pret laktiem. Pastāstīšu šādas lietas:

%

Būvējām kaut ko ar draugiem Plakanisku — ceļu, *Iķietas.*

Strādājām, var teikt, par utīm. Darbs turklāt bij smags pārlieku. Sanāca ceļi taisns kā pūtiens, Tikai grambains kādu nieku.

Vadīja mūs doma cieta.

Kuru *šādi* formulēšu:

Rullis pāri nāks un blietēs.

Rullis nāks un noblietēs.

Sākumā dals labs, pa grambām Kūleņodams, lauza kājas,

Taču, neņemot tik stingri,

Mūsu ce|š bij izstaigājams.

Viss ir skaidrs, prātot lieki, —

Kāds mums pasacīja kādreiz,

Grambas ceļā iraid nieki.

Galvenais, ka virziens pareizs.

Nerimtīgi doma viena Spēcināja krustcelēs:
Rullis pāri nāks un blietēs,
Rullis nāks un noblietēs.
Līdz kāds manīja, ka bieti Neceļi mums ceļā gadās —
Ne dēļ darba spara tieša,
Ne dēj romantikas kādas.
Dzen pie darba kaut ar koku — Entuziasma nav ne smakas,
Tikai katrs uz paša roku Rakumos min savas takas.

MĪLAS LAIKS

Esi bez baiļu, mīļā. Kāpēc bozies!
Neliec kārtis un nepūlies zīlēt.
Gan jau kaut kā iekārtosim, gan jau kaut kā iekārtosim, gan jau kaut kā iekārtosim sev mīlu.
Lai cits lietū mirkst, mākoņus bradā.
Ziedus nes un dzejoļus raksta.
Mums uz kredīta tos gādāt, mums uz kredīta tos gādāt, mums uz kredīta tos gādāt sev nāksies.
Tad pret lielāku to iemainīsim, zināms.
Tur par gaismu rēķins būs prāvāks.
Izstāvēsim rindu *rindas,* izstāvēsim rindu rindas, izstāvēsim rindu rindas, ja vajag.
Pie mums karnevāls līdz rītam netiks svinēts.
Nebūs skūpstu zem debesīm klajām.
Viss būs krietni aprēķināts, viss būs krietni aprēķināts, viss būs krietni aprēķināts, kā klājas.
Kad apnikums būs visiem pāri galvai Un kad nogurums spiedīs tā kā spīlēs, klāt būs laiks, kad jāiegalvo, *klāt* būs laiks, kad jāiegalvo, klāt būs laiks, kad jāiegalvo sev mīla.
Klāt būs laiks, kad jāiegalvo sev mīla.
Toties skaļu saukli lieto:
— Tālāk, ātrāk, nu, aiziet!
Rullis pāri nāks un blietēs.
Rullis nāks un noblietēs.
Stigas galā atliekdamies,
Biezu piķi smērē makā.
Tad, uz rulli paļaudamies.
Jaunus līiuločus rakā.
Ļaudis brīdinādams, raugu Atgādināt basā baigā:
— Atcerieties reizēm, draugi.
Kā pa taisnu ceļu staigāt!
Noderēs šī māka lieti Tajā dienā, kad paties'
Rullis pāri nāks un blietēs.
Rullis nāks un noblietēs.
Ja nu manis teiktie vārdi.

Kādu neglauda pa spalvai,
Vai, ja pantus, smejot gardi,
Viegli laiiat pāri galvai.

Ziniet, ka es ar, diespasarg, Negremiāšos, zobus griezdams, Ja nu kādam pēkšņi pārāk Nepatiktu manas dziesmas.

Nieks, ka forma kliba vietām Un ka kļūdas tur un te —
Rullis pāri nāks un blietēs.
Rullis iļāks un noblietēs.
Rullis nāks un noblietēs.

%

X.

$^{r} < T$

POĻU MĪLA

Sen gaisa pilīs nedzīvo,
Bez mērķa miglā neklejo Un skaļus vārdus nelieto Poļu mīla.
Pusotru slodzi nostrādā.
Tev naktī kreklus izmazgā.
No rītiem — rindās veikalā Poļu mīla.
Nāk darbā miegs līdz pusdienai.
Un daireiz tāds pat vārds ir tai Kā tavai *meitai mīļotai!*
Pag, kā nu bija!
Tā jūtelību neatzīst.
Grib pateikt, lai tur lūst vai plīst.
No dienesta prot sagaidīt Poļu mīla.
Reizēm, kad mājās ir gatavā pekle.
Pie mammas skrien pajumti meklēt,
— Naids līdz kapam, — ir gatava sacīt. Kost un skrāpēt, un iespļaut tev acīs.
Katrā vārdā saklausa nelāgas zīmes.
Tavu loto saplēš ... un līmē.

Zoles deldē pa tiesām, pēc taisnības prasa. Tavus aizmirstos dzejoļus lasa.

Zem plaksta zilums reizēm zied.
Kodeksu zin no «a» līdz «zet»,
Pa dzīvi kā pa burzmu *iet* Poļu mīla.
Brauc komandējumos ar prieku.
Gavē, ne ēd, ne dzer ko lieku.
Lai ietaupītu kādu nieku —
Poļu mīla.
Daireiz, *par spīti* pasaule).
Tā laimi kāriem malkiem dzer.
Tu atcerēsies vēl un vēl —
Kā tad bija.
Ja vajag — bar vai mierina Un dzīvo brīvā laulībā Ar tevi alu

ieklūgā Poļu mīla.

Tikai kādēļ, ikdienā dabiski ļoti.

Savas dziesmas dzied gaudenās notīs.

Ja to vēro — grib notēlot dāmu Un, kad stāsta par sevi, tad mānās!

Kāpēc brīva esam mūžīgi sakās —

Pieviļ reizi, divas, tad atkal un atkal!

Kas tai neļautu runāt taisnību tīru!

Ak, šī mīla, poļu mīla ...

ANRI TRUAJA

ZAĻĀ PIEZĪMJU GRĀMATIŅA

* 1

Kā jau katru svētdienu, ap pulksten vienpadsmitiem no rīta, Marsels Lobližuā apstājās laukumiņā, lai pavērotu bērnu rotaļas. Bumba atlidoja līdz viņam, un viņš to paspēra reizē draiski un sportiski. Kad spēle atsākās, viņam ienāca prātā, ko gan padomājušas koku ēnā uz dzelteni krāsotiem dzelzs soliem sēdošās māmiņas. Bija patīkami iztēloties, ka dažas viņu uzskata par izbijušu futbola čempionu, kurš sekmīgi vēro jauno cerību izaugsmi, vai par ievērojamu zinātnieku, kurš tomēr saglabājis savu vienkāršību un, klaiņodams pa Buloņas mežu, apdomā, kā pietuvināt Mēnesi Zemei, vai norūpējušos baņķieri, kuram nelielā attālumā seko amerikāņu automobilis . . . Doma, ka viņš varētu tikt sajaukts ar kādu no šiem ļaudīm, kaut uz mirkli sniedza mierinājumu, jo patiesībā savos četrdesmit piecos gados viņš bija tikai otrais grāmatvedis pie Ploša un Dikluareka. Viņš pelnīja maz, dzīvoja slikti, un nekas neliecināja, ka tuvākajā laikā stāvoklis varētu uzlaboties. Viņš atteicās svētdienas pastaigā doties kopā ar sievu, meitu un dēlu tāpēc, ka viņu klātbūtne nepārtraukti atgādinātu, ka viņš ir tikai viduvējība. Bez tam viņš bija pamanījis, ka ļaudis mazāk skatās tad, kad viņš iet kopā ar ģimeni. Laikam vīrietis ar laulāto draudzeni un pēcnācējiem pie sāniem svešinieku acīs zaudē noslēpumaino iespēju plīvuru, kas citos apstākļos ap to viļņojas kā protozauru spuras.

Krūtis izriezis, viņš pagāja garām bumbas spēlētājiem un devās pastaigu celiņa virzienā, kur ezera pusē zibēja gaiši silueti. Viņš jau gatavojās šķērsot jātniekiem domāto celiņu, bet pamanīja smiltīs dziļi iemītu mazu, tumšu, taisnstūrveida priekšmetu. Viņš to pacēla, nopurināja smiltis: tā bija glīta piezīmju grāmatiņa, tumšzaļos ševro ādas vāciņos. Tiklīdz viņš to atvēra, sirds sāka pukstēt straujāk. Nevērīgi aizbāztas aiz vāciņa, austiņas spīdināja naudas zīmes. Lielas naudas. Viņš saskaitīja. Astoņas, katra piecsimt franku vērtībā.

Pavisam četri tūkstoši. Četrsimt tūkstoši — sacītu sieva, kuras galva neņēma pretī finansiālus jautājumus.

Marsels Lobližuā ātri pameta acis visapkārt. Likās, ka neviena nav. Neviens viņu nav redzējis. Tam gan nebija nekādas nozīmes, jo rīt pat viņš ies un naudu atdos. Ja tikai grāmatiņas īpašnieks nav aizmirsis tur ierakstīt savu adresi. Marsels Lobližuā sāka drudžaini meklēt. Adrese bija ierakstīta pirmajā lapā: Zans de Bīzs, Foša avēnijā 50. Telefons: Pasē 00-34. Galu galā tas neko nemainīja, ja arī viņš nebūtu atradis adresi, tad aiznestu piezīmju grāmatiņu uz policijas iecirkni. Viņš domāja par šo Zanu de Bīzu, kurš dzīvoja Foša avēnijā (ir gan zināms, kādas tur īres maksas!) un atļāvās mētāt apkārt četrus tūkstošus franku. Bez šaubām, pirms kāpt zirga mugurā, viņš grāmatiņu bija iebāzis bikšu kabatā. Bet poga nejauši notrūkusi un grāmatiņa galu galā izslīdējusi no slēptuves. Tad nu arī cilvēkam var būt ideja nēsāt līdzi tik daudz naudas! Un vēl piezīmju grāmatiņā! Tas bija pierādījums, ka Zana de Bīza kungam četri tūkstoši franku ir tīrais sīkums. Varbūt, ka viņš pat aizmirsis, cik īsti naudas paņēmis. Varbūt, ka viņam bija žēl tikai vienas lietas: pazaudētās piezīmju grāmatiņas. Bet pats šis priekšmets acīm redzami bija bez sevišķas vērtības. Tur nebija nedz kādu īpašu piezīmju, nedz sarakstu. Lielākā daļa lapu tukšas. Sur un tur vienkārši pierakstīti daži nesakarīgi teikumi, skaitļi, telefona numuri, mazi ģeometriski zīmējumi. Jo vairāk viņš domāja, jo vairāk pārliecinājās, ka Zanam de Bīza kungam būs mazāk prieka atrast savu naudu, nekā viņam to paturēt. «Ja vajadzēs,» viņš nolēma, «es grāmatiņu aizsūtīšu anonīmi pa pastu.» Viņš aptaustīja naudas zīmes, paostīja tās (maigā un vārdos neizsakāmā grīdas vaska, krāsas un papīra smarža) un ielika savā kabatas portfelī. Ar šo kompresi uz sirds viņš jutās labāk. Tur bija tieši triju mēnešu alga. Un tieši pirms atvaļinājuma. Patiesi, liktenis viņu aplaimoja tad, kad viņš bija gatavs apšaubīt tā esamību. Protams, viegli pārmetumi laiku pa laikam aizēnoja prieku, bet viņš bez grūtībām sevi attaisnoja, aizbildinādamies ar to, ka, ja šī nauda piederētu kādam nabadzīgam cilvēkam (vai tad kādreiz ir redzēts nabags ar četriem tūkstošiem kabatā), viņš to būtu nekavējoties atdevis. Viņš bija grāmatvedis, un būt grāmatvedim nozīmē būt godīgam. Šī amata iezīme viņu pasargāja no sirdsapziņas pārmetumiem labāk par visiem spriedelējumiem. Taču viņš steidzās ātrāk nozust. Neapzināti viņam bija bailes ieraudzīt jātnieku miljonāru aulekšojam pakaļ: «Vai jūs neesat redzējis zaļu ādas piezīmju grāmatiņu?» briesmīgā balsī jautātu Zans de Bīzs. Ko atbildēt? Pēc katriem divdesmit soļiem Marsels Lobližuā atskatījās. Viņa pleci saguma kā zem svina smagas rokas, atskatīšanās jau kļuva par paradumu, nomierinājās viņš, tikai iejūkot Port-maijo stacijas drūzmā un troksnī. Visas pēdas izdzēstas, četrus tūkstošus franku viņš nu mierīgi varēja uzskatīt par savējiem.

Marsels Lobližuā dzīvoja Bertjē bulvārī, liela, jauna pakavveida nama sestajā stāvā, namam bija divpadsmit sanumurētas ieejas, kuras izgāja uz nožēlojamu skvēriņu. Ejot pa vārtiem, viņš jau bija izstrādājis plānu. Nebija ne runas par to, ka varētu savu atradumu tūlīt pat atklāt Simonai. Vēl divdesmit četras stundas viņš kā skopulis paturēs noslēpumu sev vienam. Pēc tam pastāstīs, ka naudu laimējis loterijā, kuras biļeti joka pēc nopircis un līdz šim nevīžojis pārbaudīt numuru laimestu sarakstā, tik maz viņš ticēja savai laimei. Piesardzības dēļ viņš nolēma pateikt tikai par divus tūkstošus franku lielu laimestu. Citādi sieva un meita aizrausies un izgudros gluži apbrīnojamus izdevumus. Braucot liftā, Marselam Lobližuā pirmo reizi dzīvē bija sajūta, ka viņš virzās uz augšu ne tikai no viena stāva uz nākamo, bet arī pakāpjas pa veiksmes kāpnītēm.

Ģimene viņu gaidīja pusdienās. Visiem bija ikdienišķs izskats, un tas viņu iepriecināja, vēl jo vairāk tādēļ, ka pats jutās kaut kā īpaši. Pēkšņi viņam pret ģimeni bija radusies bagātnieka labvēlība. Sieva Simona, kas rīkojās pa virtuvi, bija līdzīga vērša ragū, ko viņa gatavoja, — tikpat pliekana, blāva un apaļīga. (Bet viņai bija zelta sirds, priekšzīmīga padevība un kaislīga daba.) Dēls Andra — sliņķis ar bālu seju un govs acīm, kurš septiņpadsmit gadu vecumā vēl bija otrajā klasē — vāļājās pašā labākajā atpūtas krēslā un lasīja Tentēna piedzīvojumus tikpat aizrautīgi, kā jaunais Bonaparts rītin aprija «Sociālo kontraktu». Meita Zižī — divdesmit vienu gadu veca gara auguma skuķe, pēc amata matu mazgātāja — ar nicinājuma izteiksmi sejā klāja galdu, un pie katras kustības uz viņas olveidīgā galvaskausa noviļņojās gaišo matu sablīvējums. Reibinošā frizieru salona smarža ietvēra viņu kā krāšņa un bezpersoniska «aura». Viņu skūpstot, radās tāda sajūta, ka skūpsta visu frizētavu.

Zižī pastiepa tēvam samtainu vaidziņu un jautāja:

— Vai labi izstaigājies?

— Brīnišķīgi, — viņš sacīja. — Esmu izsalcis kā vilks.

Instinktīvi, ar krampjainu sirds slimnieka žestu viņš aptaustīja kabatas portfeli.

— Pie galda! — no virtuves sauca Simona.

Sēzdamies pie galda, Marsels Lobližuā

iedomājās, ka ir laimīgs normālas ģimenes galva, un doma, ka rīt vai parīt viņš šo mazo pasaulīti piepildīs ar prieku, piebēra piparus pliekanajam ragū un deva stiprumu vienpadsmit grādiem, ar ko viņš apslacīja katru kumosu.

Prieka sprādziens bija tieši tāds, kādu Marsels Lobližuā tika vēlējies. Sieva, raudzīdamās mīlas pilnām acīm, sauca viņu par «noslēpumaino», dēls par varītēm gribēja zināt laimējušās biļetes numuru, no šiem jautājumiem viņš izvairījās un labprāt ļāvās meitas glaimiem, kura, saķemmējusi viņa matus ar smalko ķemmīti, lai

piešķirtu modernāku izskatu, paziņoja, ka tagad, kad viņi ir bagāti, nevar būt ne runas par atvaļinājuma pavadīšanu ģimenes pansijā desmit kilometru attālumā no Bretaņas piekrastes un ka noteikti jābrauc uz Vidusjūras piekrasti. Mātes un brāļa atbalstīta, viņa dūdoja līdz pat brīdim, kad Marsels Lobližuā, izlikdamies uzvarēts, bet patiesībā triumfēdams, piekrita šim neprātam. Nekavējoties tika aizsūtītas vēstules Kannu, Lavandū un Santropēzas vienkāršākajām viesnīcām, lai uzzinātu cenas.

Atbildes, nežēlīgi izraibinātas skaitļiem, pienāca ar nākamo pastu. Pēc prospektu izpētes balsu vairākumu ieguva maza viesnīciņa «Les Friselis» Kannās. Sagatavošanās braucienam bija jautrības pilna, ņemot vērā to, ka vajadzēja atjaunot dāmu garderobi, jo dienvidos taču neģērbjas tāpat kā ziemeļrietumos. Kungiem, tā viņas sacīja, šai ziņā ir vieglāk, jo viņu peldbikses un uzvalki derēs visur. Tā kā atvaļinājuma laiks tēvam un mātei sakrita diena dienā, visa ģimene devās ceļā ar vakara vilcienu 10. jūlijā.

Nākamās dienas rītā, izkāpuši no vilciena, viņi savās parīziešu drēbēs jutās kā karnevāla tērpos. Pirmo reizi viņi bija tik tālu dienvidos. Saule, nesēju stieptais akcents, vēja saceltie siltie putekļi, motociklu rūkoņa, tūkstošiem villu, iegrimušu nespodrā zaļumā,—tas viss viņus apbūra un lika justies svešiem. «Friselis» viesnīca mazā ieliņā aiz ostas bija veca, bet tīra. Pa gaiteņiem lodāja ar ķiplokiem gatavota ēdiena smarža. «Padomi godājamiem viesiem» bija pat tualetes telpās. Vecāku istaba atradās blakus bērnu istabai, un durvis, kas abas savienoja, stāvēja atvērtas. Tiklīdz lifta zēns bija prom, Simona sāka izkravāt čemodānus. Viņa steidzās ietērpties vasaras drēbēs. Marsels Lobližuā atrada avīzē ievīstītas aucekla kurpes un ar baudu tās uzvilka, zila audekla bikses un krekls ar īsām piedurknēm darīja viņa izskatu līdzīgu Vidusjūras zvejniekam. Gaidot, kamēr sieva un bērni būs apģērbušies, viņš apsēdās uz gultas malas un raudzījās pa logu pretējās mājas sienā, kas bija kaila, bez logiem un greznota vienīgi ar telefona vadiem. Pēc tam viņš pacēla sadriskāto avīzi, kurā bija ietītas audekla kurpes, un automātiski to pārskatīja. Tā bija sludinājumu lappuse. Pelēcīgu un parastu ziņojumu mudžekļa vidū dažas rindiņas, iespiestas lieliem burtiem, piesaistīja viņa uzmanību.

«Persona, kas šī gada 22. *jūnijā* atradusi piezīmju grāmatiņu zaļos ādas vākos, kurā atrodas 4 tūkstoši franku, tiek lūgta to atdot īpašniekam pēc adreses, kas tam zināma. Atlīdzība: 10 tūkstoši franku.»

Trieciens bija tik spēc gs, ka Marselam Lobližuā likās — gulta salīgojas. Viņš pārlasīja sludinājumu. Šaubu nevarēja būt. Viņam tiek piedāvāti desmit tūkstoši franku (vesels miljons!), ja viņš būs tik labs un atdos četrus tūkstošus. Vispirms viņš izjuta pateicību. Ielēkt vilcienā, ierasties pie *Žana* de Bīza, atdot viņam grāmatiņu ar četriem

tūkstošiem franku un aiziet ar sešus tūkstošus franku lielu peļņu — kas gan varētu būt vēl vilinošāks? Bet pašā aizrautības mutulī viņš pārdomāja. Mirklīti! Ko nozīmē šīs lamatas? Vai Zans de Bīzs iedomājās, ka atradējs būs tik naivs un atnesīs savu guvumu apmaiņā pret solījumu, kura patiesīgumam nav nekādas garantijas? Ja viņš, Marsels Lobližuā, ļausies iekārdināties ar šo piedāvājumu, tad ne jau nu Zanu de Bīzu viņš satiks Foša avēnijas 50. numura dzīvoklī, bet gan civilās drēbēs pārģērbušos policistus. Šie kungi drīz vien pierādīs, ka viņš noziedzīgi piesavinājies svešu mantu un iemetīs viņu cietumā. *Žans* de Bīzs, neraugoties uz dižciltības partikulu, bija viltīgs tips. Šitādi nav savas bagātības cienīgi. Ja pieņem, ka Marselam Lobližuā bija vajadzīgs attaisnojums savai rīcībai, tad te tas bija neapstrīdams. Viņš sameklēja avīzes lapas datumu: 4. jūlijs. Pagājusi jau nedēļa! Varbūt līdzīgi sludinājumi bijuši arī agrāk?

Viņš salocīja lapu, ielika to kabatā, un, vēl aizvien domās nogrimis, kā caur miglu pamanīja kādu mežonīgu radījumu tuvu četrdesmitiem, blāvu augumu, ieģērbtu oranžos vizuļos ar baltiem punktiņiem, kas, galvu piešķiebusi, raudzījās viņā. Vajadzēja krietni saņemties, lai izteiktu Simonai komplimentu. Arī Zižī bija pa pusei izģērbusies. Kas attiecas uz Andrē, tad šortos, sandalēs un polo krekliņā, viņš izskatījās atpalicis mācībās vēl par trim klasēm.

Tā tērpusies, visa ģimene pa nogāzi devās uz jūras pusi. Pa ceļam Marsels Lobližuā nopirka «France-Soir», ko nebija izdarījis vakar, dažas rīta avīzes un ilustrētus žurnālus dāmām. Pēkšņi ieliņas galā uzplaiksnīja jūra, zila, asa un dzirkstoša. Tuvojoties tai, viņi ieraudzīja krāsainu čaumalu izgāztuvei līdzīgu augumu sablīvējumu, kas sedza līča piekrasti. Atpūtnieki svīda *plecu* pie pleca. Vajadzēja noīrēt divus kvadrātmetrus pludmales smilšu, četrus matračus un saulessargu. Kamēr jaunatne — Simonu ieskaitot — skriešus metās pamērcēties Vidusjūrā, Marsels Lobližuā, apsēdies ēnā, drudžaini pāršķirstīja avīzes. «France-Soir» viņš ieraudzīja to pašu sludinājumu, tikai šoreiz Zans de Bīzs piedāvāja trīspadsmit tūkstošus franku desmit tūkstošu vietā tam, kurš atdos atpakaļ viņa īpašumu. Tekstam bija pievienots vēl viens teikumiņš: «Noslēpuma saglabāšana garantēta.» Vispirms Marsels Lobližuā jutās pazemots, tad, pēkšņi, zaudēja pārliecību. Viņam likās neiespējami, ka Zans de Bīzs būtu tik uzstājīgs tikai aiz liekulības. So cilvēku neinteresēja vis aiz vāciņa aizbāztās naudas zīmes, bet gan pati piezīmju grāmatiņa. Sādu rīcību varētu saprast, ja tā būtu mīļotās sievietes dāvana (pārtikušo vidū bieži novērojamas šādas smalkas izdarības)! Vai arī, ja uz šīm lapām ir kādas nenovērtējami svarīgas piezīmes. Līdz dvēseles dziļumiem apskaidrots, Marsels Lobližuā juta, ka trāpījis pareizi. Tagad viņš bija pārliecināts, ka ir noslēpuma īpašnieks, noslēpuma, par kuru Zans de Bīzs gatavs maksāt bargu naudu. Ja viņam izdosies to pašam atklāt, tad viņa

guvums būs nevis daži tūkstoši franku, bet vesela bagātība. Viņam pār kauliem pārskrēja tirpas. Sameklējis salocīto un rokas stiepiena attālumā nolikto bikšu kabatā piezīmju grāmatiņu, sāka to šķirstīt.

— Tu neiesi peldēties? — jautāja Simona. — Ūdens ir brīnišķīgs!

— Nē,—viņš atteica. — Nav ne mazākās vēlēšanās.

Viņa paraustīja plecus un atsāka draiskoties ar bērniem. Tūliņ pat viņš atvēra piezīmju grāmatiņu un, pagriezis jūrai muguru, sāka to pārlapot; trešajā lappusē viņa uzmanību piesaistīja ķīmijas formulas. Bet zināšanas šajā jomā viņam bija pārāk vājas, lai no tām varētu kaut ko secināt. No otras puses, viņš šajā lietā nevēlējās iejaukt kādu trešo. Jo vairāk viņš pētīja šo zīmju jūkli, jo vairāk pārliecinājās, ka tas nozīmē kādu jaunu vielu, kura radīta pasaules industrijas un tirdzniecības progresa paātrināšanai: kādas brīnumzāles, sprāgstvielu, nenovalkājamu sintētiskās šķiedras audumu . . . Pēc dabas būdams sapņotājs, viņš vairs neredzēja pludmali, ne zilās debesis, ne peldētājus, viņš iztēlojās klajā laukā uzceltus rūpnīcu korpusus, kur tiek ražots viņa izgudrojums. Viņš jau bija miljonārs, Parīzē viņam piederēja savrupnams, lauku māja Turēnā, vasarnīca Antibu Ragā, stallī sacīkšu zirgi, mīļākā un vesels bars grāmatvežu; bet tad smiedamies atskrēja sieva un bērni un augšpēdus nogāzās uz matračiem, ko viņš bija noīrējis. Lai neradītu aizdomas, viņam vajadzēja grāmatiņu paslēpt *un* iet izpeldēties jūrā. Bet tik un tā viņš neatteicās no savas idejas. Viņa augums peldēja zaļajā ūdenī, bet prāts greznībā. Desmit minūtes upurējis sportam, viņš atgriezās krastā, noslaucījās, apģērbās un nevērīgi paziņoja, ka grib pastaigāt pa pilsētu. No ģimenes puses, kura aizvērtām acīm un laiskiem augumiem cepinājās saulē, atskanēja slinki iebildumi. Viņam pārmeta neprasmi izmantot dabas doto. Viņš apsolīja atgriezties uz pusdienām, kuras bija norunāts pieticīgi paēst pludmales bārā, un nozuda.

Piecas minūtes vēlāk viņš iegāja aptiekā, noskatīja aptiekāru baltā virsvalkā, gudru pieri un nogurušu skatienu, pasauca viņu maliņā un parādīja piezīmju grāmatiņu, atvērtu trešajā lapā.

— Vai jūs man nevarētu pasacīt, ko nozīmē šīs formulas? — viņš nočukstēja.

— Neko.

— Kā neko?

— Jā, itin neko . . . Tie ir cits aiz cita sarakstīti ķīmijas simboli . . . Protams, daži no tiem ir arī diezgan bieži lietojami savienojumi . . . Bet kāda nesakarība! Vai to jums iedeva ārsts?

— Nē, nē . . .

— Tas man patīk daudz labāki — smiedamies sacīja aptiekārs.

Protams, šis cilvēks bija īsts ēzelis. Marsels Lobližuā viņam pateicās un sašutis aizgāja. Apstaigāja visas pilsētas aptiekas, bet neko neuzzināja. Kāda laborante pat nodomāja, ka tiek ļauni izjokota, un

atbildēja, ka viņai neesot tik daudz laika, lai noņemtos ar šādām muļķībām. Viņam ienāca prātā, ka veco labo laiku aptiekārs, pieradis izpildīt īstas receptes, gan nenobītos tik vienkārša uzdevuma priekšā. Tagad šie kungi tikai saucas par farmaceitiem. Viņi zāles pārdod kārbiņās, tāpat kā pārtikas preces . . . Vadoties pēc principa, ka visu vienmēr vislabāk var izdarīt pats, Marsels Lobližuā iegāja veikalā, kur pārdeva skolas grāmatas, un nopirka ķīmijas mācību grāmatu. Licejā viņš šajā priekšmetā vienmēr bija piecu labāko vidū. Atgriezties pludmalē negribējās, viņš iegāja bistro, pasūtīja anīsa liķieri un sāka zubrīt. Bija pusē divi, kad viņš atcerējās, ka ir ģimenes tēvs.

Atgriezies pludmalē, viņš atrada izsalkušus bērnus un uztrauktu sievu. Zižī jau bija iepazinusies ar dažiem vīriešiem no tuvākās apkārtnes. Katru reizi, kad māte lūdza viņu tik ļoti nepievērst sev uzmanību un nesmieties tik skaļi, viņa aizkaitināti attrauca: «Lūdzu, māmiņ, es esmu pilngadīga!» Andrē bija pūcīgs, jo vecāki atteicās maksāt par ūdens-slēpošanas apmācībām. «Pēc kā es izskatos, ja savā vecumā to neprotu?» viņš teica. Sie vārdi skanēja Marsela Lobližuā ausīs, bet apziņu neskāra. Apēdis vienu sviestmaizi, viņš pameta savu ģimenes ligzdiņu, par iemeslu minot vēdergraizes; Simona novaidējās:

— Šejienes klimats nav viņam piemērots! Esmu pārliecināta, ka Bretaņā viņš būtu apmierinātāks!

Tikmēr viņš, ieslēdzies savā istabā viesnīcā «Friselis», no jauna kaislīgi iedziļinājās zinātnē. Viņš salīdzināja grāmatā atrodamās formulas ar piezīmju blociņā ierakstītajām, atkal, lai tas maksātu ko maksādams, pūlējās iegaumēt Lavuazjē, Rihtera un Avo-gadro likumus, jauca visu kopā, neko nesaprata un beidzot nolēma, ka vērtīgais noslēpums nemaz nav saistīts ar ķīmiju. Blociņā bija vēl arī citas dīvainas piezīmes! Piemēram, šī: «2°2' 3" dienvidu platumā un 92° 24' 17" rietumu garumā. Lūdzēja. Vēju līcis. 37 soļi. 3L-j-7K-)-2L O! O!» Šie ģeogrāfiskie norādījumi izskatījās pēc ceļveža uz dārgumu krātuvi un nevarēja maldināt Marselu Lobližuā. Viņš par to sapņoja visu vakaru. Un nākamajā rītā, atstājis sievu un bērnus pludmalē, skrēja uz municipālo bibliotēku papētīt kartes. Pa ceļam viņš nopirka avīzes. Ārprāts! Summa atkal pieaugusi. Šoreiz Zans de Bīzs piedāvāja piecpadsmit tūkstošus franku par piezīmju grāmatiņas atdošanu. Tā visa skubināts, Marsels Lobližuā metās pie kartēm, kuras pakalpīgs bibliotekārs bija nolicis viņam priekšā. Viņu nekavējoties piesaistīja Dienvidamerika. Ar acīm pārskrēja Klusajam okeānam; zilam, tīram, bez nevienas grumbiņas. Pēc garuma un platuma grādu norādījuma meklētais punkts atradās kaut kur uz dienvidiem no Galapagu arhipelāga. Ģeogrāfiem nezināma maza saliņa, bez šaubām, vulkāniskās klints smaile, putu ieskauta, ar trim palmām, avotiņu, klusumu. Tās vārds? Lūdzēja. Kurš to tā nosaucis? Vientulīgs kuģotājs, varbūt ka Zans de Bīzs pats. Vispirms jāatrod Vēju līcis. Lūk, jānokāpj

37 soļi pazemes galerijā. Trīs soļi uz L (tas ir pa labi), septiņi uz K (tas ir pa kreisi), atkal divi pa labi, un «Ol O!» nonākt pie meklētā. Marselam Lobližuā jau bija slapja mugura. Viņa galvā viss bija tik skaidrs, ka, pacēlis acis no kartes, viņš izbrīnījās, redzēdams sev visapkārt grāmatu sienas okeāna bezgalīgo plašumu vietā. Visticamākais — Zanam de Bīzam bija bail, ka grāmatiņas atradējam var ienākt prātā doma noorganizēt savu ekspedīciju un pirmajam izkāpt salā ar nosaukumu «Lūdzēja». Taču Marsels Lobližuā zināja, ka viņš nekad nesavāks pietiekami lielu kapitālu šādam pasākumam. Bez tam viņam nebija piedzīvojumu meklētāja daba, viņš neprata rīkoties ar automātisko pistoli un tajās retajās reizēs, kad bija braucis ar kuģi, saslima ar jūras slimību. Nē, uz Lūdzējas salu viņš nebrauks, bet, likdams Zanam de Bīzam noticēt, ka tāds ceļojums viņu nebaida, mudinās piedāvāt vēl vairāk. Pietiks aizsūtīt šim kungam anonīmu vēstuli: «Es zinu visu, es dodos ceļā, būšu tur pirms jums», un ar preses palīdzību piedāvātā atlīdzības summa no dienas dienā pieaugs četrkārtīgi. Protams, apzinīgie šajā gadījumā varēs runāt par zināma veida šantāžu. Bet Zans de Bīzs ir blēdis, un tie, kuri, sacenšoties *ar* tādas slakas ļaudīm, uztraucas par morālistu spriedumiem, var sevi jau iepriekš uzskatīt par uzvarētiem.

Ejot ārā no bibliotēkas, Marsela Lobližuā galva kaisa un rokas bija smagas kā akmeņi. Viņš aplūkoja sevi rotaļlietu veikala spogulī un bija pārsteigts, ieraudzījis dvēseles stāvoklim atbilstošās, saulē iedegušās sejas vietā garu un bālu pilsētnieka ģīmi, plānus matus, pilnīgas lūpas zem ūsām kā bārkstīm un, kas bija visnopietnākais, nelabojami godīgu skatienu. Vīlies viņš sarauca uzacis, lai piešķirtu sejai vairāk izteiksmīguma. Vienlaicīgi acis pārskrēja pār lellēm, rotaļu ieročiem un kuģiem apkrauto leti.

Viņu pārsteidza sarkans uzraksts uz balta kartona ««Lūdzēja»— spēle, kas spēj aizraut mazus un lielus». Kad sirdsklauves bija mazliet pierimušas, viņš iegāja veikalā. Laipna pārdevēja parādīja kārbu, kurā atradās pasaules karte, taurītes, kauliņi, mazi kuģīši, miniatūras lādītes, žetoni.

Viņš neklausījās, visu uzmanību pievērsis tam, kas klusītēm sagruva viņā. Vai jātic, ka Zans de Bīzs bija pierakstījis ar bērniem izspēlētās partijas rezultātus? Vai tas drīzāk nebija apmaiņai domāts skribelējums?

Jūtu uzplūdā Marsels Lobližuā gāja apsēsties uz soliņa Kruasetas skvērā un atkal sāka šķirstīt piezīmju grāmatiņu. Viņš tik rūpīgi izpētīja katru lapiņu, ka no tā sāka sāpēt galva. Vārdi, adreses, avīžu nosaukumi ar attiecīgajiem datumiem . . . Dīvaina sakritība, visi tie bija pagājušā gada marta numuri. Viņš nolēma tos apskatīt un nodeva pasūtījumu depozitārijā. Pēc tam vilkās uz pludmali. Pa visu dienu sievai un bērniem viņš pasacīja tikai dažus aizvainojoši banālus

teikumus. Citādi viņi nemaz nelikās pārsteigti, tik ļoti priecājās, ka ir brīvībā. Andrē bija sadraudzējies ar jauniešiem, kuri spēlēja volejbolu. Pusaudzis ar iespaidīgu torsu, vārdā Patriks Migrekuls, laiski lakstojās ap Zižī. Simona pļāpāja ar saulessarga kaimiņiem, no kuriem pats ievērojamākais bija iesirms un resnvēderains kungs ar dienvidamerikāņu akcentu runā. Tas viss Marselam Lobližuā deva nenovērtējamu domu un rīcības brīvību.

Nākamajā dienā piezīmju grāmatiņas vērtība atkal pieauga kā bulta: divdesmit tūkstoši franku pēc pēdējā «France-Soir» sludinājuma. Marsels Lobližuā sakoda zobus un nolēma nepadoties. Trīs dienas sludinājuma avīzē nebija. Pēc tam summa pēkšņi saruka līdz piecpadsmit tūkstošiem franku. Vēl divas dienas, un tā noslīdēja līdz četrpadsmit tūkstošiem. Vai tas bija sakāves sākums? Padomājis, Marsels Lobližuā secināja, ka ieraksti piezīmju grāmatiņā attiecas uz īslaicīgām vērtībām. Bet tikpat labi tas varēja būt arī manevrs, kā iebaidīt grāmatiņas atradēju. Kā to uzzināt? Ak! Viņam ir darīšana ar spēcīgu pretinieku! Sai dienā Simona ierunājās par meitu, kura nav bijusi mājās visu nakti. Viņš klausījās izklaidīgi. Viņš, kuram agrāk Zižī nevainība bija lielākais ģimenes dārgums, nepavisam nebija sarūgtināts uzzinot, ka meita to zaudējusi piecdesmitgadīga dienvidamerikāņa rokās. Viņš pat nesaprata, kāpēc sieva ar asarām acīs un drebošiem pleciem lauzīja rokas un lūdza viņu likt lietā savu tēva autoritāti:

— Tas ir tavs pienākums, Marsel! Tu vienīgais vari novērst mūsu bērna bojāeju! Šis vīrietis pie viņas meklē tikai īslaicīgu apmierinājumu. Viņš ir precējies. Ģimenes tēvs. Varbūt pat vectētiņš! . . .

— Viņa ir pilngadīga, — garlaikoti sacīja Marsels Lobližuā.

— Ne jau morāli, to tu labi zini! Parunā ar viņu! Mani viņa neklausa, bet tevi . . .

Viņš sadusmojās, apgalvoja, ka jau tā bez Zižī gultas lietām viņam pietiekot raižu un ka, turklāt, mūsu dienās meitene tiek pie vīra tikai tad, kad parādījusi, ko prot gultā, un ka viņš ir par brīvo mīlestību, apspiesto tautu atbrīvošanos, muitas tiesību atcelšanu un dzimstības regulēšanu, un, ja vēl tiks apgrūtināts ar tamlīdzīgām lietām, ar pirmo vilcienu dosies atpakaļ uz Parīzi. Vīra parastajiem uzskatiem tik neatbilstošā paziņojuma pārsteigta, Simona uz viņu paraudzījās ar šausmām un nočukstēja:

— To tu gribētu gan, Marsel, to tu gribētu . . .

Mazliet vēlāk viņa norādīja uz to, ka dēls nokrāsojis matus un valkā sārta zīda kreklus, baltas ķiniešu audekla bikses un zelta sprādzi ap roku.

— Lai valkā, ja tas viņu uzjautrina! — aizgriezis galvu, teica Marsels Lobližuā.

— Tev neienāk prātā pajautāt, kur viņš ņem naudu visiem šiem ekstravagantajiem priekšmetiem? — iesaucās Simona.

— Protams, ka pērk patsl

— Par pieciem frankiem, ko tu viņam katru dienu dod? Nē, Marsel, tu uz to visu raugies caur pirkstiem, jo tā tev ir ērti! Bet tev jāzina . . .

Un viņa pastāstīja savādas lietas par Andrē attiecībām ar paveciem vīriešiem. Viņš negribēja tam ticēt. Tomēr vakarā, uzmanīgāk pavērojot dēlu, viņam bija jāatzīst, ka nav vairs nekā kopīga laiskajam, tumšmatainajam skolniekam, ko viņš bija pazinis agrāk, ar šodienas lokano, gaišmataino un iedegušo pusaudzi, kurš ar maigu bezkaunību izturēja viņa skatienu. Tomēr nojauta viņu brīdināja, ka nevajag sākt rakņāties šajos noslēpumos, ja grib saglabāt savu personisko mieru. Veltījis sevi milzīga noslēpuma atklāšanai, viņš, bīdamies no neveiksmes, nevarēja pievērst ne mazāko uzmanību ikdienas sīkajām problēmām. Lai virzītos uz priekšu, viņam vajadzēja justies brīvam no ģimenes. Viņa vienīgais apvārsnis pašlaik bija zaļā piezīmju grāmatiņa. Dienu un nakti tās lapas, kā viegla vējiņa šķirstītas, virpuļoja viņa smadzenēs.

Piedāvātās atlīdzības summa turpināja kristies par pieciem simtiem franku, šī pakāpeniskā summas samazināšanās bija īsts pārbaudījums Marsela Lobližuā nerviem. Pēc divām atvaļinājuma nedēļām viņš bija kļuvis tik nejauks, ka Simona pat nemēģināja vairs ar viņu runāt. Pa šo laiku Zižī bija aizgājusi no vecākiem un apmetusies dzīvoklī, kuru kāda draudzene, tā viņa teica, atstājusi viņas rīcībā; kas attiecas uz Andrē, viņš naktis pavadīja ārpus mājas, viņu acu priekšā nodarbojās ar ūdensslēpošanu un reizēm parādījās pludmalē, degunu gaisā un izaicinošu gaitu.

Pēkšņi Marsels Lobližuā nolēma, ka šeit — Kannās — tikai zaudē laiku, ka īstā arēna droši vien viņu gaida Parīzē un ka viņam jāpasteidzina aizbraukšana par astoņām dienām. Kad viņš savu nodomu paziņoja ģimenei, visi protestēja. Ir tik jauks laiks, taisni tagad visi nodibinājuši tīkamas pazīšanās! . . . Blakus piparkūku krāsas sievai un bērniem Marsels Lobližuā bija saglabājis bālu seju un vēsu prātu. Lai paskaidrotu sava lēmuma iemeslu, viņš aizbildinājās ar bēdīgu finansiālo stāvokli (patiešām, bija palikuši vairāk nekā divi tūkstoši franku no četriem tūkstošiem, ko viņš bija atradis). Šis arguments salauza Simonas pretestību, bet atstāja gluži vienaldzīgus meitu un dēlu, kuri domāja, ka, pateicoties jaunajiem paziņām, var pagarināt uzturēšanās laiku Kannās, neizdodot ne sū. Simona sašuta, jo tā nav pieņemts, bet Marsels Lobližuā parādīja lielu izpratni. Pēc viņa domām, jaunatnei jāiet vienā solī ar laiku un jāmin kājām visi iepriekšējo paaudžu aizspriedumi. Jo vairāk Francija uzticēsies tiem, kam vēl nav divdesmit, jo ātrāk atgūs savu vietu Eiropā. Vecāku

uzdevums ir atteikties būt vecākiem. Marsels Lobližuā to apgalvoja jo labprātīgi tādēļ, ka jebkura iespēja izvairīties no ģimenes tēva pienākumiem viņam tagad bija īsta laime. Sirdsapziņas nomierināšanai viņš Zižī lika apsolīt, ka uzmanīs brāli un bieži rakstīs vēstules uz mājām. Bērni, tēva brīvdomības pārsteigti, viņu noskūpstīja, bet sieva satraukti paraudzījās caur pieri.

Kad Marsels Lobližuā atgriezās Parīzē, viņam palika vēl četras brīvas dienas. Viņš tās izmantoja skraidīšanai pa pilsētu un grāmatu šķirstīšanai. Bet katru reizi, uzgājis kāda skaitļa vai vārda nozīmi, bija spiests atzīt, ka nav ticis neko tālāk kā sākumā. Trafalgaras kaujas datums aiz slavena restorāna nosaukuma, tas viss, vainagots ar matu losjona mārku, nenoveda ne pie kādas skaidrības. Kā lai tic, ka bagātība rodama aiz kapetingu[1] dinastijas karaļu uzskaitījuma? Un šī krievu bliņu recepte, vai tiešām tā viena pati būtu vērta miljonu franku vecajā naudā? Starp citu, nu jau bija tālu no šīs summas. Tagad piezīmju grāmatiņas vērtība svārstījās aptuveni ap pieciem tūkstošiem. Bet varbūt tā atkal pieaugs.

Vairākas reizes viņš bija klīdis ap Foša avēnijas 50. namu, kurā dzīvoja viņa spīdzinātājs. Balta, jauna māja ar tīriem, augstiem logiem, stikla durvīm, kuras pašas atveras ienācēja priekšā, marmora vestibilu, durvju sargu! . . . Un, neraugoties uz tādu bagātību, Zans de Bīzs tik ļoti bija pieķēries savai piezīmju grāmatiņai, ka ik otro dienu avīzē lūdza to atdot! Te nu galva varēja sagriezties pat visnosvērtākajam grāmatvedimi

Kad Marsels Lobližuā atgriezās darbā pie Ploša un Dikluareka, kolēģi sacīja, ka viņš slikti izskatās. Uz darbu viņš nāca ar nokavēšanos, kļūdījās aprēķinos un nesmējās par šefa jokiem. Mašīnrakstītājas domāja, ka viņam ir mīļākā, izsūtāmie — ka viņš spēlē zirgu skriešanas sacīkstēs. Viņš pats tikmēr domāja tikai par nejauko Zanu de Bīzu. Meita atrakstīja, ka mājās neatgriezīsies, jo dosies uz Čīli kopā ar kungu, kuru satikusi Kannās un kurš viņai tur nodrošinās nākotni. Tā kā sākumā Simona krita izmisumā un runāja par nepieciešamību ar «pēdējiem spēkiem» iejaukties, viņš iebilda, sacīdams, ka meitai ir visas izredzes kļūt laimīgai ar vīrieti, kurš ir vecāks par viņu, un ka, ja pēc dažiem gadiem viņa atgriezīsies vīlusies, tad būs vismaz redzējusi pasauli. Tikpat mierīgi viņš uzņēma arī Andrē vēstuli, kurā zēns paziņoja, ka nevēlas mācīties. Dārgajam bērnam tiek piedāvāta pārdevēja vieta pie kāda Montekarlo antikvāra. Sākumā viņš nopelnīs divreiz vairāk nekā viņa tēvs. Bez tam darba devējs dos arī pajumti, paēdinās un apmazgās. Lai prieks būtu pilnīgs, viņš cer, ka vecāki neuzskatīs par nepiedienīgu, ka viņš pieņems šo vietu. Neskatoties uz sievas klusēšanu, Marsels Lobližuā atbildēja dēlam, ka atbalsta viņa nodomu sākt jaunu dzīvi.

Pēc kāda laika vakarā, atgriezies no darba mazliet agrāk nekā

parasti, viņš pārsteidza Simonu ēdamistabā dzeram tēju kopā ar plecīgu jaunu cilvēku ar zīdaiņa seju. Viņai mugurā bija izejamā kleita — gaiši zila ar sirdsveidīgu izgriezumu, un ap viņu vēdīja skurbi-noša smarža. Ar līdzzinātāja smaidu lūpās viņa atgādināja vīram, ka Patriku Migrekulu viņš pazīst, jo bieži saticis pludmalē.

— Tik tiešām! Tik tiešām! — izklaidīgi attrauca Marsels Lobližuā.

Cik viņš atcerējās, tad šis puisis izrādīja uz-

* Kapetingi (fr. capetiens) — Francijas karaļu dinastija, kas valdīja no 987. līdz 1328. gadam.

manību Zižī, turpretī piecdesmitgadīgais čīlietis interesējās par Simonu. Vai viņas bija samainījušas savus pielūdzējus? Agrāk viņas bieži mēdza mainīties ar kleitām. Lai kā tur arī nebūtu, Patrika Migrekula klātbūtne nepavisam neuztrauca mājas saimnieku. Svarīgākais bija tas, ka sieva ir laimīga un liek viņam mieru. Stāvoklis bija nopietns: «Fran-ce-Soir» viņš tikko kā bija izlasījis, ka piezīmju grāmatiņas īpašnieks sola vairs tikai četrus tūkstošus franku atlīdzības, tas ir, tieši to summu, ko bija pazaudējis. Bez tam Marsels Lobližuā visu naudu jau bija iztērējis. Viņš pat nevarēja vairs atdot piezīmju grāmatiņu ar astoņām piecsimt franku banknotēm kaut tādēļ vien, lai iepazītos ar Zanu de Bīzu. Neko nezaudējot un arī neiegūstot, viņam būtu prieks paprasīt paskaidrojumus šim savādajam cilvēkam, kura sludinājumi bija padarījuši gluži vai traku. Vienu brīdi viņš bija gribējis teikt, ka grāmatiņu atradis tukšu. Bet Zans de Bīzs neļausies piemānīties, iesniegs sūdzību, un policija ātri vien pierādīs, ka Lobližuā ģimenes izdevumi Kannās varēja būt finansēti tikai negodīgā ce|ā. Neapstrīdami, ka labāk bija ierasties kā godīgam pilsonim ar četriem tūkstošiem franku. Pietiktu tos aizņemties uz dažām stundām. Bet no kā? Atstājis savu sievu pļāpājam ar Patriku Migrekulu, Marsels Lobližuā iegāja virtuvē, pa strādnieku modei izdzēra glāzi vīna, un pēkšņi viņa galvā atausa gaisma. Viņš naudu paņems Ploša un Dikluareka nama kasē «priekš tekošiem izdevumiem» un tūdaļ pēc tikšanās ar Zanu de Bīzu atliks to atpakaļ. Tā kā viņam bija seifa atslēga un galvenais grāmatvedis pārbaudi izdarīja tikai reizi nedēļā, tad iztrūkumu neviens nemanīs. Aizrāvies ar šo ideju, viņš atgriezās salonā, kur sieva un Patriks Migrekuls, rokās saķērušies, sēdēja blakus uz dīvāna. Viņu izturēšanās Marselam Lobližuā šķita tik dabiska, ka viņš neiebilda, ka Simona ielūdza puisi vakariņās.

Livrejā tērpts sulainis ielaida Marselu Lobližuā salonā un lūdza uzgaidīt. Bija tāda sajūta, it kā šajā greznajā miteklī nedzīvotu vis cilvēks, bet gan ļoti vecas, savādas un ļoti smalkas mēbeles. Acīm redzami, ka šādi apmeklējumi viņas traucē. Apsēdies uz pašas maliņas ar maigu zīdu apvilktam krēslam Luija XV stilā, Marsels Lobližuā ar cieņu raudzījās uz šiem nekam nederīgajiem apaļajiem galdiem, sapņainajiem zviļņiem, gleznām, kurās attēloti mitoloģiski sižeti ar

kailām figūrām, smagajiem sienas paklājiem, kas vai mira nost aiz garlaicības, un domāja, ka tik daudz brīnumainu lietu īpašniekam par viņa atnestajiem četrtūkstoš frankiem būtu jāpasmejas. Viņš šorīt bija paņēmis no seifa naudu un tūdaļ pat zvanījis Zanam de Bīzam, lai sarunātu tikšanos. Tagad, uztraukumā sastindzis, viņš jau kādu simto reizi sev teica, ka Zans de Bīzs, kura godīgumam nav nekādu pierādījumu, varēja, pretēji savam solījumam, atteikties piezīmju grāmatiņas saturu atstāt viņam. Kā tādā gadījumā atdot no kases paņemto naudu? Vai nebūtu prātīgāk nekavējoties pazust no šejienes? Tā vismaz lieta beigtos ar iznākumu, vienlīdzīgu nullei. Viņš piecēlās. Bet ziņkārība bija stiprāka. Ar šo cilvēku viņu saistīja cēloņattiecības ar tikpat skaidru, tikpat sāpīgu efektu kā fiziska saskarsme. Durvis no jauna atvērās, parādījās sulainis, un, sekodams viņam, Marsels Lobližuā nokļuva plašā bibliotēkas telpā. Tūkstošiem grāmatu bija saspiestas plauktos kā vistas laktā. Aiz gara, gluda, barga galda, uz kura nebija ne papīrīša, sēdēja maza auguma kungs vidējos gados. Sārti vaigi, pelēki mati, smaids virs kaklasaites ar baltiem punktiņiem. Visa viņa fizionomija pauda pārspīlētu pieklājību. Ar pirmo acu uzmetienu Marsels Lobližuā novērtēja, ka šis cilvēks neizskatās pēc avantūrista.

— Es vakardienas avīzē izlasīju jūsu sludinājumu, — viņš teica, nolikdams piezīmju grāmatiņu uz galda.

— Tikai vakardienas avīzē? — dzēlīgi samiedzis acis, jautāja Zans de Bīzs.

Viņš bija atvēris piezīmju grāmatiņu un skaitīja naudas zīmes, klakšķinādams tās pirkstos. Samulsis, Marsels Lobližuā nolēma, ka izlikties vēl ilgāk nav vajadzīgs:

— Nē,—viņš teica. — Es lasīju arī citus sludinājumus . . .

— Kādēļ tad jūs vilcinājāties līdz šim brīdim? Ja jūs būtu atnācis agrāk, būtu saņēmis vairāki

Atbildes vietā Marsels Lobližuā uzdeva jautājumu:

— Bet jūs, kungs, kāpēc jūs tagad dodat mazāk nekā sākumā? Vai tad dažās dienās jūsu piezīmju grāmatiņa ir zaudējusi vērtību?

— Jūs, kungs, esat zaudējis vērtību! — teica Zans de Bīzs.

— Kā tā?

— Nu tā! Jūsu rīcībai būtu lielāka morālā vērtība, ja jūs būtu to atnesis tūliņ pēc atrašanas. Tātad ir taisnīgi, ka arī atlīdzība būtu lielāka.

Runādams viņš pastūma četrus tūkstošus franku uz apmeklētāja pusi. Marsels Lobližuā tos iebāza kabatā un papurināja galvu:

— Es jūs nesaprotu. Grāmatiņā taču bija svarīgas piezīmes!

— Nē.

— Ko tad nozīmē šīs formulas, skaitļi, vārdi?

— Neko ... Es uzskribelēju to, kas man ienāca prātā ... Es

uzjautrinājos ... Ja vēlaties, pieņemsim, ka man iepatikās intriģēt iespējamo atradēju . . .

Marsels Lobližuā atcerējās visas bezmiega naktis, un apziņa, ka ir izsmiets, dzina viņu izmisumā.

— Tas nav iespējams!—viņš purpināja.

— Esmu pārliecināts, ka jūs man kaut ko slēpjat! Jūs taču nožēlojat, ka pazaudējāt savu piezīmju grāmatiņu?

— Es to nepazaudēju! — iesaucās Zans de Bīzs.

— Ko?

— Es tīšām ļāvu tai izkrist.

Brīdi valdīja klusums. Parketa grīda zem Marsela Lobližuā kājām ieliecās kā mutes bļoda. Viņa ķermenis palika stāvam, bet prāts zaudēja līdzsvaru. Ar smacējošu sajūtu, ka peld tukšumā, viņš izstostīja:

— Tīšām . . . Kā, tīšām? . . .

— Ai! Tas ir ļoti vienkārši, — sacīja Zans de Bīzs, atbalstīdamies pret krēsla atzveltni. — Jūsu priekšā ir filantrops. Es vēlos cilvēkiem palīdzēt atklāt prieku, ko dod godīgums. Tad nu es viņiem atviegloju uzdevumu un par pirmo labo darbu dodu samaksu. Plēsīgu zvēru dresētāji arī dara to pašu, kad saviem audzēkņiem pēc darba izdala gaļas gabalus. Tādēļ, laiku pa laikam, principā četras reizes gadā, es mēdzu nolikt piezīmju grāmatiņu ar naudu kādā vietā, kur ir daudz ļaužu, un ar preses palīdzību solu nesamērīgi lielu atlīdzību tam, kurš manu īpašumu atdos. Atdota tā tiek, kā nu kuro reizi, tai pašā dienā vai pēc nedēļas, vai, kā jūsu gadījumā, pēc pusotra mēneša, diviem mēnešiem ... Lai pasteidzinātu lēmumu, es pakāpeniski palielinu, pēc tam samazinu atlīdzības summu. Jūs esat pirmais, kurš šajā pasākumā neiegūst neko. Bet es nešaubos, ka arī jums mūsu tikšanās bija derīga. Sākumā kāda lieta tiek atnesta cerībā, ka no tās būs kāds taustāms labums, vēlāk materiālā ieinteresētība pāriet otrā plānā, un cilvēks pats pēc savas iniciatīvas iegūst paradumu visos apstākļos rīkoties, kā liek sirds . . .

Kamēr tika teikta šī medussaldā runa, Marsels Lobližuā domāja par sabojāto atvaļinājumu, bērniem, kuri noklīduši no ceļa, sievu, kura meklē mierinājumu pie cita! Tas viss nebūtu noticis, ja viņš visu laiku nebūtu veltījis piezīmju grāmatiņas ierakstu atšifrēšanai, bet gan uzraudzījis savu ģimeni! Un visu šo nelaimju vaininieks ir te, smaidošs, ar sevi apmierināts, pēc velna bagāts! Reti kad cilvēks izdara tik daudz slikta, domādams, ka dara labu. Izpļaukāt viņu, iespļaut viņam sejā, nosist viņu ar papīru spiedi. Spēja naida pārņemts, Marsels Lobližuā jau iztēlojās, kā sit šo nekrietneli, kamēr viņš ar pāri plūstošu labsirdību sejā sacīja:

— Katrā gadījumā es nevēlos, ka jums paliek sliktas atmiņas par mūsu tikšanos, es jūs lūdzu pieņemt šo nelielo kompensāciju.

Viņš sniedza piecas simtfranku zīmes. Tas tomēr bija labāk nekā nekas. Marsela Lobližuā dusmas noplaka, iznīdētas pašā saknē.

— Es jums pateicos, — viņš sacīja, un pēc brītiņa, padomājis, piebilda:

— Vai jūs turpmāk arī šitā sēsiet naudu pa visu pasauli?

— O, jā!—teica Zans de Bīzs. — Rezultāti ir pārlieku iepriecinoši! Un piezīmju grāmatiņu, kuru jūs man atdevāt, es rīt pat atkal pazaudēšu.

— Kurā vietā? — māksloti nepiespiestā tonī vaicāja Marsels Lobližuā.

Zans de Bīzs padraudēja ar pirkstu un neatbildējis aizveda līdz durvīm.

Nākamajā dienā ap pulksten vieniem, nepievērsdams neviena uzmanību, Marsels Lobližuā atlika atpakaļ kasē četrus tūkstošus franku. Pēc tam paziņoja, ka ir slims, aizgāja no darba ātrāk un devās nopirkt mākslīgo bārdu, gumijas degunu un zilas brilles. Līdz nepazīšanai pārvērties, viņš nostājās kādus divdesmit metrus no Foša avēnijas 50. mājas un gaidīja, kad parādīsies Zans de Bīzs. Trīs stundas viņš mīņājās miglā. Beidzot *lans* de Bīzs pārkāpa mājas slieksni. Bet viņu gaidīja melns un liels auto. Viņš tajā iekāpa. Pēc mirkļa mašīna ar klusu rāvienu aizbrauca. Marsels Lobližuā, neko tamlīdzīgu negaidījis, metās tai pakaļ. Skrēja, elkoņus piespiedis ķermenim, drebošām kājām. Drīz vien atpalika un apstājās gluži bez elpas. Tomēr pēc desmit minūšu ilgas atpūtas atsāka soļot. Līdz pat naktij viņš krustām šķērsām klīda pa Buloņas mežu ar zemei pievērstu skatienu, uz muguras aizliktām rokām. Piezīmju grāmatiņa nebija ieraugāma.

— Smurgulis! — Marsels Lobližuā rūca.

— Mēsls! Kur tu to esi iegrūdis?

Turpmākajās dienās viņš atkal devās garos sirojumos, metru pa metram izlūkodams zemi. Ja līdz viņam atlidoja futbolbumba, viņš to nekad vairs nepaspēra. Neskuvies, nerunīgs, murmināmdams lamu vārdus, viņš ar savām nesakarīgajām kustībām baidīja bērnus. Viņi to saukāja par «lupatlasi». Sieva no viņa aizgāja. Pēc neilga laika viņu atlaida no darba Ploša un Dikluareka namā par neattaisnotiem kavējumiem. Tā vietā, lai meklētu citu darbu, viņš ierakstījās bezdarbniekos. Vēl šodien katru vakaru pa Buloņas meža celiņiem klīst salīcis, skrandains un drūms cilvēks, kurš staigā mazliet ieliecies ceļos, sarunājas pats ar sevi un reizēm apstājas, neuzticīgi paraugās visapkārt un ar spieķa galu rakņājas pa kritušām lapām.

No franču valodas ttilkojusl INGA KUNDZIŅA

(. .) Vienubrīd man šķita, ka pārnākšana būs viegla. Tik daudz taču kopīga prom-bijušam dzejniekam Taunam ar nekad promnebijušo Piebalgas Taunu! Kā vienam dvēseles, tā otram debess mūžīgo mākoņu uzticīga atspoguļošana, dvēseles un debess vīziju

dubultošana, kontrastēšana, mīkstināšana, skaldīšana neskaitāmās nianšu un vilnīšu lēcās, draudīgā satumšanā, lai pēc tam atžilbinātos nākamo dzīves un dabas nepārtraukto mainību priekšā. Sīkumi? Mākslā nav sīkumu, tāpat kā tajā nav vietas sīkajiem. Tauna dzejas kopējais ritms ir rada kā Latvijas dabas, tā latviešu cilvēka dabas ritmiem, un tāpēc es redzu vieglu un dabisku dzejnieka pārnākšanu. Taisnīgu. Mūsu ir maz, un tāpēc jo vairāk mēs negribam, lai kaut kas no mūsu garīgām vērtībām paliktu ārpus tautas pagātnes, tagadnes un nākotnes.

LINARDS TAUNS

Ar šo publikāciju turpinās izcilā latviešu dzejnieka Linarda Tauna (1922— 1963) atgriešanās pie dzimtenes lasītājiem. Deviņus Tauna dzejoļus ar Leona Brieža ievadu jau varējām izlasīt «Literatūras un Mākslas» 1986. gada 21. novembra numurā. Piedāvājam lasītāju uzmanībai arī fragmentus no Ojāra Vācieša ievada «Ņujorkas Čaka» izlasei «Plīvošana ar pilsētu», ko sakārtojis mūsu Tautas dzejnieks un ko gatavo izdošanai izdevniecība «Liesma».

r

Ar šo publikāciju turpinās izcilā latviešu dzejnieka Linarda Tauna (1922— 1963) atgriešanās pie dzimtenes lasītājiem. Deviņus Tauna dzejoļus ar Leona Brieža ievadu jau varējām izlasīt «Literatūras un Mākslas» 1986. gada 21. novembra numurā. Piedāvājam lasītāju uzmanībai arī fragmentus no Ojāra Vācieša ievada «Ņujorkas Čaka» izlasei «Plīvošana ar pilsētu», ko sakārtojis mūsu Tautas dzejnieks un ko gatavo izdošanai izdevniecība «Liesma».

Ilga prombūtne paliek ilga prombūtne, un atgriešanās, cik arī viegla tā nebūtu, ir savā ziņā piedzimšana par jaunu. Man nav zināms (un diez' vai vispār to var uzzināt viens mākslinieks par otru) — kādā saistībā, kopnojausmē atradās Linarda Tauna dzeja ar pārējo, latviski dzejoto? Kādi attāli saskares punkti rūpēs un meklējumos bija starp Taunu un mums pārējiem? Skaidrs ir viens, ka tādi punkti bija, tikai mēs ar savām rūpēm un meklējumiem atradāmies pilnīgi dažādās vidēs un apstākļos. Tāpēc daudz kas Tauna dzejas atribūtikā (kaut vai), kas dzejniekam ir ierasti organisks, mums tomēr būs tādā kā

distancē, ar tādu kā eksotikas piegaršu. To varētu neteikt, jo, pateicoties Tauna emociju diapazonam, distance ir pārvarama viegli, bet, kā jau teicu, mākslā nav sīkumu, dzejnieka pārnākšana mājās ir svēta lieta, tāpēc jārēķinās ar visām tās niansēm.

1983.

OJĀRS VĀCIETIS

LINARDS TAUNS

VIENAS SIEVIETES PROCESIJA

Viena sieviete iet.
Viņa iznāk no kafejnīcas Un tagad dodas centra virzienā.
Viņas gaitā kaut kas tik ievērojams,
It kā viņa viena pati
Veidotu veselu procesiju vai parādi,
It kā viņa, ejot uz centru, neietu uz centru, Bet ietu uz kādu sākumu vai galu.
Tā ir lēta kafejnīca.
Viņa atrodas starp Daiera un 12. avēniju,
Un pat šeit, ostas rajonā, šai dzertuvei nav laba slava.
Viņa ir pērkama, bet nav ikdienišķa sieviete.
Jo šis laiks grīļojas viņas soļos.
Es brīnos, kā var noturēties Gar sienām,
Gar vakardienas spoguļiem,
Gar steķiem.
Gar muļļu tirgotājiem,
Gar bezilūzijām,
Ja šis laiks grīļojas soļos.
Viņa šļupstošā balsī uzrunā holandiski skrejošus jūrniekus no Andrea Moria,
Kas nogāja dibenā Priekš divpadsmit gadiem.
Es piegāju viņai klāt.
Dīvaini —
Viņa stāv manā priekšā Pestīšanas armijas leitnanta uniformā.
Viņas askētiski stērķelētā aube Izslējās kā tornis
Virs viņas sejas gotiskajām smailēm.

Pa kurām viņa grib ietiekties debesīs Pirms nāves.
Viņa ir vecmeita,
Viņa vāc ziedojumus misionei pie paklīdušiem jūrniekiem no Andrea Moria.
Rokā viņa tur 15. gadsimta šķīstības jostu.
«Hallelūjā!» viņa teica.
«Hallelūjā!» es teicu.
Un viņas debesu valstības kareivja figūra Plivinājās virs skatlogiem
Kā Dieva rokas piesists plakāts par Armagedonas iestāšanos.
Es vēlreiz paskatījos sievietē.
Uz krūtīm virs plāna katūna viņa valkā mātes rokas pārvilktu krustu.
Viņa ir mājīga kā nabaga ļaužu dzīvoklis.
Viņa ir Skrejošā Holandieša brūte.
Viņa tikko saderinājusies ar jaunu matrozi no Andrea Moria.
Viņa taču pavisam jauna meitene.
Jo viņai ir virs sarkanu dakstiņu jumtiem staigājošu lillā balonu gaita. Vēl šorīt
Es viņu sastapu kāpnēs pēc mesas ar sveci rokās.
Ā,
Viņa bija tulpe.
Vai viņa iesāka ziedēt uz pakāpieniem!
Nē, viņa iesāka skriet šausmās,
It kā labāk ļaujot, lai vējš To nolauž,
Nevis lai svešās kāpnēs izsmaržotu Tulpe ar sveci rokās.
TĒJNĪCA
Un es pārbraucu tiltiem pāri,
Un tur bija miers Un mazas ielas,
Un es iegāju kopā ar klaigājošiem, vasarasraibumainiem bērniem
Dzeltenā tējnīcā.
Kur pa logiem Telpā kāpj stādi.
Tējnīca bija apstādinājusi laiku —
Tas garšoja kā labs siers.
Jo tai mazajā ielā Liels bija pļavu miers.
Un visas lietas bija Maigas pret mani kā māsas,
Es saplūdu ar tām kopā un kļuvu Par tējnīcas dzelteno krāsu.
Par bērna klaigu.
Par mazās ielas dzeju,
Par vasarasraibumu Telpai uz sejas.
Un es dzēru oranžādi Un sajutu
Vienu pēc otras, un tad visas reizē
Kādas piecpadsmit smaržas uz puišeļu rokām,

Kas bija taustījušas, glaudījušas un dauzījušas Simtām lietu
Un tad sajukušas ar tām kopā:
Nagu laka un trauki, lentas meiteņu bizēs, izjaukti pulksteņi. Kaķa aste, baldriāns.
Ara zaļums, palagu baltums, puķu podi, vējš.
Rūsa un piens, garaiņi, bruģis Un vecākās māsas Lūpu krāsas.
Ar simtām smaržu saplūstot kopā.
Aizdūca puikas kā bites no stropa.
Jo no zilgmes ap tiltiem, kam es pārbraucu pāri.
Pilēja vasaras medus kāre.

JAUNEKLIS PILSĒTAS LAUKUMĀ

SARUNA AR DZEJNIEKU

GUNĀRAM SALIŅAM

Marmora sieva pilsētas laukumā, Sen žilbis es No spožuma nedzēšamā Tavās aklajās acīs.
Es gribu būt sniegs
Ar nevainīgu dusēšanu pār tevi —
Pāri lūpām, krūtīm un klēpim.
Es esmu jauns, bet iemīlējies Tavā tūkstoš gadu vecajā smaidā. Kuru nav izdeldējusi Karstu lūpu uguns.
Kādi neaizskarti ir tavi krūšu ciļņi! Bet baloži jaunie ar dūjām Stājas tur baros.
Un dūdo arvien ilgāk un kaislāk. Drīz viņi sapārosies,
Un tad Būs
Pavasaris.
Ai, kad arī es
Samanīšu, ka tu tikai akmens.
Kad es, sniegs, nokusīšu No tavām lūpām, krūtīm un klēpja. Kuru gan tad —
Meiteni zilu vai kurtizāni Pacelšu
Tavā vietā uz pjedestāla!
Kā varētu šorīt Nakti norīt.
Kas nebeidzami rīklē turas Un tur
Kļūst par vecu divpadsmitā gadsimta katedrāles zvanu.
Kas skan Un elpā stīdz
Ar visu, kas nāk šiem gadsimtiem līdz.
Iesim pie manas mīļās — zivju tirgotājas.
Kurai acis tādas, ka svētdienas pēcpusdiena mirgo tajās Ar maziem kuģīšiem uz jūras Un bērniem laivās.
Klausīsimies viņas balsī — viņas vārdos.
Viņa mums divus kālus no savas jūras un savas mirgošanas
pārdos.
Apstādināsim laiku.
Kālab viņam būt par straumi un plūst. —

Lai viņš labāk par spēlmani kļūst Un uzspēlē kaut ko uz balalaikas
Tiem kuģīšiem uz jūras un tiem bērniem laivās.
Tu saki: «Naivais,
Viņas maigums tev garām kā ūdeņi aizritot lejas.
Iesim pie manas mīļās — viņa no konditorejas.
Mēs skatīsimies, kā viņa iejauj mīklu.
Bet redzēsim kādu mūžīgu mīkali,
Kurā saule apstāsies un tieši
No zilgmes nokāps un pārvērtīsies kviešos,
Un jutīsim, kā kāds vējš mūs bez rimas nes
Un izbārsta pār paaudzēm

Kā viņas roka pār rožmaizēm magones.»
— Dzīvi nedzīvot, bet dzejot!
Iet zivju tirgotāja makreles zvejot,
Mēs ejam —
Palikt ar mākoņiem un aizslīdēt ar kokiem un stādiem.

KUĢU KAPSĒTA

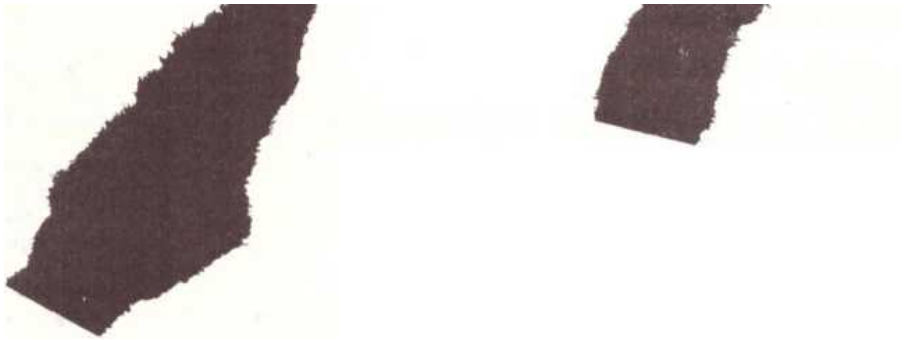

Dēd dzelžu klājienā pie vraka vraks Sai letarģijas skauto kuģu ostā,

Un nespēj debesīm to pamestību postā Paust masti dragātie, ko lauzis vilnis traks.

Kāds atceras, cik skaists bij krakovjaks.

Ko lēca matroži uz klāja svētkiem postā,

To nenojaušot, ka, pirms dzīres nostās,

Tos piepešs orkāns bezdibenī raks.

Rūs dūmeņi un signālsvilpes klusē.

Bet rīkles vērs, kad garām šinī pusē Trauks vraku patrons — Skrejošs Holandiets,

Bet nespēs celties enkurs, liktens siets,

Un neiedūksies skrūves dzelzu sānos Steigt līdzi spoku kuģim milzu okeānos.

PILSĒTAS SAPNIS

Es gribu pārbaudīt, vai mana pilsēta ir tāda.

Kā manos sapņos rādās.

Tālab es paņemšu savu sapni un iešu.

Kur Vincents sasējis saules, tējnīcas un kviešus,

Un es likšu savu sapni uz mazām augļu koku ielām,

Uz augļiem pašiem

Un uz diviem biksēm pusmastā bērniem, kas šķielē.

Uz izklaidīgiem suņiem un uz kreimenēm izklaidus sētām.

Visiem es pielikšu klāt savu sapni Un salīdzināšu, vai ir tas pats.

Pie greizajām jumtu dzegām es domāšu, cik labi, ka mans

sapnis arī ir greizs, Bet nedrīkst, nedrīkst nekad mans sapnis būt nepareizs.

Tā ar manu sapni kā pasi mani ielaidīs pilsētas ielās Divi biksēm pusmastā bērni, kas peļķēs uz mākoņiem šķielē.

Parole: «Mūžīgais mākonis.»

Un es iegāju pilsētā un uzliku savu sapni uz akmeņiem spīviem Un redzēju — tie vecāki pat par manām aizsenām iepriekšējām

dzīvēm.

Viņos dus faraoni un saules, kas viņus apņem.

Mēs nesapņojam pilsētu. Mēs esam sapnis, ko pilsēta sapņo.

VIŅAS NEROTAĻAJĀS AR TULPĒM
TRĪS SIEVIETES
Pamesta nama dārzā Divas meitenes Laiž tulpes vējā
Nama ēnas

Krīt viņām pāri
Un viņu tulpju matu gaisma
Krīt pār namu
Viņas nerotaļājas ar tulpēm
Viņas rotaļājas ar pasaules pamestību
Nams ir pamests
Pasaule ir pamesta
Pasaulē vairs tikai
Tulpes tulpes tulpes
Ķieģeļsarkani koki
Mirklī izaug un ienākas augļos
Uz miesas krāsas ielām.
Trīs sievietes ar kailiem, vīna aplietiem lieliem Iznāk no kafejnīcas Un skumjās ar galdautu māj Mājai,
Kas ieslīd jūrā un aizbrauc.
GĀJU PA IELĀM

Gāju pa ielām,
Uzreiz viena
Bruģēta apaļiem akmeņiem, Un tie kā dzīvi.
Kā maizei rūgstoša mīkla. Kā glaudāmas krūtis.

Tiem jau skraidīja pāri Bērni
Basām kājām.

**' Ji»f!-4*?" Kf
i S'A' - V- Vt*
\ i_ay |>
4, ■■ *r* <* ■Mf
ˆ 'Ji v‘~ t~*~ ' , u— > - r ˆ
ifo'i- > •• Lˆ>*v r'
ˆ-v **IV**
s iv!t.

, i -. \-v/ **f**

PILSĒTA IR BĒRES

Pilsētā ir bēres
Viņi izvada vienu ielas meitu
Gājiens apstājas pie ievērojamākām vietām viņas īsajā karjerā
Kas žilbina ar viņas sajukušajām acīm
Arī pie tās ēdnīcas
Kur es viņu sastapu toreiz
Pie ēdnīcas
Kas šodien pēkšņi smaržo pēc gaļas ēdājām mušām Kuras ir romantiski zilas Un par godu šīm sērām Plivina karodziņus ar spārniem
Viņa toreiz plivināja rokā mazu kādas uzvarētājas vai
zaudētājas nācijas karodziņu

Jo viņa bija tikko izlaista No asiluma
Kad viņa ienāca iekšā
Ēdnīcā iestājās nepanesams troksnis
Jo no viņas kliedza
Ne tikai viņas bet mūsu visu
Pagātne
Ar trombonēm
Tik skaļi
It kā šī sieviete
Būtu vecā emigrante krieviete
Kas izbēgusi uz ārzemēm kopā ar Jekaterinburgas pagrabā nošauto caru
Viņa ienāca iekšā
Un viņas atmaskojošā klātiene padarīja sejas caurspīdīgas
Es redzēju caur katru no tām
Aizmugures galdiņa kafijas tasītes
Pilnas apfrizētām pļavu un dārzu puķēm kā vāzes
Bet viņas seja bija
Grāmatas lappusēs nospiesti ziedi
Sai ēdnīcā viņi vēl nosmaržoja
Pirms izpleta rokas virs neatrodamām krucifiksu ailēm Kā krustā sisti
Puķes viņai vispār bija raksturīgas
Jo Flandrijā piecpadsmit gadus kopš Otrā pasaules kara Viņas mīļākie zied par magonēm
Viņas acīs pastāvīgi trakoja bailes
Ne tā kā mums no kaķu dzeltenajām sejām
Ne no spoguļu saplīšanas
Ne no jaunā mēness pār kreiso plecu
Bailes
No šķīstības bojāejas
Pēkšņi viņa man pienāca klāt un teica Kungs es esmu *jaunava* Un es nomiršu kā tāda
Un viņa nomira kā tāda
Pilsētā ir bēres
EGILS ZIRNIS

EGĪLS ZIRNIS

EGĪLS ZIRNIS

EGĪLS ZIRNIS

EGĪLS ZIRNIS
EGĪLS ZIRNIS

EGĪLS ZIRNIS

es gribu raudāt caurspīdīgā traukā par to ka jēga tek no manis laukā es gribu krist uz zvaigžņu paladziņa un vaimanāt par to cik trula dziņa cik plaša pasaule cik karsta liesma kā zelta zobs man mutē tautasdziesma

Vienmēr mākslā ir cilvēki, kas vēlas sagraut augsto, bet jau pierasto pili, lai to celtu no jauna — dažs ar torņiem uz leju, dažs vienkārši ar citādu arhitektūru. Dzejnieks Egīls Zirnis pieder pie tiem, kas ar šo citādāko arhitektūru rada arī savādāku uztveres un pārdzīvojuma līmeni, izsit no sliedēm un parastības. Lasot viņa lakoniskos un kodolīgos dzejoļus, nonākam uz ielas, kur notiek Šodiena ar savu valodu, kas līdz malām pilna ar visu iespējamo un neiespējamo, kā tāds konteiners nomales kvartāla pagalmā. Dzejā ir viss, kas ir valodā, bet valoda ir dzīves signāls un balss.

Un vēl par «jaunajām» tautasdziesmām. Daudzi dzejnieki ir pūlējušies iejusties teicēja ādā gan ar nopietnību un par katru cenu, gan nejauši, atstājot tikai nojausmu, gan mākulīgi, gan nemākulīgi. Bet tāda tautasdziesma, kāda tā ir, pa jaunam nav uzrakstāma, lai gan debesis tās pašas, dievi tad citi. Taču Egīlam Zirnim tas ir eksperiments tautasdziesmu formu, stilistiku, intonāciju izmantot kā māksliniecisku paņēmienu, kas ar viņa raksturīgo sarkastisko toni disonē. Tā reizē ir arī vēršanās pret to, kā un kur šī bagātība tiek šķiesta un tērēta.

Mantai, kā saka, zobos neskatās, bet, ja gribat, tad Zirnis parādīs — «kā zelta zobs man mutē tautasdziesma».

G. GODIIĻIŠ

*

pelnu zvirbulis dimanta krūms
izspūris spurdz ziemas debesīs dūms
zvaigznes ■
dienā nav redzamas
drīz nāks eglītes dedzamas
vienā galotnē vārna turas
tūkstoš krāšņu uz pasaules kuras
aug leduspuķes kur pienākas
visgarākās pasakas ienākas
lieli lopi mazi lopi visi ausis kustināja liela māksla maza māksla uzprasās nopērkamas
statiska ziemas ainava vidū gaisa plūst daugava
avīzē zili ceriņi zied
skolotāja ver muti un dzied
leģenda rada leģendu es pat ziemai vairs neticu
es redzēju jūriņā pliku meitu peldamies tā nebija plika meita tā bij mana skolotāja
akla vista kladzināja šķita graudu saķeram kas tev dos, nabadzīte — cālim aci izknābusi

+

kas kaitēja nedzīvot diža meža maliņā pieci brieži man slēpjami sešas stirnas dīrājamas

+

laika ziņas dzejniekiem: pirmajā brīdī būs šausmīgi silts tad ce{i apledos smilts smilts smilts

*

ko mēs bērni darīsim anekdotes stāstīsim kas to pirmo vārdu teiks tas par visu atbildēs ja man būtu tā naudiņa kas guļ jūras dibenā es nopirktu preses pīli ar visiem pīlāriem

*

Cik viegli? virpuļo lapa,
No dzīvības atraisīta. Dzīvajā zarā dzīst brūce. Klusu, jo sāpīgi dzīst.
Cik klusu? pār rimušo Rīgu Smails turku mēness lec. Tam pretī ir tavas acis Un Milda kā minarets.

♦

Ja dzeja butu ierocis — vai pietiktu drosmes tik daudz glabāt mājās un cerēt, ka vajadzēs . . .

Ja dziesma būtu ierocis — vai mums nebūtu izrautas mēles un sodīti diriģenti?

Ja mīlestība būtu ierocis — vai mēs jau nebūtu nomīlējuši visus savus

ienaidniekus?

«

suņi rēja serenādi kalniņā stāvēdami suņa bērni klausījās asarām noplūduši

m

jauns vēl biju jau zināju kādas lietas izrādāmas meitenēm sirdi rādu kukaiņiem naktslampiņu

»

lielu domu es domāju Rīgas torņa galiņā: skaisti dzied lakstīgala pamērcēta aliņā

šf

jūra prasa mandarīnus krastmalā tupēdama ko tad bija mandarīt dūksnājā augušam

¥

es to darbu nedarītu ko darīja mākslinieki tie taisīja spožas pogas plikajiem karaļiem

ANSIS EPNERS

TRIS SĀRTI ABOLI SARKANA APLI

KINOREŽISORA PĀRDOMAS

Doma tornis stalažās.

Pie tām viegli piestiprināt balto standartu, kura vidū aplis ar trim tumši sarkaniem punktiem. Ja skatās no Doma dārza puses caur mežābeli, kurai Rīgas Vēstures un kuģniecības muzeja darbinieki parasti sārtos bumbuļus nenovāc, var viegli vien iefokusēt un izfokusēt šo auglību — ķekaru ar trim ābolī-šiem kokā un līdzīgu atzaru tornī. Milzīgu. Pāri Rīgai.

Iznesam no muzeja oriģinālu — gandrīz metru plato kvadrātveidīgo karogu — un ienirstam Vecrīgā, lai to fiksētu īsfilmai «Rēriha miera karogs». Kopā ar ziņkāro ekskursantu skatieniem piepeši jūtamies kā apzīmogoti — no ārpuses un iekšpuses — ar šo

zīmi, ar šo simbolu ... Ar šo luksoforu, kurā pulsē tikai sarkanais signāls . . . Tuk-tuk-tuk — trīs punkti kā sirdspuksti. Tuk-tuk — klauvē. Tuk — sit, dauzās šajā noslēgtajā aplī starp domu un tevi. Riņķo. Kā UFO. Kā Nezināms Lidojošais Objekts?

«Cilvēks jau sen aizmirsis par savu domu, bet tā turpina lidot viņa priekšā, apgaismojot vai aptumšojot ceļu. Stara mirdzē-šanai piekļaujas mazie spīdeklīši, to bagātinot. Pie gružiem klāt sūcas tumšās putekļu daļas, pārtraucot kustību. Kad sakām — lidojiet gaiši, vai — nepiegružojiet, brīdinām par darbību.

Viss teiktais par psihes enerģiju attiecināms uz ikvienu darbību. Te nav nekā abstrakta, jo psihes enerģija ir iekļauta visā dabā un īpaši izteikta cilvēkā. Lai kā cilvēks necenstos to aizmirst, psihes enerģija par sevi atgādina. Un izglītošanas darbs ir — iemācīt cilvēcei apieties ar šo dārgumu. Ja jau sācies laiks runāt par fiziski saredzamām psihes enerģijas nogulām, tātad īstenība tapusi acīmredzama. Tātad — cilvēkiem nekavējoši jācenšas apgūt psihes enerģiju. Izplatījuma uguns un psihes enerģija ir savstarpējā sasaitē un reprezentē evolūcijas pamatni . ..

. . . Pārāk ilgi cilvēki atradušies zemākajā fiziskajā stāvoklī. Jāsteidzas apgūt viņiem lemtās brīnišķīgās iespējas.»

Tagad šis karogs iegūst vēl citu domu, citu ideju (vai visi karogi rod vēl ko citu?). Ne tikai trīs sarkanie punkti apļa vidū — pagātne, tagadne, nākotne mūžības ietvarā, mūžības harmonijā . . .

Šis aplis apdedzina kā kosmiska zīme, — apgalvo izcilais krievu mākslinieks un filozofs Nikolajs Rērihs, paskaidrodams, ka cilvēka «es» ir mikrokosms, bet Visums — makrokosms, un atziņas augstākais mērķis ir izprast abu pirmatnējo harmoniju. Zemes dzīve ir iesaistīta Visuma ritmos un pakļauta vissmalkākajai kosmisko enerģiju ietekmei un mijiedarbībai.

Mūsdienu kosmologi apstiprina iespēju ģenētiskās sasaites pastāvēšanai starp zemes dzīvi un kosmisko matēriju. V. Ver-nadskis atklāja evolūcijas dialektiku — amplitūdā no kosmiskās līdz biogēnai enerģijai, pat līdz antropogēniem spēkiem —, viņš pamatoja noosfēras (saprāta sfēras) ielaušanos kosmiskajā sfērā, taču jaunā attīstības pakāpē. Filozofijas zinātņu doktors V. Mantatovs[1] savdabīgi salīdzina šīs zinātnieka Ver-nadska un mākslinieka Rēriha nākotnes izziņas procesa(neo-kosmoģenēzes) apbrīnojamās sakritības, īpaši komentāros par cilvēka domas izplatīšanos Visumā, kad cilvēka psihiskā enerģija sadarbosies ar kosmiskajiem spēkiem. Bet viņi arī brīdina par Cilvēka atbildību Dabas un Kosmosa priekšā. Jo pastāv taču domas materializēšanās radoša procesa ietekmē ārpus sevis!

Te piekļūstam pie oriģinālās Rēriha kultūras koncepcijas. Drosminieks, kurš iznes ārā — Kultūras un Skaistuma vārdā — savu mākslas karogu, ir neuzvarams, jo viņu piepilda varenākie zemes un

kosmiskās enerģijas spēki.

Nereti gan jēdzienu «kultūra» vai nu pārāk abstrahē līdz pat pārdabiskajam, ikdienā neaizsniedzamajam, vai vienkāršo — attiecinot uz izglītību (kulturāls cilvēks — izglītots), bieži arī piemēro tehnikas sasniegumiem (mājās «kultūra» — televizors, radio, nu arī videoaparatūra). Varbūt tāpēc šis karoga atgādinājums.

Rērihs kultūru definē caur humānistisko terminu triādi: PATIESĪBA. LABESTĪBA. SKAISTUMS. Tas atbilst klasiskās filozofijas tradicionālajām idejām. Lai gan senie domātāji šajā triādē pirmajā vietā izvirzīja LABESTĪBU, Rērihs uz sava pjedestāla novieto SKAISTUMU, «kas ved uz Kosmosa izzināšanu». PATIESĪBA un LABESTĪBA caur SKAISTUMU — lūk, viņa izziņas mērķis. SKAISTUMS kā garīgās har

monijas izpausme. Būt klāt tam kaut vai domās — ari tā ir attīrīšanās.

«Kad jūs virzāties pa sevis attīrīšanas ceļu,» apgalvo Rē-rihs, «jūs sevi aizmirstat radīšanas brīdī, jūs atbrīvojaties no egoisma, šī pašatteikšanās ir viena no SKAISTA paveidiem.»

MĀKSLA, ZINĀTNE, ĒTIKA, pēc mākslinieka vārdiem, — ir vienoti savā izejas punktā. Un šīs VIENOTĪBAS apzīmējums ir KULTŪRA.

«Lūdzam savus draugus katru dienu domāt, izteikt un pielietot SKAISTUMA un KULTŪRAS jēdzienus. Domājot par nākotnes garīgumu, tas nebūs abstrakts jēdziens, bet redzams, taustāms, mūžīgs . ..»

Katru dienu Rēriha mākslinieka doma materializējas kalnu tēlos un paralēli šis filozofa kods izkristalizējas Miera karoga simbolā. Pat burtiskā nozīmē «. . . visaugstākā kalpošana, sevis izkopšana līdz pilnībai» — līdz simbolam, zīmei.

MIERS (krievu valodā ***мир*** arī paralēlnozīme — pasaule) CAUR KULTŪRU. «PAX CULTURA» — pat rakstīts uz gleznas «Kultūras pakts». Un tepat balts karogs ar sarkanā aplī ietvertiem trim sarkaniem punktiem — pāri visam.

Tāpat kā doktora Djunāna izcīnītais Sarkanā Krusta karogs, šis lielās cilvēkmīlestības simbols, kas aizsargā slimos un cietējus, Rēriha Miera karogs bija iecerēts kā sargs garīgai kultūrai, kultūras vērtību aizsardzībai. Jau kopš 1904. gada N. Rē-rihs savos rakstos un referātos griezās pie karojošo valstu valdībām ar ierosinājumu par kultūras pieminekļu aizsardzību. Miera pakta projektu mākslinieks izstrādāja 1929. gadā. Tam atsaucās arī trīs Baltijas Rēriha biedrību kolektīvi, apvienojot savu darbību un iesniedzot valdībām kopēju memorandu. Un tikai 1954. gadā UNESCO sasauktajā konferencē Hāgā pieņēma konvenciju par kultūras vērtību aizsargāšanu bruņota konflikta gadījumā.

Un tagad, pēc trīsdesmit gadiem, kad gaisā virmo «zvaigžņu karu» idejas, gribot negribot jāatceras Rēriha vārdi:

Seit un turpmāk no N. Rēriha vēstulēm R. Rudzītim (Rīga 1936., 1937., 1938. g.).

PSKP CK ĢENERĀLSEKRETĀRS M. GORBAČOVS UN T. TERNERS LABAS GRIBAS SPĒĻU LAIKĀ

LABAS GRIBAS SPĒĻU EMBLĒMA

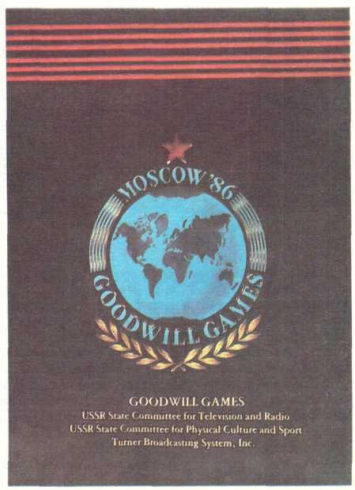
MOSCOW '86
GOODWILL GAMES
GOODWILL GAMES
USSR State Committee for Television and Radio
USSR State Committee for Physical Culture and Sport
Turner Broadcasting System, Inc.

«Spriežot pēc avīžu materiāliem, vārdu — Miers — vajadzētu atkārtot kā mantru — pārāk jau liels spriegums.»[1]

«Pasaulē notiek nedzirdētas lietas. Izzūd veselas valstis, pazūd pilsētas. Senatnē baidījās akmens krusas, bet tagad esam nodzīvojuši līdz bumbu krusai — tāds ir armahedons.»

«Katrā gadījumā, runājot par paktu, mēs tagad nerunājam par izkropļotu pacifisma jēdzienu, bet vispirms par kultūras vērtību aizsargāšanu. Vai tiešām rūpes par cilvēces labākajām vērtībām arī tiks uzskatītas par noziegumu. O tempora! O mores!»

Un vēl un vēl — apzināti uzbāzīgi liekot Rēriha Miera karogu uz namiem un arhitektūras pieminekļiem, pāri pilsētām un tempļiem, ar sarkanajiem apļiem apzīmogojot Heopsa piramīdu un Cēsu pilsdrupas, Kuldīgu un Venēciju, visu laiku šajā mazajā filmiņā par karogu mums blakus bija cilvēki, kas nu jau tālajos trīsdesmitajos gados tepat Latvijā dziļi izprata Rēriha kosmisko tiltu kā Kultūras zīmi no Visuma līdz Zemes ikdienai un arī atgriezeniskā darbībā. Jau toreiz viņu darbs Rēriha Muzeja draugu biedrībā daudziem likās politiski aizdomīgs — kas tā par saskarsmi ar Krieviju caur Himalajiem, kur dzīvoja tas krievu mistiķis — Rērihs? . . .

1940. gadā biedrību likvidēja. Karogu, par laimi, nodeva muzejā, kara gados tas tika rūpīgi slēpts.

+

Bet tagad, XX gadsimta astoņdesmitajos gados, kad Rēriha pasaulvēsturiskā pārgājiena sākuma punktā Altaja ciematā Augšuimonā tika uzcelta guļbaļķu māja Rēriha muzejam, drīz vien nezināmi vandāļi māju izdemolēja, no jumta noraudami Miera karoga zīmi. Ūn māja palika tukša.

N. RĒRIHS

KADRS NO FILMAS «RĒRIHA MIERA KAROGS»

Rērihs daudz raksta, bieži piemin tumsu, kas slīd, zogas blakus gaismai. Tibetā viņš iepazīstas ar fanātiķu Bonpo sektu, kam ieeja templī ir ēnas pusē, kur uz durvīm ugunszīme, pagriezta pretējā virzienā (kāškrusts?). Varbūt tieši Bonpo simbolus izmantoja Trešā reiha fašistu ideologi, — nu jau kļuvis zināms par viņu slepenajām ekspedīcijām uz Tibetu. Fašistu mundieros tērpti, tibetieši sastapti arī Berlīnē.

Mūsu ticējums teic: «Kas otram bedri rok, pats iekrīt.»

Enerģijas, kosmiskās uguns zīme, tik bieži pielietota arī «Lielvārdes jostās», mūsu ornamenta struktūrās attīstās ari pretējā virzienā — demonstrēdama pašiznīcināšanās procesu. Tik tuvu tam esam. Šai kosmiskajai ugunij.

Par laimi, to sāk apjēgt arī paši kosmiskās enerģijas skaldītāji. Precīzāk — laiks liek apjēgt. ..

Te lieti noderētu stāsts par atombumbas vai ūdeņraža bumbas, vai neitrona bumbas radītājiem, viņu «grēksūdzēm», bezmiega naktīm. Ir tādi dokumenti. Tas varētu būt pēcvārds citai filmai.

Man blakus «Rēriha miera karogam» pagājušogad plīvoja arī «Labās gribas spēļu» zili-baltais karogs ar zemeslodi pašā centrā — tur, kur Rēriha karogā ir trīs sfēras, trīs sarkani punkti. Trīs kosmiskās enerģijas bumbas.

Ar šo lodi — zemes lodi (ar lielām grūtībām noorganizējot amerikāņu un padomju sportistu tikšanos pēc gandrīz desmit gadu «mūžīgā sasaluma» perioda) nolēma paspēlēties amerikāņu multimiljonārs Teds Terners, kabeļu televīzijas kompānijas TBS prezidents. Bērnībā un jaunībā būdams komunisma un dažādu sabiedrisku sistēmu sadarbības aktīvs pretinieks, viņš mazpamazām sāka apjaust (no kurienes?) materiālo vērtību uzkrāšanās bezjēdzību. Krietnu naudas summu (pārdesmit miljonus dolāru) Terners noziedoja spārnotā vārdiņa «Goodwill» (labā griba) materializēšanai, viņš sniedza vienu interviju pēc otras ar saukļiem «Rokasspiediens bumbas vietā», «Miera spēles», «Sports — Miera sūtnis». Amerikā viņu iesauca par sarkano Tedu, par «nepareizo cilvēku», cerēdami sagaidīt šī TBS it kā kārtējā reklāmas šova izgāšanos. Bet dīvaini — cilvēks, kurš Eiropas un Amerikas kontinentus līdz šim spējis savienot tikai ar savas jahtas palīdzību (Transatlan-tijas regates dalībnieku vidū), nu to izdara Maskavā. PSKP CK Ģenerālsekretāra M. Gorbačova un T. Ternera rokasspiediens fiksēts APN fotokadrā. Pasaulei negaidīts «Labās gribas» privātās iniciatīvas apstiprinājums kopā ar gandrīz vai rērihisku frāzi: «Pasaules saspringtības situācijā ir jāmeklē visdažādākās labās gribas izpausmes cilvēces saprašanās labā.» Arī tā ir kultūras misija. Attīroties caur ķermeni. Tuvāk garam. Kaut pagaidām tikai ar spēles prieku. Mana «Labās gribas spēļu» filma beidzas ar kadru, kur smaidošā Ternera izplestajās rokās ieripo viņa

paša telekompānijas elektronikas mākslinieku izveidotā zemeslode. Zīmīgi?

Un vēl viens ar moderno elektroniku saistīts dzīvesstāsts. Vēl viens multimiljonāra pārvērtību ceļš, šoreiz gan tuvāks Rēriha karoga tēmai. Jo sākas kalnos. Himalajos. Precīzāk — sākas ar ieroču izgudrošanu Trešajam pasaules karam. Bernāru Bensonu, angļu vunderkindu, jau augstskolā pamana Pentagona «smadzeņu mednieki», pārpērk. Viņš patentē gan savdabīgu televadīšanas sistēmu vismodernākajām torpēdām, «Deltas» spārnu virsskaņas lidmašīnām. Beidzot — visdažādākās kompjūteru spēlītes. Tieši tās piepeši k|ūst populāras, arī «kara spēļu» rīkotāju vidū. Un tad, kad to modifikācijas parādās bērnu rotaļlietu veikalos, šis cilvēks kļūst bagāts. 1950. gada 1. aprīlī Bensons nodibina savu firmu ar filiālēm visos pasaules kontinentos. Un elektroniskās spēlītes sāk pieveikt viņu pašu, palīdzēdamas «karot». Viņš uzbūvē savai ģimenei vienu no sešām visizturīgākām Amerikas atompatvertnēm, spēlējas, cenzdamies uzstādīt rekordu «mācību trauksmes» gadījumā. Jā, viņš paglābsies, kaut iluzori, viņa bērni paglābsies, bet citi?

FILMAS «RĒRIHA MIERA KAROGS» REŽISORS ANSIS EPNERS AR MIERA KAROGU

FILMAS «RĒRIHA MIERA KAROGS» REŽISORS ANSIS EPNERS AR MIERA KAROGU

Bensons sāk izmisīgi meklēt «bremzes pedāli», *«stūri»* šim trakajam bruņošanās drudzim, un, reiz ar saviem skaitļotājiem uzstājoties televīzijas studijā — «dzīvā» raidījumā, viņu pārtrauc sensacionāla ziņa — krievi palaiduši kosmosā SPUTŅI-KU! Bensonu lūdz komentēt šo faktu tūlīt, nekavējoši. Pusminūti padomājis, viņš teica: «Amerikāņi, šodien jūs esat vēsturiskas dilemmas situācijā — vai nu aizvainosieties uz krieviem, kā šie neaptēstie zemnieķeļi uzdrošinājušies izaicināt pašu Ameriku, un sāksiet šos «sputņikus» medīt, līdz ar to piesakot trešo pasaules karu; vai arī — sakiet krieviem: bravo! Mēs, dižā Amerika, jaunās ēras priekšvakarā balsojam par kosmosa apgūšanas ilgtermiņa programmu, kas cilvēcei paver kolosālas attīstības perspektīvas. Te vairs nav runa par tehnisko

prestižu vai aizvainoto patmīļu. Krievi parādījuši **labās gribas** žestu, un pats bīstamākais būtu izskaidrot to agresīvi, nedraudzīgi, tas var beigties ar vēl neredzētu dzīšanos pēc jauna apbruņojuma, tas būtu gala sākums.» Viņš tobrīd vēl neapjauta, ka tie izrādīsies pravietiski vārdi.

Amerika palika aizvainota. Bensons zaudēja visas ilūzijas. Un trīsdesmit sešus gadus vecais miljardieris sāk izpārdot savas kompānijas, firmas, dodas lekciju turnejā pa daudzu valstu universitātēm, piedalās zinātnieku konferencēs, runā teleekrā-nos, raksta avīzēm, skaidro, liek apjaust tuvojošos nelaimi. Viņš ceļo pa seno civilizāciju paliekām, dāvā miljonus restauratoriem, kamēr beidzot satiek kādu tibetiešu guru, kurš trīsdesmit divus gadus bija pavadījis alā, cenzdamies saprast, kas ir Ego, kā izdzīt no cilvēka egoismu, egocentrismu, vienaldzību pret citiem.

Gandrīz vai visu savu bagātību Bensons noziedoja tibetiešu skolu, slimnīcu un klosteru celtniecībai, atgriezās Eiropā kopā ar trīsdesmit tibetiešu mūkiem, pie Dordonas mežiem Francijā nopirka pussabrukušu pili kopā ar 350 hektāriem zemes. Tur uzcēla septiņas mājas — katram bērnam pa miteklim (sieva pieprasīja šķiršanos, jo uzskatīja viņu par jukušu). Viņš apprecējās vēlreiz un kļuva par tēvu vēl trijiem bērniem. Nodibinājis Budisma pētījumu centru, viņš pats sāka sacerēt pasaku grāmatas bērniem, pats ilustrēja, pats izdeva. Un izsūtīja tās visu valstu prezidentiem, premjerministriem, karaļiem, senatoriem, zinātniekiem, visdažādāko reliģiju centriem. Varbūt tiešām vājprātīgs? 1981. gada decembrī viņš ieradās Padomju Savienībā un, smaidošs, vitāls, ar sirmu bārdu apaudzis, jokodamies demonstrēja savu jaunāko grāmatu televīzijā. Un teica: «Kurš ir nolēmis, ka Miers — ir tikai politiķu rokās? Miers — kā jēdziens jāaptver ikvienai dvēselei. Darbībā. Nesmejieties! Man ir pazudušas bailes, egoisms. Es cīnos par pozitīvās enerģijas dominanti pār negatīvo ikvienā no mums. Manu pasaku iemīļotākais motīvs — «acis, kas vērstas uz iekšu .. .». Jūs jautājat, kāda man ticība. Man ir tikai viens bauslis: bezdarbība ir noziegums, grēks! Pārdomas vien — par maz, ar to man nepietiek . . .» Un viņš izdomā vienu projektu fantastiskāku par otru, bet nevis mākoņos iekārtu, uz savām inženiera smadzenēm balstītu. Piemēram, kādu nakti lai ar svecēm rokās no saviem mitekļiem ārā iznāk visi pasaules iedzīvotāji, kas ar šo mazo uguntiņu balsotu par mieru. Sputņiki (jā, tie paši liktenīgie!), ieprogrammēti dažādās laika joslās, visus nofotografēs, kompjūteri saskaitīs . . . Piedalīsimies šai vispasaules Miera forumā?

Jeb varbūt labāk sekosim Arvīdam Ulmem, dzejniekam un jumiķim, kurš laikrakstā «Padomju Jaunatne», tepat Latvijā aicina visus iestāties VIDES AIZSARDZĪBAS KLUBA — TTP Kultūras namā tiek dibināts šis Pieminekļu aizsardzības talkas centrs (PATC). Pats nu

vari pankoties pa vecām drupām, baznīcām, parkiem. Pats darboties lielā KULTURAS vārda labad. Re, es jau arī karogus izkāru, rādu, kur jāiet. Sarkanais aplis ar trim sarkaniem ābolīšiem vidū lai mirguļo pastāvīgi. Visur, kur jāpalīdz.

Rēriha idejas ir auglīgas.

Un Ternera rokasspiediens?

Un Bensona 110. grāmata — «Par harmoniju pasaulē»?

Un . . . Un . ..

«LAI JUMS BUTU GAIŠI! ДА БУДЕТ ВАМ СВЕТЛО!»

(N. RĒRIHS)

Apliecinu, ka no 1986. gada 19. decembra līdz 1987. gada 19. februārim 4. ceļu un tiltu būvniecības tresta telpās es, gleznotājs Juris Utāns, realizēju glezniecības izstādi — akciju, kuras būtība izpaudās manā urbanizētajā gleznie cībā, kas bija paredzēta konkrētajai rūpnieciskajai videi un tieši sasaucās ar to. Rūpnieciskais rajons ar klātesošo dehumanizēto ainavu veidoja akcijas prologu, savukārt epilogs bija konkrētā izstāžu telpa ar industriālo gleznie cību, kas pasniegta jau kā estētiska kategorija. Kustība no apkārtnes haosa uz vides estetizāciju ir jāsaprot kā aicinājums sakārtot savu apkārtni. Turklāt kustībā atklājās interesants paradokss. Cilvēks, kas ir akls pret rūpniecisku vides piesārņotību ikdienā, ieraugot to pašu mākslā, ir sašutis, jo viņam vajag skaistumu! Tas ir sava veida pārdzīvojums, un mākslas uzdevums — padarīt šo pārdzīvojumu dziļāku un personiskāku. Skatītājs ir jāšokē. Varbūt izstāžu praksē vairāk vajag ienest «ikdienas dubļaino naturālismu». Tāpēc mērķtiecīgi būtu, blakus domai par eksperimentālā teātra nozīmi, risināt jautājumu ari par eksperimentālo tēlotājmākslas studiju. Izstādes apmeklējumam jārada atgriezeniskā saite, lai pārdzīvojums pārtaptu gribēšanā darboties un pārveidot telpu ap sevi.

X AICINĀJUMS

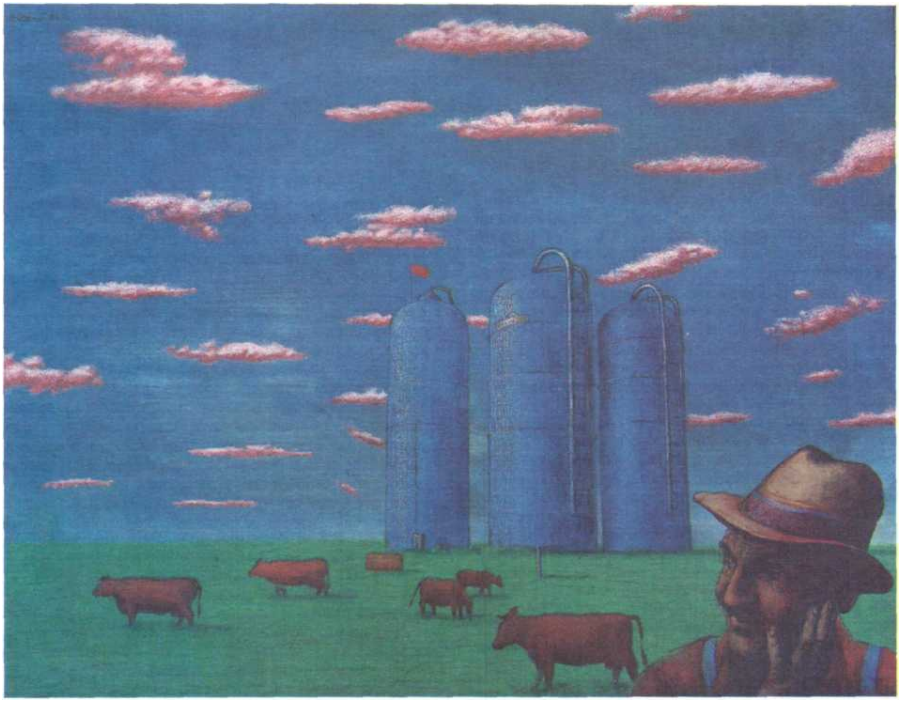

Lai piedalītos un nokļūtu izstādē, nepieciešama īsti «stalkeris-ka» intuīcija. Nesteidzoties izjust apkārtni, nonākt istabā (izstāžu zālē), kurā var notikt dvēseles attīrīšanās. Šeit nevar nok|ūt pa taisnāko ceļu, tāpēc daudzi «klienti» ari nenonāca līdz šai «istabai». Būt stalkeram nozīmē būt vienam, jo tava patiesība, kurā tu gribi dalīties ar citiem, kā izrādās, nevienam nav vajadzīga.

Reālās grūtības izpaudās faktā, ka izstāde tiešām bija tālu no pilsētas centra. Lai nokļūtu līdz ekspozīcijai, bija nepieciešama mistiska durvju atslēga, kas sevī ietvēra noteiktu grūtību pārvarēšanas simbolu. Procesa būtība bija iešifrēta pasīvā izteiksmē, kas prasīja no skatītāja pilnīgu atdošanos iecerei.

Bez tam, kārtojot ekspozīciju, es vadījos no tīri utilitāriem apsvērumiem.

Darbība nav iecerēta kā personālizstāde, jo tai jābūt vairāk pārdomātai, nepieciešama stingrāka darbu atlase. Kā akcija tā vairāk pakļaujas improvizācijai. Šeit koncentrēti tieši mani industriālās dzīves vērojumi, kas atbilst akcijas jēgai. Izstāžu prakse apstiprina tēlotājas mākslas zemo prestižu masās, mākslinieki faktiski veido izstādes sev, tuviem draugiem un vēl kādam nebūt — tie ir apsvērumi, kas noteica vietas izvēli. Nebija svarīgi, vai tas notiek centrā vai nomalē, svarīga bija rūpnieciskā atmosfēra. Šādu skati varētu vērtēt kā ģenerālmēģinājumu kādai no turpmākajām izstādēm vai arī par sava veida atskaites punktu sev, jo, strādājot deviņstāvu mājā 3X3 kvadrātmetros (to jau arī

var saukt par «eksperimentālo» studiju), rodas dabiska vēlēšanās uzzināt, kā darbi izskatās pie «normālas» gaismas un vai tie vispār sader kopā. Nebūdams īpaši paškritisks, es tomēr atklāju, ka daudzi darbi ir «piesmakuši», glezņieciski netīri, iezadzies literārais sižetiskums.

Zāles izstiepto taisnstūra veida plānojumu izdevās pakļaut ar 2 komplektiem somu alumīnija celtniecības sastatņu, kas bija konstrukcijas funkcionālisma, vienkāršības un elegances paraugs. Var tikai pabrīnīties, cik universālu pielietojumu var rast šīm stalažām, ieskaitot izstāžu stendu veidošanu. Caurules kā konstruktīvi elementi lieliski papildināja industriālo ainavu ritmus, veidojot saistību ar telpu un tālāk — ar apkārtējo vidi.

Lai mākslinieks nepaliktu viens un nesaprasts, tam ir jāiet pretī skatītājam, iesaistot viņu darbībā, kāds arī ir mērķis — meklēt plašākas, komunikablākas saprašanās formas, attīstīt mākslas un publikas sintēzes valodu. Tāpēc, domāju, māksliniekam jābūt maksimāli aktīvam un jāizmanto jebkura iespēja parādīt savus darbus. Jāprot tos izskaidrot. Tādēļ arī šis pasākums. Iekārtojot ekspozīciju, pie manis pienāca divas naktssardzes no būvniecības tresta un izrādīja lielu interesi par darbiem. Sākumā viņas bija neizpratnē, bet, kad es daudzus darbus izskaidroju, viņām tur kaut kas laikam patika. Pie gleznas «Mākslas dienas» viena teica: «Posmotri, narodnoje guļaņije!» Kad es paskaidroju, ka Mākslas dienas nav tikai tautas staigāšana vien, bet kaut kas vairāk, viņas brīnījās, jo par tādiem svētkiem dzirdēja pirmo reizi. Tikšanās ar «dzīvu» gleznu šiem cilvēkiem notika pirmo reizi. Te jau skaidri iezīmējās ceļš, pa kuru jāiet māksliniekam — uz abpusēju sapratni. Jo uzgleznot darbu — tā ir tikai puse darba, jāprot to novadīt līdz skatītājam. Šeit procesa attīstībai nepieciešama darbība — *akcija.* Var jau to uzskatīt par sevis reklamēšanu vai tiekšanos pēc «godkārīgiem mērķiem», bet pagaidām citu ceļu iešanai tautā es neredzu. Vai tad tiešām mani mērķi būtu uzrakstīti man uz pieres? Vienīgais, ko es vēlos apzināti, patiesi un no sirds darīt, — tas ir gleznot, nerēķinoties ar ikdienas sīkumiem un traucējošiem blakusapstākļiem. Un godkārīgs es patiešām esmu! Manuprāt, katrs radošs cilvēks ir vairāk vai mazāk godkārīgs, godkārība ir viens no tiem faktoriem, kas nosaka sabiedriskās apziņas attīstības formas. Un ja kāds grib apgalvot pretējo, tad viņš liekuļo. Z. Skujiņš ir teicis: «Es esmu par gribēšanu, par normālu godkāri.» Esmu par to pašu. Jāstrādā ir pēc iespējas vairāk, no tā neviens vēl nav cietis, vismaz mūsu sabiedrībā, drīzāk otrādi. Tās ir hrestomātiskas patiesības, katram zināmas, tāpēc šeit neko jaunu neatklāšu. Es neesmu no tiem, kas glezno tikai sev, man vajag skatītāju,

vērtētāju, kritiķi. Man vajag, lai par darbiem cilvēki izsaka *savas* domas.

Metafiziskās ievirzes manos darbos nav izveidojušās par sistēmu, drīzāk tām ir epizodisks raksturs. Uzskatu sevi par rūdītu reālistu. Domāju, ka jebkuras tēlotājmākslas izejas punkts ir realitāte, vai tas būtu kubisms, abstrakcionisms, vai kas cits. Nesaprotu, kāpēc manos darbos, īpaši profesionāļi, cenšas saskatīt to, kā tur nemaz nav. Piemēram, pats tur nesaskatu nekādu patosu, un tās rūpnīcas un strādnieki arī ir pārprasti. Es jau neveidoju strādniekus kā varoņus, vienīgos dzīves cēlājus vai vienas absolūtas patiesības apliecinātājus, kādi dominē 50. gadu mākslā. Mans uzdevums ir visu reāli attēlot no dzīves — ar visām tās negācijām un pretrunām. Rūpniecisko tēmu nebūt nesaistu ar proletariāta vēsturi, vai kaut kādā veidā ar strādniekiem, vairāk mani saista rūpnieciski industriālās ainavas glezniecisku ms, tās dabiskā kompozīcija un ritmi. Dzīvi cenšos tvert tās dialektiskajā ritumā, konfrontācijā, nevis jau sasniegtā slavināšanā.

Atgriežoties izstādē pēc tās slēgšanas, daži empīriski secinājumi un nostalģiskas pārdomas — ar nelielu ekskursu pagātne. *Akcijai,* kuras būtība ir mākslas realitātes un dzīves realitātes tuvināšana, kā blakus pakārtota pakāpe ir aicinājums domāt, izdarīt savam līmenim atbilstošus teorētiskus secinājumus un pēc tam tos materializēt. Konkrēti domāju — vispirms ir jāsakārto, jāpārveido apkārtējā vide, kurā mēs dzīvojam, lai tālāk varētu ķerties pie sevis pārveidošanas.

Paradoksāli, ka šis aicinājums tika saprasts burtiski (drīzāk nesaprasts), vides «kopšana» sākas ar man atvēlētās izstāžu zāles «pārkārtošanu». Administrācija logiem aizklāja priekšā raibus aizkarus, ar ko tika izjaukta ekspozīcijas saistība ar apkārtējo vidi. Bez mākslinieka ziņas, protams. Tālāko telpas struktūru sagrāva, pārvietojot izstāžu stendus, ienesot zālē krēslus un «istabas stādus». Šo pašdarbību vainagoja kaut kāda gobelēna iekāršana manā gleznu izstādē. Sākotnējā iecere izplūda bezveidīgas formas receklī. Ja teātris viesojas kādā klubā, nez vai kluba vadība iedrošinātos izdarīt savas korekcijas dramaturģijas vai izrādes materiālā. Modernās klasiskās mūzikas koncertā, kur sarežģītības pakāpe ir īpaši augsta, neviens neteiks, ka nav kaut ko sapratis, jo baidīsies tikt uzskatīts par muļķi. Bet par tēlotājmākslu ir tiesīgi spriest visi, katrs tajā var parakņāties kā privātajā kartupeļu lauciņā. Pretruna izpaužas arī faktā: no vienas puses, darbības uzdevums būtu tuvināt tēlotājmākslu skatītājam, darīt to saprotamu, no otras puses, distancēt, lai celtu tās prestižu, elitarizēt citu veidu starpā. Pretruna ir arī par kritērijiem, jo paaudze, kas pārdzīvojusi pēckara «kultūras

revolūciju», to, ko dažādu objektīvu un subjektīvu iemeslu dēļ nav varējusi realizēt savā laikā, atrod jauno mākslā, uzskatot to par progresīvu parādību, kaut gan laikmets izvirza pavisam citas prasības. Procesus, kas notiek mūsu kultūrā šodien, man neviļus gribas salīdzināt ar parādībām Rietumeiropā pēc pirmā pasaules kara.

Runājot par kultūru, jo analoģija ir nepārprotama, sabiedrības morālā krīze ir skārusi pašas šīs sabiedrības eksistēšanas pamatus, devalvēti ir vērtību kritēriji. Arī tāpēc pārkārtošanās vadmotīvs ir tikai viens un pilnīgi absolūts — «tagad vai nekad». Sabiedrībai ir vajadzīgs dadaistiskais šoks, (ai tā varētu atkal stabili nostāties uz kājām. Vajadzīga ir šī provokācija, tai pat jābūt primārai, jo cilvēks, kas orientējas mākslas parādībās, pratīs jebkurā spēlē saskatīt galveno. Pārējos vajag pieradināt pie spēles, pakāpeniski to sarežģot, jo no *vienas akcijas*, lai arī cik veiksmīgas, mīlestība uz mākslu neradīsies, kur nu vēl izpratne.

Stalkeri mūsu sabiedrībai nav vajadzīgi, tāpēc darbības norise no paša sākuma bija nolemta neveiksmei, jo pieaugušā cilvēkā vērtību kategorijas ir jau stingri nostabilizējušās, iesīkstējušas un kaut kādas tur «kustības» rezultātā nez vai spētu mainīt attieksmi pret tēlotājmākslu. Un atkal paradokss — indivīds ir «noilgojies pēc pārmaiņām». Tās ir dzīves nepieciešamība. Bet viņš ir līdz bezgalībai neiecietīgs pret kaut kādām jaunām, neordinārām parādībām ne tikai mākslā. Pret parādībām, kuras izprotot nepieciešams piepūlēt smadzenes, kas nav piemērotas viņa utilitārajām patērētāja vajadzībām. Prakse diemžēl apgāž Ļeņina tēzi par to, ka «māksla pieder tautai». Tā paliks kā elitāra kategorija sabiedrisko apziņu kontekstā līdz tam brīdim, kamēr šī prakse nepaņems savā apbruņojumā tēzes otru daļu, un proti, — Ļeņins saka — šī māksla arī «jāsaprot un jāmīl».

1987. gada martā.

Jura Utana pārdomās fiksējis NORMUNDS LĀCIS

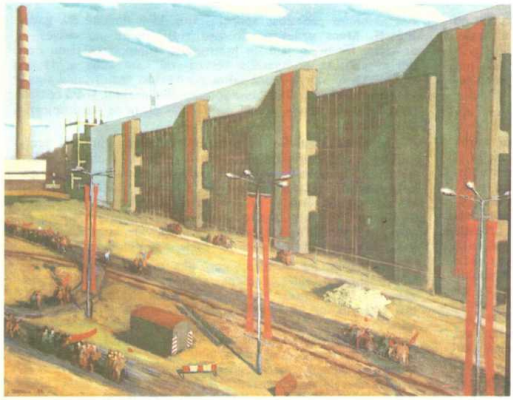

2.

3

4.

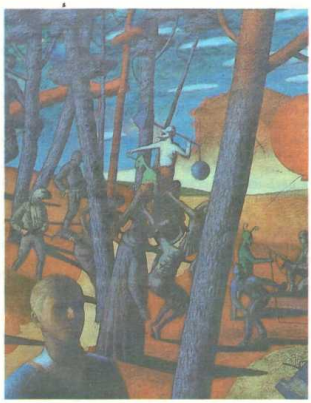

5.

DAĻNA ZANDES KRĀSU REPRODUKCIJAS UN FOTO

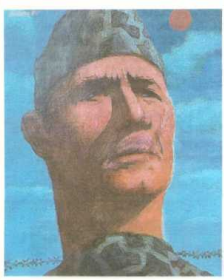

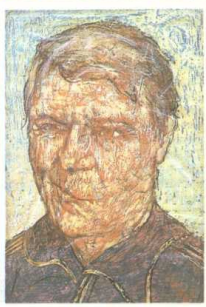

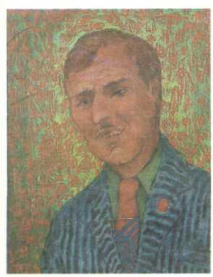

6.

7.

8.

9.

NO CIKLA «GALVAS» 1983.—1984. g.

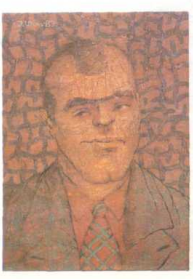

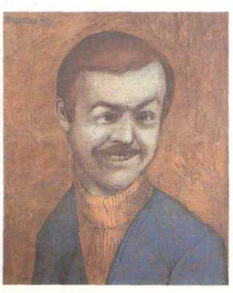

10.

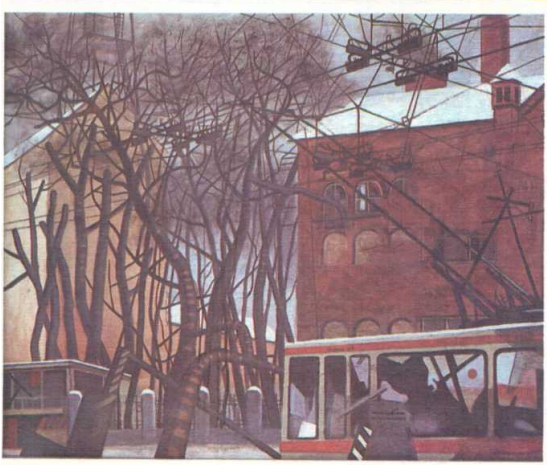

11.

1. GANĪBĀS. 1984—85
2. SVĒTKI. 1984
3. MĀKSLAS DIENAS RĪGĀ. 1982
4. SAPNIS. 1986
5. SIENA. 1982
6. ČIEKURKALNS. 1983
7. NO DARBA. 1984
8. RŪPNĪCAS SIENA. 1983
9. AR MOTORU.
10. MĪTIŅŠ. 1986
11. KRUSTOJUMS ĀGENSKALNĀ. 1987

IMANTS ZEMZARIS ˆ

vidū *jmmm*

Rīgas un tās apkaimes ansambļi šķiet tādi kā intelektuālāki. Tajos dzied, spēlē, dejo vairāk mākslu un zinātņu {aužu, ap galvaspilsētu riņķo blīvāki informācijas vēji, mudina, kņudina. Bet loti var gadīties, ka savā uzskatā alojos, jo lāga nezinu taču, kas un

kā notiek tālā Latgalē, dziļā Kurzemē.

No pērnās etnogrāfisko un folkloras ansambļu skates diemžēl dzirdēju un redzēju tikai Rīgas pilsētas, Rīgas un Ogres rajonu kolektīvus. Tāpēc lai man piedod tālāku Latvijas nostūru dainu draugi, lai piedod «Madonas skandinieki» un to vadītājs Artis Kumsārs, spožo ideju inducētājs, ar kuru savā laikā iznācis radoši sadarboties. Šobrīd varu kādu vārdu sacīt tikai par zināmo.

Rīgas «Skandinieki» man vienmēr likušies diži, barokāli. Viņu folkloriskais tulkojums vieš īstumu, ticamību, pārliecību. Senās agrienas balsīs un soļos viņi dziļinās, var teikt, zinātniski. Pagājušajā gadā «Skandinieki» sagatavojuši Jēkaba Grau-biņa tautas melodiju vākumu — «Grievaltas dziesmu lizdu», tagad ieskaņos platē. Viņi — kā liela ģimene, kas turpinās. Tur fonā stāv teiksmainais koklētājs Jānis Poriķis, spēku briedumā šobrīd Helmī un Dainis Stalti, bet līdzi tek bērnu bariņš. «Skandinieki» nav iedomājami bez Brīvdabas muzeja pilnesū-gās, baltās pasaules. Un muzejs bez viņiem zaudētu dzīvību.

Tāds zintniecisks ansamblis ir «Sendziesma», ne velti — no Zinātnes pils. Ārēji klusināti viņi kopj to spraigumu, kas virdainu skapja šūnās.

Patika LVU «Budēļi» un «Dandari», GNP «Senleja», Mākslas Fonda ansamblis. Bet viņiem ir jau savādāks piegājiens.

Pilnīgi dabīgi, ka jaunu cilvēku kopas negrib tikai kopēt vai reproducēt senās tradīcijas. Viņi obligāti vēlas likt klāt savu 20—30-gadigo attieksmi, turpināt *folkloru,* komponēt *tālāk.*

Lūk, «Iļģi». Viņu instrumentārijs. Te nav mērķis konsekventi izturēt vienu vēsturisku līmeni. Blakus autentiskām tautas koklēm spēlē uz daudz jaunāku laiku «automātiskās» dūrcīta-ras — ļoti populārā lauku sadzīves (kantrī) instrumenta m. g. 30. gadu modifikācijas. Cītara piedod kopējam skanējumam fundamentu. Uzstājoties Anglikāņos, resnās stīgas pat tika pastiprinātas caur mikrofonu, tādā veidā it kā izpildot basģi-tāras funkciju. Blakus var gānām (zobai) un niedru stabulei — VDR ražotā blokflauta. Zvaniņi — dažādas izcelsmes, gan roku darbs, gan rūpnieciski. Bungas — RMIF ražojums. Svil-pavnieki nāk no Baltkrievijas (slāviskas formas un apgleznojumi), tie krietni lielāki par mūsējiem, vairāk toņu, līdzinās okarlnām. Un Ilgas Reiznieces vijole, kas no akadēmiskās tagad pārdzimusi par tautas vijoli. Instrumenti «Iļģiem» piemeklēti iz dziesmas satura, tiem katram sava zīme. Arī sakars ar šodienu, ar to, kā mēs patlaban dzeivojam, dzievājam. «Bizīte-riem» bija ģitāra — šis visu tautu dvēseles atklātības instruments, un bija tilts uz laikabiedru. Un it nemaz nelikās, ka būtu grēkots pret folklorisko būtību. Silvija Silava dzied Dž. Baezas un Ž. Bičevskas tradīcijā, ar roka indevi. Arī Ilga Reizniece nāk no šī viļņa. Lai gan viņi paši to

noliedz, man tāda sajūta, ka «Iļģi» kokles un cītaru spēlē ģitāriski, viegli roķiski irkoti. Tautasdziesma atnāk jauna, radoša, topoša.

Jā, bet kur tad palikuši «Bizīteri»? īslaicīgi atpūšas, pārdomā tālāko? Jeb vai par turpinājumu jāuzskata Rakstnieku savienības bērnu ansambli, ko vada Silvija? Mazie «Bizīteri»?

Kur palikusi Konservatorijas folkloras grupa Valda Muktupāvela vadībā? Pēdējoreiz viņus dzirdēju Anglikāņos vienā koncertā ar «Iļģiem» un dziedigajiem Ķeguma jauniešiem. Tie bija lieliski trīs dažādi tautasdziesmas ieraudzījumi. Ķegu-miešiem — tīrs dziedāšanas prieks, «Iļģiem» — pašu tālākradi-tas impresionistiskas krāsas, Konservatorijas grupai ■— sava tās-vasaras Latgales vākuma kārtojums dramaturģiskā formā, ietvē-rums interesantā koncepcijā. Tas, ka pārtraukusi darboties šī mūzikas augstskolas «laboratorijas» tipa grupa ar savu profesionālo piegājienu, man liekas avārijas stāvoklis, bez viņiem mūsu folkloras apguves procesā radies robs. Ka Valdis Muktu-pāvels, aizrautīgais tautas seno spēļurīku zinātājs un atdzīvinātājs, netiek aktīvi angažēts šajā tik vajadzīgajā darbības jomā, — tāpat.

Ja iedomājamies tautas daiļradi kā vienu veselu augu ar sakni, stumbeni un galotni, tad laikam visizkoptākais patlaban ir šis vidus, dienas gaismā labi redzamais, visiem aptaustāmais darbs, sadzīve, godu «fiziskā» puse. Caur tīru prieku dziedamais un dejojamais. Dziesmulustes, dančulustes. Bet, lai mūsu folkloras koks kuplotu un zeltu, vairāk jāapzin, jāizzin, jāapjēdz tas, kas saknēs un galotnītē. Tas, kas ierakstīts rakstos, rituālos, buramvārdos, ticējumos, zīmēs, mitoloģijā. Tas pagaidām vēl neizlasītais «brīnums nr. I», kā saka Ilga Reizniece. Ne jau visiem, bet dažiem ansambļiem ar šīm lietām noteikti *jānodarbojas, jāzin tās. Ja Melngaiļa nams grib kaut ko metodiski stimulēt, tad te ir tā vajadzība. Lai būtu no saknes līdz galotnītei! Patreiz vislielāko gatavību ietiekties dzīlēs un zvaigznājos, manuprāt, uzrāda «Skandinieki» un «Iļģi». Droši vien vēl kāda grupa.*

Gandrīz tūlīt uz karstām pēdām pēc skates tika sarīkots ansambļu vadītāju seminārs. Tas realizējās, pateicoties Meln-gaiļa nama stiprajām un darbīgajām sievām, kuru pienākums metodiski vadīt folkloras dzīvo procesu JMtvijā. Ko ieteikt ansambļu vadītājiem, ko neieteikt, ko stimulēt, no kā atrunāt? Grūta un delikāta ir šī vadīšana. Izrādās, diezgan daudzi jūt negāciju pret «atvērto, taisno» dziedāšanas manieri, neskoloto tautas balsi. Tās skaistums tagad jāakceptē, bezmaz jāiestāsta. Bet arī uzspiest neko nedrīkst, jābaidās, ka nezūd vispār dziedāšanas patika. Nebūtu jau arī labi, ja visas puķes nokrāsotos vienādi dzeltenas vai vienādi lillā. Lai pastāv šī dažādība, šī krāšņā pļava! Un, piemēram, Helmī Staltes balss nemaz neliekas tik viennozīmīgi nepiejaucēta.

Kā stāsta tie, kas bijuši citu skates zonu žūrijās, tad daudz problēmu izvirza teatrālie meklējumi ansambļu programmās. Kā te nākt talkā? Varbūt ar labu piemēru? Teiksim, izgādājot iespēju apskatīties Lietuvas folkloras teātri un Viļņas universitātes etnogrāfisko grupu. Un laikam jāveic liels izglītojošs darbs par ieražām un to īsteno būtību un jēgu, par tērpiem un atribūtiem. Lai nesanāktu bēdīgais, revijiskais pseido, krāpšuteātris.

Izkristalizējās kopēji viedokļi. Bērni jāiesaista folkloras ansambļos jau mazotnē, lai vēlāk viņiem šīs tradīcijas neliktos mākslīgas, uzspiestas. Jāpagarina folkloras pārraižu laiks radio. Jāpanāk, lai televīzija iepazīstina ar novadu tautastērpiem, to atšķirībām un pareizu valkāšanu. Tās ir konkrētas ansambļu vadītāju prasības. Bet galvenā nozīme vadītāju seminārам bija, es domāju, atrastajā iespējā satikties, pašiem savstarpēji dalīties ar problēmām, bagātināties. Un videoierakstos pavērot sevi no malas ar humorīgu un pie reizes kritisku aci.

Nekādi nevar uzskatīt, ka folklora mūsu dzīvē funkcionētu pietiekami. Tā tiek bailīgi reglamentēta, aizdomīgi komentēta kā tāda dīvaina svešiniece, iebūviete, kura nu jālaiž mājā, jāizmitina. Pastāv nemitīgas instanču bailes no folkloras, sakiet, ko gribat, bet šī sajūta mani nelaiž vaļā. Kaut tautasdziesma mums visiem māte, saule, bez viņas neiztikt. To sapratīs arī pamuļķāks. Pa radio atvēlētas piecpadsmit minūtes, kaut normāli folklorai būtu jāskan ik rītā, ik pusdienas pārtraukumā, ik pauzē starp raidījumiem. Televīzijas programmā folkloru vispār nejūt. Pavisam vāji ar vizuālo informāciju. Afišas par ansambļu sanākšanām, sadziedāšanām, sadancošanām nepamanām. Lielo, krāsaino ikgadējā gadatirgus plakātu gan ieraugām. Iznāk tā: tautas materiālos ražojumus — lūdzu, cik uziet!, garīgos — nē. Ļaudis jau gluži cilvēciski tiecas pēc

tautasdziesmas kā pēc savas māmulītes, saulītes, sasildīties gribēdami. Bet nereti priekšā sēž priekšnieki, un diemžēl viņiem dota lēmējvara. Viņiem savulaik nācies atteikties no folkloras, kā no mātes, jo karjerīte rūpējusi. Un uzkalpoties jau allaž labāk var nīdējot nekā attīstot. Mātei piederējuši tiešām lieli īpašumi: viss uzkrātais tautas dailes, apziņas, ētikas pūrs. Joki mazi, cik iespējams bijis jānoliedz sava piederība tai, kaut pienu aiz lūpām aizvien grūti noslēpt … Tā savulaik Kultūras ministrija ilgstoši un atkārtoti noraidījusi skaņuplašu antoloģijas izdošanu. Akcepts dots tikai pēc tam, kad pienācis Vissavienības folkloras komisijas lēmums. Tagad nu mūsu dubultplate Savienības lielajā sērijā iznākusi. Tumšie neatļaušanas laiki, jācer, beigušies, un aizmirsīsim tos.

Bet mēs jau visu šo laiku gluži dabiski saucam: nāc, māmiņa, istabā! ienāc, tautasdziesma!

Laikā no pirmās līdz otrajai skatei ansambļu skaits pieaudzis no 40 līdz 87 (neieskaitot skolēnu ansambļus). Dalībnieku skaits pieaudzis no 580 līdz 1360. Palielinājies jauniešu ansambļu īpatsvars. Tomēr trijos rajonos nedarbojas neviens kolektīvs. Tie ir Daugavpils, Dobeles un Limbažu rajoni.

Krišjāņa Barona memoriālajā muzejā krājas tautas teicēju ieraksti. Tie tagad pieejami publiski, ikvienam interesentam.

Paplašinās folklorisko pasākumu plāns. Jūlijā Viļņā notiks pirmais starptautiskais folkloras festivāls «Baltija». Tajā ņems dalību arī mūsu ansambli. Nākamgad šāds festivāls būs Rīgā, pēc tam — Tallinā.

Bet plašajā pasaulē regulāri starptautiski folkloras festivāli notiek skaistās pilsētās un pilsētiņās. Burgasā Bulgārijā, Straž-nicē Čehoslovakijā, Karlmarksštatē VDR, Kalošā Ungārijā, Zakopanē Polijā, Zagrebā Dienvidslāvijā, Tamperē Somijā, Santaremā Portugālē, Bergenē Norvēģijā, Dublinā Īrijā, Haifā Izraēlā, Tarčento Itālijā, Billingemā Anglijā, Nansī Francijā, Rondā Spānijā, Šlicā VFR un citur. 33 valstis, arī PSRS, ir starptautiskās organizācijas CONSEIL INTERNATIONAL DES ORGANISATIONS DE FESTIVALS DE FOLKLORE (CIOFF) dalībnieces. Šī organizācija rūpējas par

folkloras festivālu sekmīgu un mākslinieciski augstvērtīgu norisi, tās centrs atrodas Parīzē, organizāciju balsta UNESCO. Noguris no mūsdienu dzīves vienveidīgā un unificētā ritma, cilvēks folklorā atrod tās atšķirīgās tradīcijas, kādas katra tauta izveidojusi atkarībā no politiskajiem, ekonomiskajiem un sabiedriskajiem apstākļiem — tāds ir organizācijas pamatviedoklis. Jāteic, progresīvs. Jo radikāli pretējs centieniem pārvērst pasauli vienā lielā amerikā bez ģīmja un līdzības.

Festivāli *Šlicā* (VFR) notiek kopš 1927. gada, kopš 1961. gada tie k|ūst starptautiski. Festivāli tiek organizēti reizi divos gados (nepāra gados) — jūlija otrajā nedēļā. Drīkst piedalīties tikai kolektīvi, kas uzstājas tautas tērpos un izpilda nestilizētas dziesmas un dejas. Ansambļu konkursi šajā festivālā nenotiek. Dalībnieki dzīvo privātās mājās pilsētā un tās apkaimē. Ja nepieciešams, organizētāji izsniedz ansambļiem papildu līdzekļus braucieniem pa valsti. Koncerti notiek uz divām skatuvēm zem klajas debess (skatuvju platība 12X12 un 8X8 metri), tās apgādātas ar skaņu pastiprinošo un apgaismes aparatūru. Festivālā piedalās vidēji 10 valstis. Ansambļiem jāatbrauc piektdienā, jāaizbrauc otrdienā. Ar dalībnieku priekšnesumiem iepazīstas apmēram 30 000 skatītāju. Gaisa temperatūra šajā periodā 20— 25 °C. Šlica atrodas Hesenes zemē starp Frankfurti un Kaseli.

Adrese: Verkehrsverein, Rathaus *D 6407 Schlitz* Tel. 06642/5051 Bundesrepublik Deutschland

«

Festivāli *Billingemā* (Anglijā) notiek ik gadus kopš 1965. gada. Svētki ilgst 8 dienas un parasti sākas augusta otrajā sestdienā. Billingemā tautas dziesmas, mūzika un dejas tiek demonstrētas inscenētā veidā. Koncerti notiek dienā brīvā dabā pilsētas centrā, bet vakarā divos teātros. Katru dienu no pīkst. 9 vakarā līdz 2 naktī ansambļu dalībnieki tiekas ar skatītājiem festivāla klubā, kas atrodas vietējā viesnīcā. Tiek organizētas divas plašas tautas mākslas un rokdarbu izstādes. Notiek arī filmu festivāls un daudz bērniem veltītu kultūras pasākumu. Tautas dejas pasniedzēji un pētnieki var apmeklēt speciālus kursus, kas ļauj tiem dažas stundas pastrādāt ar katru no 10 vai 11 ārzemju grupām — festivāla dalībniecēm. Festivālu apmeklē ik gadus 100 000 skatītāju no Lielbritānijas un ārzemēm.

Adrese: Festival Office

Municipal Buildings Town Centre Biilingham, Cleveland Tel. 0642 —552141 England

Festivāli *Štraiņicē* (ČSSR) notiek ik gadus jūnija pēdējā piektdienā, sestdienā, svētdienā kopš 1946. gada. Tos organizē Tautas mākslas institūts Stražņicē. Paredzēti šādi programmu veidi:

— autentiskā Čehoslovakijas folklora,

— stilizētā (mākslinieciski apdarinātā) Čehoslovakijas folklora,

— ārzemju ansambļi (tiek uzaicinātas grupas no 5—8 valstīm),

— reģionālā folklora (kāds Morāvijas reģions),

— bērnu ansambļi.

Notiek tautas daiļrades problēmām veltītas zinātniskas konferences.

Adrese: Institut de l'Arî Populaire

69662 — Straznice — Chateau ČSSR

Ar latvieti jūs ļoti labi varat saprasties krieviski. Taču, ja divi dažādu tautību cilvēki sarunājas trešajā, vidutājvalodā, ļoti viegli var rasties pārpratumi. Tā tas bija arī ar mani, kad Rīgā tikos ar Viesturu Linku. Viņš mani nolēma pacienāt ar latviešu nacionālo ēdienu — pelēkajiem zirņiem, kuriem klāt dzer vienīgi alu. Tā kā īpašības vārdi «pelēks» (серый) un «negatavs» (сырой), pusvārīts krievu valodā ir ļoti līdzīgi, es ilgi biju pārliecībā, ka esmu ēdis negatavos zirnīšus. Lai gan vēlāk viss noskaidrojās, tomēr Viestura Linka saistība ar pusvārītiem zirņiem manās atmiņās palika. Par to mani pārliecināja arī viņa fotogrāfijas un personība.

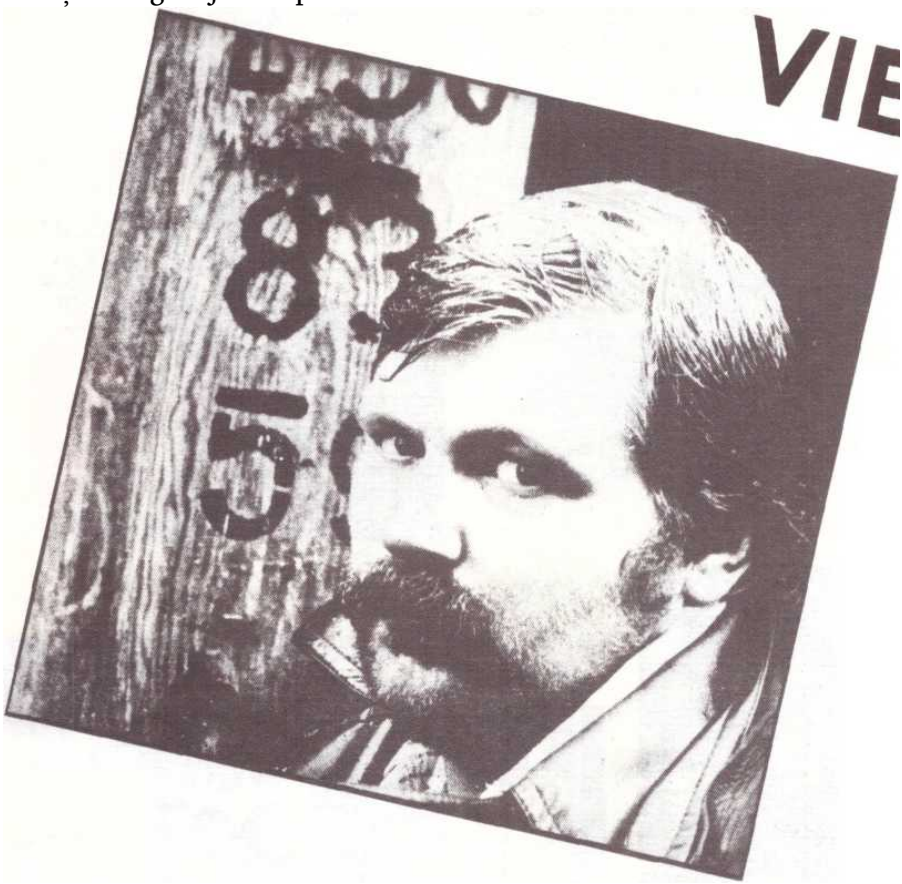

PUSVĀRĪTIE ZIRŅI VIESTURA LINKA GAUMĒ

Linkam ir ražens augums, un viņš atstāj varenu iespaidu. Bērnībā esot bijis ļoti vārgs, visi puikas spējuši Viesturu nolikt uz lāpstiņām.). .) Tāpēc viņš desmit gadu vecumā sācis intensīvi interesēties par cīņas sportu un vēlāk aizcīnījies līdz pat Latvijas PSR četrkārtējā čempiona titulam. (..) Šodien Viesturam ir trīsdesmit gadu, un ar cīņām ir cauri.

Bija nepieciešams sākt darīt kaut ko citu . . .

Viesturs sāka fotografēt. Mājās viņiem bijis viens no visvienkāršākajiem un lētākajiem fotoaparātiem — «Smena». Reiz, garlaicības mākts, viņš paņēma to un pa savu logu nofotografēja pagalmu. Tas bija pirms sešiem gadiem, attēls izdevās, tas nozīmē — pagalmu varēja pazīt. Tādi paši bija arī viņa nākamie uzņēmumi, kuros ir iemūžināti draugi, paziņas, māmiņa, dzīvesbiedre, kaķis ... īsi sakot — viss, ko fotografē ikviens parasts cilvēks. Sie pirmie attēli veselus divus gadus palika atmiņā — asi, skaidri un, kā viņš šodien ar ironisku pieskaņu saka, — ģeniāli. (..) Savā fotografēšanas pirmo gadu «ģeniālajā» posmā Links gribēja iestāties VEF foto-klubā. Viņš tur pieteicās un pavisam droši ticēja, ka tiks uzņemts. Tā tas arī notika, taču pēc pusgada Viesturu pārsteidza atklājums, ka viņu pieņēmuši tikai labāku kandidātu trūkuma dēļ. Tas viņu mazliet saērcināja, un viņš nolēma, ka «vēl parādīs». Viesturs centās iekarot avīzes, lai gan tas nebija viņa gaumē. Divi centimetri lielajā attēlā portretēto astoņdesmit gadu veco mākslinieku varēja pazīt tikai ar lielām grūtībām. (. .)

Salonfotogrāfija ir viens no ceļiem visā lielajā pasaules fotogrāfiskās apjēgšanas procesā.

Viesturs Links, savukārt, ir viens no spilgtākajiem vēl jaunajiem šā virziena fotogrāfijas pārstāvjiem Latvijā.

Čehoslovakijas žurnālā «Československo-venska Fotografie» pagājušā gada 11. numurā publicēts materiāls par Viesturu Linku. Uzskatām par lietderīgu nedaudz saīsinātā veidā pārpublicēt šo rakstu, reizē iepazīstinot arī ar jaunā čehu fotogrāfa un kritiķa R. Sejkota skatu uz Latvijas kolēģa darbu.

Pie Linka es neredzēju izteikti ainaviska tipa darbus. Viņš pievērsies galvenokārt diviem žanriem — portretam un aktam. Viņa portreti lielākoties ir tieši — skatiens vērsts skatītāja acīs —, izaicinoši, un ar skatītāju tūlīt nodibina kontaktu. Tos būtu iespējams ierindot t. s. salonfotogrāfija. Vārdam «salons» dažkārt ir sterilitātes, virspusības un mērena nicīguma pieskaņa, saistīta ar apstāšanos vienā punktā, kas atnes rezultātus balvu veidā. Fotoklubam «Rīga» darbu sūtīšana uz fotokonkursiem ir raksturīga, tā ir viena no sasniegtā līmeņa salīdzināšanas formām. Bet tas, ja kāds savus darbus sūta uz konkursiem, vēl nenozīmē, ka viņš piemērojas vērtēšanas standartam. Links pirmo reizi piedalījās starptautiskajā salonā Beļģijas pilsētā Sobekā 1981. gadā. Pirmos starptautiskos panākumus guva Francijas

pilsētā Makonā, kur saņēma FIAP bronzas medaļu. Taču visaugstāk viņš vērtē Virtonas salonā Beļģijā gūtos panākumus, kur viņš saņēma zelta medaļu, jo uz šo izstādi tās organizatori uzaicina autorus, pamatojoties uz citu starptautisko izstāžu rezultātiem. Esmu dzirdējis spriedumus par to, ka Links un citi latviešu fotogrāfi atdarinot Rietumu fotogrāfus. Taču Links saka gluži ko citu — Rietumi darot pakaļ viņam.(..)

Lielākās Linka fotogrāfiju daļas dominante ir cilvēka seja. Tā pievelk un fascinē tāpat, kā čūsku dīdītāja svilpītes kustības piesaista čūskas uzmanību. Tikpat «indīga» ir arī forma, kādā viņš pasniedz savus darbus. Idejas Links galvenokārt smeļ no diviem avotiem — pirmais ir viņa draugi, otrs — literatūra. Viņš ļoti labprāt lasa zinātniski fantastiskos stāstus un romānus, no tiem dažas ainas transformējot vizuālā veidā.

Links strādājis par Rīgas Dizaina centra fotogrāfu, taču viņš varētu būt arī pavārs; pēc vidusskolas beigšanas viņš apguva šo amatu un pelēkos zirņus vāra perfekti. |. .) Labprāt piedalītos arī kāda modes žurnāla veidošanā, taču svārstās, jo domā, ka iespieddarbu zemais līmenis nodarīs pāri viņa fotogrāfijām. Ciena Deividu Hemiltonu (Dāvid Hamilton) un Ričardu Eivdonu (Richard Avedon).

Kad mūsu tikšanās noslēgumā pavaicāju, kāpēc īsti viņš fotografē, Viesturs atbildēja ar pretjautājumu: «Bet kāpēc tu elpo!» Viņš varētu pārdzīvot roku un kāju zaudējumu — nekas nenotiktu. Bet, ja Viesturs pazaudētu acu gaismu, tad gan viņš nezinātu, ko lai iesāk.

No čehu valodas tulkojis _JĀNIS KRASTIŅ5

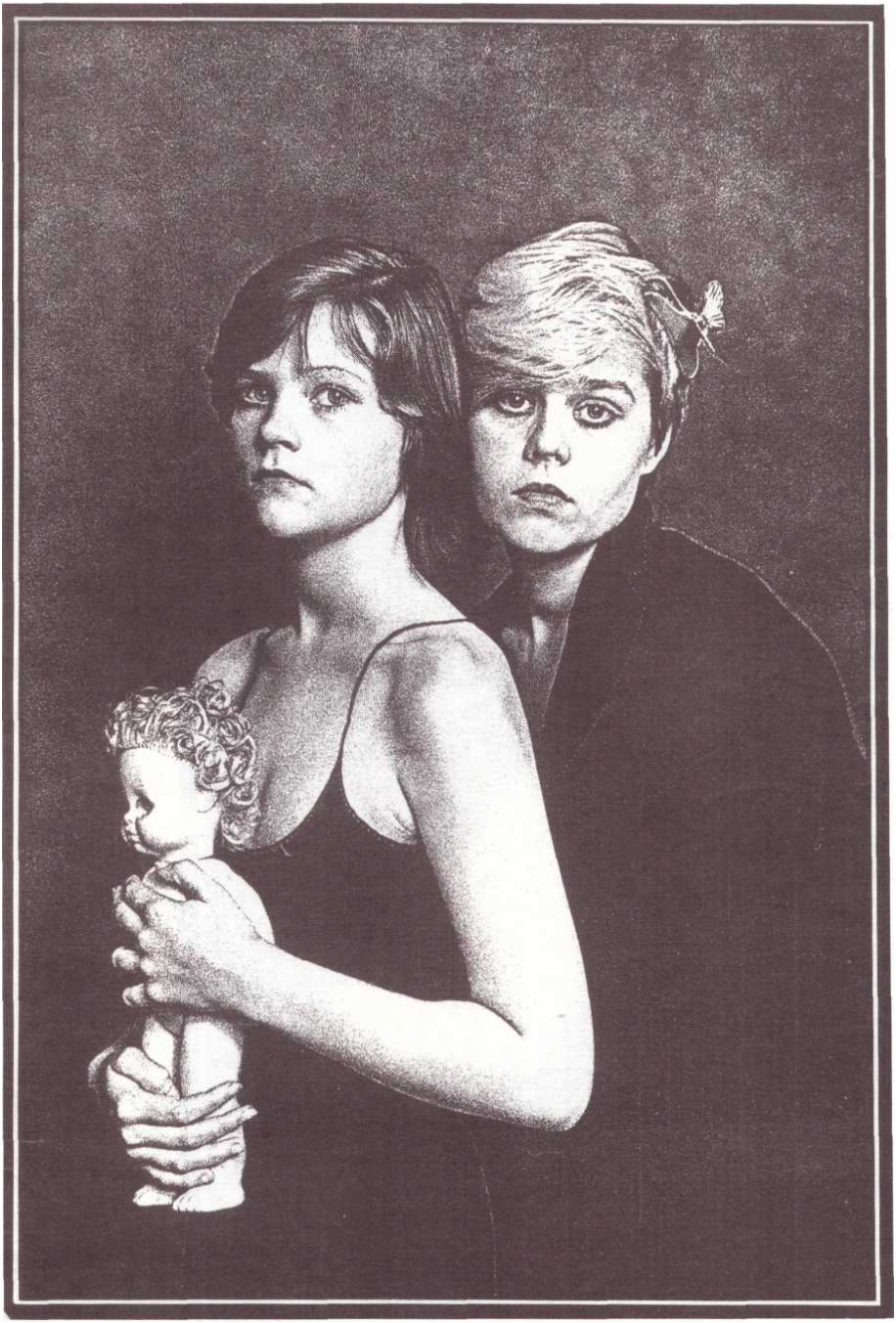

MASAS

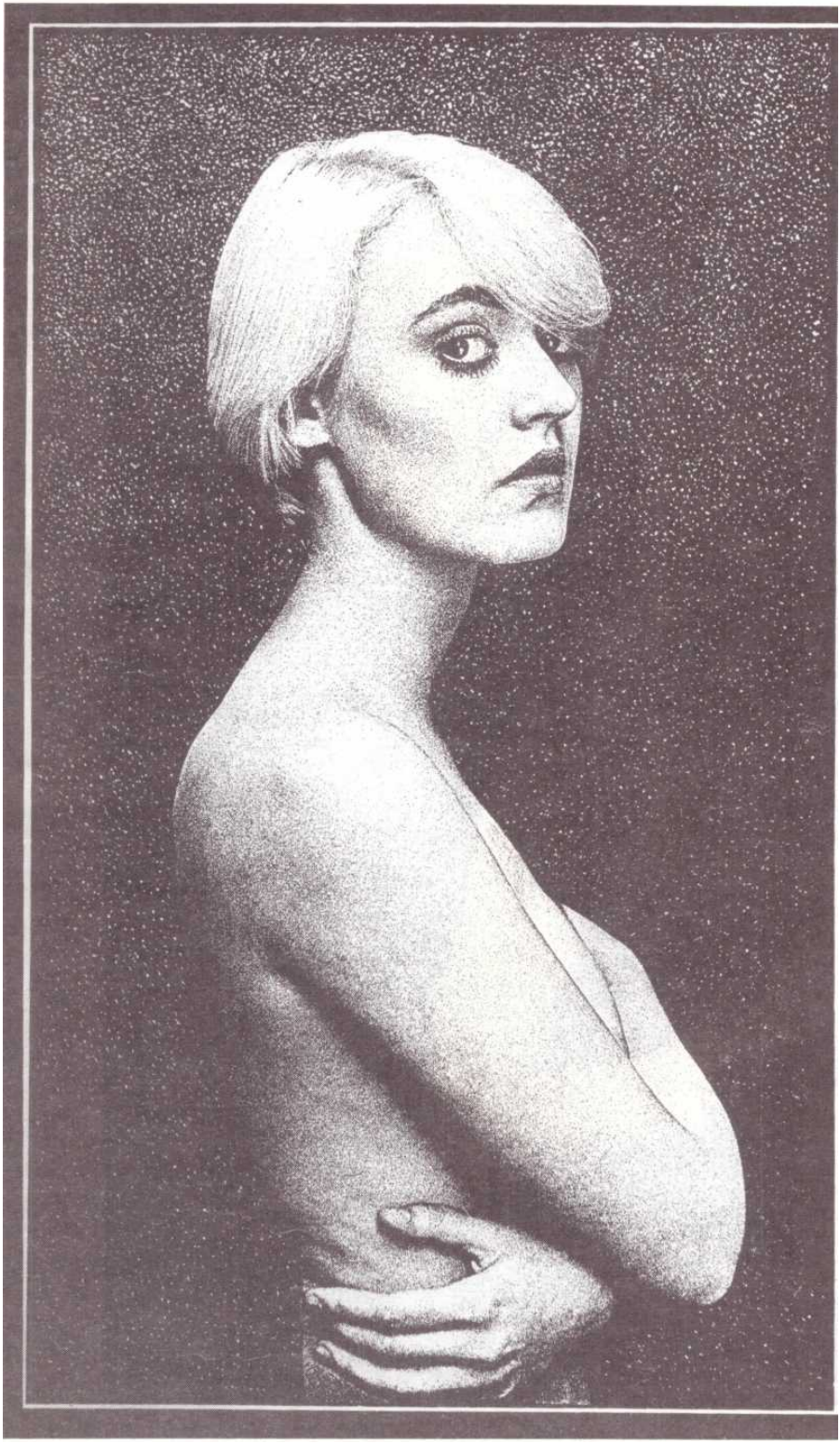

PORTRETS

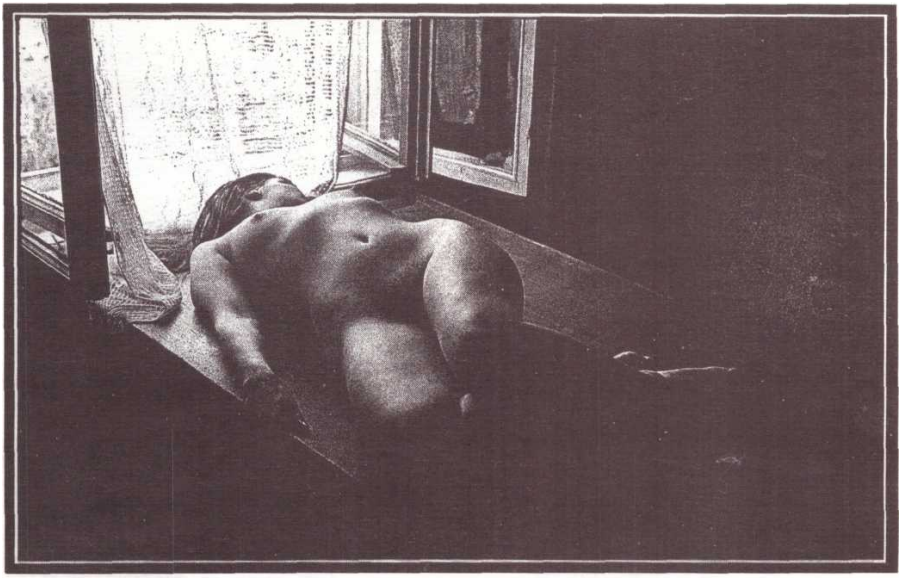

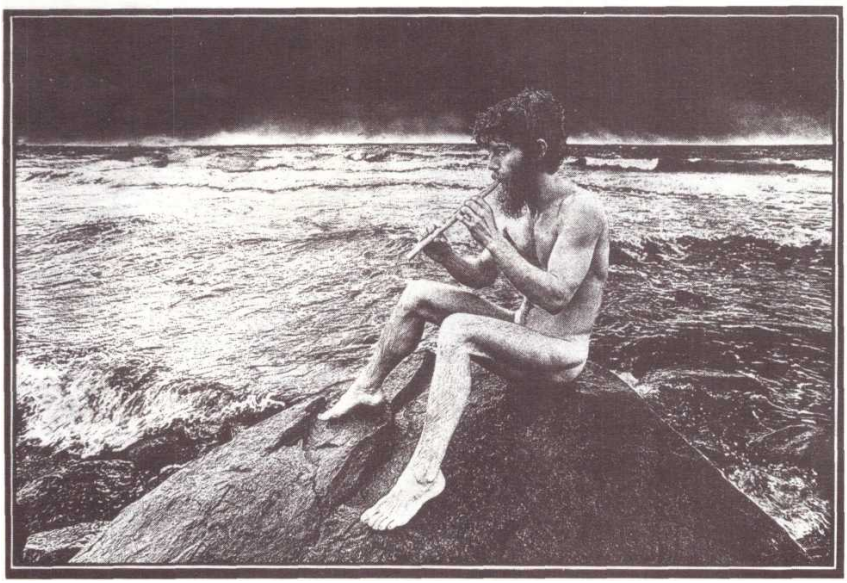

AKTS
MELODIJA

DIEVS RAUDĀJA ĀKSTAM LĪDZI...

Jūs jautājat, kāpēc es raudu? Es raudu par teātri. Tāpēc, ka teātris mums ir ārkārtīgi slikts. Jūs neticat? Lasiet drukāto vārdu, un ari jūs sāksiet tam ticēt. Nu jau vismaz piecus gadus teātra kritiķi apgalvo, ka teātri ir krīze, kuras galvenais iemesls esot ieslīgšana pašapmierinātībā.

Teātris izvairās no stilistiskas daudzveidības repertuārā un utilitarizē idejas (V. Avotiņš), režisori ir reālisti, un viņu ilūziju trūkums iet rokrokā ar ideālu trūkumu (E. Tišheizere), skatuves māksliniekiem ir diezgan nekontrolējams proļesionalitātes līmenis, teātros valda mākslinieciskā kopuma, veseluma pussabrukuma stāvoklis (N. Naumanis), teātris izstrādājis savu zīmju valodu, kas ir garlaicīga jaunajam skatītājam (S. Radzobe). Nav svarīgi, no kurienes citāti, — šie un vēl daudzi līdzīgi izteikumi ir kļuvuši par dežūrpārmetumiem teātrim un, dažādi variēti, klejo no viena kritiska raksta uz otru. Tos lasot, pat skatuves dēļi apraudātos, kur nu vēl cilvēks. Bet nelejiet asaras kopā ar mani — visiem mums varbūt radis jaunu teātri, kurā nebūs nevienas pieminētās vainas un ari nekādu citu vainu nebūs.

Es tam neticu! Es neticu ne jaunajam teātrim, ne krīzei vecajā. Un vispirms es neuzticos šiem teātra kritizētājiem, jo aiz bargajiem vārdiem es nejūtu vēlēšanos teātrim no sirds palīdzēt. Kritika kopumā pret teātri izturas kā gaļas šķirotājs: šis gabals ir pirmā labuma, šis — otrā, bet pārējais viss — subprodukti', āda, aste, nieres un sirds. Šķirošanas beigās kritiķi draudzīgi stāv ap kārtīgi sakrautajām gaļas grēdām un vienā balsi vaimanā, ka nevar atrast dvēseli. Protams, jo dvēsele ir aizlidojusi, vērsis ir jau nokauts.

Bet nevienam neienāk prātā pajautāt, kas to nokāvis un kāpēc? Galu galā — teātris ir sava veida sabiedrības spogulis, un katrai sejai ir tāds attēls, kādu tā pelnījusi. Es nebrīnos, uz skatuves ieraudzījis mirušu teātri, — pārāk daudz garīgu miroņu staigā zem mūsu debesim, pa pilsētas ielām, kārto savus darījumus, sēž apspriedēs, nosaka lietu kārtību, un būtu naivi ticēt, ka to ietekme nesniegtos ari līdz skatuvei. Pašreizējā teātra organizācija nepasargā teātri no «ielas», kā to savā laikā bija panākuši Staņislavskis, Smiļģis un Miltinis. Varbūt, tā ari labāk — lai teātris aci pret aci izcīna kauju ar dzīves teātri — ekstremālos kara apstākļos ātrāk izšķirsies, kuri ieroči novecojuši un izmetami sētmalā, kuri uzspodrināmi un kuri kaļami par jaunu, lai sekmīgi cīnītos par mērķi — par cilvēcisku patiesību. Krīze? Vērojot aktierus izrādēs un mēģinājumos, runājot ar režisoriem, aktieriem, gaismotājiem, skatuves strādniekiem, pat administratoriem, es pulējos ieraudzīt šo pašapmierinātības diktēto krīzi, tieksmi uz ekonomisku prostitūciju un garīgu inertumu . . . Neieraudzīju. Es saskatu armiju, kura pagaidām zaudē kauju, redzu kritušos, sakropļotus, iebaidītus cīnītājus, atkāpšanos un īslaicīgus pretuzbrukumus, bet neredzu gļēvu padošanos gūstā. Karavīri paši zina, kad un kāpēc tikuši sakauti, un viņiem neko nelīdz gudrinieks, kurš nāk klajā ar zaudējuma aprakstu, viņi gaida tiešu un konkrētu palīdzību pirms jauna uzbrukuma sākšanās. Visiem spēkiem censties šādu palīdzību sniegt — tāds, pēc manām domām, ir godīgs veids kā izrādīt cieņu arī zaudējušam cīnītājam.

Lai palīdzētu, vispirms jāuzzina, kādas problēmas nomoka mūsu teātri. Tāpēc, lasītāj, pagaidīsim brītiņu, kamēr nodziest kaislību

prožektori, pabīdīsim smago priekškara malu un pajautāsim vakara klusumā iegrimušajai skatuvei:

— Par ko tu domā?

Uzmanīgi ieklausījušies, mēs atbildei sadzirdētu trīs čukstus izteiktus vārdus: «Publika. Nauda. Patiesība.» Nebrīnieties. Par šim trim lietām teātri runā visi un visur. Ari uz skatuves. Tātad . . .

Publika. *Man gadijās piedalīties kādā lietišķā apspriedē, kurā bija klāt ari gandrīz visa teātra vadība. Apspriedes mērķis bija konkrēts — izlemt, ko pasniegt publikai vienā no teātriem obligātajiem sarīkojumiem. Tika izteikti daudzi dažādi minējumi, bet radās ari domstarpības, un teātris operatīvi veica pasākumus, lai no pašas publikas uzzinātu, ko īsti tā grib. Dialogs ar skatītāju, protams, ir laba lieta, bet teātrim taču nav pašam jānodarbojas ar socioloģiskiem pētījumiem. Mani pārsteidza tas, ka neviens apspriedes dalībnieks, izvirzot savus priekšlikumus, pat nedomāja atsaukties uz kritiku. Bija sajūta, it kā šī starpposma starp skatītāju un teātri nemaz nebūtu.*

Ko skatītājs grib vai varētu gribēt redzēt — šis strīds pastāv mūžīgi. Pilnīgi taisnīgi runā ari par skahlaju dijerenciāciju. Protams, ir tādi, kuri grib skatīties tikai «hotmsus», «taizeļus» un «meldermeitiņas» — vārdu sakot, Brodvejas un pseidotautiskus mūziklus. Ir skatītāji, kuri principā skatās tikai nopietnas izrādes. Vieniem patīk reālpsiholoģija, citiem metaforiska simbolika. Tā ir gaumes lieta. Vienīgā nelaime, ka šis skatītāju «partijas» nodara netīšu ļaunumu teātrim — sakarā ar modes pieprasījumu rodas izrādes, kuras tiek spēlētas pārāk ilgi. Bet teātra izrāde ļoti Ildzinās cilvēkam — ari tā piedzimst, dzīvo un nomirst. Reti kurš darbs saglabā dzīvības spēku ilgāk par simts reizēm, parasti tas izbeidzas kaut kad pēc septiņdesmitās, bet publika pieprasa! Aktieri ir spiesti vakaros vilkt mugurā mirušu tēlu putekļainās drēbes, runāt mirušus vārdus, sajust sevi izgaisušu emociju atblazmas. Ši remdena uzsildišana bojā aktiera svarīgāko instrumentu — dvēseli, un tā sāk skanēt nabadzīgi. Ir ari objektīvi labas izrādes, kuras aktieri spēlētu labprāt, bet nevar to darit, jo skatītāji nenāk — mode neatļauj. Teātris pamatā ir ***izpildītājmāksla,*** *gluži tāpat kā koncertdarbība mūzikā. Iztēlojieties simfonisko orķestri, kurā puse instrumentu aizsērējuši tāpēc, ka uz tiem tikpat kā nav spēlēts.*

Ko darit? Varbūt, lai atbrīvotu aktieru skatuves laiku citām lomām, vajag novirzīt skatītāju intereses. Uz kurieni? Skatītāju ir daudz vairāk nekā vietu zālēs, sevišķi, kopš laucinieki, apnikuši gaidīt teātri pie sevis, kāpj autobusos un brauc uz Rīgu. Dibināt jaunu (vēl vienu) teātri? Kādu? Normāls, «bezpartejisks» skatītājs grib redzēt dažādu teātri. Palasiet, par ko sapņo Dainis Bricis «Padomju Jaunatnes» slejās: «Man ir daudz brīva laika . . . Ješu uz teātri, taču manu prātu moka viens jautājums — uz kuru teātri un uz kādu izrādi. Sakarā ar to, ka atvērti vairāki jauni teātri, ir likvidēta biļešu iegādes problēma. Ari repertuārs ir tik plašs, ka tas spēj apmierināt pat visuntumaināko skatītāju . . . Tagad atliek tikai izvēlēties

izrādi un tai pašā vakarā to noskatīties.» Dainis gribētu, lai tāds stāvoklis būtu jau šogad. Redziet, kāpēc es neticu, ka viens jauns teātris atrisinās visas problēmas. Nevar taču to pārvērst par universālveikalu, kurā būtu nopērkams viss — sākot ar auzu pārslām mazuļiem un beidzot ar bagātīgi komentētiem un ilustrētiem Šekspīra Kopotajiem rakstiem. Pietiek, ja Kultūras ministrija garus gadus to prasījusi no jau esošajiem teātriem, tādējādi panākot mākslinieciskо rokrakstu un repertuāra nivelēšanos.

Jau šobrīd ir sociāls pieprasījums ne tikai pēc viena jauna teātra, bet pēc vairākiem. Jaunieši grib teātri, kas risinātu viņu šodienas problēmas un ne tikai analizētu vakardienas radītās nelaimes, ka to savos iestudējumos talantīgi dara A. Šapiro. Dramaturģiski vaja «Nāc pie puikām!» panākumi Operetē liecina, ka jaunatnei mūziklu parpilnibas apstākļos nav sava, «jaunā viļņa» vai metāliskā roka mūzikla. Mums ir vajadzīgs Ceļojošais teātris, kas vasarās uz brīvdabas estrādēm spēlētu musdienu un klasiskās lauku lugas. Vajadzīgs Latviešu literatūras teātris, kaut vai izrāžu — lasījumu formā. Šobrīd mūsu pazīstamo un vispār nezināmo rakstnieku galdu atvilktnēs glabājas pietiekami daudz dramaturģiskā materiāla. Un ne tikai graļomānijas augļi, drīzāk gan lidz galam neizstrādāti pieteikumi. Literārais teātris varētu kļūt par jauno dramaturgu profesionālo audzinātāju, pie reizes sabiedrībai atklājot ne vienu vien talantu un progresīvu ideju. Akadēmiskajiem teātriem ar to nodarboties ir riskanti ekonomiskā ziņā. Literārais teātris kalpotu par vētitavu, kas atdala graudus no pelavām, un nodarbotos ar jaunu vārdu aprobēšanas un «cauri izdabūšanas» problēmām. Mums ir režisori — pirmām kārtām V. Lūriņš, K. Auškāps.V. Maculēvičs, kuru estētiskās un ētiskās koncepcijas ir izstrādātas tik perfekti, ka tās prasīt prasās pēc mākslinieciski un administratīvi vienotiem viena režisora teātriem.

Nepietiek izrāžu bērniem. Mūsu teātri nevar un nevar atrast īsto valodu, kādā sarunāties ar mazuļiem. Šķiet, ka tā meklējama bērna dabā — viņš negrib vērot, bet gan darboties. īstais Bērnu teātris varbūt būs tas, kurā mazie skatītāji spēlēs izrādi lidzi ar pieaugušajiem aktieriem? Kā to izdarīt? Tas ir grūti, bet iespējami. Neatrisināts ir jautājums — kur to darit?

Un, visbeidzot, mums ir pieprasījums pēc Eksperimentālā teātra — pēc centra ar vairākām dažāda profila skatuvēm, kas piedāvātu jebkuram cilvēkam, neatkarīgi no izglītības, tehniskas un finansiālas iespējas, nākt ar savu aktieru trupu un realizēt savu ieceri — tai cik aplama un fantastiska tā liktos pirmajā bridi. Šāds Eksperimentālais teātra centrs stihiski sevi ietvertu vajadzības pēc Hepeninga teātra, Viena aktiera teātra, Miniatūru teātra, Dziesmas teātra, Laukumu un ielu teātra ... un atrastu jaunas, vēl nenojaustas teātra formas, vai ari no aizmirstības izceltu vecās. Es, piemēram, zinu Rīga vietu, kur vēsturiskajai īstenībai tuvinātos apstākļos varētu spēlēt sengrieķu lugas, un nez vai es būtu vienīgais, kurš labprāt redzētu, kā varēja izskatīties savā laikā Doma laukumā spēlētās viduslaiku

mistērijas.

Es ļoti gribētu, lai jūs, iepazinušies ar šo vēl nepilnīgo vajadzību uzskaitījumu, ikviens saprastu, cik smieklīgi ir strīdēties — vai labāks un vajadzīgāks ir akadēmiskais vai neakadēmiskais, reālpsiholoģiskais vai metaforiskais teātris. Šāds strīds man atgādina divu zemnieku diskusiju par to, kas labāks — vista vai gailis, jo viņu sētā nekā cita nav — ne suņa, ne zirga, ne govs . . . Kategoriski uzskati mākslā rodas no mākslas nabadzības, un jo briesmīgāk ir, ja to papildina uzskatu cita garīgā nabadzība — nezināšana.

Toties paša teātra nabadzība radusies no administratīvajiem un finansiālajiem žņaugiem, kuru gūstā tas joprojām atrodas. Rezultātā ir izveidojusies milzu plaisa starp profesionālajiem un amatieru teātriem. Mums nav starpslāņa — pusprofesiohālu teātru, kuri varētu ekonomiski piesaistīt sev nepieciešamos māksliniekus un kuriem būtu perspektīva kļūt par profesionālu teātri. Tautas teātri nepilda ši starpslāņa lomu, jo nav likuma, kas ļautu tiem darboties patstāvīgi kā ekonomiskai organizācijai. Atcerieties — savā laikā bija viedoklis, ka Rīgas pantomīma ir pelnījusi kļūt par profesionālu teātri. Dažādu iemeslu dēļ tas nenotika, un pantomīma lēnām panika, jo profesionālu līmeni ar entuziasmu var gan uz bridi uzdabūt, bet ilgstoši noturēt nevar. Luk, vēl viens iemesls, kāpēc es neticu jauna teātra radīšanas iespējai — augsnes tā dīgšanai «no apakšas» nav, bet «no augšas» īstu teātri radīt nevar; ne ar pavēlēm, ne ar naudu. Vienīgi mākslinieciska un sociāla nepieciešamība var garantēt teātra uzplaukumu — vienalga, vai tas būtu jauns, vai vecs. Bet tiem, kuri cer atrast bagātu «onkuli» un izspiest no tā līdzekļus teātra dibi.,ašanai, gribu atgādināt vecumveco patiesību — kas maksā, tas ari pasuta mūziku.

Gluži nemanot esmu sācis runāt par ***naudu.*** *Teātri tai ir daudz lielāka nozīme, nekā mēdz domāt, un svarīgi ir tās nozīmi nesamazināt, bet ari nepārspilēt. Starp daudzajām naudas funkcijām var izdalīt divas svarigakas. Pirmā saistās ar ražošanu, un te nelaime ir tāda pati, kā jebkurā citā ražošanā — teātrim pietiek izpildīt plānu. Darbība pāri tā robežām nekādu reālu izdevīgumu nesola. Sākas mums pazīstamie paradoksi — teātri apzināti necenšas izmantot iespējas izrāžu un jauniestudējumu skaita palielināšanai. Reizēm pat nedēļām ilgi skatuves stāv tukšas, sevišķi mazās skatuves. Biļešu cenu limitēšana, «kopējā katla» princips, pirms 50 gadiem pieņemtās nepamatotās mākslinieciskā personāla darba aizsardzības normas, nespēja brīvi rīkoties ar štatiem, materiālo stimulu trūkums . . . principā teātra ekonomika ir novesta stagnācijā tādu pašu iemeslu dēļ, kā jebkuras rūpnīcas ekonomika. Izeja arī turpat — saimnieciskajā aprēķinā, pašatmaksāšanās principā, ekonomiskās pašnoteikšanās tiesībās. No šī viedokļa naudas nozīme teātra organizācijā ir krietni samazināta, un, to kompleksi pārskatot, varētu panākt ievērojamu teātru darba rentabilitātes paaugstinājumu.*

Bet ir kāda būtiska atšķirība starp rūpnīcas un teātra organizāciju. Ja

rūpnīcā visas problēmas tiek risinātās vienota administratīvā aparāta robežās, tad teātra praksē ir divi saimnieki — galvenais režisors, kurš pārstāv mākslinieciskās intereses, un direktors, kurš atbild par ražošanu un plānu.

*Ar aizgrābtības asarām acis drukājot cēlus aicinajumus turēt mākslu tālāk no komercijas, mūsu kritiķi piemirst, ka teātris ir dārga izprieca un sagādā sabiedrībai nevis peļņu, bet gan materiālus zaudējumus. Sabiedrība prasa, lai šie zaudējumi būtu pēc iespējas mazāki. Tāpēc rodas «kases gabali», kas reti kad ir mākslinieciski augstvērtīgas izrādes. Turpretī, ja teātris grib aizstāvēt ideālus un risināt smagas problēmas, tam nākas kļūt par sava veida filantropu, un ne par kādu pašatmaksāšanos nevar būt ne runas. Kā atrast izeju no šis pretrunas? Tāpat kā līdz šim — ar tālredzību. Tikai šo tālredzību vajadzētu oficiāli atzīt. Disonanse starp nākotnes mākslu un šodienas publiku ir bijusi un būs vienmēr. Taču ideja, kas nav ienesīga šobrīd, nebūtu jānomet zemē kā nevērtīga. Transformējusies un bagātinājusies, tā var nest milzu panākumus pēc vairākiem gadiem. Teātri svarīgi uzturēt dzivu mākslinieciskās augšanas procesu — neviena augļu dārza īpašnieks taču nesūrojas par to, ka viņam salnu vai citu nelaimju dēļ pat vairākkārt nākas izdot naudu jaunu dēstu iegādei un ka uz atmaksāšanos viņš var cerēt tikai pēc ilga laika. Diemžēl augļu smagumā līkstošos zarus savā iztēlē musu kritiķi saskatīt necenšas. Tad jau drīzāk teātru ekonomiskie saimnieki — direktori pūlas iedziļināties savu režisoru fantāzijās, bet finansu disciplīna ir nepielūdzama, un režisori (sevišķi galvenie) sapņo vieni paši. Režisora teātri (pie mums eksistē tikai šāda teātra forma) ekonomiskās vadības svirām būtu jāatrodas mākslinieciska vadītāja rokās. Viņam jāpiešķir tiesības prēmēt vai materiāli sodīt, noteikt algu apmērus, brīvi pieņemt vai atlaist aktierus un darbiniekus, no kuriem atkarīga izrāžu kvalitāte, ieviest ligumsistēmu, lai uz laiku piesaistītu teātrim nepieciešamos cilvēkus. Šajā aspektā naudas nozīme šobrīd ir stipri pārspīlēta; teātra plāns sastāv no ieņēmumiem, izdevumiem, skatītāju apmeklētības procentiem un citiem skaitliskiem rādītājiem, kuru plusi un minusi tiek rēķināti tikai pēc acumirklīga izdevīguma kritērijiem. Tālejošām, perspektīvām idejām nav vietas. Tāds pats pārspīlējums ir izmaiņām nepakļāvīgais algu un štatu saraksts, kā dēļ teātrī strādā cilvēki, kuri režisoram nav vajadzīgi, bet vajadzīgajiem vieta šajā sarakstā neatrodas. Būtu jāsaprot, ka pat visģeniālākais režisors viens pats, bez ieinteresētu un profesionāli spēcīgu domubiedru atbalsta nepanāks, lai teātri uz ilgiem laikiem apmestos tik gaidīta viešņa — **mākslinieciskā patiesība.***

Patiesība pati neatnāks, to vajag meklēt. Nodeldēta gudrība, vai ne? Es to atcerējos, kad izlasīju N. Naumaņa rakstu «Fragmenti dzīvei un mākslas instinktam» («Literatūra un Māksla». 1986. g. 10. X). Citēju ar izlaidumiem: «... kamēr zels profesionālās bezkonkurences radītā teātru nošķirtība, kritikas iedzīvošanās uz nekvalitatīva teātra darba un

mazprasīgas publikas stulbuma rēķina . . . tik ilgi mēs, kritiķi, būvēsim gaisīgas koncepcijas par atsevišķiem aktieriem, režisoriem, teātriem, . . . kaut gan vajadzētu .. . apjēgt kopīgo teātra kā augsti organizētas kultūras veseluma organisku sastāvdaļu.» Raksta kopējā jēga ir pārsteidzoša; kamēr teātris būs slikts, kritika nevarēs uzzināt, kāda ir tā vieta kultūras kopainā. Izrādās, pie kritikas nelaimēm vainīgs ir teātris! Lai teātris pats izcīna patiesību, bet kritiķi tikmēr pasēdēs krūmos un vēl iedzīvosies, aprakstot, cik neveikls un tūļīgs pagadījies patiesības karotājs. Taču kritika pēc savas dabas ir aicināta būt ceļa rādītāja, izlūks, kurš pirmais atklāj neietās takas. Mūsu kritiķi nebūtu uz to spējīgi? Vai tiešām viņi māk tikai neapmierināti īgņoties un pārstāstīt redzēto izrādi, it kā viņi rakstītu cilvēkiem, kuri uz teātri neiet un netaisās to darit? Tā teikt, informācijas pēc — lai vismaz zina, kas uz skatuves notiek. Reizēm viens otrs rakstītājs sasparojas un mēģina ieskatīties dziļāk par lietas ārpusi, bet ari tad atrastie patiesības graudiņi tiek ietiti mājienu, autoritatīvu citātu un samezglotu izteicienu miglā. Īstenībā taču kritika, sava neatkarīgā stāvokļa un tiesneša funkciju dēļ, attiecībā pret teātri ir bezmaz vai dievs! Atcerieties — 8. *Sosāra komponētajā «Dziesmā par ākstu» visi smējās par raudošo jokdari. Smējās pat svētais Pēteris, laizdams viņu paradīzē. Toties Dievs piecēlās no sava troņa, apkampa Ākstu un raudāja viņam līdz. Kāpēc? Aiz līdzjūtības. Cilvēku smejošās vienaldzības un nesapratnes radītā Ākstā vientulība bija ielauzusies paradīzē un aizskārusi Dieva sirdi. Kad es jau biju iztēlojies, kā piepeši apraujas svētā Pētera smiekli un kā klusums iestājas debesu valstībā, pie manis pienāca mans sešgadīgais puika un paziņoja, ka ir atklājis kaut ko ļoti svarīgu. -*

— Dievs ir apbruņojies un indīgs, — viņš teica. — Un slēpjas mākoņos, la tu netici, aizbrauc raķetē un paskaties.

Ko es varēju viņam atbildēt? To noliedzot, es būtu melojis. Piekrītot, es atzītos pats sev, ka esmu zaudējis cerības. Es klusēju. Varbūt Tu, lasītāj, spēj pārtraukt šo klusumu? Ja Tev iešaujas prātā kaut kas jēdzīgs, atraksti man uz «Avota» redakciju.

Tavs RAUDOŠAIS ĀKSTS

Tatad — asociacijas par jaunību. Jo dziļāk pagātnē, jo pagājušais šķiet skaistaks un romantiskāks. Skatot to šodienas acīm, ceļabiedri ir gan nostalģija un mūža pieredze, gan bargi likteņi un laika ritums. Šajā numurā — 30. gadi.

Tatad — asociacijas

AUSEKLIS BAUŠĶENIEKS

JAUNATNE LATVIJĀ TRĪSDESMITAJOS GADOS

Bērni — vecāku prieks, jaunatne — visas sabiedrības lolojums. Bet ar šo ir tā, kā ar dāvanu sainīti «Saktā», kur izvēlētajai mantai

pietīts klāt arī tas, ko negribētos ņemt. Bet jāņem vien ir — komplekts.

Tur Ir vieglprātība un vaļība, rupjums un cinisms, neiēlība, laiskums, dzīvošana uz vecāku rēķina, acīs lēkšana lielajiem, buntošanās, lamāšanās, lēta mīlēšana un visādas citas izdarības, kas labā sabiedrībā nav pieņemtas. Un tā pati jaunatne vienlaikus arī mūsu stiprums un balsts, mūsu labāko domu un centienu iedzīvinātāja, vedēja uz gaišu nākotni, uz skaistumu un pilnību.

To paļā un slavē, nosoda un apbrīno, no tās izdarībām dažreiz kaunas, bet reizē arī apskauž. Kam gan vēl tik daudz iekšēju pretrunu kā jaunībai! Jaunatne, tu asā, daudzšķautņainā, cīnošā un uzvarošā!

Jaunatne bija arī mūsu gadsimta 30. gados. Ej nu sazini, kā par to rakstīt! Mēs, tagadējie veči, tak esam tā toreizējā jaunatne. Pateiksi ko nepareizi un trāpīsi kā ar bumerangu pats sev pa pieri.

Man nav nekādu statistikas datu. Ja būtu, piemēram, tā: 15% jauniešu izpildīja rīta vingrošanu, 5% apmeklēja baznīcas, *52%* deju vakarus utt., varētu salīdzināt ar tagadējiem skaitļiem un tad kaut ko gudru izsecināt. Bet nav. Jāpaļaujas uz atmiņu, uz tīri subjektīviem iespaidiem. Katrā ziņā cits rakstītājs no tā paša dzīves materiāla izveidotu citu ainu, kas, iespējams, dažam lasītājam liktos tuvāka patiesībai.

Varbūt sākt ar to, kā jaunieši *toreiz* ģērbās. Laiks un tērps iet roku rokā.

Ja gadās ieraudzīt cilvēku, vispirms pamanām viņa apģērbu. Protams, ir izņēmuma situācijas. Tajā laikā Rīgas jaunieši, atkarībā no sezonas, bija redzami uzvalkos un mēteļos, Rīgas jūrmalā vasarā — pusģērbti, bet Vec-āķu jūrmalā, nelielā rajonā — arī kaili. Šie bija tā saucamie nūdisti. Abu dzimumu pārstāvji bez jebkādām biksītēm pērās pa ūdeni un smiltīm, ka putēja vien. Zelta jaunatne. Dabas bērni.

Viņi teica, ka no dabas nav jākaunas. Apģērbtos nelaida tuvumā. Savi iekšējie likumi. Nezinu, vai viņu frakcija bija oficiāli reģistrēta: ļoti varbūt, jo kārtības sargi lika tos mierā.

Sās kategorijas jauniešus, attiecībā uz apģērbu, tuvāk neapskatīšu, jo punktu «apģērbs» uz viņiem grūti attiecināt.

Tērptie jaunieši ielās valkāja vienkāršas, neuzkrītošas, saskanīgos toņos ieturētas drēbes. Nekā kliedzoša. Kādreiz gan kliedza paši valkātāji, bet apģērbs bija mierīgs. To prasīja labais tonis. Pēc tā dzinās visi — ļauni un veci, naudīgie un trūcīgie. Rokās cimdi. Vienalga, ziema, vasara, silts vai auksts. Galvā cepure. Vīriešiem — platmale vai žokejmice (bet bez podziņas galā), jaunkundzēm — kaut kas tāds nenosakāms, it kā maza pankūciņa. Par to mēdza sajūsmā izsaukties: «Cepurīte kā sapnis!»

Liekas, lielu pārmaiņu sieviešu modēs no gada gadā nebija. Drusku īsāki, drusku garāki svārki, bet tā ap ceļgaliem. Kakla izgriezumu, tā saucamo «dekoltē», noteica valkātāja pati, atkarībā no

sava auguma reljefa. Zeķes — kokvilnas vai zīda (neilons un kaprons tajā laikā Latvijā vēl nebija), noteikti tikai bēša krāsā, pie kaut kā tika pieāķētas. Prievītes nuie kā bija izgājušas no modes; ja nu vēl vienīgi kādai lauku mammai tās manīja. Kaut kā nav palicis prātā kurpju papēža augstums. Nekad neesmu bijis dāmu kurpīšu apjūsmo-tājs, un laikam tādēļ mana uzmanība būs paslīdējusi šim apstāklim garām.

Puiši, gludi skūtiem vaigiem (arī vecāka gadagājuma kungi, kas juta tuvojamies otro jaunību, plēsa nost savas bārdasl un kārtīgi apcirptiem matiem, valkāja virskreklus ar stīvinātu iepogājamu apkaklīti, ko mainīja biežāk kā pašu kreklu.

Obligāta skaitījās kaklasaite — vai nu garā, vai «tauriņš». Ja bija nesams portfelis, to neturēja vis aiz roktura, bet ar delnu apņemtu pie apakšmalas. Ministri tā nesa portfeļus, un citi darīja tāpat kā ministri.

Uzvalku krāsa — brūngana, zilgana, pelēka vai melna, protams, bez kādām lielām rūtīm. Vasarā atļāvāmies ko gaišāku, iemīļoti bija gaiši violetie toņi. Tā ka Sudrabkalna «Džentlmenis ceriņziedu frakā» patiešām bija no dzīves ņemts. Bet lai dievs žēlīgs tam, kurš ielā būtu parādījies ar jaku, kam viena piedurkne gaiši zila, bet otra oranža, kā to nereti tagad *redzam!*

Sievietes 30. gadu beigās jau sāka valkāt kleitas ar lieliem, apdrukātiem zīmējumiem. Pirmās «bezdelīgas», kas uzdrošinājās ģērbties pret pieņemto gaumi, bija jaunietes, pie tam ne no labākajām aprindām. Taču drīz vien jaunajai indei par upuri krita visas.

Jūrmalā sievietes pa pludmali defilēja daudzapsedzošos (kā mums tagad liktos) viengabala peldkostīmos. Vēlākos gados parādījās arī dalītie. Atkārtojās vēsture gluži tāda pati kā ar lielpuķainām kleitām.

Bulduros, Majoros, Dubultos pludmale no rītiem vispirms divas stundas piederēja sievietēm, kad tās ar visu ķermeņa virsmu uztvēra saules raidītos ultravioletos starus. Pēc tam sākās vīriešu stundas pilnā atsegtībā, un, beidzot, pīkst. 12.00 jaucās visi kopā, apģērbti vismaz peldkostīmos. Lai ievērotu reglamentu un nenotiktu nelabas lietas, plikos, resp., plikās, ar tēvišķu aci uzmanīja kārtībnieks pilnā uniformā ar revolveri pie jostas. Ļaudis melsa, ka kārtības sargi šīs dežūras uzņēmušies visai labprāt.

Kā bija uz laukiem ar jakām un frakām, īsti nezinu teikt, jo es vienmēr kā pielipis pie pilsētas akmeņiem. Bet man ir stāstīts, ka dažos rajonos jauniešiem, kas sienu vākt izgājuši peldkostīmos, pārmests par netiklību un izlaidību.

Visi Latvijā dzīvojošie — latvieši, krievi, ebreji, poļi, vācieši, tādu vienmēr šeit bijis daudz — tiekušies pēc grāmatu gudrībām. Veseli leģioni gan skolu jaunatnes, gan augstskolu studentu.

Vidusskolu pēdējās klasēs bija labi jāpiespiežas, lai nopelnītu to pašu trijnieku un beigās — gatavības apliecību. Sājā ziņā nekādas žēlošanas nepazina. To inteliģento bija saradies jau pietiekami daudz,

un vajadzība pēc arvien jauna pieplūduma nebija liela. Tikai tos, kas no tiesas bija īsti grāmatnieki un, likās, sava atestāta saņemšanu dzīvē attaisnos, ar godu izlaida pa skolas durvīm.

Augstajās skolās iekšā tikšana caur sīviem konkursiem. Laukā izmeta bez konkursa, ja nemācījās čakli.

Ko studēt, to parasti izrēķināja mūsu vecāku gudrās galvas bez visām ESM. Nav nekāda niekošanās ar kādām *tur astronomijām!* Skaties, viņš zvaigznes ķīķerēšot! Skaties labāk, kā tu savu maizīti nopelnīsi! Desu tak arī gribēsi virsū. Un par mūsu vecumdienām padomā, pienāks tās, gribi vai negribi. Jāskatās, dēls, praktiski, vai dabūsi darbu tanī špecialitātē. Vot, študierē, piemēram, par dakteri, slimo, paldies dievam, nekad nav trūcis! Vai par advokātu, tie jau gudri — māk dzīvot paši un vēl citiem padomus dod, nāks naudiņa kā pa krānu.

Man gan pašam prāts nesās uz mašīnām, domāju, ka būšu inženieris — mehāniķis. Taču, patiesi, cik tad to mašīnfabriku Latvijā bija! Un ne jau vienkārši naglas kalt vai pogas štancēt. Tomēr tur, kur patiktu, viss jau pilns ar kadriem un tos pašus vēl šaurināja un mazināja.

Ek, ies uz arhitektūru! Rīga būvējās un auga plašumā, darbs būs. Universitātē iekšā tiku, trīs gadus nostudēju, tomēr nepatika, un mani laipni atskaitīja. Tad uz Mākslas akadēmiju. Zīmēšana man padevās, ko, jau arhitektūru studēdams, pamanīju. Pirms pie profesora Purvīša vēlējos ņemt privātstundas, bet viņš, apskatījis mani, teica, ka priekš manis tas būšot pa dārgu. Nu tad bez privātstundām. Mācību maksa — daudz, daudz latu. No savas darba algas tos atlicināt nevarēju. Bet atļāva mācīties uz parāda. Vēlāk, kad Lat vijā atjaunojās padomju vara, manu parādu, tāpat kā daudziem citiem, dzēsa. Tā ja. Es tālaika jaunatnes daļa. Un redz', cik man labi paveicās ar tām skolām!

Bet kā bija ar darbu, to, ko mājās «pāķi» sauca par maizes pelnīšanu! Te īsas un izsmeļošas atbildes nav. Gadījumi individuāli. Spējas, palaimēšanās. Iespaidīgs faktors bija tā saucamā «onkoļu būšana», kaut kas līdzīgs tagadējam «blatam». Taču blats vairāk attiecināms uz deficīto mantu iegādi, apģērbu un ēdamiem našķiem, kamēr onko|u būšana — uz siltākas vai vēsākas vietas sagādāšanu. Tā arī man palaimējās caur labiem radiem tūlīt pēc skolas beigšanas kļūt par ierēdni. Dienā darbs kancelejā, pēcpusdienā gāju uz lekcijām.

Bet citi! Tādu citu bija daudz. Ko katrs darīja, kā iztika! Kā man to zināt! Laikraksta sludinājumu daļas bija pilnas ar darbaspēka piedāvājumiem. Kādi tiem bija panākumi

— nezinu. Arī es sludinājos, gribējās kādu lieku latu piepelnīt. Piedāvājos mācīt zīmēšanu, gatavot neveiksmīgus skolēnus pēceksāmeniem, labot radioaparātus. Tomēr neviens pats neatsaucās.

Mani bijušie klasesbiedri, ja kādu gadījās satikt, katrs bija kaut kā

iekārtojušies un par galīgu trūkumu nesūdzējās.

Tai vidē, kurā es rosījos, vispārējā aina bija apmēram šāda: vajadzēja izdzīvot ar saviem līdzekļiem, lai cik pieticīgi tie arī nebūtu. Taupība skaitījās tikums. Taupīja naudu, taupīja lietas. Tās lāpīja, laboja, lodēja, taisīja arī paši. Neiznāca jau kā pirktās, toties lētāk. Netrūka veikalu, kur pārdeva visdažādākos materiālus. Zēla mājamatniecība. Jaunieši, iemācījušies darba paņēmienus, lika tos lietā — piepelnījās. Nodokļu inspektori ar tādiem sīkumiem nekrāmējās un neaiztika šos. Mēs, Mākslas akadēmijas audzēkņi, piemēram, paši gatavojām nepieciešamās eļļas krāsas, saberžot krāsu pulveri kopā ar linelļu. Iznāca daudz lētāk kā veikalā, kaut arī uz kvalitātes rēķina. Kurš labi iemanījās šo darbu, pilnīgi apgādāja gan sevi, gan savus biedrus ar lētajām krāsām. Dažs prata kurpēm šķībus papēžus salabot, kāds vēl ko citu. Zēla sīkie privātdarījumi. Notika tas 30. gados, vēl kapitālisma ērā, un nekāds grēks neskaitījās.

Rīga. Marijas iela (tagad Suvorovaj. Neskaitāmi gatavo apģērbu veikaliņi, kas piederēja galvenokārt ebrejiem. Pie ieejas stāv jauneklis — «iekšā rāvējs». Tas nelaida nevienu gājēju garām, neaicinājis veikalā ko nopirkt. Aicināja tik neatlaidīgi, ka tikai retais noturējās pretī runājošai reklāmai. Nezinu, vai kāds tā laika kinodokumentālists to ir iemūžinājis savos kadros. Bet tagad uz brīdi pieņemsim, ka veikalā ierautai pircējai nemanot līdzi iesprauc ies kāds neredzamais ar magnetofonu. Mēs būtu tikuši pie šāda ieraksta:

«Lūdzu, ko es jums var piedāvāt! Man nupat pieved smuk kleitiņ. Eht viln. Un pavisam lēt. Pa cen, es domej, mēs nestrī-desmies. Un cik lab tā piestāv pie jūs frizūr! Pie kā jūs iet tik smuk loks taisit! Kundzit, panēm sito blūzit kope ar kleit. Pie vien andel. Kope iznāks lētāk, kā atsevišķ pirkt. Tād, šitik fein blūzit jūs nekur nedabūs! Ak jums nevajag! Kāpēc jums nevajag! Jums vajag! Jūs māje nožēlos, ka nepaņēm. Nu, es jau nespiež. Katers pērk to, ko viņam vājg. Bet kleitiņ es jums ietīs, ja! Kā, negrib! Par dārg! Tikai septiņpadsmit lat, un jūs sak dārg! Tā ir krīzs cen. Mant ir vērt vis divdesmit. A, cik jūs dod! Seš lat! Madam, jūs nav, kā to teikt, pie pili prāt. Ja jums par dārg, es tokš var biskiņ nolaist. Lai iet par piecpadsmit, bet tas tik jums tā. Man patīk jūs un jūs frizūr. Mīl saimniecīt, es nevar, es nevar lētāk, bei got! Nu pieliek no sav pus, un es laidīs prom pa četrpadsmit. Bet tā ir pēdīg cen. Cik jūs dos — astoņi lat! Jūs, meitiņ, smej par man vec, sirm galv. Oi, es tūlīt ģībs. Joske, atnes man glāz ūdens! Cik jūs teic, deviņ lat) Jūs grib man izputināt, lai es staigā kā vēn nabag ar tarbu kaklē pa Aleksander iel. Lāb, lai iet par divpadsmit lat un trīsdesmit santīmes, un apgemacht. Jūs neticēs, es liek klāt no sav kabat. *Bet* jūs man patīk un tāpēc es tā. Pasak citem ar, kur jūs pirkt to fein fason. Pie Hirš. Uzredzēšan. Pie Hirš. Atnākat atkal . . .»

Tie nav *izdomāti* joki. Visa Rīga zināja, kas ir Marijas iela. Bet

tikai minēt var, cik lielu algu saņēma ebreju jauneklis — «iekšā rāvējs», ja veikala darījumos pārdevējs spiests piemaksāt pircējam . ..

Tirdzniecībā bija nodarbināti arī daudz latviešu jauniešu. Tirdzniecība ar savām specifiskajām iespējamībām likās visai vilinoša dzīves joma. Par attiecīgu kadru sagatavošanu gādāja tirdzniecības skolas. Pastāvēja vēl daudz dažādu privāto kursu. Dažos mācīja, kā cept un vārīt, citos jaunieti uzmeistaroja par drēbnieku, bārddzini vai fotogrāfu, vēl citos kursanti apguva grāmatvedības gudrības. Klaudzināt pa rakstāmmašīnas kauliņiem, sarunāties svešās mēlēs, vadīt automašīnu utt.

Visas šīs iestādes reklamēja, ka kursus beigušam dod, ja ne gluži garantiju, tad gaišu cerību gan, kā dzīves apkaltušajā augļu dārzā tikt uz zaļa zara.

Dzīve nav domājama arī bez izklaidēšanās. Klaidējās liels, klaidējās mazs, un tie, kas pieskaitāmi jaunatnei, it īpaši. Daba laikam tā nolikusi. Bībelē — seno laiku[1] gudrības grāmatā — teikts, ka cilvēks nedzīvo no maizes vien. Pareizi gan. Arī mēs, tie jaunie, kā pārbaudīt gribēdami seno gudrību, par to vien domājām, kā labāk izklaidēties. Tikuši no saviem dienišķiem pienākumiem vaļā, tūlīt naski vien steidzāmies nozust, kur nu kurais. Cits savu daiļo satikt, cits uz sporta nodarbībām, treniņiem, vēl cits uz kino vai teātri, vai arī pie drauga mainīties ar pastmarkām. Nu, gāja jau citur arī, bet par to negribu šeit rakstīt. Domājiet paši, kā patīk.

Tikai viena nelaime šiem debesu priekiem zemes virsū — tie saistīti ar naudas izdošanu. Jā, ir jau dzirdēts — prieki maksā naudu. Dažreiz tīro nieku, citreiz grēcīgi daudz.

Kad pārnācu dzīvot no mazpilsētas uz Rīgu, mani ielīksmoja tramvajs. Patika braukt ar to. Uz darbu. No darba. Bet svētdienās izlaidu pa visām līnijām no viena gala līdz otram. Ja nu par tramvajiem, tad atceros tā laika vagoniņus. Mazas, kustošas kastītes (toreiz gan tā nelikās), katrā galā vaļēja platforma vadītājam, padota visiem lietiem un vējiem. Ziemā tā patiešām nebija silta darba vieta. Vai nu tādēļ, vai cita iemesla dēļ, bet jaunieši šajā postenī neturējās. Kā konduktori, biļešu pārdevēji gan. Varbūt sīkums, bet pieminēšu — braukšanas maksa bija 15 santīmi. Pēc mūsdienu cenu un izpeļņas attiecībām, tas bija apmēram piecreiz dārgāk kā tagad. Tramvaja vagona iekšpusē, virs aizvelkamām durvīm glīts uzraksts uz emaljētas metāla plāksnītes: «Jaunieši, dodiet vietu vecākiem braucējiem.» Un turpat blakus otrs — «Smēķēt un spļaut uz grīdas aizliegts.» Tieša sakara šim otram uzrakstam ar jaunatni it kā nav. Bet tomēr — tā smēķēšana. Kā tajā laikā šis vispārējais ieradums skāra jaunatni!

Skolaszēni arī vecākajās klasēs (par jaunākajām nerunājot) nesmēķēja. Vismaz tie, ar kuriem kopā mācījos. Pieauguša vīra cenzam mēs gatavojāmies citādi — bagātinot savu valodu ar

necenzētiem vārdiem visās gradācijās, kuras šeit, protams, nevar minēt.

Pēc skolas nobeigšanas jaunietis, praktiski ņemot, tūlīt pārgāja pieaugušo kārtā ar visām viņu tiesībām un pienākumiem. Reizē arī apguva dažādus tikumus un netikumus.

Kādu vārdu par alkoholu šajā sakarībā. Ja to nepieminētu, varētu rasties iluzors priekšstats, ka tā laika jaunatne, lai nu kāda, bet «ugunsūdeni» mutē neņēma. Ņēma gan. Un vēl prasīja. Jāsaka, ka īpašu oficiālu vietu ar nosaukumu «Atskurbtuve» nebija. Tas tomēr netraucēja ne pieskurbt, ne atskurbt. Atskurbt bija iespējams katrā policijas nodaļā, kādā mazā istabiņā ar vēl mazāku lodziņu.

Kā jau sākumā teicu, man nav statistikas datu un nezinu, cik spirta ražoja 30. gados, cik pārdeva un cik izdzēra. Laikam jau piedāvājums ar pieprasījumu savstarpēji labi sabalansējās. Alkoholisms, atspoguļots pa vecuma grupām, — tādi dati varbūt kaut kur ir. Man palicis iespaids, ka jaunatne šai ziņā īpaši neizdalījās. Sīkumos neielaižoties, teikšu, ka bija tomēr viens apstāklis, kas šo darīšanu bremzēja — bailes pazaudēt darba vietu. īstens šņabja lietotājs jau nu nav tas labākais naudas taisītājs savam saimniekam. Pamēģini tik šaut pāri strīpai, kad uz tavu vietu pie durvīm jau gaida cits!

Meitenes diezgan agrā vecumā sāka pūderēt seju, visādi kopt sevi un krāšņoties. Vecāki pret to lielus iebildumus necēla. Izprata, ka meitai jau laikus jāgatavojas priekšā stāvošai konkurencei ar līdzpilsonēm. Grūtāk gāja ar to, kā skuķītim tikt pie «zēngalviņas», t. i., īsi apgrieztiem matiem. Mātes sākumā neparko neļāva meitām šķirties no kuplā matu vainaga. Sabiedriskā doma sieviešu matu jautājumā dalījās. Konservatīvās puses viedokli bija uztvēris un žurnālā «Atpūta» drukā izlicis tā laika populārais joku pantiņu meistars Dreslers. Viņš ņēma tautas parunu — «Gari mati — īss padoms», un pārfrazēja to šādā parindenī:

«Mati īsāki gan būs,
Bet vai padoms garāks kļūs!»

Galu galā ballītēs un deju vakaros viņas salasījās visas kopā, kā garmatainās, tā apcirptās. Dabīgi, ka «čaļi» savu uzmanību vairāk veltīja zēngalviņu īpašniecēm to neparas-tuma dēļ. Un ja vēl meitietis citās detaļās atbilda normai, jaunā uzvara pār veco ar to bija izšķirta.

Lai meitas izdotu pie vīra, mīļie vecāki bija spiesti savus uzskatus modernizēt, un dāmu frizētavās grieznes vairs nestāvēja dīkā ne mirkli.

Kā bija 30. gados ar to, ko tagad izsakām ar tik populāro vārdiņu «seksss»!

Kaut arī pati «seksēšana», šķiet, nestāvēja daudz zemākā līmenī kā tagad, atklāti runāt par to sabiedrībā nebija pieņemts. Sajā ziņā cilvēki

bija kautrīgāki. Tā mūs audzināja, un tā bija iegājies, ka jau no mazām dienām zinājām, par ko neklājas ļaudīs klaigāt.

Sākumā jau briesmīgi gribējās zināt, no kurienes radies brālītis. Taču nekādu skaidrību šai interesantajā lietā no pieaugušajiem dabūt neizdevās. «Stārķa variants» vairs nepastāvēja. Parastā atbilde skanēja: «Izaugsi liels, tad zināsi.» Mazais paaugās un uzzināja arī. Jau skolā, pašās pirmajās klasītēs. Tikai ne no skolotāja, bet «privātstundu» ceļā. Pornoliteratūra, vecāko biedru aizraujošie stāsti, jaukie, bet varen raupjie skaitāmie pantiņi, kurus šeit citēt nebūtu īstā vieta, bet kas, nudien, līda galvā iekšā nesalīdzināmi vieglāk kā Raiņa dzejoļi, — tas viss nākošajam «seksistam» sagatavoja ceļu un nepieciešamās teorētiskās priekšzināšanas, kuras pie pirmās izdevības gribējās pārbaudīt praksē.

Tie sajūtu viļņi, kas jauniešiem attiecīgos smadzeņu centros bangoja 30. gados, bija tie paši kas tagad. Kā zināms, atkarībā no sabiedrībā vispārpieņemtajām normām, mūsu dabisko instinktu publiskām izpausmēm ir atļauta lielāka vai mazāka vaļa, resp., ierobežojumi, t. i„ apcerējumi presē, literatūrā, mākslā, audzināšanā. Jautājums «Jaunatne un sekss» toreiz vēl nebija oficiāli pacelts. Sāka gan domāt, vai atsevišķus punktus no tā neiekļaut skolu programmās, līdz ar to vadot jaunatnes attīstību pa veselīgāku ceļu gan morālā, gan higiēniskā ziņā. Taču tam pretī stājās stipra opozīcija, īpaši no morālistu puses. Arī audzinātāju domas dalījās. Tā arī viss palika, kā bijis.

Vecās, sirmās galvas vēl tagad satraukumā notrīc, atceroties, kā savā laikā paši koduši saldajā, aizliegtajā auglī.

Bet kā bija ar īstu mīlestību, šo seksa dvīņumāsu! Vai tāda bija! Bija gan. Un nelaimīgas mīlestības! Arī tādas. Citādi jau nebūtu notikušas tās laukā lēkšanas pa logu (bieži vien no pirmā stāva) un slīcināšanās ezeru ūdeņos. Diezgan daudz tādu gadījumu sīki un plaši aprakstīja tā laika prese. Tagad par tādām lietām nedzird. Nu ja, tagad ir psiho-neirologi un seksopatologi. kas jauniešus māca, kā pareizi mīlēt. 30. gados mums sekso-logu nebija un katram pašam bija jātiek galā ar savām mīlestības nedienām.

Savu īso stāstījumu par sportu varētu iesākt tā: «Jau senie grieķi . . .» Jā. 30. gadu latviešu jaunatne arī sportoja. Bija laukumi un skrejceliņi, sporta biedrības, komandas, treneri, tiesneši, fināli un pusfināli, rekordi, godalgas, līdzjutēju auri un viss cits, kas pie tā piederas.

Kurš ātrāk! Kurš augstāk! Kurš tālāk!

Citius, altius, fortius.

Sports bija tā īstā sfēra, kur spēkā briestošie jaunieši varēja savu pulveri izšaut, citiem skādi nenodarot. Sporta sasniegumi kāpa visos rādītājos, un tā popularitāte jaunatnes rindās auga. Ne vienreiz vien saklausīju kādu mammu, kas par savu atvasi izsacījās apmēram

šādiem vārdiem: «Tā jau tas mans puika nekas, bet pa vienu nedēļu nošporto savus zābakus, ka tie atkal jānes pie kurpnieka labot. Un viņš ņem to pūsli vēl uz skolu līdzi, lai pa brīvstundām tur spārdītu!»

Armijas vadība veicināja sporta attīstību. Kad pienāca puišu iesaukuma gadi, sportā rūdītie kļuva par brašiem karavīriem, tie nebija nekādi ņaudētāji. Meitenes apmainīja Poru-ka «bālos zēnus» pret sportistiem. Pašas dzīdamās pēc sportiskas figūras, dzina nost svaru ar zaļbarību un kaltēšanos saulē. Ekstrā gadījumos rullēja taukās vietas ar speciālu masāžas aparātu «Punktroller».

Vai tas viss neliecināja par sporta feno-meno uzvaras gājienu! Protams. Reizēm pat likās, ka fanfāras jau skan un tūlīt, tūlīt notiks kaut kas liels.

Notikums 30. gadu vidū patiešām satrauca visus. Mūsu lauku jaunietis Jānis Dāliņš starptautiskajās sporta sacensībās soļošanā Vācijā ieguva otro vietu. Goda pilnā otrā vieta! Tā ar trekniem burtiem vēstīja visas mūsu avīzes. Dažs labs ārzemnieks tur, viņā pusē, kas nekad, ne pa ausu galam nebija dzirdējis Latvijas vārdu, tagad to saklausīja.

Nu Rīgā katrs, izslējis augumu, vismaz desmit reizes dienā izrunāja mūsu varoņa vārdu. Uzzinājis, kas tā soļošanas disciplīna īsti ir, arī pats sāka ātrāk staigāt pa Rīgas ielām. Sarosījās saimnieciskā dzīve. Konfekšu fabrika izlaida jaunas specmarkas sūkājamās konfektes ar nosaukumu «Dāliņš». Radās muzikāls grāvējs fokstrota ritmā «Ak, kaut man Dāliņa kājas būtu!».

Sporta popularitāte uzsita tik augstu vilni, ka pat «bālie zēni» bija spiesti iekšēji pārkārtoties, lai saglabātu sevi sīvajos konkurences apstākļos.

Pulka bija to, kas atdeva sportam visu.

Epilogs: kā katram tagad zināms, tā laika skaitļi ne apjoma, ne sasniegumu, nedz popularitātes ziņā nestāv līdzās tiem iespaidīgajiem lielumiem, kādi sportā pie mums figurē šodien. Mēs, toreizējie, esam pārspēti.

Par to tak jāpriecājas.

KURTS FRIDRIHSONS

MŪŽĪGI SVĒTKI

Domājot par gadiem un dienām jaunībā — Rīgā un Eiropā — trīsdesmitajos gados — nevar nepieminēt Ernesta Hemingveja īso ievadu grāmatai «Mūžīgi svētki». Tur gan ir domāta Parīze, bet bija laiks, kad Rīgu dēvēja par «mazo Parīzi».

apbrīnoja «kreisera Potjomkina» aizraujošo kvalitati un aicinājumu. Jūs varējāt izšķirties un arī stāvēt malā.

Varētu teikt tā: katram ir sava Parīze. Bet varbūt arī tā: katram bija sava Parīze.

Tas viss ir pagājis. Vienmēr ir bijuši bagātie un nabagie. Vienmēr ir bijuši arī sliņķi. Arī cilvēki bez fantāzijas un mākslinieciskā nerva.

Mākslinieks renesansē ir tāds pats, kāds bija peredvižņiku laikā. Un šodienas mākslinieks ir tāds pats, kāds bija mākslinieks, kurš dzīvoja trīsdesmitajos gados.

Ir tiesības māksliniekus vērtēt pēc rezultātiem. Trīsdesmitajos gados latviešu mākslā tie ir spīdoši. Mēs drīkstam lepoties ar mūsu strēlniekiem, bet mēs drīkstam lepoties arī ar savu mākslu trīsdesmitajos gados.

Kas tie bija — šie trīsdesmitie gadi? Iespējams, ka es visu nezinu un visu nepateikšu. Arī — ka es kļūdīšos un kāds cits pateiks vai izdomās (un arī pierādīs) kaut ko pavisam citu. Bet es palieku pie Hemingveja mazā ievada grāmatai «Mūžīgi svētki».

Vējš nāca tieši no Parīzes. Vējš nāca arī no Beļģijas, Skandināvijas un Austrumiem. Nāca tieši.

Bija izstādes un bija grāmatas. Bija nepārtraukti braucieni un nepārtraukti viesi. Bija sarunas, vēstules un tikšanās.

Varēja arī nebraukt, varēja arī nelasīt un nesatikties. Jūs varējāt arī klusēt.

Bet izstādēs bija Derēna un Munka darbi. Bija Hubermana koncerti un Kreislera vakari. Bija visu pasaules autoru grāmatas un visi mākslas žurnāli.

Bija arī pagrīde — un es redzēju Maskavas rekonstrukcijas plānus un padomju mākslinieku reprodukcijas. Mēs lasījām Maja-kovski un Jeseņinu, bet atbrauca Barsova un dejoja Čabukjāni. Atbrauca arī Saļapins un Tito Skipa. Dejoja arī Aleksandrs fon Sveine un I' Argentina.

Visu Nobela prēmijas laureātu grāmatas mēnesi pēc prēmēšanas bija grāmatu veikalos. Blakus Zoščenko prozai un Ahmatovas dzejām.

Tas viss bija pats par sevi saprotams. Tie bija Hemingveja jaunības vārdi par Parīzi.

Mākslinieku bohēma eksistēja. Bija personības, kas mēģināja mirdzēt. Bija Padegs, Tīdemanis un Liberts. Bet bija arī klusie, lielie «valdnieki» — Tone, Purvītis un Zaļkalns. Bez šaubām, visās kategorijās bija savi kvalitātes cilvēki.

Mēs ar kinorežisoru Leonīdu Leimaņi bieži sēdējām toreizējā Viesturdārzā un runājām par trīsdesmito gadu problēmām mākslā (reālismu, konstruktīvismu, abstrakciju). Bet gandrīz par to pašu es sarakstījos ar Edvardu Munku. Ja es nosauktu cilvēkus, kurus es toreiz satiku vai meklēju, tad sanāktu pārstāvji no gandrīz visām Eiropas un Āzijas tautām.

Mums nebija aizdomas pret Rērihu, Petrovu-Vodkinu, Mazarēlu,

bet nebija arī aizdomu pret Korbizjē un Mondriānu.

Franču estrādes dziedātāja Lisjēna Boajē sajūsmināja jaunus un vecus rīdziniekus, bet citā zālē Sopēna konkursa laureāti koncertēja ar līdzīgiem panākumiem.

Pāvo Nurmi sestdienas pēcpusdienā skrēja 3000 metru un mūsu basketbolisti bija Eiropas čempioni. Visur mēs gājām. Visur ir būts.

Atmosfēra. Nevajag sledzienus. Vajag tikai faktus un vajag reizem tikai atcerēties.

Bija arī citi fakti. Bija pagraba dzīvokļi un bezdarbnieku rindas. Bija spīdošas Liberta un Kugas dekorācijas un bija tukšas frāzes valdības uzsaukumos. Bankrotēja firmas. Bija naktssargi un aizslēgtas durvis un vārti. Bija naktspatversmes un dārgi dakteri. Bet bija arī kopti parki un labi kori.

Atmosfēra. Vienmēr būs tāda — kuru mēs varam nosaukt par jaunības atmosfēru. Mūžīgie svētki Hemingveja interpretācijā bija Parīzē, bet Rīgu savā laika nosauca par mazo Parīzi. To man pats pateica Aleksandrs Čaks.

Atmosfēra mākslā vienmēr ir bijusi saspringta. Saspringta — no-

«Ja tev laimējies jaunībā dzīvot Parīzē, tad, lai tu vēlāk būtu

zīmē gandrīz — cīņas atmosfēra. Bet mēs zinājām visas pozīcijas. kur būdams, tā mūžīgi paliks kopā ar tevi, jo Parīze ir mūžīgi

Bija cilvēki, kas meklēja filmu zvaigžņu sižetus, bet bija arī tādi, kas svētki.» (E. Hemingvejs)

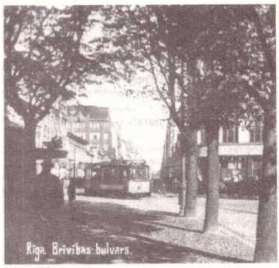

1932/1933. № 6397

Rīgas pilsētas ielu dzelzceļi

Vagonu kustības laikā
Ielēkt un izlēkt aizliegts.

DZELZCEĻA

Šī kartiņa jāuzrāda konduktoriem un kontrolieriem bez sevišķa uzaicinājuma.

Bērzons Leonīds
(kartiņas īpašn. vārds un uzvārds)

Skola 16 pils pamatskola

Kartiņa derīga 1932/1933. mācības gadā braukšanai pa pilsētas ielu dzelzceļiem
PAR PAZEMINĀTU MAKSU.

Kartiņa rūpīgi jāuzglabā

Rīgas pilsētas ielu dzelzceļu pārvalde.

ANDRA KRIEVIŅA UN OJĀRA MARTINSONA FOTOREPRODUKCIJAS

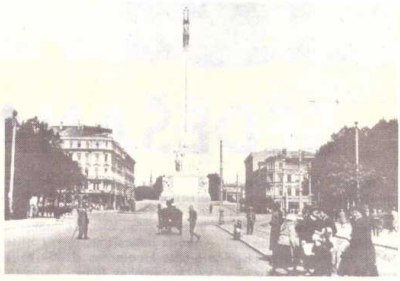

VILNIS VĒJŠ

SĒDĒŠANA UZ TĒMAS

Nebūtu precīzi apgalvot, ka kino ietekme uz kādu sociālu grupējumu, piemēram, strādniecību vai «padsmitgadniekiem», aprobežotos tikai ar ražošanai vai skolai veltītiem darbiem. Kulturālu cilvēku žargonā ir tāds izteiciens, ka māksla jau «nesēž uz tēmas», un tajā — daudz patiesības. Tomēr mūsdienu jaunatnes dzīvi atspoguļojošas kinolentes daudz reljefāk nekā,

teiksim, vēsturiskas vai fantastiskas filmas parāda, cik dziļi kinematogrāfistu pedagoģiskie centieni ir saskaņoti realitātes izpētē. Samērā reta viešņa kinokritikā ir prasība pēc ekrāna norišu atbilstības dzīvei. Katra vērtētāja personiskā pieredze ir ierobežota, tādēļ ērtāk taču vērtēt mākslas darbu pēc «iekšējām» likumībām. Taču kā viens no galvenajiem kritērijiem šī atbilstība nemainīgi pastāv skatītāju masās.

Pētera Krilova filma pēc Alvja Lapiņa scenārija «Mana ģimene» (1982) savulaik pārliecināja, ka autori labi zina toreizējās aktuālās paaudžu attiecību problēmas, ieskaitot pat dažādus skolas sadzīves sīkumus (pusaudži filmā bija šo rindiņu autora gadagājumam piederīgi). Filma neradās tukšā vietā (domāta septiņdesmito — astoņdesmito gadu mijas preses, TV un literātu nemitīgā kontrole pār «mantu kultu» un tamlīdzīgām parādībām), tomēr ar sabiedrības attieksmi pret filmu bija saistīts zināms paradokss. Konkrēti — filmā attēlotā ģimenes konfliktu virkne noslēdzās ar pusdienām pie ēdamajiem nokrauta galda ārpilsētas restorānā, un liela daļa skatītāju (arī vērtētāju) to uztvēra kā optimistisku (izlīdzinošu) finālu. Filmas autori gan bija atjautuši, ka nekāds izlīdzinājums drīz nav gaidāms — tik smagu garīgu diskomfortu tās varoņos radījusi vispārēja saimnieciskās dzīves un cilvēka iekšējo pretrunu (konformisms, veselīgu emociju trūkums, bezprincipialitāte) ciešā sakarība. Tagad, kad ikkatru parādību analizējot, atsaukties uz «bijušajiem» sociālajiem apstākļiem kļuvis par modes lietu, kad ar milzīgu ažiotāžu uz ekrāniem iznākusi dokumentālā filma «Vai viegli būt jaunam!» |interesanta un zīmīga sakritība — lielai daļai tās personāžu dzimšanas gads ir tas pats, kas «Manas ģimenes» varoņiem), skaidri redzams, ka pat neatkarīgi no autoru gribas «Manas ģimenes» nobeigums uztverams tikai kā jauna loka sākums nesaprašanās atmosfērā. Toreiz filmas finālam tika pārmests nogludinājums (kura tur nebija) un prasīts pēc godīga konstatējuma (kas tur bija). Raksturīga situācija — mākslas darbs un sabiedrības vēlmes jau «dzied unisonā», bet vēl to neapjauš. Būtu lietderīgi ikkatrā situācijā noskaidrot, kas var uzdot jautājumus — sabiedrības viedoklis kinomākslai vai kino — sabiedriskajai domai! Kā ir šobrīd!

Ja nemaldos, kinokritiķis A. Kļockins režisora P. Krilova filmu novērtēja kā pirmo soli nopietnā sociālās īstenības kinoizpētē. Nākamais — «Durvis, kas tev atvērtas» (1984, pēc Māras Svīres scenārija) — tika sperts it kā sānis, nevis uz priekšu — konkrētības un precīzu vērojumu nebija vairāk, toties lielāks bija «atklāto jautājumu» īpatsvars, vēl lielāka vēlēšanās apgūt neizzināto, svešo — lauku jaunatnes dzīve mūsu kultūrā ļoti ilgi

tika skatīta bezmaz tikai ar «Lazdu laipas» romantiskajām brillēm. Veiksmīgus reālistiskas ievirzes darbus, jauna ceļa sācējus un pamatattiecību noskaidrotājus «Durvīs» uzstādīto problēmu izpētes laukā es praktiski neredzu — gan literatūrā, gan citās mākslās lauku jaunatne tika skatīta it kā no liela attāluma. Tādēļ filma vēl vairāk nekā «Mana ģimene» uzskatāma par «pirmo soli» neapgūtā materiālā un attiecīgi vērtējama. Diemžēl nerealizēta ir P. Krilova un Egila Šņores iecere — filma pēc scenārija «Izbraukums» — stāsts par tipiskas pilsētnieces un pagļēva lauku puiša bezcerīgu nesaprašanos. Psiholoģiskā plāksnē risināts, tas, manuprāt, balstās uz pietiekamām kultūras (septiņdesmito gadu prozas) tradīcijām, lai izveidotos par precīzu un grodu, turklāt sociāli nenokavētu kinovēstījumu. Inteliģentums un tieksme pēc kulturālības savienojumā ar pilnīgu vitalitātes un nesamocītu emociju trūkumu — tā ir gan mūsu tautas prāvai daļai, gan dažādiem laika posmiem būtiska problēma (P. Rozīša vai A. Jakubāna stāsti), kas scenārijā aktualizēta ar nopietnu iedziļināšanos un savu aktualitāti nav zaudējusi vēl joprojām. Ar sabiedrības interesi par nomaļākiem tās slāņiem cieši saistīts ir P. Krilova un scenārista E. Šņores jaunākais scenārijs «Priekšpilsēta» — tas atkal būtu solis pilnīgi neizpētītā laukā (dažas paralēles noziedzības cēloņu izpētē varētu konstatēt arī A. Brenča labākajos detektīvos).

Scenārijā saskatāma savdabība materiāla izvēlē, un nepamet doma, ka «dzīves atstumto», samērā primitīvo (kaut vai intīmajās attiecībās) cilvēku iespaidīgie dzīvesstāsti atainoti ar zināmu eksotikas piedevu. Katrā ziņā, daudzi tēli, piemēram, jauneklis no «hipijiskās» pagātnes, kas atgriežas savā bērnības zemē, bijušais kolonists, kas, spītēdams paša gļēvulībai, nogalina cilvēku, un citi motīvi liecina par scenārista talantu — prasmi saskatīt parādībās būtisko un attēlot to efektīgā formā. Kaut arī kinostudijas redkolēģijas iebildumi par vienota sižeta trūkumu ir pamatoti, tomēr jāstrīdās par to lietderīgumu (scenārija uzbūves princips — noveļu virkne). Līdz ar to E. Šņores kā scenārista statuss, funkcija nav realizējusies — vismaz prozā ar līdzīgu asredzīgumu un spilgtumu un pat līdzīgām kļūdām veidoti darbi nestrādātu tukšgaitā.

No P. Krilova daiļrades piemēra redzams, ka filmā par jaunatnes dzīvi izpaužas ne vien jaunu cilvēku uzvedības un domāšanas modelis, bet arī tā novērtējums sabiedrības acīs. Šāda kinolente un, vēl jo vairāk, visi «tēmai» veltītie darbi rāda, cik ieinteresēta ir sabiedrība bērnu, skolnieku, padsmit- vai vairākgadnieku likteņos. Ieinteresēta — kā lietišķas attiecības meklējoša vai tiesājoša un paģēroša! Katra filma, protams,

demonstrē atsevišķu cilvēku priekšstatus par to, ko vajadzētu jaunajiem «likt pie sirds», piekodināt. Tomēr — tikai tiktāl individuālus priekšstatus, cik kinomāksla vispār var būt atrauta no «kopējā» viedokļa un pieredzes. Ko lai dara, ja jaunatnes dzīves aktualitātes nopietni interesē vienīgi pašu jaunatni un nelielu daļu literātu — Andreju Dripi, Leldi Stumbri, Valdu Melgaivi, «jaunās, niknās» stāstu autores. Jāpiebilst, ka arī viņu, tāpat kā raksta autora, redzesloks aptver samērā šauras (vairāk vai mazāk efektīgas) jaunatnes aprindas. Tādēļ nav iespējams «no malas» (pareizāk — no paša centra) pamācīt kinotēvočus — par kādām problēmām lai viņi «taisa kino»! Ideālā variantā taču māksla liek saskatīt daudz ko nepamanāmu vispazīstamākajā apkārtnē (attiecībā uz jaunatnes tēmu — kā gan «jaunā» proza var parādīt padsmitniekam ko gluži svešu tās pašas «jaunās paaudzes» ietvaros!). Protams, šāda situācija var veicināt jaunās paaudzes patstāvību, personību izaugsmi u. tml., vienīgi — bez latviešu mākslas kino kaut cik vērā ņemamas līdzdalības.

It kā viss skaidrs. Atliek pastāstīt, ka vajadzētu vairāk iedziļināties dzīves sniegtajā materiālā, vēl pasapņot, «kā būtu, ja būtu» — ja paši jaunieši vairāk tiktu pie kino «taisīšanas», un — būtu gatavs gan kritisks materiāls, gan pozitīvā programma — modīga prasība kritikā.

Bet tā ir tikai medaļas viena puse, runājot vienīgi par «nopietno» kino, kurā t. s. subkultūra varētu iespiesties kā būtiska jauniešu interešu raksturotāja.

Tomēr kino joti *piestāv* pašam *būt subkultūras* sastāvdaļai — **tas, starp citu, sabiedrības prātos ir diezgan neiesakņojies, «apšaubāms» uzskats. Ja glezniecības izstāde līdzinās dekoratīvo audumu skatei — tas ir bēdīgi. Bet, ja mode ir noteicošais elements daļā kino, tad tas ir tikai apsveicami. Talants, intuīcija, cieša saistība ar sabiedrības noskaņojumiem, veidojot izklaidējošu kino (bez pretenzijām uz kinomākslas uzdevumu izpildi), ir ne mazāk nozīmīgi kā visās citās daiļrades jomās.**

Jaunatne ir būtisks kino patērētājslānis. Kino ir saistīts ar vizuālajām modes izpausmēm. Savukārt, jaunatne ir modes galvenais «kaujas lauks». Kino vienmēr ir radījis «zvaigznes» — īpaši pieprasītu, saasinātai uzmanībai pakļauta aktiera, psiholoģiskā tēla tipu. Pat sižetu un tēmu piedāvājums ir atkarīgs no gaidāmās popularitātes — tātad arī no jaunatnes atsaucības tam vai citam priekšlikumam.

Šajā virzienā līdz šim izpaudušās Genādija Zemela intereses. Viņa uzņemtā filma «Vajadzīga soliste» tika dažādi vērtēta. Man tā šķiet simpātiska. Būtībā neticamais sižets, idealizētie jauniešu tēli, visa atpūtnieciski darbīgā atmosfēra nav nekas cits kā

jaunatnes, vismaz tās daļas, sapņu, ilgu un vēlamā dzīves modeļa fiksējums. Tas sniedz būtisku liecību par savu laiku, kaut arī dažas kļūdas (videolaikmetā kā nabadzīga fantāzija izskatās diskostila pirmsākumiem atbilstošā, «spīguļainā» mūzikas vizuālā ilustrācija), kā arī atšķirības publikas pieprasījumā neļāva filmai izvērsties par vispāratzītu un iemīļotu popkultūras notikumu. Diemžēl divi citi scenāriji, kurus sarakstījuši G. Zemels kopā ar Andri Puriņu, manuprāt, nav izdevušies.

Ja šajā rakstā diezgan daudz vietas veltīts nefilmētu, nevienam nezināmu scenāriju apcerēšanai (kas lasītājam neļauj teikto apstrīdēt vai atzīt, tātad — var izklausīties pēc uzpūtīga, nepārsūdzama «elitāra» viedokļa), tad tikai tādēļ, lai iespējami pilnīgāk parādītu kino radošo darbinieku ieinteresētību jaunatnes tematikas risināšanā. Dažādu iemeslu dēļ pieteikumi netiek realizēti kinoražošanas procesā. Šāda jautājuma nostādne ir samērā būtiska arī tādēļ, ka sabiedriskās domas neatņemama sastāvdaļa ir uzskats, ka «tā īstā, drosmīgā» māksla tiek šmerļā rajonā nez kur noslēpta. Diemžēl, neizrādot kaut cik nopietnu interesi par pašiem scenārijiem (tie ieinteresētiem kritiķiem ir itin pieejami, ja aiziet līdz Šmerlim). Arī par sevišķām mākslinieciskām kvalitātēm apskatāmās tematikas ietvaros nevar runāt — izņemot abus P. Krilova un E. Šņores darbus, pārējie nefilmētie «jaunatnes» scenāriji ir zem vidējā Rīgas kinostudijas gatavo filmu scenārija līmeņa.

Genādija Zemela un Andra Pūriņa «Abūlija» (1984) — stāsts par studentu politisko teātri — gan parāda apsveicamu vēlēšanos veidot vizuāli krāšņu darbu, taču cieš no pretenciozitā-tes (ļoti melodramatisks konflikts tiek uzdots par principiālu pasaules skatījumu sadursmi, tam pienācīgā dziļumā tomēr neietiecoties). Lielu interesi varētu raisīt filma pēc gluži «svaigā» abu autoru scenārija — «Breik-valsis» (1986) — stāsts par balles deju sacensībām starptautiskā līmenī, kas beidzas ar latviešu dejotāju pāra pašnāvību mīlestības sarežģījumu dēļ. Negribas iztirzāt sižeta trūkumus — nespējot iedomāties filmas yizuālo un skanisko pusi, tas būtu nevietā, šajā gadījumā svarīgāk, ka pati breikdeja jau ir aizgājusī mode, uz ekrāna netiktu fiksētas aktuālākās, varbūt pat — perspektīvās jauniešu intereses. (Pasauli jau pārstaigājusi tā saucamā «mirkļa deja», kuras komplicētajai eklektiskajai stilistikai ir tikai attāla radniecība ar breika viennozīmīgo sportiskumu. Filma «Mirkļa deja» (Flash *dance*) **— šī stila aizsācēja, iekaroja popularitāti jau pirms pāris gadiem.)**

«Solistē» ar Zigmāra Liepiņa un Laimas Vaikules palīdzību tika panākta atzīstamāka operativitāte modes dejisko elementu

dokumentēšanā, kaut arī mūsdienīgu kinoefektu un vienots aktieru — dziedātāju — dejotāju personību trūkums bija vēl viens no nabadzības iespaida radītājiem.

Skatoties dažas Rīgas kinostudijas mākslas filmas vai lasot nefilmētus scenārijus, pārņem izbrīns, cik maz autors ir spējis iedziļināties to cilvēku dzīvē, par kuriem raksta un kurus, domājams, cer ietekmēt. Bet raksturīgi — problēmas uzstādījums tajos ir vērienīgs, tīri vai kosmisks. O. Dunkera scenārijs «Lazdu laipa» (1980) ir mehānisks romāna pārcēlums mūsdienās (pieminēts «Žigulis» un ESM), ja nu vienīgi vēl vairāk romantizēts. Varbūt iznāktu interesanta retro filma — «Lazdu laipa» taču mums šodien vairāk stāstītu par rakstnieci un viņas lasītājiem nekā par tā laika «dzīvo» jaunatni. Z. Ērgles scenārijs «Būs labi, Inga» aizkustina ar savu mīļo naivumu, taču, nopietni darbu vērtējot, tās nav vērā ņemamas jūtas. Dzīve profesionāli tehniskajā skolā rādīta virspusēju priekšstatu līmenī. Toties kādas problēmas — sirds skaidrība iepretī ārējam skaistumam un dvēseles tukšībai, pilsētas alkoholiķi pret lauku sirmgalvjiem!

B. Parševskas un J. Streiča scenārijs «Anonīmā vēstule» ir dzīvei tuvāks, taču nospiedoši sakonstruēts. Jaunā skolotāja dzīves ainas ir domātas pozitīva, aktīva cilvēka tēla atklāsmei, taču pretspēki izvietoti sausi un shematiski — nepaklausīgi skolnieki, turīgi vecāki, amorfs skolotāju — sieviešu kolektīvs utt.

Tāpat mirušo, bet jau uzfilmēto ēnu valstībā *grozās* **kinolentes — «Svešs gadījums» (1985) un «Dārzs ar spoku» (1983). Tajās pamācoši stāstīts par samērā jaunu cilvēku un viņu bērnu attiecībām, tādēļ saspringtās demogrāfiskās situācijas dēļ filmas reizēm dēvētas par aktuālo «problēmu kino». Bet «pārcilāt problēmas» nenozīmē to pašu, ko analizēt to izpausmes dzīvē. Nevar atteikšanos no bērna un tā adoptēšanu (klasiskā tēma, kas ikreiz no jauna aktualizējama, saattiecināma ar konkrētiem apstākļiem) uz ekrāna novest līdz aicinājumam «būt vispār iejūtīgākiem», vēl jo vairāk, ja no autora puses nekāda iejušanās savu filmu varoņos nav vērojama. Sabiedrība burtiski ir izslāpusi pēc lietišķas, nevis saromantizētas attieksmes** *pret* **bērniem!**

Neiespējami apgalvot, ka visnosacītākā (žanra īpatnību dēļ), piemēram, simboliskā vai nenopietnākā, filma varētu «trāpīt mērķī» — izsaukt rezonansi skatītājos, nebūdama saistīta ar iedziļināšanos attiecīgajā sabiedrības noskaņojumā, prasībās un vēlmēs. Dzīves norišu izpratne no mākslas puses nekad nebūs pietiekama, lai taptu filmas kā «gatava» šīs *sapratnes ilustrācija, nevis* **kā līdzeklis tālākam dzīves izziņas procesam. Attieksme pret «Dubultslazdu» (1985) ilustrē skatītāju prasību izjūtu, tātad tās**

autori intuitīvi jūt ļoti plašā slānī pastāvošus romantiskus priekšstatus un vēlmes. To fiksēšana aizņēmusi autoru galveno uzmanību, tādēļ izpaliek dzīves interpretācija un novērtējums. Atbilstoši publikas interesēm vide veidota idealizēti, tiešas konkrētības jauniešu attēlojumā nav. Tajos skatītāju (arī jauniešu) slāņos, kur valda citas intereses, filma izraisīja aktīvu nepatiku. Taču skaitliski šīs polaritātes nav samērojamas.

Daudz nepopulārākas filmas, teiksim, «Tereona galva» (1982) vai «Parāds mīlestībā» (1984), paslēpušas sevī pa precīzam dzīves vērojumam, vairākas ticami modelētas situācijas. Tomēr tāda tipa kinolentes vai nu izpelnās atzinību nelielā skatītāju daļā, vai arī tās traucē pieņemt kāda kļūmīga sastāvdaļa, piemēram, «Parāda» teksts, šo filmu nozīme ir dažādu īstenības izpausmju kinematogrāfiskā apgūšanā.

Pietāte pret dzīves sniegto vielu diez vai ļautu nonākt pie viennozīmīgiem secinājumiem, nepārsūdzamiem spriedumiem. Tā ir paģēroša attieksme, par kuru tika minēts raksta sākumā. Top filma, kas domāta plašam skatītāju lokam, bet nav populāra nevienā. Laiku neraksturo viss, kas tajā ir radīts. Tikai tas, kas izrādījies BŪTĪBA SASKANĪGS ar kādu vispārēju sabiedrisku strāvojumu. Laikam ejot, var mainīties popularitātes apjomi — šaurs speciālistu loks sākotnēji var interesēties par avangardisku formu — mākslas attīstības procesa aktualitāti, bet vēlāk — par kādreiz populārās parādības fiksējušu kinolenti. Avangardisms formā kļūst pierastāks un plašas masas spēj tajā saskatīt kādreiz aktuālu saturu u. tml. Kino un sabiedriskās domas mijiedarbībai ir tik daudz veidu, ka, pat ilgstoši «sēžot» uz vienas tēmas, nav iespējams nonākt pie nepārprotamiem secinājumiem, racionalizācijas priekšlikumiem un citiem norādījumiem kinematogrāfijai «no sabiedrības puses». Var vienīgi «piesieties» dažiem jautājumiem, un arī tad var gadīties, ka jābeidz ar to pašu, ar ko sākts — ar aicinājumu pievērst uzmanību ... Tāpat kā labas filmas izpratnei var tikai tuvoties, un «visus punktus uz i» tādā reizē labāk aizstāt ar aicinājumu noskatīties. Tā arī šoreiz — nav rasta viena atbilde, bet gan uzrādīti pētāmi un diskutējami jautājumi.

LEONARDS LAPINS

MELNĀ KVADRĀTA MAĢIJA

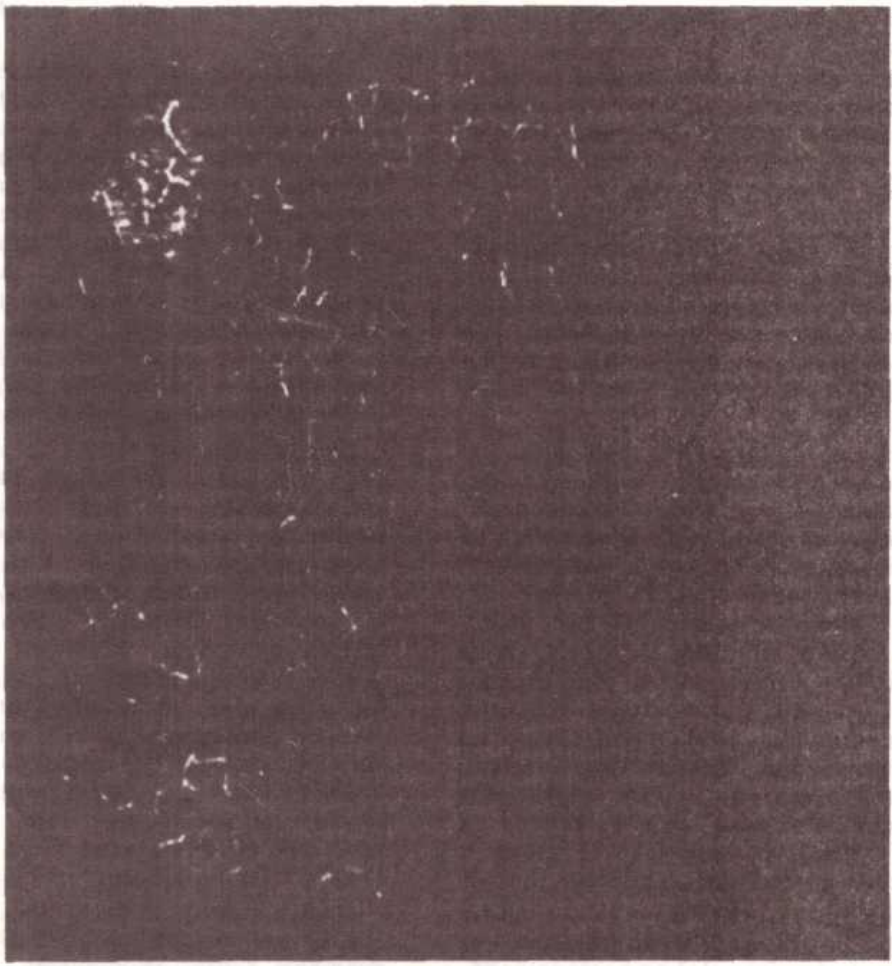

1913. gada rudenī Pēterburgā tika iestudēta futūristu M. Matjušina[1] un A. Kručoniha opera «Uzvara pār sauli», kurai kostīmu un dekorāciju autors bija Kazimirs Maļevičs. Scenogrāfiskais risinājums bija atbilstošs tā laika avangardā valdošajiem kubisma principiem, kaut dažos metos jau eksistēja lokāltoņos risinātas plaknes, taisnstūri un melns kvadrāts.

Melns kvadrāts. Cik daudz par to runāts un rakstīts, cik daudziem māksliniekiem tas bijis inspirācijas avots. Dīvaini, ka šī vienkāršā plakne spēj ietvert sevī tik daudz — simbolizēt kosmosu un bezgalību. Un tomēr pilnībā neviens no mums to nespēj izprast, tāpat kā mums nav lemts izprast visu aptverošo dzīvi, kas šokē prātu ar aizvien jauniem atklājumiem un īstenības interpretācijām, kaut pārplēšot ar

rokām savas krūtis un izraujot pulsējošo sirdi.

Maļeviča melnajam kvadrātam ir vēl viena būtiska nozīme — simbolizējot avangardismu, tas noliedz veco un apliecina jaunas dimensijas piedzimšanu — pilnīgi jaunu relativitāti. Tikai nedalīts no suprematiskajam kompozīcijām un manifestiem, melnais kvadrāts ir revolucionāra māksla. Viens, bez fona tas simbolizē tikai dekadentisku, no realitātes atrautu gremdēšanās zīmi garīgo augstumu bezgalīgajās sfērās.

Cilvēka iespēju robežās tā ir maģiska zīme, kur subjektīvais un objektīvais saplūst vienā, gan paužot galēji subjektīvā gleznotāja Maļeviča garīgo stāvokli — viņa caur revolūciju atbrīvoto garu, gan tālaika izziņas pakāpi.

Tas ir mirklis, kad vientuļas lāses summējas ūdenskritumā, kad smilšu graudi izveido kalnu, kad dzirksteles pārtop liesmā . . . Melnais kvadrāts mūs apbur, bet tikai tad, ja tam kā pasaulei atveram sirdi un dvēseli, ļaujot esmei plūst caur sevi kā vējam mežā. Apskatīt melno kvadrātu uz baltas virsmas formālā ģeometriskās sistēmas līmenī ir tas pats, kas līmēt sniega pārslas pie debess juma, vizināt sauli līdzīgi bumbai pāri izplatījumam. Atklājot sevi pasaulei, tas atklāj savus noslēpumus arī mums. Aizverot ailas, slēgtajā telpā vairs neiekļūst neviens, izņemot kādu vientuļu, noklīdušu gaismas stariņu.

Būtiski, ka melnais kvadrāts tapa jau 1913. gadā — Maļeviča radošā ceļa sākumposmā, iepriekšminētās izstādes skicēs, iemiesots audeklā, ceļu pie publikas tas atrada 1915. gadā Petrogradā, N. Dobičina salonā notikušajā «Pēdējā futūristiskajā izstādē»[2] starp 39 citām suprematiskajām gleznām. Vēlāk sekojošie darbi zināmā mērā ir komentāri šai ģeniālajai gleznai, kurai līdzvērtīgu tālaika mākslā diez vai atradīsim.

Melns kvadrāts uz balta fona'bija pirmā bezpriekšmetiskā, juteklību atklājošā forma, ko var salīdzināt ar pirmatnējo cilvēku primitīvajām zīmēm, kas vēl neattēloja ornamentu, ne arī ritma jūtas. Toties sabiedrības vairums suprematiskajā abstrakcionismā redzēja mākslas galu, jo nespēja atzīt par iespējamu juteklības pārvēršanos formā. Pateicoties suprematismam, dzima nevis jauna jutekliska pasaule, bet jūtu attēlošana.

Jūtas, kuru ietekmē Maļevičs radīja melno kvadrātu, bija pārāk spēcīgas un summāras, lai tās attēlotu kādu konkrētu garīgo vai dvēselisko stāvokli. Mākslinieka fiksētais, pār indivīdu stāvošais kosmiskais ritms noved pie līdzības ar budismā pazīstamo apskaidrības stāvokli. So Visumu aptverošo brīdi, pēc radikālo budistu domām, nav iespējams izprast uzreiz. Caur agrāk jau bijušu dzīves situāciju atpazīšanu laiku pa laikam mums it kā tiek atgādināti notikumi pirms dzimšanas (tiem, kam ir ko atcerēties). Dzīve liek mums saprast savu nepārtraukto ritumu. Maļeviča melnais kvadrāts ir

atgādinājums šādai tēzei.

Analogā apskaidrības stāvoklī, iegrimis apcerē, Maļevičs saredzēja taustāmās realitātes šķietamību un priekšmetiskās pasaules tukšumu. Tālab viņa filozofijā pirmajā vietā izvirzās priekšmetu pasaules problēma,

kas uzsvērta arī teorētiskajā pamatdarbā «Bezpriekšmetu pasaule». Viens no būtiskākajiem priekšnosacījumiem suprematisma veidošanā Maļevičam bija panākt bezpriekšme-tiskumu. Bezpriekšmetu pasaule viņam kļuva par likumsakarīgu priekšmetiskās pasaules turpinājumu, par jaunu, augstāku, plašāk aptverošu realitāti, kurā cilvēkam atklājas visa kosmiskā daba, telpa, bezgalība. Tās sasniegšanai Maļevičs un viņa skola sevišķi augstu vērtēja intuīciju, kas radītājam atklāj īstenību, tādu īstenību, kas «veselam saprātam» šķiet absurda un neloģiska, šo pasauli Maļevičs dēvē par zemapziņas pasauli, bet šādu realitāti atspoguļojošo

lotājs, jaunas dzīves programmas veidotājs.

Petrogradā tajā laikā plaši darbojās orien-tālistu un it īpaši budistu skolu aprindas, kas arī lielā mērā ietekmēja Maļeviča domāšanu un uzskatus. Atcerēsimies kaut vai budistu tempļa nodibināšanu Petrogradā. Budistu uzskati radikāli atšķīrās no krievu pareizticīgo reliģiskajām dogmām, ar kurām salīdzinot, budisms ir gluži vai antireliģiska mācība. šajā aspektā arī izpaudās budisma saderība ar revolūciju. Uz budisma fona Maļeviča ģeniālais sasniegums — melnais kvadrāts — kļūst saprotamāks kā apskaidrības mirkļa pēdas, kā tukšuma un bezgalības simbols.

apakšējo — visi virzieni līdzvērtīgi, kā bezgalībā.

«Mana jaunā glezniecība nepieder zemei. Zeme ir kā pamesta, ķirmju sagrauzta māja. Un, tik tiešām, — cilvēkā, viņa darbībā ir apslēpta tiekšanās universuma virzienā, tiekšanās atbrīvoties no šīs laicīgās zemeslodes.»[4] Divdesmito gadu krievu mākslinieku — fantastu vidū Maļevičam līdzīgu kosmisku sapņotāju bija daudz. Tolaik Krievijā valdīja sajūsma par K. Ciolkovska un A. Einšteina idejām, uz kurām balstījās literārie grupējumi ar «tukšuma apgarīgošanas» un kosmosa iekarošanas pretenzijām, piemēram, «Bio-kosmisti» (A. Agijenko, A. Jaroslavskis),

mākslu — par zemapziņas reālismu. Maļeviča viedoklī nereti varam manīt līdzību budisma koncepcijām, kuru absurdumu un neloģiskumu var saukt orientālistu aprindās sastopamā termina — daudzformu metalo-*ģi*kas vārdā. Arī savus mācekļus skolojot, Maļevičs lietoja šos mefaloģiskos principus[3]. Šeit var minēt kādu gadījumu ar Maļeviča mācekli, kurš gleznojot nepārvaldīja zaļos toņus. Skolotājs viņam ieteica zaļos toņus turpmāk aizstāt ar sarkanajiem, kurus tas pārzināja itin labi. Šādi Maļevičs mācīja saviem audzēkņiem ne tikai gleznot, bet arī analizēt, pētīt parādības vairākos plānos, nekā būtu

saskatāms fotoobjektīvā. Maļevičs mācīja atbrīvoties no priekšmetiskās pasaules balasta — barjeras, kas šķir cilvēku no viņa patiesās dabas.

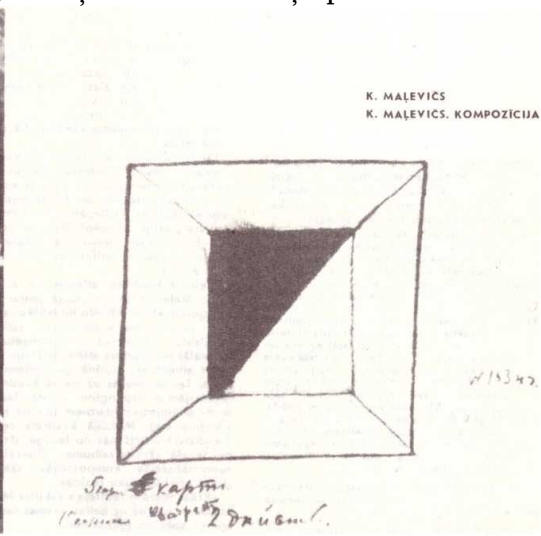

K. MAĻEVIČS
K. MAĻEVIČS. KOMPOZĪCIJA

Līdz šim Maļeviča daiļrade iztirzāta galvenokārt estētiskā aspektā, mākslas vēstures formu attīstības fonā, daudzas cita veida sakarības atstājot novārtā. Par mazsvarīgu tomēr nedrīkstētu uzskatīt šī gadsimta divu pirmo gadu desmitu garīgo klimatu un sociālo situāciju Petrogradā, kad katrs mākslinieks, zinātnieks un revolucionārs centās būt ne tikai mākslinieks, zinātnieks un revolucionārs, bet arī pravietis, bara sko-

Diemžēl apskaidrības mirkļi gadās reti, arī tiem, kas meditē sistemātiski. Tādēļ arī melnā kvadrāta rašanās ir nejaušība. Toties likumsakarīga nejaušība, kurā vienreizēja meditācija pielīdzināma zibens spērienam kādā konkrētā objektā. Viss turpmākais pēc melnā kvadrāta apliecina eksistenci jaunajā realitātē, ko materiālā pasaulē grūti skaidrot vārdiem, grūti fiksēt cilvēka rokām pieejamā materiālā. Faktiski to nemaz nevar fiksēt, drīzāk nojaust, tāpat kā melnajā kvadrātā. Maļeviču varētu saukt par kosmonautu, viņa kompozīcijas, kas veidotas no daudzajām supremātiskajām ģeometriskajām plaknēm, ir spēcīgi, dinamiski bezgaisa telpā lidojoši debesu ķermeņi. Bez Maļeviča 20. gs. sākumā bija arī citi krievu mākslinieki un dzejnieki, piemēram, Hļebņikovs, Filonovs, Matjušins, kuri uzskatīja, ka cilvēks ir kā «mikrokosms», kurā garīgā kustība rada savu telpas un laika kategoriju. Mākslas darbs iekļauj pašu par sevi autonomu pasauli ar savām ētiski garīgajām likumsakarībām, organizētu kā Visums, līdzīgu universālai harmonijai. Maļeviča supremātiskajos darbos ir pārvarēts zemes pievilkšanas spēks, darbu struktūrā zudusi svara sajūta, priekšstats par kreiso un labo, par augšējo vai «Kosmisti» (A. Kraiskis, I. Sadovjevs) u. c. Arī krievu avangarda literatūras korifeji V. Majakovskis un V. Hļebņikovs savos darbos sajūsminās par kosmistu

idejām'.

«Dzejnieki nevēlējās gaidīt. Savā radošajā iztēlē viņi ielīda nākotnē, ar skatu uz citām planētām un pasaulēm. Viņiem šķita, ka nu viss ir iespējams, viss ir pa spēkam. Revolūcijas satversmes pārņemti, tie savās mājās — uz zemes — neredzēja to, ar ko satversmes siltums var kļūt dedzinošs, un pacēlās zemes planetārajā orbītā. Saule, planētas, zvaigznes, viss universums piederēja dzejas tēlu sistēmai un, lai cik paradoksāli tas arī neliktos, bija īstenības mākslinieciskās atspoguļošanas un no īstenības neattālinošs līdzeklis . . V' raksta V. Rakovs par šiem māksliniekiem — kosmosa iekarotājiem. Analizējot Maļeviča radošo darbību, varam redzēt, ka runa bija ne tik daudz par fizikālā kosmosa iekarošanu, cik jaunas garīgās realitātes — garīgā kosmosa iekarošanu dziļi mūsu iekšienē, mūsu būtībā un harmonijā ar visu pasauli.

Dīvaini, ka šobrīd, kad kosmosa apgūšana ir kļuvusi par ikdienu, kosmosa tematika sajūsmināto starpā vairs nav aktuāla. Cenzdamies fiziski iekarot bezgalību, esam atskārtuši, cik tas ir neiespējami. Tikai tagad saprotam, cik lielas pūles nepieciešamas

pat vistuvāko attālumu sasniegšanai, tādēļ pretendēt uz tālāku mērķu sasniegšanu šķiet absurds, un no šiem bezcerīgajiem mēģinājumiem esam atteikušies. Taču problēmas būtība, ka īstenais kosms, kas gaida iekarošanu, ir ikvienā no mums, ceļš uz to katram individuāls un vienreizējs. Mēs dzīvojam laikmetā, kad debesīs pabijuši daudzi kosmonauti. Maļevičam līdzīgi, tādi, kas ceļojuši paši uz savu kosmu, sastopami retāk.

Maļeviča atklājumus un koncepcijas pētot, nedrīkstētu atstāt bez ievērības arī Z. Freida psihoanalīzes teoriju. Maļeviča «Bezpriekšmetu pasaulē» ir vesela virkne atziņu, kas tiešā ceļā aizved pie Freida mācības:

K. MAĻEVIČS PIRMS NĀVES
H. ELCERA FOTOREPRODUKCIJAS

«(. .) Mūsu dzīve — tā ir izrāde, kur priekšmetu sajūtas tiek iztēlotas par pašiem priekšmetiem.

Patriarhs nav nekas cits kā aktieris, kas cenšas nodot citiem reliģiskas jūtas vai, precīzāk — reliģisku formu sajūtas (ar žestiem un vārdiem) mērķtiecīgi noformētā telpā. Amatnieks, meistars, karavīrs,

bibliotekārs, ģenerālis . . . Tie visi ir kādas izrādes dalībnieki, kurus pārstāv atbilstoši cilvēki, šie «aktieri» spēlējot nonāk tādā ekstāzē, ka notic izrādei (un savai lomai tajā) kā ekvivalentam patiesajai esamībai. Taču īsto cilvēka seju (būtību) mēs tikpat kā neredzam, un, ja kādam pajautā — kas viņš ir, dzirdētu sekojošu atbildi: «inženieris», «zemnieks» utt. — proti, daļu no tā, ko cilvēks tēlo vienā vai otrā sajūtu izrādē. Šī daļa figurē arī viņa personības apliecībā blakus vārdam un uzvārdam. Pateicoties tam, noskaidrojas satriecošs fakts, ka pases īpašnieks ir inženieris Ivans, bet arī mākslinieks Kazimirs, kas neizraisa nekādas šaubas.

Īstenībā cilvēks sevi slikti pazīst, jo «īstā cilvēka seja» zem minētās maskas, kuru tas pieņem par savu «īsto seju», nav saskatāma.

Supremātisma filozofijai ir visi priekšnosacījumi skeptiskai attieksmei pret masku, arī pret «īsto seju» un vispār šaubām par cilvēka sejas objektivitāti (cilvēka dabā) (. ,)

(. .) Var atkārtot atkal un atkal: tikai pāri (un zem-) izzinošajam mākslas darbā atklājas absolūtas, reālas vērtības.»

Maļeviča mērķis bija raut nost maskas, ielauzties cilvēka rakstura dziļumos, atklāt «tīro zemapziņu» un arī kolektīvo zemapziņu caur mākslas darbiem. Maļevičam kā revolucionāram savā sfērā bija pārcilvēcisks sapnis — atbrīvot cilvēku no iluzoro priekšstatu važām, atklāt īstenību, kurā noskaidrotos mūsu ikdienas darbības patiesie motīvi, īstenību, kur telpa pārvēršas par galveno reālo attiecību ar dzīvi, mūsu eksistenci visu aptverošajā telpā. Telpa, kas saprāta augstākajā plānā līdzinās tukšumam — tukšumam mūsu apziņā. Maļeviča melnais kvadrāts tiecas uz šo tukšumu.

Tomēr patiesība kā izziņas ceļš, ja tas mirstīgajam vispār ejams, ir dziļi individuāls, pieejams vienīgi iedziļināties spējīgam, tādam, kāds bija Kazimirs Maļevičs, kas 1935. gadā mira ar īsta svētā sejas izteiksmi. Viņam, šķiroties no dzīves, šķiet, viss bija skaidrs. Palicis melnais kvadrāts kā neatrisināma mīkla.

Tāpat kā dabā, arī Maļeviča mākslā un teorijās ir daudz pretrunu. Pretrunas viņa daudzslāņu mantojumā ir pareizi nosauktas par ražīguma pamatu, no kā dzimusi supre-mātiskā skola ar tradīcijām un nākotni. Sausi ■un vienpusīgi konceptuālu supremātismu mēs šodien vairs nepieminētu, taču supre-mātisms, kādu to radījis Maļevičs, būs aktuāls arī rīt.

Melnajā kvadrātā, atteicies no priekšmetiskā, Maļevičs tomēr radīja jaunu fizikālu kategoriju, «konkretizēto juteklisko realitāti».

Ja viņa melno kvadrātu var iztirzāt kā manifestu, atklāsmes materializētu zīmi, tad vēlākajos darbos attēlojas zīmju savstarpējās attiecības, dominē gan dinamika, gan krāsa. Tas neattiecas uz melnā kvadrāta modifikācijām— tīro figūru: krusta, taisnstūra, taisni attēlojošiem darbiem (melnā kvadrāta komentāriem). Melnajā

kvadrātā realizējas metafiziska attīrīšanās no laicīgā, dzīvi simbolizējošā «krāsu raibuma». Diskrētā krāsa supremātiskajās kompozīcijās sāk radīt jaunu priekšmetisku realitāti.

«Krāsa telpā ir radītāja,» rakstīja Maļevičs, «krāsaina plakne uz baltas virsmas rada mūsu apziņā spēcīgu telpiskumu.»

Radījis krāsu, radījis telpu, radījis ilūziju, radījis mānīgu priekšstatu, Maļevičs radīja arī jaunu realitāti, jaunu priekšmetiskumu. Tas bija pirmais solis jauno pilsētu ģeometrizētu telpiski vizuālās struktūras veidošanas virzienā, kurā šodien dzīvojam. Krāsām Maļevičs piešķīra dažādas nozīmes, apgalvojot, ka melnā ir ekonomikas zīme, sarkanā — revolūcijas signāls, baltā — tīra darbība, kas dara iespējamu bezgalības ielaušanos telpā. Sekoja arī zilā, dzeltenā, zaļā . . . Labi zinām, kādu praktisku nozīmi šodien psihologi, dizaineri un arhitekti piešķir krāsām un kāda būtiska loma pieder vienam vai otram tonim ikdienas praktiskajā dzīvē. Lai arī visā cilvēces vēsturē krāsām bijusi liela nozīme, mūsu gadsimts ir īsts krāsu racionalizēšanas un pakļaušanas (uzurpēša-nas) gadsimts. Šādās priekšnojautās Maļevičs, gleznojot melno kvadrātu, attīrīja savu paleti, lai krāsainās pasaules apgūšanu varētu sākt no nulles punkta, lai atgrieztu krāsām to tīro, no praktiskiem apsvērumiem neatkarīgo nozīmi. Supremātiskā, neattēlojošā forma šim nolūkam bija sevišķi izdevīga. Šķiet, ka uz līdzīgu «krāsu atbrīvošanu» pretendējuši arī vēlākie abstrakcionisma kustības strāvojumi, arī mūsdienu konfigurālās mākslas radītāji.

Savas radošās darbības vēlākajā periodā Maļevičs atkal pievērsās apkārtējās realitātes attēlošanai, kaut arī ģeometriski stilizētai, līdzīgai tai laikā Eiropā dzimušajai metafi-ziskajai gleznie cībai un sirreālismam. Tā ir realitāte, kurā valda kopsakarības bez maskām — sejām, attiecībām — tikai kaislībām un bez maziskas īstenības izsekošanas. Taču priekšmetiskums ir atjaunots. Ja pie tā pievienojam Maļeviča divdesmitajos gados radīto arhitektūru, kas īpaši neatšķiras no vēlākās funkcionālisma arhitektūras, tad mākslinieka vēlīno darbību var tulkot kā samērā radikālu pavērsienu atpakaļ priekšmetu pasaulē, kas tomēr ir neparasta un garīgi bagātināta. Tolaik izstādēs pieteiktā jaunā pasaule mūsdienās kļuvusi par ikdienišķu, rēgaini uzmācīgu un reizēm pazudinošu parādību, no kuras centieni atbrīvoties jau atkal kļuvuši aktuāli.

Maļeviča atteikšanās no priekšmetiskā un atgriešanās pie tā uzdod jautājumu par cilvēka iespēju robežām, kā arī gausī-bas važām darbības sfērā, šķiet, ka ikkatrs jauns mēģinājums izbēgt no šķietamās, ārišķās un iluzorās priekšmetiskās pasaules ir vienīgi pagaidu, acumirklīga, faktiski tikai konceptuāla iespēja. Būtībā katrs jauns eksistences modelis, kas tiecas atbrīvoties no šādas atkarības, dzemdē vienīgi jaunu dimensiju mūsu atkarīgajā dabā. Turklāt priekšmetiskā

un attiecību pasaule jaunu un tīru ideju klāj ar putekļu kārtu, ņurca to un sakausē sevī, novieto uz kāda jau esošas sistēmas plauktiņa, iekaļ važās un priekšmetisko visus mūsu daiļos centienus atbrīvoties un kļūt neatkarīgiem. Dzīve ir stiprāka par cilvēku idejām.

Varbūt, ka tas ir mūsu liktenis — sava cilvēciskā prāta un gara spēka brieduma labākajos brīžos atrasties tukšumā un laiku pa laikam būt vienotiem Visuma ritmā. Tomēr pakļaujoties ikdienišķai darbībai, esam spiesti radīt jaunas priekšmetiskas, nemitīgi mainīgas attiecības. Esam kā vergi, kuriem vējš laiku pa laikam dod iespēju atpūsties.

Maļeviča ārkārtējais mēģinājums demonstrēt cilvēka gara spēku turpinās pastāvēt «Melnajā kvadrātā», turpinās apburt tik ilgi, kamēr mūsu kultūras tradīcijas vēl būs spējīgas uzturēt ar viņu sakarus. Vēlāk tas droši vien būs viens no daudzajiem monumentāla vēriena piemineklļiem, atgādinot mums par sevišķiem un brīnumainiem laikiem vai neaizsniedzamiem augstumiem, bet — galvenais — par to, ko mēs nekad nespēsim izskaidrot.

No somu valodas tulkojis VELLO REMMERTS

Krievu avangardiskā komponista un mākslinieka M. Matjušina dzīves un darbības tuvāka iepazīšana noveda pie atziņas, ka darīšana ir ar K. Maļeviča garīgo tēvu.

[2] Pēc Maļeviča skolnieka P. Kondratjeva liecībām, Maļevičs «Melno kvadrātu» un vēl dažus citus darbus uzgleznojis jau pirms 1915. gada, taču līdz minētajai izstādei autors šos darbus turējis slepenībā.

[3] Liela daļa Maļeviča mācību lekciju tika stenografētas, šie rokraksti joprojām glabājas pie viņa skolniekiem.

[4] K. Maļeviča vēstule T. Matjušinam kopš 1926. gada jūnija glabājas Puškina mājas rokrakstu nodaļā.

[5] Pie kosmistiem piederēja arī igaunis K. Teni-sons (K. Tennison. «Mahatma Vend — Va-hindrā»), kas līdz 1922. gada rudenim bija

Petrogradas budistu templa priors, vēlāk viņš darbojās Latvijā un Igaunijā. Dzīves nogali viņš pavadīja Birmā, tur arī nomira un pēc nāves tika pasludināts par budistu svēto. Sis fakts pierāda kosmistu un biokosmistu sakarus ar budistiem. Domājams, arī K. Ciolkovskis uzturējis ar viņiem sakarus, viņa sarakstītais darbs «Nirvāna» to arī pierāda.

[6] V. Rakovs. «Majakovskis un padomju dzeja 20. gados». Maskava, 1976.

(2. turpinājums)

BRIGITA BRIDAKA

LOMA VISAM MŪŽAM?

Tālāk (ar zīmuli, ļoti slīpā rokrakstā) turpinājis asistents Gronskis.

«Ābolu forma olveida. Virsma gluda, ribas noapaļotas, mizas pamatkrāsa gaiši dzeltena . . .»

Gronskis fiksējis vairākus desmitus pazīmju, ieskaitot ābolu svaru, garšu, smaržu.

— Pēc garšas es šim ābolam esmu ielicis «3». Pēc 5 ballu sistēmas. «Skābensalds» — te ir pierakstīts. «Bez specifiskas piegaršas. Atgādina zaķpurnu.» Vārdu sakot, ne šis, ne tas.

Protams, speciālistam bija interesanti tuvplānā iepazīt Upīša labāko hibrīdu augļus. Bet vai tagad šīm kartītēm ir kāda nozīme?

— Upītim bija tāda īpatnība: rādot bildi uz ekrāna, viņš parasti nosauca: numurs tāds un tāds. Un viss. Citreiz, kad Upītis veda cilvēkus pa dārzu, viņš teica: lūk, šis koks man ir radies, krustojot tādas un tādas šķirnes. Savukārt numurs palika noklusēts . . . Bet selekcijas darbā ir svarīgi redzēt, kas bijis tēvs un kas — māte, tikai tad var spriest par bērniem. Upītis iztaujāšanu nereti pārprata un uzskatīja par izspiegošanu.

«To kolēģi vairs līdzi neņemiet! Tas uzdod pārāk aplamus jautājumus. Blēņas prasa . . .»

Bet man tagad daļa no Upīša hibrīdu numuriem vairs nav mīkla. Man vairs kaķi maisā nevar iemānīt.

— Kāpēc īsti Upītis centās noklusēt hibrīda numurus?

— Ej nu īsti sazini, bet tāds paradums viņam bija. Kādreiz varētu būt arī apakšā . . . čiks. Tas numurs kokiem piekārts, bet te — viss izzīsts no pirksta, — Gronskis norāda uz kartītēm. — Vai otrādi! Aprakstīts tas, kas īstenībā nemaz nav. Tagad nevar pateikt, no kā koks cēlies. Par tiem eksemplāriem, kuru izcelsme ir noskaidrota, savukārt nevar zināt, kādi augļi iegūti. Labākajā gadījumā tie fiksēti kādā diapozitīvā. Bet ej nu sazīmē! Ar to viņš arī zaudēja. Tādā gadījumā selekcija no zinātnes pārvēršas par AMATU. Zinātne tā ir

tikai tad, ja patiešām izseko visas tās likumības, ģenētiskās sakarības, kas izriet no krustošanas fakta! Upītis pats mēdza druscin dižoties: «Man nav laika rakstīt, man ir jāstrādā.» Ievērojamus speciālistus šajā jomā, kuri samērā daudz rakstīja, viņš ironiski sauca par dārzkopības žurnālistiem.

— Aprakstītu vai neaprakstītu, tomēr tūkstošiem cilvēku savām acīm skatījuši dārza bagātību.

— Nu, Upītis bija rādīšanas meistars! Viņš prata apburt ne tikai ar selekcionēto materiālu, bet arī ar savu bagātīgo kolekciju, kaut gan Upītis nekad netika apgalvojis, ka, lūk, šis augs ir viņa vai nav viņa. Gāja cauri dārzam, rādīja, bieži prasīja:

«Nu, vai mums kaut kas ir?!»

Bet visām lietām ir sava parādes un sava virtuves puse. Saimniekam mēdz būt dažāda attieksme pret katru viesi. Ja cauri dārzam gāja speciālists, tas skatījās uz lietām citādi. Lai gan pat zinātniekam nav viegli sazīmēt, kas ir selekcionēts un kas iestādīts no cita dārza. Tas prasa ilgstošāk paskatīties . . .

— Varbūt dārza veidošanas galvenais dzinējspēks bija . . . pašreklāmas iespēja?

— Popularitāti var panākt ar mazākām pūlēm, ar lētākiem līdzekļiem. Tāpēc vien nav nepieciešams tik ilgmūžīgs darbs. Tā nozare, kurai viņš sevi bija veltījis, tā jau nav konjunktūras nozare. Grūti pārbaudāma — tas gan! Bet viendienas cilvēks savu spožumu var nodemonstrēt daudz ātrāk . . .

Ja cilvēki rada elku, tad tā ir pašu cilvēku vaina. Nu un . . . elks arī ir pratis būt sava uzdevuma augstumos. Ļoti daudzus pievilka par Upīti sacerētās teiksmas. Ļoti daudz darīja tie nespeciālisti, kas ir tādā rangā kā jūs un jums līdzīgie. Kas aizbrauc uz dārzu jūsmot, kad dārzs pašā krāšņumā, pilnos ziedos. Tas apbūra visus. Un tad tika iedarbinātas visas sviras, visi informatīvie kanāli, un tauta caur to saņēma attiecīgo informāciju. Un tā tas auga augumā. Daudzi jau brauca uz Dobeli, cerēdami ieraudzīt kaut ko pārdabisku. Acīmredzot cilvēkiem vajadzīgi arī brīnumi . . .

Man personiski liekas, ka Upīša dārzā vērtīgākais, gatavākais ir nevis tajos kokos, bet gan lakstaugos. Jo pie jauna zieda var tikt jau 3—4 gados. Šopavasar, sīpolpuķu ziedēšanas laikā, man patiešām bija liels prieks par skaistajām narcisēm Upīša dārzā. Un tās lilijas arī ir grūti pārspējamas.

— Vai tās ir Upīša paša?

— No sēklām audzētas, tātad — Upīša.

— Pat ja tās sēklas saņemtas, piemēram, no ASV?

— Nu, tad DABŪJIET tās izcilās sēklas no štatiem! Vai no kurienes gribat! Puķe, kas nākusi pasaulē no sēklas, nekad nebūs tāda pati kā iepriekšējā paaudzē! Ne mani, ne jūsu bērni nav gluži tas pats,

kas jūs vai es. Tikko par matu tiesu zieds atšķiras, tas jau skaitās jūsu. Tur ir ieguldīts jūsu darbs. Varbūt tāpēc dažs labs selekcionārs tai sēkliņai sēž virsū. Nedod dievs, ja nu jums no tās sēkliņas iznāk kaut kas pārāks nekā manā dārzā! Un JŪS būsit autors!

— Upīša dārzā ir ļoti daudz ābeļu. Vai tiešam neviens no šiem hibrīdiem neatbilst jaunas šķirnes prasībām?

— Mums tā šķirņu gribēšana reizēm ir pārāk strauja. Es apšaubu, ka no Dobeles drīzumā dabūs gatavu mantu, ko celt galdā. Var gadīties, ka no tiem hibrīdiem nekas patiešām nozīmīgs neizšķilsies. Dzīve iet uz priekšu, rodas jaunas prasības. Protams, Dobelē ir tādi hibrīdi, kuriem jau parādās saimnieciski nozīmīgu pazīmju komplekss, tomēr arī tiem kaut kā pietrūkst. Vairumā gadījumu āboli ir vai nu paskābi, vai nepietiekami garšīgi. Vai to var labot? Var! Tikai dodiet tai labošanai vēl divdesmit piecus vai piecdesmit gadus!

Par Upīša aprikozēm dzirdēti vairāki viedokļi. Tagad gribu uzzināt Gronska domas. Citēju viņam fragmentu no «Kurzemītes»:

«Zem pasakaini pilnajiem aprikožu kokiem (es to redzēju pašā augļu laiciņā) aug mazi aprikozēni — saradušies jau pašsējā. Tas nozīmē, ka aprikoze beidzot ir pilnīgi aklimati-zējusies jeb, kā pats dārza saimnieks saka: «Aprikoze ir jau šitik tālu novesta no ceļa.»»

— «Novest no ceļa» var un vajag! Tikai pa īsto sānceļu! Laikam jādara tā, kā selekcionārs Vārna universitātes Botāniskajā dārzā. Viņš aprikozes audzē no kauliņiem. Un dod arī citiem. Starp simtiem un tūkstošiem stādu parādās īpatņi, kas ir dzīvotspējīgāki nekā izejas formas. Turklāt Vārna aprikozes ziemās nosedza un pamazām pieradināja pie mūsu apstākļiem.

— Vārna šajā jomā daudz padarījis, — teica Mednis. — Cepuri nost! Man šķiet, ka Upītis to apzinājās.

— Kāpēc «apzinājās»? Vai tad Upītis nezināja, ko un kā Vārna dara? Vai viņi nemēdza tikties?

— «Ko nu tas! Vārgulēns!» — Upītis teica par Vārnu. Bet Vārna jau nav ellīgs.

Imantu Gronski kā zinātnieku neinteresē raksturi, viņu interesē problēma.

— Ja jūs gribat zināt manu viedokli, — nevar selekcionēt pa kaktiem! Labākajos pasaules selekcijas centros šodien vairs nestrādā pa vienam, un nestrādā pa diviem vai trim, bet strādā lieli kolektīvi, pēc mērķtiecīgas selekcijas programmas. Jābūt apbruņotiem ar modernām tehniskām iekārtām, ar aparatūru, laboratorijām.

Šodien izlasi sāk jau no dīgsta. Jau tad pēc īpašām korelatīvām pazīmēm var noteikt, no kura veidosies ābele ar sarkaniem, no kura — ar dzelteniem āboliem. Pēc hromosomu daudzuma var aprēķināt, cik lieli būs āboli. Un ar provokāciju metodi, *inficējot ar slimībām,* var pārbaudīt jaunā īpatņa izturību. To nevar izdarīt ne Āboliņš un

Maizītis, ne Upītis. Tas ir pa spēkam tikai šauram speciālistam — ģenētiķim, citologam . . .

Un tas viss jāizdara jau tad, kamēr vairāki tūkstoši dīgstu aizņem dobes galu, tik lielu kā mans galds. Un tad no tiem tūkstošiem pakāpeniski jāatlasa labākie, līdz paliek viens vai divi. Un tad mēs tai mazītiņajai, bet izcilajai ābelītei zariņus — klaukš, klaukš — nost visus, līdz pat pēdējam pumpuram. Un tagad selekcijas dārzā atbilstoši metodikai ieliekam vairākus desmitus koku, — Gronskis uzvelk uz lapas vairākus taisnstūrus. Mātes augam — strīpa pāri.

— Visi tie kociņu desmiti ir vienādi. Sie atkārtojumi dod iespēju salīdzināt, vērtēt, matemātiski apstrādāt rezultātus. Turklāt šādā selekcijas dārzā var braukt cauri ar traktoru, var mehanizēti apkopt un visu pārējo izdarīt. Un džungļu vairs nav, kādi ierīkoti Dobelē.

Protams, šāda darba organizācija prasa lielus līdzekļus un spēcīgus zinātniekus. Tāds selekcijas centrs varētu būt viens visā Baltijas reģionā. Pasaules labākās šķirnes ir plastiskas.

Amerikāņu rūpnieciskās šķirnes audzē visā Rietumeiropā. Pat mūsu kaimiņi — poļi. Mūsu klimats gan tām par skarbu. Bet šķirni, ko var audzēt Dobelē un nevar Aucē, — vai to var saukt par mūsdienu prasībām atbilstošu?

Lai man piedod cienījamie sirmie selekcionāri, kas šodien strādā vairāk pēc intuīcijas, bet tā ir dīķa pārsmalstīšana ar to rīku, ko sievieši sauc par duršlaku. Noķer jau viņi pa kādai zivtiņai! Bet vai viņi noķerto lielāko, vai viņi noķer to treknāko?

Un es esmu pilnīgi pārliecināts: ja tas vecais Pēteris būtu bijis par 30 gadiem jaunāks, vēl labāk — par 50, arī viņš būtu darījis tā, kā to tagad dara pasaulē . . .

Tā noslēdzās mūsu saruna ar Imantu Gronski.

Un tomēr nekādi nevaru uzburt ainu, kur Pēteris Upītis būtu zinātnisko līdzstrādnieku pulkā . . .

Un pēkšņi no kādas smadzeņu krokas uzplaiksnī Medņa sentence:

— Upītis nevis negribēja sadarboties ar citiem, bet nespēja.

Zvirgzds aizdegas:

— Viņš juta! Viņš juta . . . Bija *brīži,* kad viņš saguma:

— Vai dieniņ! Vai dieniņ . . .

Tā bija gan ironija par tiem, ar ko viņš sadarbojās, gan arī asaras, ka viņš netiek līdzi.

DĀRZS BEZ ATSLĒGĀM

Pēteris Upītis no *mums šķīrās 1*976. gada pavasarī, mēnesi pirms savas 80. dzimšanas dienas.

Palika dārzs. Bet tā vērtību atslēgas Meistars aiznesis sev līdzi.

«Kāds liktenis gaida unikālo dārzu?» — šim jautājumam un ar to saistītajām problēmām laikrakstā «Ļiteraturnaja gazeta» veltīta vai vesela lappuse. Dobelē aug desmitiem tūkstošu augu! Ja ne zinātniskā,

tad vismaz materiālā vērtība tiem ir, nemaz nerunājot par estētisko.

«Vajag visu, kā bija!» — iesaka laikraksta korespondente.

— Nevarēja atstāt visu, kā bija! — iebilst Imants Gronskis. — Tik plaša dārza apstrādei vajadzīga mehanizācija.

— Tālāk viņš to milzīgo masu arī vairs nevarētu pievārēt, — atzīst Mednis. — Tā būtu viņu apgāzusi. Tas ir neglābjami.

— Es pat domāju, ka jau Upīša dzīves laikā bija iestājies dārza eksistences kritiskais moments, — saka Gronskis. — Viņš vairs nespēja to ne apkopt, ne apzināt . . .

— Tur bija simtiem sējeņu kastīšu, kas ieaugušas nezālēs, — Mednis stāsta talkā gūtos novērojumus. — Mazi, mazi stādiņi kaut kā mocījās nezālēs, saules gaismu neredzēdami. Vienu no otra stādiņus atdalīja stikla plāksnes. Augs uzmanīgi ar pirkstiem bija jāizceļ laukā, pēc numura jāmēģina papīros atrast, kas tas tāds ir. Vairumam numuri bija klāt, tomēr daudziem pa tiem gadiem bija notrūkuši vai ieauguši zālēs.

Viegli neklājās arī agrāko gadu stādījumiem.

— Upītis ābolu sēkliņas sēja dobēs, — stāsta Ausma. Trīs četrus gadus sējeņi vēl drīkst augt tik tuvu cits citam, tad gan ar steigu jāpārstāda retāk. Bet Upītim tās ābeles tik cieši augušas kopā gadus desmit. Nu vairs nevar ne izņemt, ne pārstādīt. Saknes, pat zari savijušies kopā blīvā sienā. Ābelītes pavisam izstīdzējušas: ne skata, ne vainaga. Citas izkaltušas, daļa — aplauztas . . . Tādā biezoknī ne apmiglot, ne apmēslot, ar traktoru pat tuvumā netiek. Es domāju, ka tāpēc tik ilgi nevarēja atrast jauno dārza saimnieku. Ja dārzs būtu izkopts, viens otrs būtu paņēmis.

— Arvien biežāk atskanēja doma, ka Dobelē izveidoti džungļi un ka tur vajag uzlaist buldozeru un nošķūrēt pa tīro. Bet materiāls tur ir iekšā! — stāsta I. Gronskis. — Bija nepieciešams to pareizi izvērtēt.

Vajadzēja atrast tādu cilvēku, kuram šo darbu uzticētu visi, kurš būtu labvēlīgi noskaņots pret Upīti un kuru būtu atzinis Meistars pats. «Upīša draugu biedrība» bija izstudējusi sarakstu, pēc kura viņš bija sūtījis ielūgumus uz diapozitīvu vakariem. Bet aicināto vidū bija galvenokārt mākslinieki. No lauksaimniecības akadēmijas ielūgto vidū, šķiet, bijām mēs divi ar Laimoni Kalniņu.

Galu galā piedāvājumu pieņēma Laimonis Kalniņš.

— Pēc rakstura Laimonis ir Upīša pretstats. Toties profesionālo interešu diapazoni — līdzvērtīgi. Mūsdienās parasti ir tā: ja cilvēks veltī sevi *ceriņiem,* tad tikai ceriņiem, ja lilijām, tad — lilijām. Upīša interešu lokā apvienojās gan ceriņi un aprikozes, gan ābeles un pat vēl tās zāles. Kalniņš savukārt strādājis pie kukurūzas un kartupeļu selekcijas, pilnveidojis arī krāšņumkokus, puķes un augļu kokus. Ņemot vērā, ka Kalniņa zināšanas nav difūzas, arī domāšanas kultūra augsta, viņš spēj kompleksi risināt ne tikai selekcijas, bet pat ģenētikas

problēmas.

1977. gada pavasarī «Ļiteraturnaja gazeta», stāstot par Upīša pēcteci, piezīmē: «Izrādās, ka dārzs meklējis savu cilvēku, bet cilvēks meklējis savu dārzu.»

Tai pašā laikā daudzi Laimoņa Kalniņa kolēģi vēl arvien šūpoja galvas:

— Nu kurtas neprātīgais Laimonis ielīdis?! Ja viņš būtu vismaz kādu laiku plecu pie pleca pastrādājis ar Upīti, varbūt tad būtu kāds efekts . . .

Pirms Kalniņš noteica mūsu tikšanos, bija ilga tālsaruna, pēc kuras bija tāda sajūta kā pēc spraigas darba dienas . . .

. . . Dārza vārti līdz galam vaļā. Pirmā, ko sastopu, ir Ausma Vilciņa. Sasveicināmies sirsnīgi, bet lakoniski. Sprieguma lauks pa vidu. Tā mēdz būt, sastopot cilvēku, kura priekšā neviļus atrāvušies dvēseles dambji. Šoreiz tiekamies bezēnu stundā, un Ausma saka:

— Redz, kā jums laimējies. Ziedonis arī ir klāt. Abi ar Kalniņu staigā pa dārzu.

Tad jau atradīšu! Dārzā—tāpat kā toreiz — bezgalīgas koku rindas. Vainagi blīvi savijušies, kā rokās sadevušies. Bet kas tad tas?! Reizēm ķēdes pārtrūkst. Rēgojas pa celmam. Un ļoti daudz izzāģētu zaru balto pēdu. Tālumā var redzēt, tikai stingri pieliecoties.

Gan te, gan tur pavīd pa meitenei. Viena par otru jaunāka un spriganāka. Re — viena, izčaukstinājusi pērno lapu kaudzi, teic, ka te nekā neesot. Tepat arī Ausma. Viņa apšauba — esot jābūt! Vēl mirklis — un ar viņas gudro ziņu pasauli ierauga vēl viena Upīša sētā dzīvībiņa.

Pa uzrūgušo ceļu nosoļots kāds kilometrs. Are — vēl nevar saprast, no kurienes, bet te jau ir mūsu Tautas dzejnieka balss. To otru tik tālu nedzird. Vai nu klusa, vai zema. Un te jau viņi ir. Līdzās Ziedoņa izstīdzējušajam stāvam — vidēja auguma cilvēks. Iepazīstamies. Kalniņš turpina rādīt un stāstīt par to, kas ir, kas būs, kāpēc vajag tā un ne šitā. Lietišķa, silta valoda. Daudziem kokiem paejam garām neapstājoties. Cilvēkam — nevienam.

Izlienam pa drāšu žoga caurumu. Viņpus grāvja — milzīga plantācija. Pašā malā — svaigas vagas. Vairākas sievietes tajās gulda atdzimušas ceriņu dvēselītes. Kalniņam prieks: tik taisnas un vienmērīgas vagas! Vecā Roves darbs. Atzinība Rovem patīk. Smaida .. . Tāds vēju aprauts, dziļām rievām sejā, viņš it kā. izkāpis no nezin kāda laikmeta gleznas, kuras nosaukums «Zemnieks».

Kalniņš stāsta, ka vecais Rove ilgi strādājis arī pie Upīša.

— Līdz galam? — pajautāju.

— Bišķi ātrāk tiku vaļā. Viņš tāds drusku nervozs bija. Grūti viņam pa prātam izdarīt. Paliku slims. Sāku pa naktīm trūkties augšā no miega. Sieva vairs negribēja uz to dārzu laist. Bet Upītis iet pie

saimniecības direktora un saka: «Dod man Rovil Viņš labi strādā!» — un tā gāja . . . Kamēr noveda līdz galam, teicu: «Kā maukšu vienreiz!»

Vagas galā liela smiešanās.

Rove teic:

— Bet vai nu Upītis tāds vienīgais? Arī Mičurins esot bijis traki negants.

Ziedonis bilst, ka cilvēkiem tik ciešā saskarsmē ar zemi gan vajadzētu būt citai ritmikai . . .

Bet tad Kalniņu aizsauc prom uz kantori. Viņš gan aicina iekšā, taču nepārtraukti zvana telefons. Kalniņš paraksta, norīko, izsauc, aizvada ... Un kļūst tā savādi: nepieejamā Upīša mājā — tik daudz rosības. Ikdienišķa šodie-nība. Tiesa, viss rit bez kņadas, bez sastrēgumiem. Drīzāk otrādi — caur smaidu, jokiem.

Kādā atelpas brīdī Kalniņš vedina apskatīt saimniecību.

Tepat Upīša mājas priekšā kāds večuks labo lietotus krēslus, apdara asumus. Kalniņš garāmejot ieteic rupjāku vīli. Vieglāk un ātrāk iešot. Krēsli domāti jaunatnācējiem. Upīša iecerētā kopmītņu māja jau kļūstot par šauru — vajadzīgi strādnieki, laboranti, zinātnieki. Krāsotājs vēl balsina priekšnamu. Abi vīri aprunājas kā savējie. Laikam pietrūkšot krīta. Lai Kalniņš pazvanot, kur vajag. Viņam jau neatteikšot.

Neatteikšot? Tik klusam un smaidīgam? . . .

Uz citām jaunbūvēm man jāiet vienai pašai. Jau iztālēm rēgojas siltumnīcas ribas, vēl kāda ēka tukšām acīm, vietām nodrupušu apmetumu. Kaut kas šņāc, rūc, klab . . . Nupat šūs kopā siltumnīcas artērijas. Gar sienām jau sarindojušies aprūsējuši radiatori. Laikam par ilgu svaigā gaisā pabijuši?

Celtnieki atjautā:

— Vai jūs zināt, pirms cik gadiem te sāka?!

Pie izpakotas stiklu kastes baltās skaidu

spirālēs apmeties Ziedonis. Lai tik sēžoties līdzās! Valodas īsti neraisās. Es gaidu Kalniņu, Ziedonis — likumīgo iespēju pētīt Upīša vēstules. Kā nejauši ceļabiedri trolejbusa pieturā.

Saulīte spiež. Karsti . . . Metu silto jaku nost. Ziedonis — ne. Viņam esot kaili nervu gali. Šķiet, ka man tāpat. Ziedonis neticīgi pamet skatu. Tad ienāk prātā: varbūt vīrietim un sievietei tie nervu galu lokatori vērsti dažādos virzienos? Upīša personības apcerei arī nez kāpēc pievērsušies tikai vīrieši . . .

Pienāk Rove. Maltīti ieturējis, nu gribas parunāties. Dzejnieks gan paklausās, bet tad kā dzelts — stāvus un prom. It kā nevis par Upīti, bet par sevi būtu rakstījis: «. . . Dīvainais cilvēks dzīvo pēc principa — norobežoties no nevajadzīgas informācijas. Nesatikties, nerunāt ar cilvēkiem, kuri neveicina darbu un nevar dot nekādu jaunu impulsu.»

Sākam runāties ar veco Rovi. Uzzinu, ka viņš savā mūžā ne reizi

neesot nokavējis darbu. Ne dzerot, ne pīpējot. Vairāk par visu gribot pataisīt dēlu par kārtīgu cilvēku. Klausoties viņā, jādomā par to, ka šim patiesīgajam un aizkustinošajam cilvēkam tāpat kā Upītim ir zemnieka paradums strādāt no sirds.

— Tas tā ieaudzis — ka strādāt patīk. To darbu es zinu. Zarus protu izzāģēt, kā vajag. Kultivējis esmu, varēju pļaut, minerālmēslus izsēt. Tad bija jāzāģē malka, kupenas ap žogu jāatrok, lai zaķi pāri nelec ... Ko es daru, to padaru kārtīgi. Sliktu draugu man nav, nokavējis nekad neko neesmu.

— Bet kāpēc tad nevarejāt sadzīvot ar Upīti?

— Tas grūtums tādēļ, ka nevarēju viņam pa prātam izdarīt. Tu domā, ka tā būs labi, bet pēc Upīša domas iznāk citādi. Ir lāgā nesaproti arī, ko viņš domā.

— Tad vienmēr bija bail, ka nedabū rājienu?

— Kā ta baile cilvēkam no cilvēka var būt? . . . Bet patīkami nav, ja pieaudzis cilvēks nevar tā padarīt, ka rājienu nedabū.

— Un bieži tie rājieni tika saņemti?

— Nu, bieži, bieži . . . bieži.

— Par ko īsti? Vai kādu gadījumu atceraties?

— Nu, tak visi zina, kāds viņš bija! Visa Dobele var pastāstīt, tie cilvēki, kas pie viņa strādāja . . . Reiz: kastiņas jāsakrauj. Viena šausmīgi netīra. Es eju, pasaku. «Kā, tukšā šurp nācāt?! Zaudējāt laiku?» Upītis dikti smalki visu aprēķināja. Ja tu esi dārzā, tad tev vajag kā pulkstenim strādāt! Tā nebija, ka apsēdīsies brītiņu. Kur cilvēks strādāja, tur Upītis apsēdās un skatījās . . . Vienreiz atveda zuperu. Viņš saka: to piekabi šoreiz vajagot briesmīgi ātri atbrīvot. Nu tad viens cilvēciņš svīda tā, ka i pusdienu laikā nepie-sēda. Beigās Upītis saķa:

— Nu tu parādīji, cik ātri var vienu kravu izsēt. Tagad skaties, lai vienmēr tā būtu! Tad reiz lika man akmeni novelt. Labi — novelšu! Bet, kā uzreiz nepaķēru, tā viņš tūlīt ar vienu roku un ar štoku to akmeni noveļ. Un kaut ko tādu pasaka, kas ķērās pie goda, — man nervi atkal netur ... Es jau nebiju no sākuma tik nervozs, bet krājās, krājās, vēlāk paliku slims ... Un tad — skops arī Upītis bija par daudz. Pusdienu laikā viens no skuķiem norāva kādas odziņas. Atlaida visas trīs. Bet otrā dienā direktoram saka: «Man nav strādnieku.» Man bija 60 rubļu aldziņa. «Upīša kungs,» saku, es viņu vienmēr par Upīša kungu saucu, tā bija labāk, «grāmatvede man teica, es esot par kurinātāju pieņemts un par pārējiem darbiem man atsevišķi piemaksāšot.» — «Jūs neesat nekāds kurinātājs! Un ejta uz Skujām!»

«Skujas» — tā sauc mājas, kurās bija izvietojusies zinātniski pētnieciskās laboratorijas saimnieciskā vadība. Pēteris Upītis bija šīs pašas laboratorijas zinātniskais vadītājs. «Skujās» bija jārūpējas par augļu koku audzēšanu un izplatīšanu un arī jāapmierina Upīša

pieprasījums pēc tehnikas un — galvenais — darbarokām.

— Upītim tas bija izdevīgi: vienlaikus būt gan atkarīgam, gan neatkarīgam no «Skujām», — atceros Zvirgzda teikto. — Viņš izspieda cilvēku kā citronu, un tajā dienā viņš bija panācis savu. Nākamajā — prasīja citu.

— Bija viens vīrietis, kas pa dienu veselu kvartālu varēja nopļaut, —turpina Rove.

— No sākuma — ļoti labi. «Kungi visi labi, vajag tikai pašam labam būt!» Are — projām bija!

Pļēgurs nekad neesmu bijis. Bet, kad uz Pēteriem sametām pa rublim, sievieši dāvanu nopirka, Upītis, gods kam gods, biskvītus, ābolus, zemeņu vīnu galdā dārzā uzlika. Bet pats neiet neparko. Un tā šķībi skatās: «Re, kā šie dzer.» Strādnieks — zemāks cilvēks! Rumpis ir, galvas un sirds nav! Viņš jau neļāva strādniekiem ar brigadieri runāt. Tikai to tiešo: jā, jā, nē, nē. It neviens labu vārdu no viņa nav dzirdējis. Kā tā Ausma cieta? Dzelzs nervi!

... Ir jau vēla pēcpusdiena. Ziedonis, iegrimis papīros, sēž pie atvērta loga. Aicina iemest skatu vēstulēs. Tagad tās jau sakārtotas paciņās, rūpīgi pārsietas. Ar milzīgu interesi un pietāti atraisu aukliņu. Viena vēstule, otra, trešā . . . Lasu ... un garlaikojos. Epitetu virknes, viss vis-vis-vispārākajā pakāpē. Un beigās — vai Meistars nevarētu piešķirt no sava vis-vis-vis . . . dārza kādus kociņus, stādiņus, sēkliņas, potzariņus . . .

Kā liekas, pēdējā mašīna aizbraukusi. Paliek arvien klusāks. Diena iet uz galu.

Beidzot ar Kalniņu kāpjam augšā uz lasītavu. Kalniņam seja, kā ejot uz soda vietu. Arī es nejūtos sevišķi ērti, tāpēc, ka gandrīz vajāju šo cilvēku, kurš acīm redzami cenšas izvairīties no sarunas.

MANTINIEKS

Negribīgi sāk griezties magnetofona lente.

— Visi jau centās pārliecināt, ka labāk šeit nesākt. Lai varētu strādāt, esmu nolēmis nepievērst uzmanību tam, ko daudzi runā vai domā. Darīt darbu tā, kā tas darāms. Atmetot visu pārējo nost.

Daudzi nesaprot, kāpēc Kalniņš rīkojas tā, «kā cilvēki parasti nedara»: docents, lauksaimniecības zinātņu kandidāts pamet pilsētu, darbu akadēmijā un kļūst par «vienkāršu» laboratorijas vadītāju. Tātad slaveno Dobeles dārzu atkal vada cilvēks, kuru varētu dēvēt visos vārdam «dīvainis» tuvajos sinonīmos, īpaši tāpēc, ka šī nav pirmā reize, kad Kalniņš sāk dzīvi no jauna.

Viņš ir no tiem ļaudīm, kuru sapņi izskatās visai pieticīgi. Jaunībā sapņojis beigt kaut vai divgadīgo dārzkopības skolu. Bija šī skola, bija agronomijas studijas. Bet Kalniņš tās pārtrauca pusceļā — aizgāja par kolhoza priekšsēdētāju. «Naivi iedomājos, ka lauksaimniecību var pacelt trijos gados.» Kolhozu viņš nostādīja uz kājām tikai astoņos

gados. Pabeidza studijas neklātienē. Un atkal . . . sāka visu no gala. Šoreiz LLA aspirantūrā. Palika strādāt par pasniedzēju. Pēc piecpadsmit gadiem, kad Kalniņš posās uz Dobeli, cienījamo docentu «neviens projām nedzina» . . .

— Tā ka nekāda loma visam mūžam nesanāks. Neesmu «tematisks», — Kalniņš pasmaida.

Droši varu atsmaidīt pretī. Nav tomēr laiks šodien veltīgi pavadīts. Vēlreiz pārliecinājos, ka dzīvē pastāv sakarība starp viena cilvēka dažādām lomām . . . Vēl to ir grūti formulēt, pagaidām skaidrs viens: jebkura šī cilvēka loma bijusi auglīga.

Kā Kalniņš varētu formulēt Meistara lomu savā mūžā?

— Es pat nevaru uz to atbildēt . . . Pārāk dažādi bijuši mūsu ceļi. Katrā ziņā, runājot par to laiku, var teikt, ka Upītis manā dzīvē neko nav grozījis. Pavērsienu manā mūžā Upītis izdarīja tikai pēc savas aiziešanas . . . Protams, bijām ar viņu tikušies, bet diemžēl viņš neko neļāva ne pierakstīt, ne fotografēt. Šodien man tādu piezīmju ļoti pietrūkst. Pārāk daudz mīklu ir dārzā.

Bet ko nu par piezīmēm. Mums ar Upīti bija iecerēts uzrakstīt kopīgu grāmatu par krāšņumaugu selekciju. Bet neiznāca. Nezinādams Upīša attieksmi pret Voldemāru Ne-sauli, biju šajā darbā pieaicinājis arī viņu. Nesaule ir viens no dekoratīvās dārzkopības pamatlicējiem Latvijā. Viņš sarakstījis pirmo oriģinālo daiļdārzniecības grāmatu, nodibinājis Valmierā dārzkopības skolu. Nesaule saņēmis autorapliecības par dažādām ziemciešu šķirnēm, izgudrojis daudz jauku dārzkopības terminu . . . Tomēr, neskatoties uz visiem šiem nopelniem, Upītis man pateica, ka tādam darbam, kurā piedalās Nesaule, viņš savu parakstu klāt neliks. Man vajadzēja sākt visu no gala. Kamēr meklēju citus autorus, Upītis saslima, un tā arī neizdevās no viņa materiālus dabūt.

— Vai šie materiāli tagad nav atrodami Upīša arhīvā? _—- ,

— Vācam kopā visas piezīmes, kādas vien ir. Apstrādājam, sistematizējam. Viņam tās īpatnēji sarakstītas. To vidū ir art īsu rakstu uzmetumi, kurus viņš droši vien bija domājis publicēt.

— Varbūt Upītis pieskaitāms tiem zinātniekiem, kurus dēvē par eksperimentētājiem? — jautāju.

— Viņš taču bija zinātņu kandidāts! Ar zinātnieka grādu viņš nedrīkstēja būt tikai praktiķis. Protams, savā ziņā zinātniekam jābūt arī praktiķim. Jo šodien vismaz tajās zinātnēs, kas saistītas ar lauksaimniecību, zinātni no prakses nav iespējams atraut.

— Upītis esot strādājis ar visai oriģinālām metodēm. Un tieši neparastas, vērtīgas idejas šodien pasaulē kotējas tik augstu kā nekad. Jau Mendeļejevs izteicis tādu domu: «Par zinātniskas idejas radītāju var uzskatīt to, kas sapratis ne tikai filozofisko, bet arī lietas praktisko pusi, pratis to tā nostādīt, ka visi var pārliecināties par jauno

patiesību, un tikai tad tā kļūst par vispārēju ieguvumu. Tad ideja kā matērija — nezūd.»

— Upītis negausīgi alka jaunu tramplīnu, taču pats savējos neatklāja. Tā ir dārzkopju vecā rutīna. Agrāk amata noslēpumus vienkārši slēpa. Aizgāja no šīs pasaules ar visām savām gudrībām, lai pārējiem būtu jāsāk no gala. Arī tagad ārzemēs ir vesela virkne atklājumu, kas tiek slēpti.

Vairākiem republikas selekcionāriem bija tāda *doma,* ka vajagot novilkt svītru, kur Upītis beidzis un es — sācis. Bet es jau nestrādāju viens. Mēs te esam vesels kolektīvs, un tas kļūs vēl lielāks. Tomēr galvenais — zem Upīša darba nav iespējams pavilkt svītru, tāpēc, ka selekcijas process ir ilgstošs. Varbūt, kad es vairs nebūšu dzīvo vidū, vēl turpinās vērtēt Upīša darbu.

— Runājot ar vairākiem zinātniekiem, ir nācies dzirdēt, ka Upītis bijis «vairāk kolekcionārs nekā selekcionārs» . . .

— Lai varētu kaut ko labu radīt, jābūt lielam izejmateriālu fondam, *no* kura sākt selekciju. Cita lieta, ka Upīša darbības sfēra bija pārāk plaša. Tā prasīja vairāk darba, nekā vienam cilvēkam ir pa spēkam. Viens šodien nav karotājs. Vajadzīgi domubiedri savā nozarē. Mūsdienu selekcijā viens cilvēks vairs nevar aptvert pat vienu kultūru. Piemēram, Barnaulā tikai upeņu selekcijā vien strādā četri zinātniskie līdzstrādnieki. Un arī tad vēl viņi baidās, vai spēs noturēt šo upeņu labo slavu. Šodien ļoti strauji pieaug prasības. Vissavienības selekcijas ģenētikas institūta profesors Eduards Hešels reiz vienai aspirantei manā klātbūtnē lika izrēķināt, kā viņa veiks selekciju pēc divu šķirņu krustošanas. Bija jānosaka, cik eksemplāru ņems, cik sakrustos, cik iestādīs . . . Pēc tam profesors, izdarījis vēl dažas aplēses, pateica, ka pēc trim gadiem viss institūts ar viņas materiālu netiks galā. Ar to es gribēju teikt, ka s«lekcijā viens cilvēks var izveidot tik milzīgu materiālu, ka lielam institūtam nav pa spēkam pat to izšķirot. Bet tas obligāti ir jādara, vērtīgākās formas jāatlasa. Bet, protams, izlase jāveic saprātīgi. Kā saka—ja kādam piespriež nāves sodu, tad ir arī jāzina, kāpēc.

— Tagad dārzs jau jūtami «paretināts». Kas zaudēts ar to, ka šī izlase nav veikta jau Upīša dzīves laikā?

— Nav īsti zināms, bet šis tas ir aizgājis postā. Cietuši vērtīgi eksemplāri. Viens otrs nokaltis. Varbūt Upītim tie fiksēti diapozitīvos, bet dārzā palikuši sausi, nokaltuši kociņi, kurus nekad nevarēs atjaunot. Ēnā jau ābele neglābjami iet bojā. Saspiestībā vissliktāk aug pundurformas, bet tieši tās meklē mūsdienu ražotāji.

— Upītis nereti teicis: «Visu savu mūžu esmu veltījis tautai!»

Bet selekcionāra veikums tikai tad kļūst visiem pieejams, kad jaunā šķirne tiek oficiāli atzīta un tai piešķirts nosaukums.

— Upīša dzīves laikā Valsts šķirņu pārbaudē oficiāli atzīta tikai

zemeņu šķirne 'Jūnija smaids'. Tā tikko kā pārbaudīta un gaida rajonēšanu. Vēl bija plūmju šķirne 'Ziedture', taču to pārspēja citas šķirnes, vēl Upītim dzīvam esot. Jo šķirnes noveco tāpat kā cilvēki. Arvien tiek radītas jaunas, ražīgākas, ar labākām īpašībām.

— Kāpēc Upītis sava dārza «bērnus» nelaida pārbaudē? Hibrīdi vēl nebija nobrieduši līdz šķirnes prasībām? Vai arī viņš baidījās konkurences? Varbūt sevi uzskatīja par īpaši talantīgu izņēmumu, kura uzdevums — tikai radīt? Uzbūvēt tikai ēkas karkasu, celtnieki, apmetēji lai ir citi?

— Uz šo jautājumu es nevaru dot izsmeļošu atbildi. Vienam māju ceļot, visi darbi jādara pašam. Katrā ziņā atklāta cīņa ir tad, kad selekcionārs nodod savus labākos hibrīdus Valsts šķirņu pārbaudei, kur tie tiek salīdzināti ar citiem. Ja selekcionārs strādā labi, bet tikai sava prieka pēc, tas nozīmē, ka cieš tautas saimniecība.

— Vai perspektīvā nav paredzēts kaut daļēji kompensēt šo zaudējumu?

— Tas ir ļoti viltīgs jautājums . . . Pagaidām esam pārbaudījuši tikai vienu ābeļu šķirni. To sauc 'Lieliskā'. Pārējās — vērtēšanas stadijā.

— Cik lielā mērā cietis Upīša dārzs, atslēgām pārejot no rokas rokā?

— To man grūti pateikt, cik liels zaudējums. Bet ne jau tas ir svarīgākais, ka vispār kaut kas aizvests. Vispirms vajadzēja materiālu izšķiroti Jāpavairo tikai izcilākie.

— Bet kā starp augu tūkstošiem atrast to izcilāko, ja tam nav precīza pamatojuma?

— Galvenais — nav vērtējumu, rezultātu. Pagaidām, pirms visu pārkārtojam, esam spiesti turpināt Upīša dokumentācijas sistēmu, bet esam jau arī sākuši jaunu, tā saucamo vietas sistēmu, kādu lieto Āboliņš un Maizītis. Tā mums dos iespēju izmantot elektroniskās mašīnas.

— Lai ar elektronikas palīdzību izrēķinātu izdevīgāko krustošanas variantu, nepieciešama informācija par dažādiem sistēmas faktoriem.

— Tur jau ir tās grūtības, ka Upītis vērtēja materiālu ļoti savdabīgi, nelietojot «mērus un svarus». Tāpēc mums jāzaudē milzīgi daudz laika, lieki atkārtojot to pašu, droši vien arī Upīša kļūdas, par kurām viņš pats jau bija ticis skaidrībā.

Bez tam nepieciešams, lai katrā kvartālā būtu tikai viena augu suga — avenes, ērkšķ-ogulāji, aprikozes . . . Esam iecerējuši regulāri dot jaunas augu šķirnes uz Vissavienības Tautas saimniecības sasniegumu izstādi un, protams, arī Valsts šķirņu pārbaudei.

Vispār — iecerēta specializācija. Ar katru augu nodarbosies noteikti cilvēki, lai selekcijas darbs netiktu sadrumstalots.

— Upīša dārza nākotnei acīmredzot ir ciešs sakars ar tepat līdzās

topošajām jaunceltnēm?

— Projekta uzdevumu siltumnīcai un laboratorijai devis pats Upītis. Par tādu selekcijas bāzi mēs līdz šim varējām tikai sapņot. Kad uzcels, varēsim siltumnīcā potēt *no decembra* līdz pat maijam. Te varēs saglabāt hibrīdus, apputeksnēt kociņus un iegūt augļus. Nekādas salnas tad mums nevarēs kaitēt.

— Bet šīs būves ceļ jau nez kuro gadu. Un līdz ēku nodošanai vēl daudz jāstrādā.

— Ar milzīgu cīņu viss iet. Ar dažādām sadursmēm. Ar valdības atbalstu esam saņēmuši *daudz* konstrukciju. Protams, tik *lēni* būvējot, trūkumu būs daudz, bet tie visi ir pārvarami, tie visi ir j ā p ā r v a r! Tik plašā mērā, kā darbs pašlaik izvēršas, laboratorija mūsu vajadzības neapmierinās. Vajadzēs celt vēl klāt.

— Upītis ar savām metodēm celtniekus ātri «nostādītu savā vietā»!

Kalniņš smejas:

— Esmu tīrs ideālists šajā jomā. Ticu, ka arī ar miermīlīgām metodēm var daudz ko panākt.

Protams, cilvēki ir labāki un sliktāki. Bet pēdējie ir jāaudzina, jāmāca. Jo cilvēki aug. Visi aug; tas ir ģenētiski ieprogrammēts. Tikai viņiem jāpalīdz ... Tā bija Upīša lielākā kļūda, ka viņš līdz pat mūža beigām bija, nu, neteiksim — pilnīgi viens, bet gandrīz viens savā darbā. Tas ir tas sliktākais. Pēc viņa nāves uzreiz nebija tāda cilvēka, kas varētu nākt viņa vietā. Piemēram, pēc Hillera bija vesela grupa zinātnieku, kas spēja turpināt iesākto. Pats galvenais ir pēctecība. Mēs jau visi esam mirstīgi un aizejam. Ar to mums jārēķinās vienmēr, Ticiet man, tā tas ir. Arī es savu darbu pats nevarēšu noslēgt.

AUGĻI NOBRIEST LĒNAM

1979. gada 2. novembrī paredzēts atklāt Pētera Upīša piemiņas plāksni un muzeju, kas ierīkots viņa namā.

— Tas nebūs Pētera Upīša memoriālais muzejs, — saka Laimonis Kalniņš. — Ekspozīciju mēs veidojam pēc Mičurinskas parauga; tur parādīti ne tikai Mičurina nopelni vien. Arī Dobelē būs pārskats par visu mūsu bijušo un esošo augļkopju veikumu.

Upīša māja kļuvusi apbrīnojami ietilpīga.

Vispirms ieraugu Dobeles selekcijas dārza shēmas maketu. Vienā pusē — Upīša izveidotais dārzs, otrā — stādījumi pēc viņa nāves.

Atšķirīgi raksturi, atšķirīgi aktivitātes stimu

li rada atšķirīgus dārzus.

Šodien Dobelē vecais un jaunais cieši saistīts. Saulainajā laukā sēž Upīša augu jaunā maiņa, «iet skolā», te radīti visi apstākļi, lai tā varētu pilnībā parādīt savas spējas. Bez tam sistematizētajā dārzā darbs tiek organizēts atbilstoši zinātniskai metodikai.

Centrālo vietu muzejā ieņem Latvijas augļ-kopības un dārzkopības

pamatlicēju portreti. Sākot ar Klēveru un Lausku, kuru grāmatas iznākušas vēl pirms pirmā pasaules kara, beidzot ar Robertu Āboliņu un Aleksandru Maizīti, kuri rada vēl šodien. Vairāku desmitu portretu vidū arī Pētera Upīša attēls. No Meistara uz visām pusēm rēgojas pārcirstu saišu spurainie gali.

No attēla raugās profesors Jānis Sudrabs. Sevī smaida. Mīļais, sirsnīgais profesors! Kā viņš mācēja stāstīt par harmoniju dabā! Par to, kāpēc tik izsmalcinātas ziedu formas, kāpēc tie tik brīnišķīgi smaržo; viņš it kā zināja, kādas likumsakarības ietvertas visparastākajā kukainītī un kāda ir tā nozīme pasaules ritumā ... Un ne jau tikai ar dabu profesors bija draugos. Šķiet, viņš izjuta, ka saskaņa ir tikai daļa no kaut kāda vēl varenāka veseluma . . .

— Tas lielais piebaldzēns ar to āža balsil Un šeptmanis arī vēli

Upīša vērtējums nesaskan ar to, ko par profesoru Sudrabu saka Andris Zvirgzds:

— Pasaules • mēroga augļkopis. Izaudzinājis praktiski visus Latvijas dārzkopjus, tādus, kādi viņi ir jūsu priekšā.

Vai tiešām tikai nāve spēj savest kopā lielas personības?

Andris Zvirgzds ir profesora Sudraba audzēknis. Arī Imants Gronskis. Un Laimonis Kalniņš. Vai nav paradoksāli: audzēknis uzvēlis plecos sava skolotāja *noliedzēja* smago nastu un, maldīdamies svešos labirintos, cenšas viena pretinieka teorētiskās idejas īstenot otra dārzā! . . .

(Nobeigums *sekos)*

Jau sāku baiļoties — novecoju. Ne tik daudz fiziski, kā garīgi. Pāris reizes bija pārlasīta Klāva Elsberga (dzimis 1959. gadā) otrā dzejoļgrāmata «Bēdas uz nebēdu», bet netiku un netiku klāt dzejnieka pasaulei. Mana doma nerezonēja ar viņa domu, un tur nekā nevarēja darīt. Būtu arī metis mieru, bet vēl nesen cits tās pašas paaudzes dzejnieks Egīls Zirnis ar labsirdīgas skaudības pilnām acīm man stāstīja, ka lasījis Elsberga krājuma manuskriptu, ka Klāvs nu gan, «maita tāds», esot to viltīgi sakārtojis un ka tā nu būšot viena kolosāla grāmatiņa. Apmēram tā stāstīja Egīls Zirnis, kura «Rudu lapsu kāsi» lasīju badīgiem malkiem, lieliem guldzieniem, kā izslāpušais kādreiz dzēra alu, bet tagad «Fiestu».

VAI TIK TIEŠĀM?...

1986. GADA MAIJĀ

Tomēr Elsbergs «nesēdēja» manī, un, tā kā Zirnis ir viens no tiem jaunajiem dzejniekiem, kuram ticu, uzticos, sāku jau par sava gara možumu šaubīties.

Jā, izrādās, nemaz nav tik viegli iedzīvoties citas paaudzes

dzejnieka dzejā, atrast tās kodu, trāpīt vajadzīgajā toņkārtā. Rau, kā Zirnī trāpīju, bet ar Elsbergu nekas nesanāk. Un tikai trešajā piegājienā Elsbergs sāka manī skanēt. Kaut kāda iekšēja dvēseles vibrācija sāka rezonēt ar dzejnieka domu, un es sev atklāju vienu no astoņdesmito gadu latviešu dzejas būtiskākajām dzejasgrāmatām.

Kālab to visu rakstu? Protams, ne jau tāpēc, lai parādītu, ka tomēr neatpalieku no laika, ka neesmu nekāds konservatīvais un ortodoksālais vecītis. Gribas tikai vēlreiz uzsvērt to, ka dzejas uztvere un mākslas uztvere kopumā nebūt nav kaut kas līdzīgs izklaidējošai ekskursijai pa šlāgeru parāžu parciņiem. Lai spētu uztvert netradicionālu dzeju, mūziku, tēlotājmākslu, kinofilmu, regulāri jātrenē sevi, gandrīz nepārtraukti jābūt «formā». Jā, jā — gluži kā sportistam. Un sportistam ari — kļūstot vecākam, jāpieliek arvien vairāk pūļu, lai noturētos līmenī, lai varētu apgūt jaunās treniņmetodes. Sportistam un ari līdzjutējam jeb — kā tagad mēdz teikt — karsējam.

Un, ja jau daži sporta veidi tiek pielīdzināti — mākslai (šahs, vingrošana, daiļslidošana, arī futbols), tad es nevaru iedomāties stadiona tribīnes, kurās lielākais vairums futbola līdzjutēju nezinātu spēles noteikumus. Tādi tribīnēs iemaldās reti, bet, ja iemaldās, tad pēc spēles neraksta futbolistiem vēstules, cenšoties viņus pārliecināt par to, ka divdesmit divi vīri uz laukuma dara kaut ko pavisam nesaprotamu un ka futbols tomēr pieder tautai. Pēdējais man zināmais šāda veida līdzjutējs bija vecais Hotabičs, kurš, labu vien gribēdams, izjauca spēli...

Toties mākslas stadionos hotabiču vēl joprojām ir daudz. Nezinot «spēles noteikumus», lasi — kultūras un mākslas vēsturi, jaunākās vēsmas pasaules un māsu valsts gleznieciībā, literatūrā, mūzikā, viņi, uzliekot vienkāršā lasītāja, skatītāja, klausītāja masku, nebūt vairs neatgādina labsirdīgus, no pudeles izlaistus džinus. Agresīvais mākslas baudītājs — tas ir cita raksta temats.

Jau teicu — Klāva Elsberga dzeja man sagādāja grūtības, man, četrdesmitgadniekam. Jā, man vajadzēja klusuma brīdi, atslēgšanās brīdi, lai izprastu tās paaudzes dzīves uztveri, kuru pārstāv grāmatas «Bēdas uz nebēdu» autors. Nebaidīšos būt nekautrīgs un apgalvošu, ka esmu sagatavots dzejas lasītājs ar — ja tā varētu teikt — ilggadēju treniņu. Bet kā savas paaudzes labākās daļas dzejisko portretējumu uztvers trešā kursa students, kura literatūras skolotāji savā laikā ir šausminājušies par Ziedoņa paradoksiem un Rokpeļņa «izlēcieniem», par Bērziņa valodiskajiem meklējumiem un Helda «ekstravagancēm»? Un ir taču tā, ka mēs, četrdesmitgadīgie, būdami slinki sekot novitātēm un atšķirībām mākslā un jaunajā paaudzē, mēģinām jaunatni veidot pēc sava ģīmja un līdzības. Savukārt jaunatne, neatradusi gudrus vecākus un skolotājus, gudrus priekšniekus un

pasniedzējus, kuri prastu viņu mākslas izpratni virzīt neparastuma uztverei, masveidīgi metas «masu kultūras», šīs sociāli bīstamās prostitūtas, apkampienos. Un notiek it kā netieša norobežošanās no patiesas, bet neparastas mākslas, vietā piedāvājot rietumu burlakgabalu un indiešu melodrāmu kokteili, kurš atšķaidīts ar apšaubāmas kvalitātes kontrpropagandas suslu A. Brenča filmās «Mirāža» un «Dubultslazds».

Pērn filharmonijas koncertzālē klausījos Imanta Zemzara un Pētera Vaska autor-koncertu. Zāle nebūt nebija pārpildīta. Starp pārsimts klausītājiem daudz mūziķu, režisoru, rakstnieku. Gaužām maz jaunatnes. Lai nu ko, bet Pētera Vaska mūziku nekādi nevarētu nosaukt par nemodernu, sastingušu, dogmatisku. Viņa darbus atzinīgi vērtējis viens no mūsdienu novatoriskākajiem komponistiem Kristofors Pendereckis. Bet vai jaunatne tiek gudri orientēta arī uz šāda veida mūziku? Katrs padsmitnieks jums pastāstīs, kas ir Igo (ne jau rakstnieks), bet par tādu Pēteri Vasku labi ja kaut ko būs dzirdējis pa ausu galam. Es te nebūt netaisos strostēt Igo pielūdzējus. Ja jauno darbībā mani kaut kas saērcina, tad tā nav Aijas Zariņas vai Ivara Poikāna glezniecība, Pētera Vaska vai Egīla Straumes mūzika (nosauktie mākslinieki tikai nosacīti un pēc inerces pieskaitāmi jaunajiem), bet gan gados tik tiešām jaunu cilvēku, kuri sevi piesaka visdažādākajos veidos, garīgais un dvēseliskais komforts, ar kādu viņi sparīgi soļo pa lauriem kaisītu un bezgala taisnu ceļu mākslā. Visspilgtāk tas izpaužas estrādes mūzikā. Kaut kur pasaulē talantīgi mūziķi rada jaunā viļņa novirzienu, un ari pie mums saviļņojas mazi jaunie vilnīši. Bija populārs smagais roks — lūdzu, jums, smagiņais rociņš. Mani neērcina šie novirzieni kā tādi, bet gan necenšanās, nemēģināšana radīt savu novirzienu arī latviešu estrādes mākslā. Ir garantija, ka ārzemēs populāra muzicēšanas veida atdarināšana radīs panākumus pašmāju ne visai izvēlīgajai publikas daļai, un tiek rullēts vaļā. Bet kur ir tieši tavs jaunais vilnis un smagais roks, ar kuru tu gribi palikt savas tautas kultūrā? Kur ir vienīgi tavai tautai raksturīgais novirziens mākslā, ar kuru tā ieskanēs pasaulē? Pēterim Vaskam ir, un viņš skan Savienībā, viņš skan arī Eiropā. Ir arī Egīlam Straumēm, un viņš vēl skanēs. Bet kāda ir šīs skanēšanas atbalss mūsos pašos, mūsu gēnos, no kuriem šī mūzika nākusi? Tik atvērti mēs esam aizgūtajam, ka pašu mājās atrastais jau šķiet kaut kas nesaprotams, noraidāms, pat nepieņemams. Un tā — Vaska koncertā brīvas vietas filharmonijas mazajā zālē, bet, kad dzied Igo . . . Jā, tas taču Ig-o-o-o . f. Bet varbūt tas garīgais komforts, kurā dzīvo Igo, mūsos pašos apstiprina iespējas labi justies šajā komfortablajā bezprētrunu pasaulītē?

Bezpretrunu māksla, bezkonfliktu māksla ir sociāli bīstama. Bīstama ar savu iežūžojošo pašapmānu, ar reizēm pat uzbāzīgo tieksmi

uzdoties par sabiedrībai vajadzīgu, pat neaizstājamu.

Iespējams, tik tiešām kļūstu vecs, jo nekādi neizprotu jauniešu reakciju uz Mārtiņa Brauna mūziku koncertos, kuri notika pagājušā gada aprīļa beigās universitātes aulā. Pirmajā daļā «Sīpoli» mums rāda tiešām augstas klases mūziku (te man vairs nav svarīgs žanrs) par Sirano de Beržeraka tēmu ar Jāņa Petera vārdiem, bet publika lielākoties reaģē tikai uz decibeliem. Radošas personības un valdošās šķiras konflikts, kas skan gan mūzikā, gan tekstā, daudziem paliek neizprasts. Galvenais — ka tikai skaļāk! Un koncerta otrajā daļā šī publika savu dabū: skan «Sporta laureāts», skan pseidofolkloristiska paziņģēšana, ir ari pieprasītie decibeli. Gaidītais sagaidīts, un daži jau ir tuvu ekstāzei. Var saprast Mārtiņa Brauna koncertpolitiku, sak, varbūt kādam no trokšņa pieprasītājiem kaut kas tomēr «pieleks» arī no konfliktmūzikas. Komponists iziet uz strīdīgu, bet, iespējams, attaisnojamu kompromisu, toties masu informācijas līdzekļi, konkrēti — radio un televīzija, kā arī skaņuplašu firma «Melodija», diezgan konsekventi orientē jaunatni uz šā žanra bezkonfliktu mūziku. Savā laikā skaņuplatē netika ierakstīts, pa radio un televīzijā netika atskaņots Imanta Kalniņa un Ojāra Vācieša cikls «Piecas balādes par Matisonu», mēs tikai koncert-izpildījumos dzirdam Artūra Maskata dziesmas ar Ojāra Vācieša tekstiem, bet no Brauna «Sirano» cikla ārpus «Sīpolu» un Valmieras teātra aktieru repertuāra plašāk izskan tikai viena dziesma, un kur ir mūzika no izrādēm «Mauglis», «Suns un kaķe»? Toties gan radio, gan televīzija regulāri, pat vairākas reizes dienā, orientē klausītāju uz bezkonfliktu, bieži vien arī bezdomu nosacīti vieglā žanra muziķu. Tad man šķiet, ka es nemaz nekļūstu vecs, bet vienkārši neļauju radio un televīzijai piesārņot savas smadzenes ar šo masu kultūras produkciju. Beigu beigās izrādās, ka ne man, ne kādam citam nav tiesību neko pārmest tiem jauniešiem universitātes aulā, kuri jūsmo par decibeliem, jo viņi uz to tiek orientēti. Un ne tik daudz ārzemju raidstacijas un skaņu ieraksti viņus veido par pasīviem pseido-mākslas patērētājiem, cik mūsu pašu komponisti un tekstu autori, mūsu radio un televīzija, mūsu diskotēkas un skaņu ierakstu firma. Manis pēc, lai dzied Igo un Lapčenoks, lai dzied Trence un Vanzovičs, tikai lai viņi no ētera un ekrāna neizspiež Imantu Kalniņu, arī Artūra Maskata un Mārtiņa Brauna kompozīciju labāko daļu.

Tāpat neesmu pret kinodetektīvu kā žanru, tikai sociāli bīstama šķiet tendence pusi no Rīgas kinostudijas filmām veidot tieši šajā žanrā.

Un es neuzskatu par «sliktu toni» pateikt, ka man patīk ari daļa no Jāņa Anmaņa darbiem, un cenšos izprast to cilvēku psiholoģiju, kuri viņu uzskata par elku (NB — atkal vecuma pazīme?), bet man nekādi nav pieņemama divu jaunu cilvēku, kuri grib saukties par

māksliniekiem (Kristapa un Kaspara Zariņu), cenšanās komfortabli justies mākslā. Tik komfortabli, ka viss it kā pareizi, viss ir it kā vajadzīgi, ir pa bildei ar pseidoideoloģisku nodrošinājumu, ir ne pārāk reālistiska, ne pārlieku modernistiska līnija, un šis zelta vidusceļš nodrošina piedalīšanos gan Vissavienības, gan republikas, gan ģimenes mēroga izstādēs.

Skatoties šāda veida mākslu, man atkal gribas būt jaunam, no sava trūcīgā galvas apmatojuma izveidot īsti «pankisku» frizūru un iejukt Rīgas lietišķās mākslas skolas audzēkņu bariņā, kuri, elpu aizturējuši, bezmaz uz pirkstgaliem ieiet Aijas Zariņas izstādē, jo tur viņus gaida mākslinieces sāpe un melnās stundas, krāsu prieks un krāsu izšķērdība, radīšanas procesa brīnumbrīdis. Tur viņus gaida tik ļoti vajadzīgā nepareizība, bez kuras māksla (ne tikai tēlotājmāksla) kļūst par sastingušu dogmu. Viens no šās nepareizības variantiem. Citus es atradīšu (cerams, arī mani jaunie draugi) Māra Melgalva, Klāva Elsberga, Jura Kunnosa un Egīla Zirņa dzejā, Jura Toropina, Andra Brežes un Ivara Poikāna mākslā. Es ar nepacietību gaidīšu, ko jaunu būs uzrakstījis Juris Kulakovs un Jānis Lūsēns — šie diskomfortablie mūziķi.

Ko pēc desmit, piecpadsmit gadiem darīs tie puikas no «lietišķajiem»? Komfortabli dzīvos un komfortabli mālēs, vai ar tikpat lielu bijību ies uz kāda neērta un publiku satraucoša mākslinieka izstādi? Bet varbūt viņi paši būs tie neērtie un publiku satraucošie? Un ko darīs tie — ar masu kultūras mannāputru barotie? Rakstīs neērto izstāžu atsauksmju grāmatās, ka šāda māksla viņiem nav vajadzīga? Un es pats — vai spēšu vēl saprast gadu tūkstošu mijas jaunos?

P. S. Kopš šā raksta tapšanas pagājis gads. Tam bija jāparādās kāda cita žurnāla jūlija numurā. Raksta nepublicēšanas iemesls bija ... Igo uzvara jauno izpildītāju konkursā Jūrmalā un iauri Rostokā. Sak, b. Bergmani, mēs tagad būtu izblamējušies pa visu republiku!

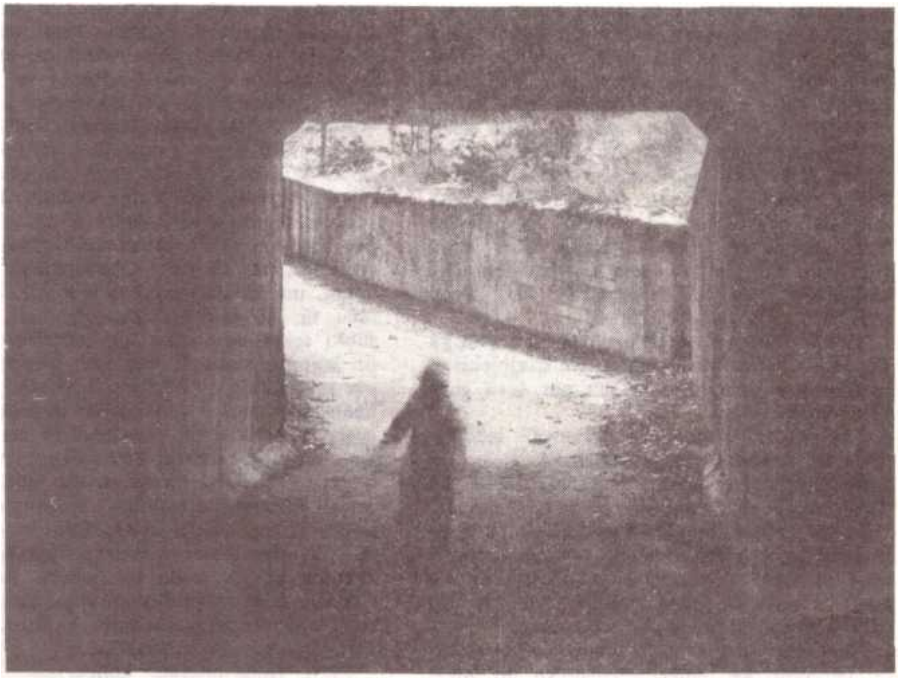

Nebūt neapšaubot to, ka «Igo ir talantīgs un daudz strādā», tomēr uzskatu, ka tieši mūsu radio un televīzijas vide, biežā parādīšanās ekrānā, šā mūziķa spējas nonivelē, pak|auj zināmam standartam. Te it kā varētu vainot vidi, ne pašu dziedātāju. Un tomēr — pakļauties vai nepakļauties masu kultūrpatērētāju prasībām, vienmēr ir bijis paša mākslinieka ziņā, un ļoti žēl, ka Iauri un prēmijas dažādos festivālos atkal rada «jaunu neaizskaramo kastu».

Kas tad šā gada laikā mainījies mūsu estrādes un tēlotājmākslā? Bija viens no mākslinieciski gatavākajiem «Mikrofona-86» koncertiem, bet Mārtiņš Brauns aizgājis no «Sīpoliem», jo acīmredzot nav varējis iet vienā sasaitē ar savu auditoriju. Viņam gribējies solīti tai priekšā, bet tā un koncertorgani-zācijas prasīja — tikai soli solī!

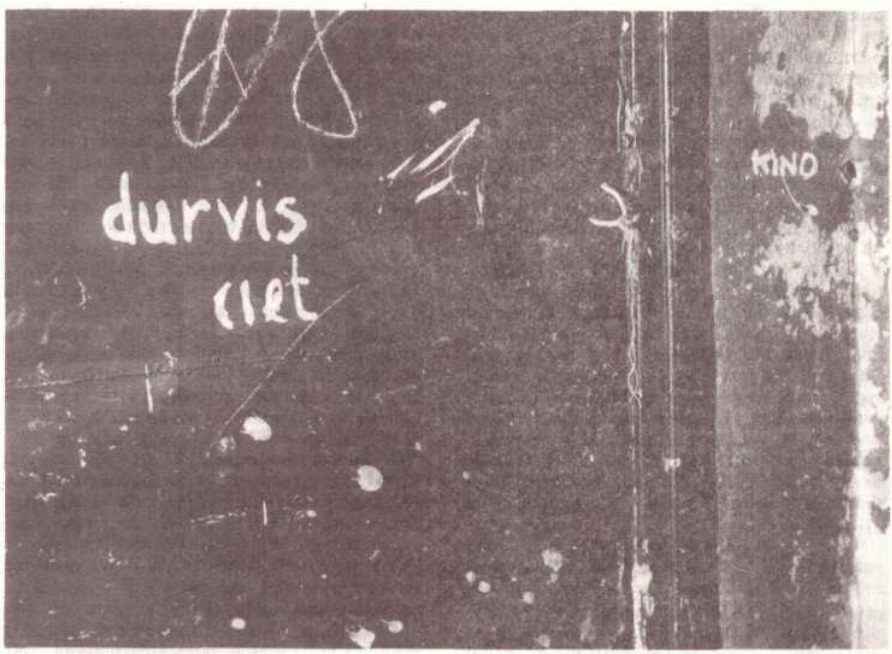

NO AUGŠAS: MĀRA PURGAIĻA, HARALDA ELCERA FOTO

Notikušas interesantas jauno mākslinieku individuālās vai grupu izstādes, bet gadskārtējā jauno reprezentēšanās izstāžu zālē «Latvija» tā arī palika reprezentēšanās līmenī ar atsevišķiem uzzibsnījumiem.

Šā gada laikā skan Jura Podnieka vārds, urda, satrauc, polemizē viņa filma. Un izrādās, ka drīkst, izrādās, ka vajag tikai uzdrošināties runāt patiesi, nelaipojot, bez ierastā «no vienas puses tā, no otras šitā». Bet Juri tikai nosacīti var pieskaitīt jaunās paaudzes māksliniekiem. Domājot par jaunajiem mākslā un dzīvē, man šķiet, ka viņiem ar pārcentīgo aizbildniecību, mācīšanu un audzināšanu ir daudz kas atņemts. Šobrīd mani satrauc pārāk ska|ā jezga ap tā saucamajām neformālajām apvienībām. Nu tikai reaģēsim, nu tikai iejauksimies, nu tikai ņemsim savā aizbildniecībā un aizstāvībā. Bet, varbūt, ka jaunieši paši sevi prot aizstāvēt, iespējams, ka viņi jūtas sevī stipri tieši tad, kad nav nekādas aizstāvības. Justies stipram, vai tas nav viens no spēcīgas, sabiedrību virzītspējīgas personības izveidošanās priekšnoteikumiem? Nu tad kā — visi jaunie un vairs ne tik jaunie — činkstēsim, žēlosimies, atsauksimies uz «nelabvēlīgiem apstākļiem», vai būsim stipri, varoši un arī uzvaroši?

TAMARA RINGA

TIKAI TEV VIENĪGAJAM

«Tas ir stāstījums par cilvēku, kurš nopūlas, lai viņu pielaiž pie LIKUMA. Sargs pie pirmajiem vārtiem viņam saka, ka aiz šiem ir vēl daudzi citi, un tur no telpas uz telpu vārtus apsargā sargi, viens stiprāks par otru. Cilvēks apsēžas un sāk gaidīt. Paiet dienas, gadi, un cilvēks mirst. Agonijā viņš jautā: «Vai tas var būt, ka šajos daudzajos gados, ko es pavadīju gaidot, neatradās neviens cilvēks, kas būtu vēlējies šeit ieiet, izņemot mani!» Sargs atbild: «Neviens nevēlējās ieiet, jo šie vārti bija domāti tikai tev vienīgajam. Tagad es tos aiztaisīšu.»»

Līdzība no Kafkas «Procesa»

Un tad sākās nāve. Gadi . . . mirklis, kas tika dots, izrādās, bija jāpiepilda. Būtiskais bija sevis apzināšana un Darbs. Ieiet, sākt savu ceļu, lai procesā apjaustu esamības vērtību. Varbūt savādāk? Jā? Apzināties sevi — tad celties un iet. Par vēlu! Tagad, kad viss ir skaidrs! Viņš taču teica: «Šie vārti bija domāti tikai tev vienīgajam.» Priekšā pateikta patiesība nerealizējas. Dzīve nav realizējusies. Nav bijis ceļa, nav manis, nav mana Darba, nav manas dzīves pēc manis. Un tad sākas nāve. Tā sēžu varbūt es viens, varbūt mūsu ir daudz vairāk, nekā gribas domāt. Statisks apmiers, neapzinoties, ka šis mirklis ir vienīgais, kas mums dots, bet esība (vai visa beigas) pēc likumsakarīgā pēdējā gaisa malka kļūs par aizgājušās dzīves vienīgo tikumisko mēru.

Šīs pārdomas no Kafkas «sēdētāja» pozīcijām rosināja saruna ar socioloģi, zinātniskā ateisma pasniedzēju VIJU VIRTMANI. Kādā nodarbībā T. Zaļkalna Latvijas Valsts mākslas akadēmijā viņa lūdza, lai arī studenti uzraksta pārdomas par šo Kafkas līdzību. Fragmentus no sacerējumiem izmantosim sarunā.

♦

V. V. Tas, ka cilvēks ir laicīgs, uzliek viņam ārkārtīgi lielu atbildību, pienākumu. Un šī atbildība nāves priekšā vienlaikus ir atbildība dzīves priekšā.

T. R. Tā ir tikumiska norma, bet vai mūsos šāda norma ir?

V. V. Mums lielā mērā piemīt tāds bērna infantilisms — doma, ka esam tuvu pilnībai, un tā mūs tikumiski nomierina. Lielākā daļa cilvēku savu netikumību attaisno ar tikumiskiem apelējumiem. Zināšanas, intelekts vien negarantē tikumisku dzīvi. Galvenais ir apjaust savas dzīves jēgu, nevis kavēties pie dzīves norisēm. Neprasme apzināties savu nepilnību dialektiski saistās ar ko citu, it kā galēji pretēju: mēs nesaprotam, ka esam unikāli, ka nesam sevī neatkārtojamu pasauli, kas vērta, lai to izkoptu un tādā veidā pozitīvi

ietekmētu sabiedrību. Ģimenes harmonizēšana — tas ir sākums.

Vārdos noformulētas sajūtas vai parādības, vai jebkuras garīgas lietas vairs nav tās, kas tās patiesībā ir. Tāpat kā sadzīvē dvēseles atkailināšana, rakšanās katrai lietai līdz pašai saknei, būtībā preparēšana (tā arī to līdz galam neizdarot), neko nesniedz ne citiem, ne pašam, tā arī domāšanā sasniegt pilnību nav atsevišķa indivīda spēkos.

Es nebūt nenoliedzu izziņas procesu, tiekšanos pēc pilnības. Bez tā visa nemaz nav iespējams runāt par civilizāciju un garīgumu.

Esmu pret garīgām vivisekcijām.

Guntars Sietiņš

T. R. Tādēļ arī tik daudz neveiksmīgu ģimeņu, ka garīgā dzīve atstāta novārtā. Zaudējuši saikni ar sevi, ar savu dziļāko «es», mēs kļūstam par postītājiem. Palūkojies, ko radi ap sevi un sevī!

V. V. Ģimene veic vairākus desmitus sociālu funkciju. Kas šodien saista ģimeni? Vai bērni, kopīgas garīgas intereses? Nē. Viedais sirmgalvis? Tāda tagad mājās vairs nav. Vienīgais, kas šodien saista ģimeni, ir miegs — tāds ir Ļeņingradas sociologu secinājums. Ģimene ir devalvēta kā garīga un tikumiska vērtība.

T. R. Cilvēks ir spiests meklēt izeju, un šajos meklējumos bieži vien atrod pretējo — strupceļu.

V. V. Arī šī panku vai kāda cita kustība, ja reiz pastāv, ir noteikta domāšanas veida izpausme, manifestācija. Dziļākajā būtībā tā ir neziņas un vientulības apliecinājums. Neviens harmonisks jaunietis, kurš *laimīgs un cienīts* savā *ģimenē, sabiedrībā, kura garīgā* dzīve piepildīta un bagāta, par panku nekļūs.

T. R. Vientulība. Bieži tā ir slikts padomdevējs un aizved maldu ceļos. Bet vientulība ir arī nepieciešama. Vientulības iespēja ir obligāts priekšnoteikums radošam procesam. Taču iepriekš jāakumulē dzīve. Jābūt satiksmei ar cilvēkiem, intensīvai pasaules izzināšanai. Un tikai tad divvientulība ar sevi, sava «es» cellē. Bet, kolīdz esi apzinājies sevi kā pasaules sastāvdaļu, apjautis savu vietu, ir jādzimst misijas apziņai. To var saukt arī par atbildību savas tautas priekšā. Un tad, ja vien esi godīgs, šī celle jāpamet, jo misiju var realizēt tikai dzīva funkcionējošā organismā — sabiedrībā.

Harmonisks cilvēks iet sevis apzināšanās ceļu, bet vājais, nestabilais mēģina rast atbalstu, stabilitāti domubiedru grupējumos. Dažs pievēršas Rietumiem, dažs Austrumiem.

V. V. Jā, arī Austrumiem. Un tur ir, ko meklēt. Austrumu kultūra var bagātināt katru no mums.

T. R. Tikai jāzina, jājūt, cik tīrs ir tas konkrētais avots, no kura smelies. Vai nemaldies un neizvēlies viltus ceļus? Vai nenoniecini cilvēku sevī?

V. V. Dažāda var būt sastapšanās ar Austrumu kultūru. Jo

interese, vēlēšanās izzināt ir kas viens, bet mēģinājums «saplūst», ieiet pavisam svešā, citā domāšanas arhetipā — tas jau ir pavisam kas cits. Kaut arī, nenoliedzami, tie ir kādu sociālu, garīgu atbilžu meklējumi. Bet kādas var būt šīs atbildes? Lūk, piemēram, tā saucamā Krišnas apziņas biedrība jeb krišnaītisms. Tikšanās ar Indijas kultūru notiek ļoti sašaurināti, vienpusīgi un, galvenais, — ar apšaubāmu starpnieku palīdzību, mehāniski. Jo, pirmkārt, jau nav šo zināšanu nesēja — valodas, «kultūras oderes», vides. Par absolūtu patiesību tiek pasludināti traktāti, kas, izrauti no konteksta, nedod objektīvu priekšstatu par Indijas garīgo kultūru. Rezultātā cilvēka apziņa deformējas. Indijā, Tibetā mūki kultūras mantojuma studēšanai velta gadu desmitus un tikai pēc tam ir tiesīgi saukties par garīgajiem skolotājiem — «guru», un nodot savu pieredzi tālāk.

Krišnaītisms, kas pie mums ienācis ar Rietumu «mediju» starpniecību, spēj dot tikai zināšanu drumslas. Taču jāņem vērē, ka šajā reliģijas novirzienā, tāpat kā jebkurā citā, zināšanu nozīme ir visai minimāla. «Reliģija ir nevis prāta, bet gan sirds lieta,» sacīja K. Markss. Visu reliģiju spēks ir to spējā iedarboties uz iracionālo cilvēkā. Reliģija spēcīgi ietekmē zemapziņu, kas mūsu sekulārajā kultūrā diemžēl ir atstāta bez uzmanības, zinātnē maz pētīta un tikai minimāli tiek izmantota medicīnā. Gadu desmitiem runas par zemapziņu tika uzskatītas par kaitīgām, bet, piemēram, Z. Freids tika vulgāri traktēts pat zinātnieku aprindās.

Mūžība. Mūžīgs ir tas, kas ir cilvēcisks. Vai mūžībai ir gals! Man liekas, jā. Tik ilgi, kamēr pastāv un pastāvēs cilvēks, pastāvēs arī mūžība. Manī šie jēdzieni cieši saauguši.

Mūžību ir radījis cilvēks prieki sevis, un aizejot viņi to paņems līdzi nebūtībā, bet varbūt uz tādu pasauli, kur šim jēdzienam nebūs nekādas nozīmes. Kur viss ir mūžīgs!

Andris Šiliņš

T. R. Ieiet šaurā pasaules uzskatā, unificēties . . . Tas ir vieglāk, nekā pašam meklēt savu ceļu. Jo tā ir šaurāka, mazāka telpa, koridors. Se gaida gatavas atbildes. Cilvēks pārtrauc meklējumus. Viņu pārņem labsajūta, apmiers . . .

V. V. Ne velti viens no mūsu vadošajiem reliģijas pētniekiem L. Mitrohins uzsver, ka reliģija var būt adaptācijas veids psiholoģiskam diskomfortam, nenokārtotai esamībai. Tādēļ reliģija dzīvo arī mūsdienās. Draudze, kopiena. Cilvēks aiziet no vientulības, no ikdienas rūpēm. Un konkrētam cilvēkam tā ir izeja, lai arī šķietama. Vai mēs spējam piedāvāt kaut ko citu? Vai vienmēr spējam?

Jautāti, kāpēc jūs ejat baznīcā, piecdesmit procenti ticīgo atbild: «Tāpēc, ka tur ir skaisti.» Bet skaistums nu nekādi nav reliģiska kategorija. Tikai baznīcā tā iegūst reliģisku ievirzi. Acīmredzot sabiedrība, arī māksla šim konkrētajam cilvēkam nespēj piedāvāt to,

kas vajadzīgs viņa dvēseles stāvoklim. Reliģiskajā draudzē viegli adaptēties. Viena no baznīcas svarīgākajām funkcijām, neapšaubāmi, ir psihoterapeitiskā funkcija. Baznīcā cilvēks atbrīvojas no savām nepatikšanām, no akmens, kas viņam uz sirds. Uz baznīcu vilina psiholoģisks komforts, labsajūta. Taču tā ir mirklīga, ātri zūd, un cilvēks iet atkal, jo zina, ka iemantos to no jauna. Tas arī ir reliģijas opijs.

T. R. Sekulārais ceļš mums piedāvā ļoti plašas iespējas. Taču pa to klumpājam no viena grāvja otrā. Nav jau viegli pašam atbildēt par savu gājumu. Tam mūs ne vienmēr sagatavo. Mūsu domas, centieni biežāk tiek virzīti uz virspusējo, merkantilo. Mūs spēcīgāk ietekmē «kaila» saprāta veidojumi, dvēseles kolīzijas paliek «aiz kadra». Tādēļ nav līdzsvara, harmonijas.

Ticu! Ticu mūžībai. Ticu sevis turpināšanai. Caur kaut ko citu, dzīvu vai nedzīvu — man vienalga. Nekas, nekur, nekad nepazūd, tikai mazliet pārveidojas. Kļūst mazliet dīvains mums, bet saprotamāks un pieejamāks tiem citiem, tiem nākošajiem. Bet pati būtība nemainās. Tā tikai pakāpjas augstāk, lai atkal visu varētu aptvert. Tā ir kā bumba, kas spējīga uzpūsties līdz bezgalībai, kā balta pienaina migla. Jā! Kā migla viņa man patīk vislabāk. Vai nav skaisti! — mūžība kā miglas balons balts.

Zane Eltermane

V. V. Pasaules uzskatu veido ne tikai zināšanas, — to nevar iemācīt kā formulu, tas rodas ļoti daudzu apstākļu ietekmē. Dzīve nav tikai racionālas zināšanas, bet gan plašas, daudzveidīgas norises, sakarības, notikumi, traģēdijas, vilšanās un veiksmes. Un, lai arī mūsu ideoloģija ir spēcīgs faktors, kas veido mūsdienu jauno cilvēku, tomēr katra personiskā pārliecība var veidoties tikai uz personiskās pieredzes pamata.

Pasaules uzskats ir ne tikai loģiska izpratne, bet arī pārdzīvojums, kas dziļi saistīts ar visām personības struktūrām.

T. R. Jaunieši baznīcā — kā jūs to vērtējat?

V. V. Tās ir likumsakarīgas sekas mūsu bezrūpībai garīgās dzīves jomā. Un šī mietpilsoniskā «strausa politika» — turēt galvu smiltīs un izlikties, ka nekā tāda nav, var radīt vienīgi absurdus rezultātus. Jauniešus interesē kultūra, vēsture, tai skaitā arī reliģija kā kultūras sastāvdaļa. Vai viņi no mums saņem atbildes? Baznīca labprāt piedāvā savu atbildi. Sev izdevīgā gaismā.

Mūsdienu reliģijas ar cilvēku sarunājas mūsdienu valodā, kas bieži rada apjukumu tajos, kas reliģiju uztver 30 un 40 gadus vecos domāšanas stereotipos. Tieši šis baznīcas jaunais modelis var piesaistīt jaunatni. Turklāt ne tikai to, kas alkst eksotiku, jo sabiedrība, tajā notiekošais nebūt nav vērtējams viennozīmīgi. Ja par reliģiju sociālismā gribam runāt pēc būtības, tad būtu nepiedodami virspusēji

apgalvot, ka reliģija ir «pagātnes palieka» (par «pagātnes palieku» varam runāt tikai tādā nozīmē, ka tā ir iepriekšējo sabiedriski ekonomisko formāciju veidojums un atnākusi pie mums no pagātnes). Sāds apgalvojums neatsedz reliģijas būtību, aizved tālos un aplinkos ceļos, devalvējot ateisma teoriju un praksi.

L. Mitrohins, pārskatot ļeņinisko mantojumu šajos jautājumos, atgādina, ka «reliģiju sabiedrībā nevar ienest no ārpuses. Tā vienmēr ir sabiedrības iekšējs produkts».

Mūsdienu cilvēks netiecas uz mūžību un par to vispār nedomā. Viņš ir tik draudīgi piezemēts un nomākts ar realitāti, ka nemaz nezina, uz ko tiekties, ko izvirzīt sev par mērķi. Tāpat arī visos mākslas veidos garīguma līmenis Ir katastrofāli zems. Ar mūžību «esam tikuši galā».

Inta Auziņa

T. R. Tikumisks, garīgs — šiem jēdzieniem it kā nav reāla, taustāma seguma. It kā — nav. Pa savu «pasaulīgo» ceļu joņojot, līdz šim neesam atraduši par vajadzīgu to iekļaut savas uzmanības lokā. Bijām pamatīgi piemirsuši, ka ar dienišķo maizi vien cilvēkam ir par maz, ka šis iracionālais garīgums arī ir cilvēkā ieprogrammēts.

V. V. Cilvēks nes sevī pārindividuālas vērtības. Bet, lai tās veidotos, attīstītos, cilvēkam jākļūst par individualitāti. Skolas palīdzība šajā procesā pagaidām ir vārga.

Pašreiz garīgās, tikumiskās problēmas sabiedrībā izpaužas tik asi, kā nekad agrāk. Avārija Černobiļā ir tikumiska katastrofa, ko radījusi netikumiska attieksme pret darbu. Tikumības deficīts. Tiek izvirzīti racionāli kritēriji, bet tikumiskums nepakļaujas racionālai iztirzāšanai.

Cilvēks uz kaut ko tiecas.

Ticīgais uz mūžīgu dzīvošanu.

Neticīgais tiecas atstāt aiz sevis darbus, kuri varētu padarīt viņu mūžīgu.

Doma par mūžību ir nepieciešama.

Laikam visgrūtāk ir samierināties ar to, ka dzīve ir nodzīvota un viss — vairāk nekā nebūs.

Vajadzīgs pamatojums eksistēšanai!

Kāda dzi|āka jēga.

Sandra Smilga

Cilvēks netiek gatavots tikties ar nāvi, meliem, nodevību. Neprot tikties ar patiesu mīlestību, cēlsirdību, cerību, ticību, žēlsirdību. Un nezina, kā reaģēt — ar dvēseles sāpēm?

Un vēl — mēs noniecinām šodienu. Esam pārāk iecentrēti uz nākotni. Bet nākotne taču top šodien.

Cilvēkam vajadzētu iedomāties, ka atnākusī diena ir pēdējā. Kas atvadās no visa, asāk izjūt dzīvi.

Nezinu, labi vai slikti — sagaidīt svētkus, norobežojoties no

draugiem, paziņām. Bet tā nu reiz šajā Jaungadā bija iznācis. Drīz pēc pusnakts palikām ar vīru divi vien — bērni bija nolikti gulēt. Svētku galds. Eglīte. Un masu kultūru propagandējoša, vienmuļi izklaidējoša tālrāža programma. Taču ap četriem ieradās viesi — kāds draugu pāris. Arī viņi bijuši vieni, bet rakstura dinamika nav ļāvusi šo stāvokli ilgāk saglabāt. Kā jau tādās reizēs mēdz būt, runājām par visu — sākot ar makšķerēšanu un beidzot ar simboliku. Turklāt izrādījās, ka esam pārsteidzoši kompetenti un dziļi izprotam problēmas. Pēc stundas pusotras dedzīgās runas kļuva rimtākas — nāca miegs. Viesi sāka domāt par mājās iešanu.

Un te — kāds pieklauvēja pie loga. Pavēru aizkaru un ieraudzīju piecus siluetus. Kad acis aprada ar agras ziemas rīta mijkrēsli, saskatīju klauvētāju — vistuvāk logam stāvēja meitene ar zvaigzni pierē, patālāk — lāču dīdītājs (tiesa, lācis izpalika) un vēl trīs balti, neatpazīstami tēli. Ķekatnieki! Atvēru durvis un saucu iekšā.

Trīs puiši un divas meitenes. Jaunākajam sešpadsmit gadu, vecākajam — divdesmit. Latvieši. Lepni uz savu nacionālo piederību un, kā izrādījās, bez jelkādām zināšanām par savu tēvu zemi (Brīvības piemineklis esot «pa gabaliem» ievests no Vācijas . . .).

AIGARS: Man ir sieva un maza meitiņa. Esmu rīdzinieks, taču gadījās tā, ka kādu laiku bija jādzīvo laukos. Tālu. Mums tur iedeva māju — tādu vecu, knapi apkurināmu vraku. Nē, jādzīvo tikai Rīgā. Jāiekārtojas kādā naudīgākā darbā — pa blatu. Jādabū dzīvoklis, lai var tikt pie sava pavarda. Vairāk man nekas nav vajadzīgs.

AINĀRS: Es gribu, lai man liek mieru. Visi. Lai neuzmācas ar saviem padomiem. Man ne no viena nekas nav vajadzīgs. Gribu, piemēram, sēdēt uz trotuāra, ielas malā. Tāpat vien. Un lai man iet garām vai apkārt. Tikai lai nelien iekšā. Ko vēl? Nu, uz kādu roka koncertu aiziet, var arī kādu vilcienu pademolēt . . . Nekāds pārākais dīkdienis neesmu. Strādāju. Tikai patikas nekādas . . .

Bet šis «demolētājs» uzdāvināja mums četrus noburtus riekstus ar laba vēlējumiem. Dvēsele dzīva. Vēl dzīva. Vai mēs palīdzēsim tai nenomirt?

Un vēl rindas no Mākslas akadēmijas studentes rakstītā:

Mani pārņēmušas skumjas
skumjas kā mūžība
haoss, nespēja savākt sevī pasauli
tomēr sajūta, ka tepat blakus tūlīt ir
ir atgriešanās
caur vārtiem
caur pinumu
noslēgtā vainagā
skumju ugunskura dūmi pāri galvai gaiši
Arta Ozola

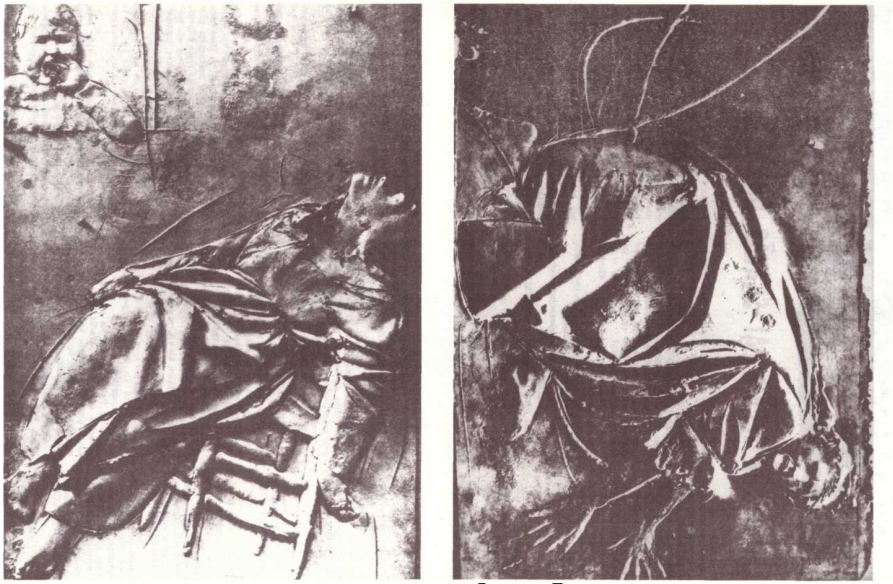

NAVE UZ ZEMES NAVE IZPLATĪJUMĀ

DŽAKOMO MANCU. CIĻŅI NO «NĀVES VĀRTIEM». *(Giacomo* Mancii, ievērojams, progresīvs itāļu tēlnieks, dz. 1908. g. Darbs veidots Vatikāna konkursam, realizēts bronzā.)

PAJUMTE NEPATEICĪGAJIEM

«... ĻAUDIS UZ IELĀM LAI SKATĀS UN BRĪNĀS!»

Par mākslu ir runāts dažādi un ar visvisādiem cilvēkiem. Protams, no runāšanas nekas nerodas, vismaz taustāms ne. Tomēr domas gan dažbrīd tā kā asākas kļūst. Arī šajā sarunā ar trim gandrīz divdesmitgadīgiem puišiem: Jāni (viņš strādā par izstāžu iekārtotāju), Sašu (cer būt mākslinieks) un Aivaru (nesen uzsācis darboties kino jomā). Runājām par mākslas dzīves realitātēm un par vēlamo. Jāuzsver, ka mani sarunbiedri nav gluži neskoloti izstāžu apmeklētāji, visiem ir lietišķās vai Rozentāla mākslas vidusskolas pieredze, visiem pārdomas par mākslas efektivitāti ir ikdienas nepieciešamība. Tātad — ieejam izstādē ...

Aivars: Lielās ekspozīcijas, piemēram, «Latvijas» zālē, uzreiz var zāģēt četrās daļās. Tur ir vīri, kas joprojām konsekventi dzīvo un strādā piecdesmitajos gados. Tur ir jaunie, kuriem darbos kaut kas iepļeckāts: svītriņas, pleķīši, tad ir feinie dekoratīvie darbiņi «priekš vannasistabas». Un ceturtie — tie ir tādi pa vidu: lauku darbinieku portreti, govis.. .

Jānis: Slaucējas portrets arī var būt māksla, bet tā ir reti. Es, muzejā strādājot, redzu, kā cilvēki iet uz izstādēm. Bet reti, kas patīk, nepārtraukta vilšanās. Mākslas dienās pat — baigā staigāšana — visi kaut ko gaida, blandās. Un ne jau ārdīšanos — mākslu gaida. Taču vairums ir smukas bildītes — tādas es gribētu vannas istabā pie sienas — sēdi un kaifo. Dekoratīvi, forši noformējuma darbiņi.

Saša: Parasti lielajās, oficiālajās izstādēs lielākā daļa darbu ir tikai tāpēc, lai aizpildītu vietu. Bieži to autori ir mākslinieki ar slaveniem vārdiem. Bet skatītāji lielākoties šos darbus vispār neievēro. Un jauno mākslinieku izstādēs, tur atkal ir daudz baigi līdzīgu bilžu. Piemēram, vienu stilu kopj Dace Lielā, citi mēģina atdarināt.

Jānis: Daži mēdz vaimanāt — ak, nabaga jaunie mākslinieki, viņu darbus neņem izstādēs. Esmu redzējis nepieņemtos, nejūt gan, ka to starpā būtu kaut kas spēcīgs.

Pēteris: Nūja, parasti nepieņemtais gluži vienkārši ir vāji darbiņi sliktā mākslas vidusskolas līmenī. Avangardistu, kuru darbus neņemtu drosmes dē|, mums tikpat kā nav. Vispār nav, es tādus nezinu!

Aivars: Bet kā viņi radīsies, no kurienes?

Saša: Maskavā gan tādu ir ļoti daudz.

Pēteris: Maskavā bija sarīkota dažādu grupējumu jauno mākslinieku darbu izstāde. Tā galvaspilsētas kultūras dzīvē skanēja skandalozi, bet cik tur bija īstas mākslas, cik — pretenziju, cik — aktuālas tēmas (to mums patiešām pietrūkst) patiesi MĀKSLINIECISKA

risinājuma?

Aivars: Es uz izstādēm vispār eju reti.

Jānis: Es arī. Jo jūtu, ka no izstādes iznāku vēl tukšāks, nekā pirms tās. Bet varbūt ir pareizi — galu galā īsts mākslinieks, iespējams, parādās reizi trīsdesmit gados, bet daudzums, no kura tādam parādīties, mums ir pietiekams. Un varbūt pats arī esmu vainīgs, labo jau nedrīkst bāzt mutē, pašam ir jāgrib atrast un paņemt.

Aivars: Tomēr izstāžu prakse mani neapmierina. Visu laiku paziņu lokā es bļaustos pēc kaut kā mobilāka, pēc ielas pasākumiem.

Saša: Vai nebūtu kolosāli, ja mākslinieks piekārtu vienu gleznu sev priekšā, otru — uz muguras un ietu pa ielu?

Jānis: Bet tad tām jābūt skaļām, kliedzošām bildēm!

Aivars: Es aģitēju par grafiti — šādu mākslu var tieši «iznest» uz ielas.

Pēteris: Tu domā aerosolgleznojumus uz sienām, teksta grafiku?

Jānis: Visur redzamie uzraksti A*CjiDC* — tā nu gan ir «māksla»!

Aivars: Bet grafiti var būt arī māksla! Tikai ko mēs par to zinām. Labi, ja šo to dzirdējuši. Tomēr es skaidri zinu: pat ja veikalā baloniņos varētu dabūt visas labās krāsas, man piesietos, ka es gribu samaitāt pilsētas seju. Bet vai tā nav jau samaitāta pirms manis? Es varbūt gribu labot, kas vēl labojams.

Saša: Ja tev ir ko teikt un gribas gleznot, dari to vienalga ar ko!

Jānis: Jā, patiešām, kāpēc uz ielām tik maz glezno? Tas taču būtu kapitāli — sevišķi tiem, kas nekad nav redzējuši gleznošanas procesu. Uz ielām vajadzētu zīmēt, vajadzētu ļaut kaut ko brīvi apzīmēt, aprakstīt. Bet visi mēs jau spriežam tā: nodomās vēl, ka es grauju kultūru. Ko es līdīšu, savāks vēl milicija! Jā, lielākā daļa no mums ir tāda trula, kā iebaidīta.

Aivars: Tas jau arī jauno mākslā jūtams!

Jānis: Tādā atmosfērā, kad visi viens uz otru skatās un neko nedara, būtu jāsprāgst!

Aivars: Tās visas ir tikai runas, runas . . . Kad būtu jāsāk to darīt . . .

Jānis: Nonākam pie secinājuma, ka paši vien esam vainīgi, ja nekas netiek darīts. Vai pankošana, kad tai pievērsāmies, mums nebija kaut kas līdzīgs ielu teātrim? Kāpēc mēs to nepārvērtām īstā hepeningā?

Saša: Jūtamies jau kā «lielie», slēpjamies aiz saviem darbiem, ar «tautu» negribam kontaktēties.

Jānis: Man šķiet, ka visiem ir tāda pat nostādne kā mums — te filozofējam, bet paši uz ielas neejam un nezīmējam.

Saša: Ak, mēs jau ar mātes pienu iesūcam — galvenais nav vis darbi, bet gan runāšana, sapulces, apspriedes!

Pēteris: Patiesi, kāpēc jūs un jūsu draugi nevarētu apgleznot ar

grafiti kaut vai Maskavas tilta gājēju tuneli, ko citādi, par spīti sargāšanai, huligāni apraksta un apzīmē ar rupjībām un citādām blēņām?

Aivars: Es labprāt to darītu, bet man baigās bailes, ka mani «savāks», ja nebūs tūkstoš papīru ar parakstiem, ja nebūs at|aujas «no augšas». Un dīvaini vēl kas — ja garāmgājēji ierauga neparastu zīmējumu uz sienas, tad apstājas, brīnās, lamājas, ka piegāna pilsētu. Bet, ja uz sienas uzrakstīts tas pats AC^DC,

Spartaks, Dinamo, Zorro vai kāda pazīstama, bet nedrukājama burtu kombinācija, solīdā publika iet garām bez uztraukuma. Ja kaut kas cits, oriģinālāks — uzreiz meklē politiku vai seksu, kur piesieties. Bet humors būs, ja pēc pāris gadiem grafiti būs visur, tos oficiāli atzīs, un tā būs īsta modes māksla — kā tas notiek ar visu .. . Varbūt tad pat vecmāmiņas ņems rokās aerosolu baloniņus *un* pūtīs, jo — visi tā dara .. .

Jānis: Jā, katrai lietai ir divas puses. Vai nu tu dari, ko gribi, nerēķinoties ne ar ko, vai arī, baidoties no sekām, nedari neko. Tā ir bijis vienmēr.

Pēteris: Parunāsim vēl tomēr par «lielo» mākslu ...

Aivars: Mākslas dienas, vai tās nelīdzinās Astotajam martam? Visu gadu neliekamies par sievietēm ne zinis, un tad vienā dienā — nu tad ceps, nu tad ziedus dāvinās...

Saša: Un viegli pārmest, ka jaunieši Mākslas dienās grib dzirdēt tikai rokansambļus. Kur un kad gan citreiz iespējams tos brīvi klausīties uz ielas?

Aivars: Tomēr liels troksnis. Varētu taču tā — jebkurā dienā es atnāku ar savām bildēm, paaicinu draugus paspēlēt, kāds «muļķītis» lai paskaita dzejoļus! Un tauta sanāktu tik un tā.

Jānis: Tas būtu kapitāli!

Aivars: Tā būtu kontaktu iespēja. Visi taču esam noslēgti — skolā, mājās. Tur gan var papjāpāt, piemēram, par to, ka kaķītis nosprādzis, bet savas dzejas lasīt . . . Nav kur sapulcēties. «Kārlī», piemēram, salasās tikai iedzert!

Pēteris: Bet tajā pils kafejnīcā taču nav stipro dzērienu.

Visi kopā: Ha! Pašapkalpošanās princips!

Jānis: Cilvēki dzer un rij tabletes varbūt arī tāpēc, ka ir totāls kontaktu trūkums. Un tas izpaužas arī mākslā.

Aivars: Jā, vajadzētu pasākumiem, arī Mākslas dienām, cilvēcīgākus mērogus. Vai viens cālītis nevarētu tāpat vien iziet uz ielas stūra ar ģitāru vai flautu — bez saskaņotas programmas, bez kā? Kāpēc uzreiz vajag kilovatu jaudas, ar ko pāris tūkstošus iedzīt ekstāzē? Kāpēc vajag lielās, nepārskatāmās izstādes? Citādi iznāk, ka propaganda nav kultūras sastāvdaļa, bet otrādi.

Jānis: Tāds plakātisms, kam nav intīmāka kontakta ar cilvēku. Bet

es gribu just, ka tā bilde ir domāta tieši man, ka tas muzikants spēlē tieši man.

Pēteris: Mākslas dienu pamatā liktie ļeņi-niskā monumentālās propagandas plāna principi ir — iet tautā.

Saša: Varbūt kādam uz mājām vēl vajadzēs pienest klāt? Izreklamēt jau var arī pēdējo štruntu. Ja māksla cilvēkiem nav saprotama, viņi paši ir vainīgi.

Jānis: Bet tiecoties pēc saprotamības, mākslinieks var pārstāt radīt pats sev, cenšoties izpatikt kaut kādam «vispārējam labumam». Un tur sākas nodevība!

TE ATKAL CITI JAUNIEŠI PIEDĀVĀ SAVU VARIĀCIJU. KA STAV RAKSTĪTS, — «ANROZIJS».

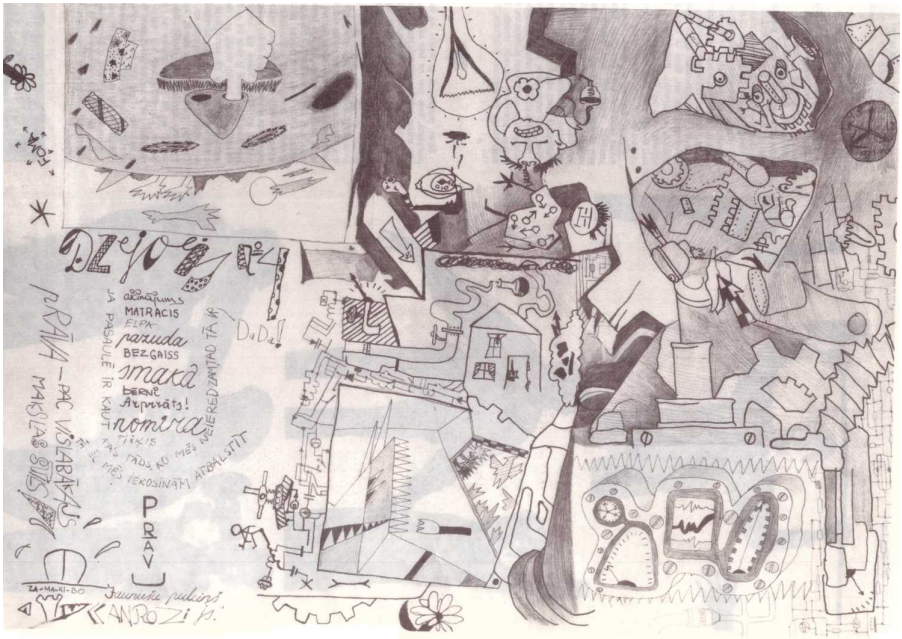

Aivars: Kā pretreakcija te var būt anarhija, «māksla mākslai». Kaut gan — vislabāk būtu just absolūtu brīvību sevī un tomēr neaiziet projām no tautas ...

Saša: Bet mūsu mākslas skolu sistēma personību apspiež. Kopš agras bērnības tiek ierādīts viens striķītis, pie kura turēties, un vēlāk jau cilvēks baidās iet pret pūli, pret neizpratni.

HARALDA ELCERA foto

Jānis: Ja mākslinieks ir patiess, īsts, tauta viņu pieņem arī tad, ja nesaprot.

Saša: Bet būtu absurds prasīt no mākslinieka, lai viņa darbs būtu pieņemams visu slāņu cilvēkiem! Pārsvarā māksla tomēr ir domāta konkrētam patērētāju lokam.

Jānis: Nu, ja tā domāta tikai elitei, tai zūd jēga. Iedomājies kaut vai profesionāli tehnisko skolu jauniešus — viņus daži it kā nostāda ārpus «kultūras sabiedrības» — sak, ko nu tie, ar krāsotiem matiem . . . Bet arī katrs no viņiem noteikti spētu atrast mākslas darbu sev! Un vēl, Saša tā runā par elitāru mākslu, avangardu. Piekrītu, ka mums var nepatikt visi tie līdzšinējie apoloni un **Venēr**as. Bet nevajag noliegt, nevajag teikt, ka tas, kas mums nepatīk, nekas nav!

Pēteris: Redziet nu, mūsu sarunā jau iezīmējas vairāki skaidri jautājumi. Pirmkārt, gan jauniešu attieksmē pret pastāvošo kultūru, gan pieaugušo attieksmē pret jauniešu ekstravaganci jaunā meklējumos pietrūkst vēlmes iedziļināties, pietrūkst tolerances. Otrkārt, tieksmi aktīvi darboties savu dažbrīd dīvaino ideju realizācijā jums slāpē bailes no pretestības un vēlme, pat neapzināta, būt kā visiem.

Saša: Pareizi! Kad mēs pirms diviem gadiem staigājām ar spurainiem matiem un ādas knied-praķos, gribējām, lai mūs ievēro. Tagad jaunieši staigā ar «panku» frizūrām, lai būtu kā visi . . .

*

Šķiet, nekļūdīšos, ja teikšu, ka šaja sarunas pierakstā, kam nav ne īsta sākuma, ne beigu, kur trūkst loģiska noapa|ojuma, tomēr pietiekami skaidri saskatāma divdesmitgadnieku mūžīgā problēma: kā palikt pašam, īpaši vēl, ja tu jūti, ka spēj vai visu pasauli sagraut un uzcelt no jauna, tavuprāt, daudz labāku. Ir pilnīgi skaidrs, ka tādos gados mums visi pieaugušie šķiet labākajā gadījumā konservatīvi, viņu kļūdas mēs saskatām simtkārtīgā palielinājumā, bet viņu labos darbus un domas bieži pat nepamanām. Jā, un tagad vēl tāds laiks, kad, atklātuma karogu vēcinot, metamies kritizēt, itin bieži bez kādas pozitīvas programmas. Ir tik viegli teikt: «Mēs taču esam uzauguši melu un korupcijas gaisotnē, ko no mums var prasīt.» Da|ēji šādas noskaņas samanāmas arī Jāņa, Sašas un Aivara teiktajā. Bet man šķiet, kā tā ir tāda kā nodeva modei, šis «nihilisms». Jo viņi strādā gan tiešā nozīmē, meklējot savu ceļu tik sarežģītajā mākslinieciskās kultūras pasaulē, gan pārnestā — kopjot savu iekšējo pasauli pārdomās un pašanalīzē. Nevajag patlaban viņus slavēt, apcerēt viņu veikumu literāru vai vizuāli tēlainu tekstu sacerē — ja pietiks spēka un prieka, par viņiem vēl dzirdēsim. Un vēl — šī saruna nav tikai par jaunības pretrunām. Ik pa brīdim te ieskanas vēlme just patiesu, cilvēcisku ieinteresētību, kuras deficītu mūsdienu sociālajā vidē jūt ne tikai pusaudži un divdesmitgadīgie.

Kaut arī runāts tika it kā par mākslu.

Bet tā rindiņa virsrakstā, tā ir Raiņa. Atceraties? «Jauneklim jābūt drošulim, pārgalvim,» ...

Sarunu pierakstīja PĒTERIS BANKOVSKIS

JURIS VISOCKIS

ČĪBINU ALTERNATĪVA

BALINĀTO

Es saucu: — Sveiks profesionāli! Saucu vēlreiz, — jau skaļāk, un galvu paceļ vecs vīrs, kuri pirms mirkļa līkņāja futbollaiikuma dzeltēt sākuiajā zaļumā. Iepazīsimies, Boriss Reinholds, bijuiais lielkomandas «Daugava» treneris, patlaban pensijā, kopj futbola laukuma zālājus. Pirms pēdējā pasaules kara viņi, vēl tīnīia vecumā, spēlēja futbolu slavenās Maskavas komandās, un pirmais ieraksts viņa darba grāmatiņā — «futbolists». Tad bija karš, un reizē ar pasaules jukām zuda Jādi ieraksti.

Jāatzīstas, biju iedomājies to gadu sportistus nedaudz savādākus. Ar zobu pulveri balinātām čībiņām kājās, treniņtērpu kā goda kārtu mugurā, sportisti mariē pa nule nolaistītu, tīru ielu. Skan Dunajevska dzīvespriecīgās melodijas ...

Bet, lūk, sarunājas («Sovetskij sport», 1986. 12. 11.) divi to gadu liecinieki, ļeņingradieši, Kirova rūpnīcas strādnieku dinastijas pārstāvji, — Sociālistiskā Darba Varonis Konstantīns Govoruiins un Padomju Savienības Varonis Fjodors Djatenko:

... K. Govoruiins: Trīsdesmitajos gados pie mums, Kirova rūpnīcā, bija trīs hokeja komandas, divas — futbola. Visi spēlētāji bija savējie, īsti putilovieši — kirovieši. Visi strādāja cehos un nodaļās, nekādus atbrīvojumus neizmantoja, bet spēlēja pēc darba un brīvdienās. Tikai pirms pilsētas čempionāta labākajai rūpnīcas komandai rīkoja īslaicīgu treniņnometni.

F. Djačenko: Tagad it kā stingri aizliegti jebkāda veida atbrīvojumi, bet vai tad aizvien netrūkst tddu rūpnīcas sportistu, kuri cehā ierodas tikai algas dienā!

K. Govorušins: Dažu labu šādu «censoni» ceha priekšnieks nemaz nepazīst. Tik vien kā par viņa sportiskajiem panākumiem dzirdējis ...

Tātad no trīsdesmito gadu romantikas esam nonākuši šodienas īstenībā. Es saucu vēlreiz: — Sveiks, profesionāli! Klusums.

Nāk prātā pasaka. Reiz dzīvoja divi brāļi. Viņi bija līdzīgi kā divas ūdenslāses. Plaiā apkārtnē brāļi bija izslavēti meistari. Patiesi, lai ko viņi darītu, viss raisīt raisījās. Kādu dienu brāļi nolēma sākt nodarboties ar sportu, un izrādījās, ka nav par viņiem ne ātrāku skrējēju, ne augstāku lēcēju |re kā, darbā gūtais rūdījums noderēja!). Tomēr dīvaini iznāk: kamēr par jaunāko brāli — īpašības vārdu Profesionāls — vai ikkatrā «Sporta» numurā skandē — profesionālā meistarība, profesionālā attieksme, vai arī profesionālās iemaņas, kamēr treneri viņam slavas dziesmas dzied un daudzina, tikmēr par vecāko brāli — lietvārdu Profesionālis — ne pušplēsta vārdiņa. Ja arī kur piemin, tad kā par ārzemniekiem pakaļskrienošu švaukstu.

rākkārt ir novērojis, kā lielajā sporta zālē trenējas — kur nu trenējas, drīzāk rukā melnu mufi — kāda mūsu republikas meistarkomanda, un tagad pie sevis novelk: šitā strādājot, uzvarēt nevar. Sī gaišreģa, kuri tik ļoti atgādina vieglatlētu treneri Vitāliju Umbraš-ko, pravietiskajos vārdos (togad pieminētā meistarvienība izgāzās, neveiksmīgais starts aizrāva līdzi vecāko treneri) slēpjas šāda mācība — ar vienu vienīgu izdzīianu nekas nav panākams. Jo diemžēl mūsu sportā, šķiet, no nopietnākām dzīves nozarēm, iezagusies dzīianās pēc formāliem *rādītājiem,* pēc paceltām tonnām un norikiotiem kilometriem.

Nav viegli atrast pareizo *taciņu* darba un talanta savstarpēji saistītajos un sarežģītajos

Vecākais brālis beidzot apvainojās un aizgāja prom no sporta. Runā, kopš tā laika operā dziedot un tur gan viņu visi daudzinot.

Tāda skumja pasaka.

Bet kur pasaka, tur trīs lietas (šoreiz — trīs jautājumlj. Pirmais — cik tad īsti lielais sports paģēr, kādas prasības izvirza saviem uzticamajiem bruņiniekiem!

Bijušais PSRS hokeja izlases vārtsargs Vladislavs Tretjaks, lai velti neizdāļāfu nervu enerģiju, vispār neapmeklēja sporta sacīkstes.

(par dažiem musu sporta aspektiem ar vairakiem ievadiem un bez nobeiguma cerībā, ka to pierakstīs dzīve)

Grūti pat iedomāties — piedalīties pasaules meistarsacīkstēs un nenoskatīties nevienu spēli! Tik vien redzēts, cik caur vārtsarga maskas režģi. Un tā visus savas sportiskās karjeras ilgos gadus (varbūt tāpēc tagad vai ikkatrā spēlē televīzijas operatori «atrod» skatītāju vidū V. Tretjaku, nu jau virsnieka mundierī tērptu!).

Protams, visus sportistus nevaram ieskaitīt «Tretjaka kategorijā». Tik dažādas ir tās prasības, kuras izvirza lielais sports.

Mācību — treniņcentrs «Mežaparks». Rīb bumbas, klaudz svaru stieņi, saskaroties ar šoseju, zum divriteņu riepas. Un visai šai sportlandijai pa vidu, ce.'ā uz atlētisko zāli, stāv kāds spēcīgi veidots vīrs. Viņš jau vai

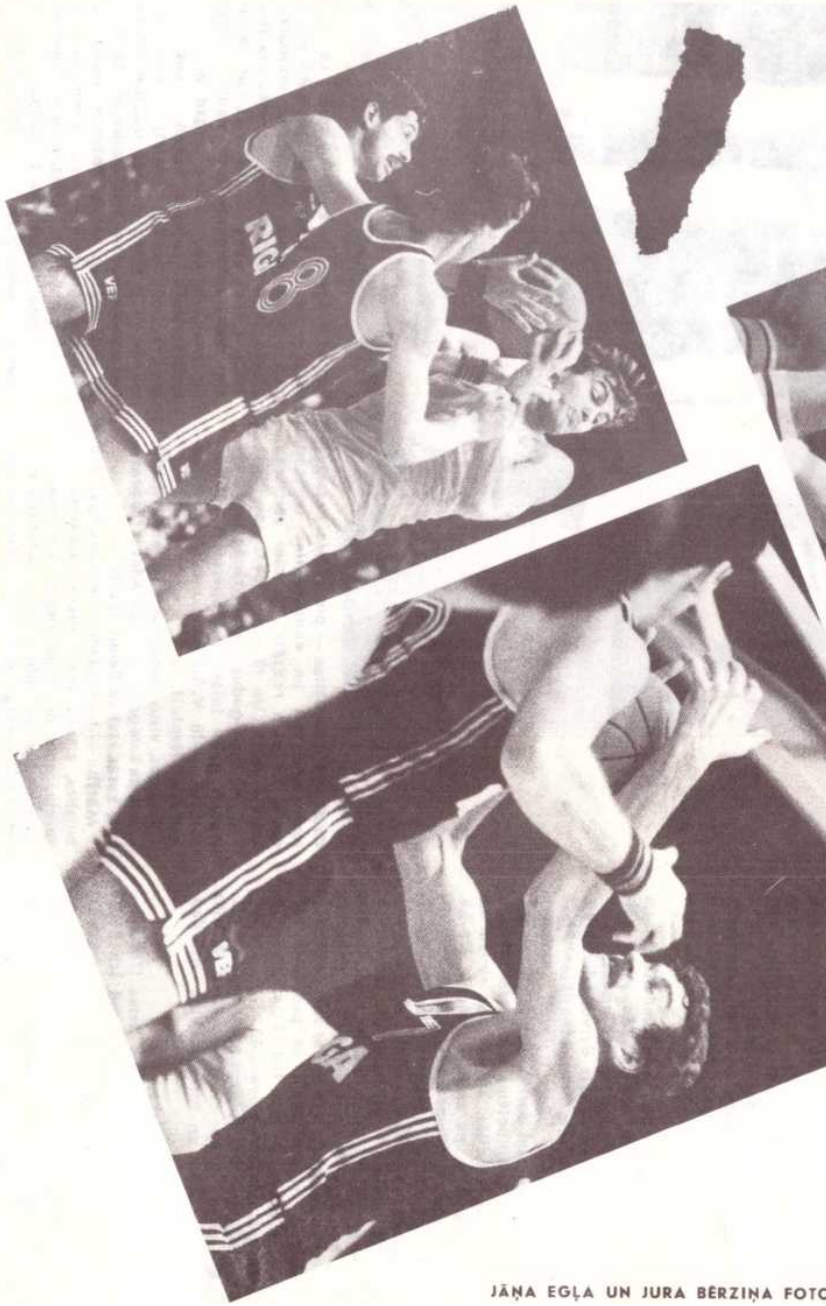

JĀŅA EGĻA UN JURA BĒRZIŅA FOTO

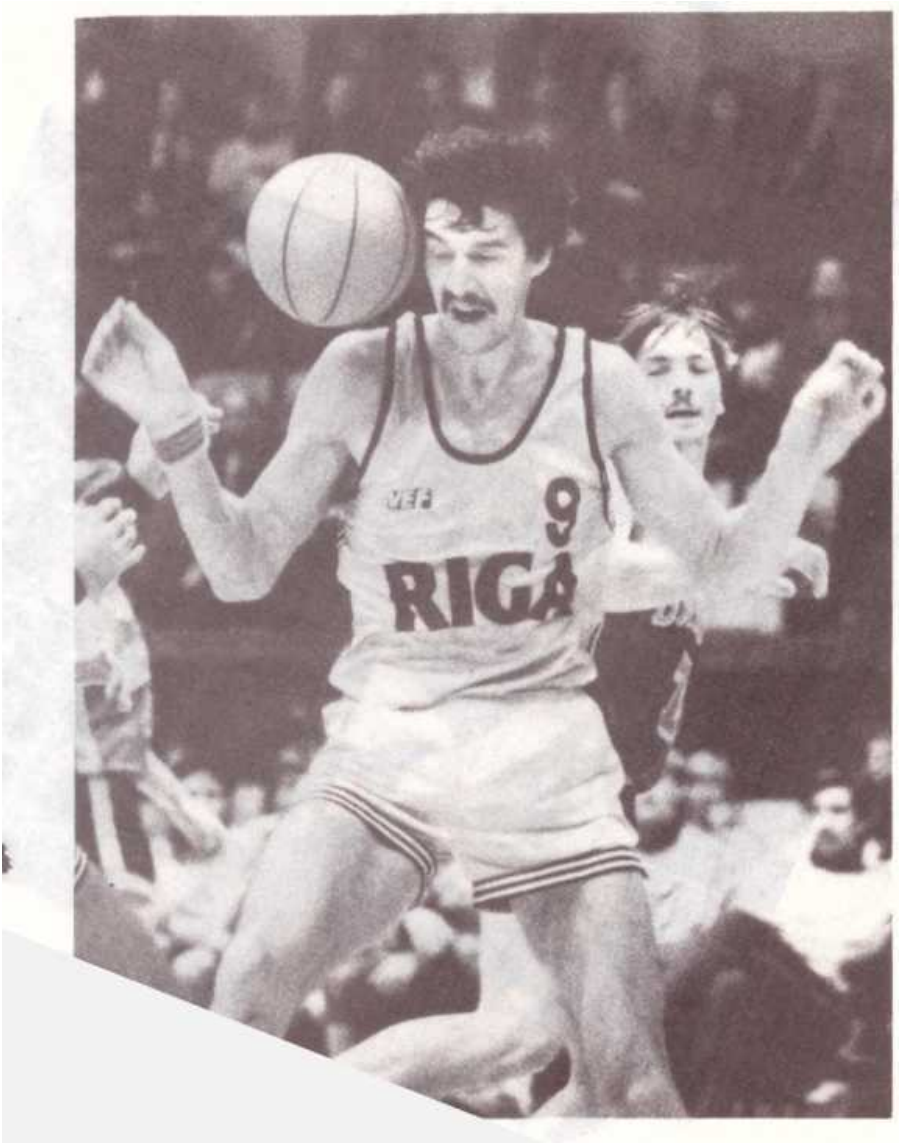
9
RIGA

labirintos. Ne jau katru reizi labākais būs tas, kuri vairāk sviedrējis sevī treniņos. Un tomēr bez darba nebūs «saldā uzvaras mirkļa».

Kopsaucēju meklējot, šoreiz neapgalvošu jau nodrāzto — lielais sports paģēr cilvēku visu (to droši vien paņem tikai mīlestība vai kaps). Teikšu — nopietnas nodarbības savu fizisko spēju pilnveidošanai paņem daudz. Tālab arī nākamais jautājums. Vai dzīvi lielajā sportā iespējams savienot ar citu nopietnu nodarbi! Varbūt nav vērts pat atbildēt! Iespējams, visai drīz sabiedrības interese par sportu noplaks tikpat strauji, kā pa jaunuzcelto Siguldas bobsleja trasi traucas pārgalvīgie braucēji! Tikai pie pilnas bļodas draugu daudz. Cik tad pilna ir sporta cibiņa, cik tuvu cilvēka spēju robeiai pietuvojušies mūsdienu atlēti! *Jo* publika — tā aizvien alkst ko jaunu, gaida nepārtrauktu rezultātu kāpumu.

Prognozes ir iepriecinošas (vai arī bēdīgas — skatoties, kā tās uzlūkojam). Cilvēks savu spēku var attīstīt vēl 300 reizes. Miega artērija iztur 20 atmosfēras lielu spiedienu, šobrīd vislielākajās pārslodzēs tas nepārsniedz vienu trešdaļu atmosfēras spiediena!

Milzīgas pilnveidošanās iespējas slēpj sevī «neizsveramās» sporta spēles. Un vēl aizvien laukumu malās stāv puiše|i, kuru uzdevums padot nomaldījušās bumbas ...

Protams, tālākai rezultātu augsmei būs nepieciešama vēl lielāka atdeve, treniņu intensitāte — protams, gudru un domājošu treneru vadībā. Tātad, vai var savienot lielo sportu ar kaut ko ikdienišķi monotonu vai, gluii pretēji, pacilājoši iedvesmojošu! Jā, vispār ir iespējams. Piemēram, studēt. Sajā gadījumā ilustrācijai nemeklēsim nez kādus varoņdarbus, bet orientēsimies, tā teikt, uz vidējiem rādītājiem. Sportisti masveidīgi iekaro zinību virsotnes {cik kvalitatīvi speciālisti izšķiļas no šī kulteņa — tas lai paliek uz viņu pašu un augstskolu sirdsapziņas). Nelaimīgā kārtā ne katram miesīgi apdāvinātam */aunam* cilvēkam ir vēlēšanās un arī *spējas* sekot visiem zināmās V. Plūdoņa poēmas varoņa paraugam. Starp citu, fiziologu pētījumi liecina, ka sportisti vairākas stundas pēc *intensīvas* slodzes nav spējīgi uztvert informāciju, tātad mācīties.

Protams, var atrast atsevišķas personības, kuras iespēj vairāk nekā līdzpilsoņi. Un tomēr atzīsim — savienot sportistu *garos* izbraukumus un īsos atelpas brīžus starp treniņiem ar maizes darbu ir tas pats, kas, ēdot zivi, vienlaicīgi iepazīties ar jaunākajiem laikrakstiem. Var aizrīties ar *asaku.*

Pie tam ņemsim vērā, ka zivs ēšana (vai arī avīiu lasīšana — ar ko nu katram sports asociējas) pulcina skatītāju tūkstošus, dod ienākumus, *ceļ* ciema, pilsētas vai *pat* valsts prestiiu, labvēlīgi ietekmē jaunatni utt. un tml. Toties līdzināšanās pēc baltām čībiņām par katru cenu, nerēķinoties ar realitāti, grauj tieši savu pamatni — morālu un tikumisku skaidrību.

Sajutis dimanta zirga vēso pieskārienu, mēģinu trešo reizi un uzdodu beidzamo jautājumu: — Kam gan tas ir vajadzīgs! Kam vajadzīgi spēlējošie it kā atslēdznieki, tāpat kā dziedošie un estrādējošie kolhoznieki vai rakstošie instruktori!

Tā vien šķiet, ka tas nav vajadzīgs ne spēlētājiem, ne treneriem, un arī skatītājiem — ne

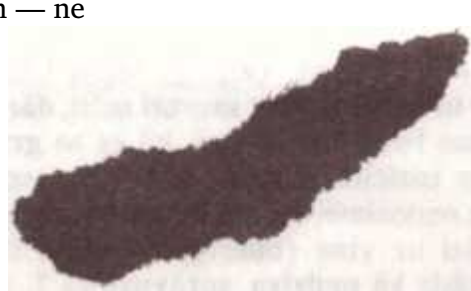

tik. Varbūt mahinatoriem un slaistiem ...

Sai vietā atzīšos, ka visu iepriekš teikto esmu tik droši virknējis, pateicoties stiprai aizmugurei. Sis mans balsts ir neviens cits kā Valērijs Lobanovskis, valsts futbola izlases vecākais treneris. Ieklausīsimies viņa izteikumos («Izvestija», 1986. 26. 05.):

... Kamēr vien mēs kautrīgi izliksimies neredzam, ka mūsdienu futbols kļuvis par profesionālu darbības veidu, kamēr meistarkomandu vieta sociālistisko uzņēmumu sistēmā (un pašu futbolistu vieta — sabiedrībā) netiks juridiski noteikta, tik ilgi mums lemts klupt uz katra soļa. Lielā futbola organizatoriskā struktūra tika radīta trīsdesmitajos gados (R. Reinholda piemērs liecina, ka šo to esam «aizmirsuši» — J. V.). Kas gan pirms piecdesmit gadiem varēja paredzēt, ka augstākās līgas komandai būs vajadzīgi jaudīgi rezervju sagatavošanas centri, mediķu, zinātnieku, agronomu, videotehniķu, tulku palīdzība. Viss ir mainījies! Bet pamats — tas pats. Neviena reaktīvā lidmašīna nepaceltos debesīs, ja lidostās būtu palikuši divplākšņiem paredzētie skrejceļi. Bet mēs lidojam, kā teikt, ar to, kas gadās pa rokai. Staigājam pa iestādēm kā nabaga radinieki. Kāpēc mums jālūdz žēlastības dāvanas, ja esam spējīgi gan sevi nodrošināt, gan dot valstij prāvu peļņu! Bet komandai nav juridisku tiesību uz saimniecisko darbību; mēs pat nevaram cerēt uz kādu daļu no spēļu ienākumiem. Un pēc tam brīnāmies: ir komandas, kas spēlē pustukšu tribīņu priekšā, un nekas — dzīvo tīri labi . . . Es ļoti ceru, ka pārmaiņas skars arī mūs.

Jautājums: Kā jūs to esat iedomājies!

— Pamatā jābūt tam pašam principam kā ekonomikā — cilvēki jāatbrīvo no sīkumainas aizbildniecības, jādod vaļa patstāvībai un iniciatīvai. Laikraksts «Izvestija» jau rakstīja par bulgāru eksperimentu. Tas jāizstudē un, *ja* vajadzēs, jāiet tālāk.

Jautājums: Tātad jūs atbalstāt ideju — radīt klubus!

— Ar abām rokām. Tikai klubs manā izpratnē nav vis komfortabla satikšanās vieta, bet gan — *sociālistisks uzņēmums ar* attiecīgām juridiskām tiesībām un *pienākumiem.* (Pasvīt-rojums mans — J. V.) Klubs, kuru vadītu visu sabiedrības slāņu pārstāvji, uzņemtos sporta un saimnieciskā darba administratīvo pārvaldi un kļūtu par futbola mākslas sociālā pasūtījuma izpildītāju . . .

Jautājums: Kā klubu izveidošana ietekmēs pašus sportistus!

— Ziniet, pārmaiņas būs jūtamas. Iedomāsimies zēnu, kurš patlaban mācās sporta skolā. Kas viņu turp aizveda! Spēle, bērnišķīga aizraušanās. Bet zēns aug, kļūst gudrāks un arvien biežāk vaicā sev — kāpēc! Arī vecāki mokās — par ko kļūs dēls! Taču treneris nevar paskaidrot, kādu vietu sabiedrībā zēns ieņems, ja kļūs par futbolistu. Bet nerunāsim par zēnu, paskatīsimies uz nobriedušu meistaru! Viņš zina: ja dabūs traumu, karjera būs galā. Pats esmu pieredzējis, cik

mokošs ar gadiem kļūst jautājums: kam vajadzīga šī milzīgā slodze, ceļojumi, atšķirtība no mājām! Vai tiešām tāpēc, lai 30 gadu vecumā sāktu visu no gala! Jā, ir augstskolas diploms, kurā ierakstīta profesija, taču — uz ko vairs var cerēt, ja labākie gadi atdoti citai nodarbei! Atkal kļūt par mācekli! Tā ir ļoti dramatiska situācija, un gadās, ka cilvēki lūst.

Futbolista mūžs ir īss, bet ja nav nekādas pārliecības par nākotni, tad gadās cilvēki, kuri izmisīgi cenšas sevi nodrošināt. Rodas arī tāda problēma: labākie atvadās no futbola pašā spēku plaukumā — viņiem šķiet (un pamatoti), ka slavas zenītā ir vieglāk atrast labu darbu. Trīsdesmit gadu vecs spēlētājs — tas ir retums mūsu futbolā, bet tieši tādi gudri cīnītāji taču uzvar vissvarīgākos turnīros.

Tātad klubu sistēma. Apzinoties, ka V. Lobanovskis pateicis pašu būtiskāko, mēģināsim noskaidrot mūsu republikas speciālistu viedokli. Sporta zinātnieku saimi reprezentē LVFKI prorektors, VEF meistarkomandas zinātniskās brigādes vadītājs — Uldis Grāvītis:

— Saimnieciskais aprēķins lielajā sportā! Tieši tas būtu klubu stūrakmens, ļautu ekonomiskāk un, teikšu, lietderīgāk izlietot līdzekļus. Šobrīd sportam tiek atvēlētas prāvas naudas summas, kuras diemžēl ne katru reizi tiek racionāli izmantotas.

Jā, sporta līdzekļi un līdzekļi sportam. Valsts dotācijas un saņurcītu papīrīšu kalni pie kioska ar daiļrunīgu uzrakstu «Sprints», cilvēku tērces stadiona virzienā un diktora balss — «Pervije vihodjat zriteļi verhņeva jarusa», «nakts dežuranti» pirms tās dienas, kad sāks pierakstīt dalībniekus maksas grupās, piemēram, tenisā, un aizvien vēl dīkā stāvošas sporta celtnes. Tas ir plašs un jau atsevišķi risināms temats. Mūsu gadījumā ir vērts piebilst, ka tur zemē dažkārt nosviesti ne tikai nevērtīgi sagumzīti papīrīši.

«Zalgīris» un basketbols. Domāju, šo divu vārdu pilnīgi pietiek, lai piepildītu ne tikai dzimtās Kaunas sporta halli (starp citu, biļetes cena Kaunā ir — S rubļi). Lai redzētu «2al-gīra» līderu spēli, tiek šķērsoti okeāni. Tā nebūt nav skaista metafora — profesionālās līgas komandas Atlantas «Hawks» menedžeri vēl aizvien cer iegūt tiesības uz Arvīdu Sa-boni. Tāpēc *jo* dīvaināk kādreiz bija vērot, ka VEF un «Zalgīra» spēli Rīgā (pēdējo treniņ-spēli pirms čempionāta, kuru basketbola dzimtenē nekautrējās demonstrēt pat tālrādīļ kuplināja *pārdesmit* saviešu. Kāds bija aizmirsis par afišām, kāds cits par paziņojumu «Sportā» ...

Vēlreiz dosim vārdu Uldim Grāvītim.

— Pārkārtošanās sportā novērstu arī tādu parādību kā sportiskā līmeņa nonivelēšanos.

Šai sakarā atceros sarunu ar Maigoni Geistartu, autoritatīvu speciālistu. Toreiz runājām par sporta spēlēm republikas čempionātos. Valsts sporta komitejas amatpersona asi nosodīja mecenātismu,

cenšanos mazajās komandās radīt īpašus «apstākļus». Taču republikas čempionātos aktīvi piedalās meistarkomandu spēlētāji. «Iešana tautā», tā teikt, stratēģisku apsvērumu dēļ. Tā vien šķiet, ka ieguvumi šai gadījumā neatsver zaudēto. Pieaug mazo komandu fizkultūriešu pretenzijas, sak, nav liela starpība starp meistaru un mani, kaut arī «pabumboju» trīs reizes nedēļā, vienos mačos piedalāmies. Un galvenais, redzot «pašdarbniekiem» radītos apstākļus, savas pozīcijas pārvērtē meistarkomandu līderi un arī jaunie, perspektīvie spēlētāji — vai maz vērts atvēzēties plašākam lidojumam!

Stingrās «amatierisma» pozīcijās stāv tie Latvijas augstākās futbola līgas treneri, kuri nevēlas aizņemt piedāvātās trenera vietas. Labprātāk noformējas par virpotāju vai atslēdznieku un ar futbolistiem strādā, tā teikt, no darba brīvajā laikā. Taisnības labad gan gribu piebilst, ka oficiālā treneru likme ir gaužām zema. Bet, lai nu paliek mūsu iekšējais čempionāts ar savām kaislībiņām Vai tad tās kaut kādā mērā var salīdzināt ar faktu, ka vēl šobaltdien PSRS augstākajā līgā basketbolā nav štata vienības «meistarkomandas treneris» . . .

P. S. Pavisam nesen kāds no Latvijas kino runas vīriem, ja nemaldos, Miks Zvirbulis, izteica šādu domu — patreizējo pārmaiņu mērogi ir tik grandiozi, un vēl tik daudz darāmā mūsu ekonomikā, ka pie kardinālas kino problēmu risināšanas visticamāk nonāksim kaut kad šīs piecgades beigās.

Te no savas puses gribu piebilst — kaut nu drīzāk pienāktu kārta arī sportam.

MIRUSĪ MĪTNE

Apstājos ziņkārē, jo, lūk — izsviests ķermenis, atnesta nabaga mirusī staigule.

Viņas līķi te noliek, — neviens to nav pieprasījis, tas guļ uz mitrās ķieģeļu grīdas.

Dievišķā sieviete, viņas ķermenis, es redzu ķermeni, skatos tikai uz to —

So mītni, kas bija reiz pārpilna kaisles un skaistuma, citu neko es neredzu …

Nabaga mīlas mītne, neprāta un grēka mītne, satriekta, izpostīta.

Dzīvības mītne, — nesen tu vēl runāji un smējies, bet, ak, nabaga mītne, jau tad tu biji mirusi…

Valts Vitmens «Pilsētas morgā»

Pie kafejnīcas «Lācītis» tualetes telpas virmo tikko jaušama reibinošu «zālīšu» smarža. Laikam jau meitenes, bezalkoholiskos kokteiļus iebaudījušas, nāk uz šejieni uzpīpēt. Tīņi ar nepacietību gaida, kad viņus sāks laist «Zodiakā». Tur jau var kaifot atklāti. Tiesa, «oficiālā» norma tāds nieks vien ir. Bet simts grami vai pāris dūmi, sauja tablešu — gana, lai acīs parādītos mirdzums un sirdi pārpildītu mīlestība uz līdzcilvēku. Lai

rastos vēlēšanās ņemt pie rokas jebkuru, kas tobrīd atrodas blakus, un aiziet kopā ar viņu. Bet pēc tam uz jautājumu «kā tevi sauc?», mīļi smaidot, atbildēt: «Vai gan tāpēc būtu jāstādās priekšā?»

Tomēr dažkārt nākas arī stādīties priekšā. Tāda nu reiz veneriskajā dispanserā kārtība. Ārsti nesaprot brīvās mīlestības burvību, prasa nosaukt partneru uzvārdus un adreses. Ligitai grūti nāktos to izdarīt, ja nebūtu saglabājušies papīrlši ar telefonu numuriem — Aigars, Vovka, Žeņka, Raimonds, Saška . . . Kādas lapiņas otrā pusē — steidzīgu roku uzšņāpts pants:

«Mēs dzīvojam, kā mākam. Spēlējam, kā gribam. Jo šī pasaule tik vienu mums sola šai naktī, šai mirklī. Šī ir mūsu pirmā dziesma, nenosodiet mani, grēcīgu spēlmani. Mācos spēlēt un dziedāt savas dzīves dienu un nakti.»

Šīs rindas man šķiet simptomātiskas. Uzklausīsim grēcīgā spēlmaņa vēlmi un atteiksimies no prokurora toņa. Taču zinot, kas notiek ar Ligitu un viņai līdzīgām meičām, bezkaislīga hronista pozīcija arī nav pieļaujama. Kā teicis Jevgeņijs Jevtušenko, publicistika nav žanrs, bet gan attieksme pret realitāti. Un šī realitāte ir briesmīga. Tālab nevajag mierināt sevi ar domu, ka, salīdzinot ar pārējo jaunatni, kas mācās, strādā, cel utt., šī ir tikai neliela daļiņa, kā saka, atsevišķi gadījumi. Pirmkārt, visvairāk acīs duras anomālijas. Otrkārt, runa ir nevis par abstraktiem procentiem, bet gan par dzīviem cilvēkiem, kas kaut kādu iemeslu dē(palikuši «aiz borta». Ko darīsim — turpināsim «strausa politiku» vai tomēr mēģināsim tikt skaidrībā, kāpēc šīs meitiņas «dzīvo, kā māk», neraugoties uz to, ka no visām pusēm skan visgudras, neatlaidīgas pamācības «kā vajag dzīvot»?

— Tik bieži tiekamies ar vīriešiem tāpēc, ka viņos kaut ko meklējam. Bet, ko īsti — nezinu ... — sacīja Audrona.

Šai pagaidām vēl piemīlīgajai meitenei no Lietuvas viensētas ir skaists vārds. Nosaucot savu meitu par Vētru, vecāki, protams, nevarēja iedomāties, ka vētra uzbangos daudzu roku aptvarstītā glāzē. Viņas bērnība bija parasta. Taču, kad tēvs no ģimenes aizgāja, māte sāka dzert. 14 gadu vecumā Audrona pirmo reizi nenakšņoja mājās. 15 gadu vecumā viņa dzemdēja. Pametusi četrus mēnešus vecu meitiņu, atkal iekāpa jaudīga kravas auto kabīnē. Meičas, kas dodas līdzi šoferiem tālreisos, žargonā sauc par «tālšāvējām». Par ceļojumiem un pārtiku viņas maksā «graudā». Droši vien tāpēc šoferi, tāpat kā jūrnieki, visbiežāk slimo ar venēriskajām slimībām.

Pēc kāda laika Audrona nokļuva Rīgā. Un uz ilgāku laiku kādā no zaņķiem «piebremzēja». Viņu aizturēja un saskaņā ar instrukciju nosūtīja uz speciālo venerisko dispanseru. Tur konstatēja, ka viņai ir ielaista gonoreja.

Nu mēs varam spriest tikai par to, ko Audrona ir atradusi. Bet ko viņa meklēja? Mīlestību? Jā, šis vārds šādu meiteņu vidū ir populārs. Taču viņas tajā ieliek pavisam citu jēgu. Atcerieties «Tūkstoš un vienas nakts»

pasakas? Varoņu rīcībā ir korāna svētīts harēms, verdzenes, bet viņi burtiski mirst, ja nespēj savienoties ar mīļoto. Mūsdienu pragmatiķi šāda situācija izraisa smīnu. Taču pasaka allaž slēpj sevī patiesības graudu. Patiesu mīlestību var just tikai pret vienu konkrētu cilvēku. Dzimuminstinkts it kā fokusējas viņā vienā, cita veida sakarus padarot psiholoģiski neiespējamus.

Turpretī mūsu varonēm šī mīlestība izplūst. Jo spēcīgākas viņu jūtas, jo plašāka apkalpošanas zona.

Speciālistiem labi zināms, kā agrīnie dzimumsakari ietekmē pusaudžu attīstību. Zēniem tā aizkavējas, bet meitenes bieži vien vispār apstājas savā attīstībā. Kāds angļu kara psihologs rakstīja par pilnīgu tikumisku un intelektuālu notrulināšanos, raksturīgu meičām, kas «medī» karavīrus un pastāvīgi klaiņo karaspēka dalu apkaimē. Kaut ko līdzīgu esmu ievērojis ari pie mums. Inna iepazinās ar karavīriem, kas iesaukti no Aizkaukāza republikām, un gāja no rokas rokā. Helēna vairāk par nedēļu pavadīja zēnu kopmītnē — dienā slēpās pagultēs vai līdz naktij klīda pa ielām.

Šādas eksistences sekas mēdz būt loti smagas. Meitenes klust par dzīviem baudkāres instrumentiem. Visticamāk, ka par viņām būtu jārūpējas psihiatriem.

Taču arī tad, ja patoloģiskas izmaiņas neiestājas, tāds dzīves veids bieži vien atstāj savu zīmogu visam mūžam. Tāpat kā tetovējums. Arī pēc apstrādāšanas kosmētiskajā kabinetā tas paliek samanāms.

Puiši, kas biedrojas ar šīm meitenēm, lieliski zina, ko tās vērtas. Droši vien intuitīvi jūtot to, kam savulaik pievērsis uzmanību Dostojevskis: sievietei jāpacel vīrietis līdz savam tikumiskajam līmenim, nevis jānolaižas līdz ar viņu. Bet meitenes neliekas manām šo attieksmi un turpina kārties kaklā.

Ko tad viņas meklē? Varbūt cilvēcisku siltumu? Varbūt cerību uz stingru vīrieša plecu — uz to, kā tik loti trūcis mājās? Un kā daudzām pietrūks visu mūžu.

Normāli puiši parasti netiekas ar tādām meičām. Jaunekli, neraugoties uz savu pārejas vecuma hiperseksualitāti, no viņām gluži vienkārši baidās. Bet tie, kuriem viss vienalga, kuriem izveidojies asociāls uzvedības veids, viņās saskata vienīgi dzimumdziņu apmierināšanas objektu.

16 gadus vecā Žanna, kuru es pirms septiņiem gadiem sastapu nepilngadīgo pieņemšanas un sadales punktā, uzdāvināja man savu scenāriju filmai par meiteni lljanu. Šim stāstam pievērsīšos mazliet vēlāk, bet tagad izlasiet vienu no scenārija fragmentiem. Darbība norit Madridē, greznā pilī, jo varone, protams, apprecējusies ar bagātu ārzemnieku.

«77. aina. Žiljēns (atpogā viņas blūzi): «Es zinu, tu to nevēlies. Bet saproti taču, dārgā, man ir tiesības izmantot tevi tā, kā es to gribu.» II-jana (ar uzticību skatās acīs): «Jā, esmu tava, taču tas nenozīmē, ka tev ir tiesības uz visu.» Ž.: «Absolūti uz visu (mierīgi nogulda, skūpsta). Tu esi tāda kā nedzīva, sarāvusies.» I.: «Bet tu neķeroties tā.

Es |oti lūdzu, nedari to ... Mums vēl ilgs mūžs priekšā. Es esmu pārāk jauna, lai to darītu ...»

Pēdējos gados manās piezīmju grāmatiņās sakrājies daudz šādu dzīves stāstu, kuros, tikai nedaudz variējoties, atkārtojas viens un tas pats. Aug it kā normālas meitenes, rotaļājas ar lellēm, nēsā pionieru kaklautus, klausa vecākus, palīdz saimniecībā. Tad nāk hormonālais sprādziens, un viņas kļūst nevaldāmas. Viņas kaunina, rāj, sit, ieslēdz, viņām izrobo matus, nepērk jaunas drēbes... Uz dažām tas iedarbojas — kaut uz laiku. Citas kļūst ļaunas — pret ģimeni, pret visu pasauli.

— Kad es salamājos ar vecākiem un aizgāju no mājām, satiku savu draudzeni. Arī viņu māte sita. Mēs sākām runāt kā pieauguši cilvēki un nonācām pie secinājuma, ka ar sišanu bērnam palīdzēt nevar, var tikai sadusmot, piespiest neklausīt un ienīst. — Šajos Lizas vārdos der ieklausīties. Taču saprotams arī vecāku izmisums par savu bezpalīdzību, nespēju kaut ko mainīt. Pat vissliktākā māte nevēl saviem bērniem ļaunu.

Domāju, ka arī šī sieviete mīlēja savas meitenes. Un, objektīvi runājot, viņas patiesi bija padevušās gods godam. Abas piemīlīgas, vēlīgas. Svēta apveltīta ar asu prātu, spējīga eksaktajās zinātnēs. Ļena septiņus gadus jaunāka, ar attīstītu iztēli, viņa labprāt piedalījās mākslinieciskajā pašdarbībā, dziedāja, dejoja, rakstīja dzejoļus. Kas zina, kā būtu izveidojies abu liktenis, ja māte nebūtu dzērusi un tirgojusies ar degvīnu. Jebkurā diennakts laikā varēja pieklauvēt pie viņu dzīvokļa durvīm.

Iznāca, ka es iepazinos ar visām trim sievietēm. Ar Svetlanu jau 1980. gadā, kad viņu septiņpadsmit gadu vecumā nosūtīja uz Alsviķiem. Ar Ļenu un abu meiteņu māti pēc gadiem trim, milicijas reida laikā. Tonakt redzētais maz atšķīrās no tā, kas protokolos fiksēts gan pirms, gan pēc tam. Istabā netīrība, nekārtība. Vienā no gultām — Svetlana un viņas kārtējais kavalieris, kaili, turpat līdzās tukšas vīna pudeles . ..

Jaunākā meita bija steidzami jāizolē no ģimenes. 14 gadu vecumā Ļenu nosūtīja uz bērnunamu, mātei atņēma vecāku tiesības. Taču bija jau par vēlu. Gadu vēlāk Ļenu divos naktī nogādāja nepilngadīgo pieņemšanas un sadales punktā. «Apģērbs: kažoks, austriešu zābaki, šveiciešu pulkstenis, divi dzeltena metāla gredzeni, balta metāla ķēdite, lūpu krāsa . ..» Ļena acīm redzami bija pārspējusi savu māsu.

Mēdz būt gadījumi, kad ģimene, pēctecība atsaucas iztālēm, pēc gadiem. Es jau stāstīju par Innu, kas no 13 gadu vecuma sāka iepazīties ar karavīriem. 15 gadu vecumā meitene bija divas reizes slimojusi ar gonoreju un inficējusies ar sifilisu. Viņas personiskajā lietā lasāms, ka vecāki ir pietiekoši izglītoti, to dzīves veids sociāli atzīstams. Satikos ar viņiem, lai izprastu meitas uzvedības cēloņus. Noskaidroju — tā nav viņu meita. Inna ir pieņemts bērns. Iesākumā viss bijis labi. Inna normāli attīstījusies, mācījusies, nodarbojusies ar vieglatlētiku, muziķu. Bet 13 gadu vecumā pirmo reizi pazudusi no mājām, vispirms vienu nakti, tad otru .. . Viņa arī tagad nezina, ka tie nav viņas īstie vecāki, un sākumā ļoti pārdzīvoja, ka

sagādā tik daudz nedienu. Tagad viņu nekas vairs nesatrauc.

Innas faktiskā māte ir prostitūta, kas ieņēmusi bērnu 17 gadu vecuma. Tēvs — gadu vecāks, alkoholiķis, šis gadījums izskaidrojams vienīgi ar attiecīgi ievirzītu ģenētisko programmu. Acīmredzot mēdz but arī tā, lai gan speciālisti vēl nav nonākuši pie kopsaucēja. Bet ir taču skaidrs, ka alkoholisms, tieksme uz grādīgajiem dzērieniem tiek nodota pēcnācējiem.

Mēdz būt ari savādāk — meitene pagrimst nevis ģimenē, bet gan ārpus tās. Tādu gadījumu ir pietiekami daudz. Viņa bēg no mājas, kurā nerod izpratni, siltumu, psiholoģisku patvērumu, savu vietu. Ne tikai dzeroša un amorāla māte spēj būt par sociāla riska faktoru. Nelabvēlīgi apstākļi veidojas arī tiem bērniem, kurus audzina viens no vecākiem. Meitenei raksturīga atdarināšana, uzvedības stereotipa veidošana. Kad vecāku starpā valda normālas attiecības, viņa redz atdarināšanas cienīgus sievietes un vīrieša uzvedības piemērus. Ja ģimenē ir nesaskaņas, ja tēva vispār nav, viņa negūst pieredzi, kā izturēties pret vīrieti. Laikam tāpēc meitenes no nepilnām ģimenēm itin bieži atkārto savu māšu likteņus.

Postošs ir arī autoritārs stils — vecāki, kas bērnu vietā lemj pilnīgi visu, nepieļauj nekādu patstāvīgu rīcību. Nežēlība panāk tikai paklausības šķietamību. Pārmērīga stingrība var radīt tādus pat rezultātus kā pilnīgs kontroles trūkums un galējs liberālisms.

Visbeidzot, ģimenes sairšana, kas notiek bērnu acu priekšā. Viņi jau tāpat pārdzīvo vecāku šķiršanos, uzskatot to par nodevību attiecībā pret sevi. Bet, ja bijušie laulātie, vēlēdamies viens otram «iegriezt», iesaista vēl pusaudzi savu attiecību kārtošanā . . .

«Reiz māte šķīrās no sava mīļotā vīra un aizgāja no viņa ar gadu vecu bērniņu rokās, tā bija mana māsa. Pārcēlusies uz Rīgu, viņa ilgi meklēja sev krietnu dzīvesdraugu un pēc ilgām ciešanām apprecējās ar manu tēvu. Trīs gadus vēlāk piedzimu es, sīks nevarīgs radījums, kuru sākumā visi mīlēja ... Līdz

12 gadiem mūsu dzīve bija mierīga. Teicamniece nebiju, bet mācījos labi. Nodarbojos ar daiļslidošanu un vispār aizrāvos ar sportu. Vēl šodien nevaru saprast, kas mūsu ģimenē notika. Taču sākās ķīviņi. Kaut arī toreiz biju naivs bērns, tomēr no mātes un tēva sarunām sapratu, ka mana māsa tēvam bija nevis paša bērns, bet tikai tāds atradenis. To pašu māte teica par mani. Galu galā viss beidzās ar šķiršanos.

Pilnībā vīlusies savā mātē, es aizgāju pie tēva. Jo no mātes izturēšanās tiesā sapratu viņas attieksmi pret mani. Viņa tur izteica visu, ko ilgus gadus bija slēpusi. Sākās cita dzīve. Visas saimniecības rūpes gūlās uz maniem trauslajiem pleciem. Drīz vien pamanīju, ka mani neviens nekontrolē. Pamazām un nemanot sāku dzīvot tā, kā man toreiz likās pareizi.

Kādudien izbēgusi no skolas, mājās ieraudzīju svešu sievieti. Es neko neteicu, jo nezināju, kas viņa ir un kāpēc atnākusi. Taču tēvs

laikam to uztvēra kā atbalstu no manas puses. Un katru reizi es redzēju savās mājās arvien jaunas sievietes. Man tas nepatika, un reiz es to pateicu tēvam. Pēc tam arī mūsu starpā sākās nesaskaņas. Un viņš vispār vairs nepievērsa man nekādu uzmanību.

Kādā skaistā vasaras dienā ieradās jauni kaimiņi, viņiem bija meita Marina — mana vecuma meitene. Es ar viņu sadraudzējos. Man k|uva daudz jautrāk un gaišāk šajā garlaicības du|ķu nomāktajā pilī.

Kādudien, atgriezusies no skolas, ieraudzīju Marinas skumjo seju. Viņa raudāja. Kad es, portfeli nometusi, piegāju pie viņas un pajautāju, kas noticis, viņa pēkšņi uzsprāga un, briesmīgi raudot, metās man ap kaklu. Dažas minūtes vēlāk, nomierinājusies, viņa man pastāstīja. Par to, ka ir nodomājusi aiziet no mājām, jo māte sākusi slikti pret viņu izturēties, sist, apvainot un visādi ņirgāties.

Vakarā mēs pirmo reizi mūžā aizgājām no mājām. Satikušas uz ielas paziņas, nolēmām visu nakti klīst pa Vecrīgas ielām. Kad pārnācām, pamanīju, ka Marinas māte izskatās novecojusi, viņa bija ļoti satraukta. Es nodomāju, ka ar manu tēvu notiek tas pats, taču viņš bija pilnīgi mierīgs. Redzot, ka viņš nekādi nereaģē, gāju uz savu istabu. Te viņš paķēra auklu un sāka mani sist. Sita, līdz es biju zila. Ilgi nedomājot, pagriezos un izskrēju uz ielas, cieši nolēmusi, ka mājās vairs nekad neatgriezīšos, lai kā viņš to vēlētos. Pa ce|am iedomājos, ka varu aiziet pie mātes. Taču arī tur mani sagaidīja pārmetumi, viņa pat ne|āva pārnakšņot. Tobrīd biju gatava uz visu — uz nelietību, risku, slepkavību.

Visu vasaru bez jēgas noklaiņojusi, atgriezos mājās. Tēvs pat nepavaicāja, kur biju, ko darīju, ko edu un par kādiem līdzekļiem dzīvoju. Bet milicija sen visu zināja, es jau biju tur uzskaitē.»

Šai vietā pārtrauksim Irinas grēksūdzi. Garais citāts ļauj lasītājiem pašiem izdarīt savdabīgu analīzi. Šis ziemassvētku stāsts liek secināt: meitenei ir zināmi dotumi, visai attīstīts intelekts, taču viņas tikumiskā pozīcija neatbilst mūsu morāles normām. Visā, kas noticis, viņa nesaskata savu vainu. Šādi pusaudži nemitīgi meklē izpriecas, spēcīgus kairinātājus — alkoholu, narkotikas, dejas vai pauž demonstratīvu izaicinājumu. Tipiska arī vēlēšanās skaisti izklāstīt notikumus. Te, šķiet, ir vērts, atkal atgriezties pie «kinoscenārija».

Filmas varone — 16 gadus vecā lljana, kuru nesaprot un tāpēc jo stingri uzrauga māte, toties dievina tēvs, «akadēmisko zinātņu doktors». Viņš jau nopircis meitai četrus zelta gredzenus un vēl ķēdītes, motociklu, divus magnetofonus utt. lljanas istaba izklāta ar paklājiem, «visur stereosistēmas un plakāti ar ārzemju dziedātāju attēliem», lljanai vispār patīk viss, kas nāk no ārzemēm. Un viņā iemīlējušies visi apkārtnes puiši. Meitenes Iljanu vai nu dievina, vai arī apskauž — māca dzīvot — tās, protams, ir zubrītājas un aktīvistes.

Gribu brīdināt, ka nevajag sevi mierināt ar domu par šo meiteņu

sentimentalitāti. Vienlaikus viņas ir arī bezgala nežēlīgas. Neviens puisis neizdomās tik rafinētu ņirgāšanos, kādai viņas viena otru pakļauj labošanas iestādēs. Varbūt atriebjas par to, ko pašas pārdzīvojušas, bet varbūt cinisms un sadisms arī uzskatāms par cēloni prettiesiskajai uzvedībai.

Un tomēr 15—17 gados vēl tik ļoti gribas atgriezties normālā dzīvē. Būt tādam kā visi. Bet šīs meitenes nerod atbalstu sevī. Un atkal kā liānas apvij tuvējo koku, nemanot, ka arī tas draud sabrukt.

Salauztu cilvēku vēlēšanās rast savstarpēju atbalstu ir saprotama. Bet, vai summējot pašu vājības, viņi kļūs stiprāki? Vai šī vēlēšanās ir patiesa? Lūk, daļa no jautājumiem, uz kuriem diez vai kāds spēj sniegt atbildi. Par tikumiem, kas valda slimnīcā. Sievietes un vīrieši atrodas dažādos stāvos, tomēr slimnieki bieži vien izlauž tualetes grīdu, lai nokļūtu viens pie otra. Tas vēlreiz apliecina, ka venerisko slimnieku lielum lielais vairums ir cilvēki ar tikumisku vai pat psihisku patoloģiju. Lielum lielais vairākums, taču ne visi. Tomēr, domāju, ka piederība «godprātīgo» mazākumam nevienam dzīvi neatvieglo. Kad dzirdu «dakter, es neesmu tāds, tas ir negadījums!» — atceros kādu tiesas prāvu pret venerologiem, kas bija ņēmuši maksu no saviem klientiem. Toreiz feldšeris sadusmots pārtrauca kādu liecinieku, kas zūdījās par to, ka velti kavē laiku: «Nevajadzēja skriet pie meitām, tad nebūtu jāsniedz liecības!»

Iepazīstoties kafejnīcā ar daiļu, moderni tērpušos svešinieci, nevienam nevar ienākt prātā, ka viņai uz muguras ir nevis spārniņi, bet gan tulznas. Un arī tas simpātiskais jauneklis nav vis vatenī un ausainē, zem kuras slēpj cietuma «frizūru». Deguns pagaidām arī nav iekritis. Kā lai neiepazīstas tuvāk? Vai gan jābrinās, ka Rīgā pagājušā gadā tika reģistrētas nepilngadīgo saslimšanas ar venēriskajām slimībām? Ka apmēram 39 procenti no visiem, kas inficējušies ar sifilisu, un 54 procenti no tiem, kas saslimuši ar gonoreju, ir vecumā no 20 līdz 29 gadiem.

Veci ārsti zina stāstīt, ka pirms kara medicīnas studentam ne vienmēr izdevies parādīt sifilītiķi. Nācies iztikt vienīgi ar mācību grāmatu. Šodien, šķiet, katram studentam var piešķirt personisku slimnieku. Seksuālā revolūcija? Domāju, ka elementāra izlaidība, kuras pamatā ir tikumisku vērtību devalvācija. Es nebūt nesludinu askētismu un mūku dzīvesveidu. Taču pirms fiziskās tuvības tomēr jābūt garīgai tuvībai.

Runājot par seksuālo revolūciju, jāatzimē, ka Rietumos vērojami tās atplūdi. Iemesls — jaunā veneriskā slimība AIDS. Šis vīruss savu postošo karagājienu sācis nesen. Sākumā tas lielākoties piemeklēja homoseksuālistus un narkomānus, tad parādījās arī «sabiedrības godprātīgajā daļā». Inficēšanās rezultātā sākas imūnās sistēmas neglābjams sabrukums, cilvēks kļūst pilnīgi neaizsargāts pret jebkuru slimību.

Bet slimības neatzīst valstu robežas. 1987. gada martā mūsu zemē bija konstatēti ap 30 saslimšanas gadījumi. Vairāk nekā divas trešdaļas slimnieku ir PSRS dzīvojošie ārzemnieki. Taču jādomā, ka viņi ir

kontaktējušies ar kādām no mūsu valsts pavalstniecēm, tāpēc Maskavā izveidots anonīmās izmeklēšanas dienests . . .

«Lācīša» apmeklētājām modernā «slimība» varbūt vēl nedraud. Bet par «Lunas» pastāvīgajām klientēm nez vai to varētu teikt. Šl sabiedriskās ēdināšanas iestāde, kas reiz bija populāra ar savām garšīgajām maltītēm, jau sen kļuvusi par vakara patvērumu profesionālām prostitūtām. Reiz milicijas darbinieki sarīkoja tvarstīšanu. Meičas pameta kafejnīcu negribot, taču bez pretošanās. Dažas steigā dzēra konjaku, dažas sūkstījās, ka šodien paliks bez peļņas. Lai viņas pa ceļam uz iekšlietu pārvaldi neaizmuktu, tika atsūtīts mikroautobuss. Izkāpjot, viena no «dāmām» sniedza man roku. Un ļoti izbrīnījās, ka neesmu galants kavalieris, ka nepalīdzu izkāpt.

Fui, kāds nejauks! — Dāma, kažokādās tīdamas, nodefilēja garām dežurējošam milicim.

Te nu viņas sēž un negribīgi stāsta par sevi. Arēji normālas meitenes, tikai apģērbs pārāk dārgs: kažokādas, zelts . .. Daudzas savu «karjeru» sākušas pagrabos un bēniņos, ar bēgšanu no mājām un Alsviķiem. Tādas pašas meitenes, par kādām jau stāstīju. Kāpēc mana attieksme citāda? Kad pirmo reizi redzēju 13 un 16-gadigās, jutu kaut ko līdzīgu tikumiskam šokam. Žēlums, riebums, neizskaidrojama vainas apziņa un vēlēšanās uzmeklēt tos, kas izgrūduši viņas uz šī ceļa. Tiekoties ar pieaugušām meičām, izjutu vienīgi vēsu nicinājumu.

Seksa bizness ir tikpat vecs kā pati pasaule.

Līdzībai par grēku nožēlnieci Magdalēnu drīz būs divi tūkstoši gadu. Tā pati baznīca viduslaikos uzņēmās aizgādniecību pār prostitūciju. Lādot grēcinieces svētdienas dievkalpojumos, svētie tēvi pārraudzīja publiskos namus. Bija laiks, kad šo iestāžu apmeklēšana netika uzskatīta par laulības pārkāpšanu. Pat vairāk, ierēdņiem, kas atgriezušies no komandējuma, līdz ar ceļa izdevumiem apmaksāja ari rēķinus par šo higiēnisko iestāžu apmeklēšanu.

1887. gada tautas skaitīšanas rezultāti Krievijas impērijā liecina, ka ar profesionālu prostitūciju nodarbojušies 517 vīrieši un 14 991 sieviete. Tolaik laba slava bijusi Rīgas publiskajiem namiem. Runā, ka tieši par tiem savā «Bedrē» rakstījis Aleksandrs Kuprins.

Rietumos seksu izmanto ne tikai biznesam, bet ari ideoloģijā. Pastāv ne mazums teorētisku pamatojumu: visatļautības filozofija, vēlēšanās atbrīvoties no stresa, tiesības uz baudu, vispasaules mīlestības meklējumi . . . Pastāv sektas un kustības, kas pasludinājušas seksu par savu karogu.

Sociālistiskajās valstīs prostitūcijai nav sociāla pamatojuma, jo sievietei nav jāpārdod sava miesa, lai gūtu iztikas līdzekļus. Tāpēc ari likums neparedz pantu, kas aizliegtu šo nodarbošanos. Diemžēl teorija atšķiras no prakses.

Lūk, apliecinājums — Rigā ir apmēram 400 sieviešu, kas tiekas ar iebraukušajiem ārzemniekiem, 130 — visai regulāri. Pašreiz takse ir šāda: 150—200 somu markas, 40—60 amerikāņu dolāri. Piebildīšu, ka viņu

Maskavas kolēģes savus pakalpojumus vērtē augstāk — ne mazāk par 100 dolāriem, taču neierobežo savus klientus laikā.

Rīdzinieču vidū (daudzas no tām ir ieradušās no citām vietām) pagājušā gadā bija vairākas skolnieces un profesionāli tehnisko skolu audzēknes. Pārējās prostitūtas dalās sekojošās vecuma grupās: līdz 24 gadu vecumam — 43%, līdz 30 gadiem — 18 procenti, pārējās ir vecākas. Vairums nav precējušās.

13 procentiem prostitūtu ir vīri, kas, pēc visa spriežot, apmierināti ar savu dzīves-biedreņu finansiālajiem darījumiem.

Prostitūtas grupējas ari tā dēvētajās inter-brigādēs, kas savā starpā sadala ietekmes sfēras. Piemēram, Labas gribas spēles, kas pērn notika Jūrmalā, apkalpoja ļeņingradietes, bet mūsu vietējās hetēras šajā laikā uzturējās Maskavā. Daža laba «interbri-gādes» locekle iztēlojas sevi gandrīz vai par valstiskas nozīmes cilvēku. Es, lūk, dodu valstij valūtu, bet pret mani necienīgi izturas.

Diemžēl ir otrādi. Pret viņām izturas ar pārlieku lielu cieņu. Nespēju noskatīties, kā daža laba meitene apbrīno šīs krāšņi ģērbtās daiļavas. Uz ielasmeitu, kas stāv pie stacijas tualetes telpām vai tirgū, ikviens noraugās ar nicinājumu. Kā tad — ielene, ja ticam Dā-lam, — nolaidusies, netīrīga sieviete. Bet šim te lupatas no valūtas veikala — kas tās par ielenēm!

Ar savām manierēm, izskatu, prasmi pateikt dažus vārdus svešās mēlēs, vētrainas darbošanās šķietamību šis sievietes demoralizē pusaudžus.

Ar Tatjanu runājām Kaitniecības un spekulācijas apkarošanas nodaļas gaitenī. Šeit viņu nogādāja par mahinācijām ar valūtu. Kādreiz viņa universālveikalā pārdeva apavus, pēc tam strādāja par modeli, vēlāk sāka nodarboties ar prostitūciju. Specializējusies uz grieķu jūrniekiem, ar vienu no viņiem apprecējusies. Pašreiz gatavojas braukt pie vira.

— Tāds kauns! — šķendējās Tatjana. — Izvilka mani no takša kā pēdējo ieleni. Es braucu ar diviem ārzemniekiem, viņi palika gluži vai mēmi: pie mums, saka, policija tā nerīkojas. Kauns mūsu valsts viesu priekšā, es viņiem stāstu, cik mūsu sistēma laba, bet te tāda patvaļa!

Nav grūti iedomāties, ko šīs jneičas stāsta. Par Maskavas un Rīgas ielasmeitām informē ārzemju žurnāli. Nezinu, vai tajos raksta arī par bijušajām tautietēm, kas aizbraukušas pie saviem ārzemju vīriem. Rīdzinieces, kas devušās uz Grieķiju, tagad tur strādā otršķirīgos publiskajos namos. Laikam jau tieši tā viņām pietrūka dzimtenē.

Kas tad patiesībā notiek ar valūtu, ko «nopelna» prostitūtas? Daļa līdzekļu, protams, paliek valūtas veikalos. Taču daļa mārku un dolāru aizplūst arī pa citiem kanāliem. Ja atceraties, 1986. gada vasarā televīzijā demonstrēja dokumentālo filmu par rietumvācu aģentu Suslovu. Tajā figurēja ari viņa līdzzinātājs valūtas operācijās — Lisjuņenko, kas agrāk dzīvoja Rīgā.

Lisjuņenko, Šilcs, Švarcšteins, Skuļičevs, Gorjučko — visi ir rūdīti valūtas spekulanti. Viņu gada ienākums bija daudzi simti tūkstoši rubļu.

Bet sākumā šie darboņi ieguva valūtu no Maskavas un Rīgas prostitūtām, kas to pelnīja viesnīcu numuros. Visai simboliski — valūtas ķēdes vienā galā ielasmeita, otrā — spiegs. Abi līdzīgi savā tieksmē iegūt naudu jebkādā veidā, pārdodot un nododot to, kas ir dārgs jebkuram normālam cilvēkam.

Kāpēc tad līdz pat šim laikam neredzam prostitūtas uz apsūdzēto soliem? Pat valūtas spekulantu procesos viņas gandrīz vienmēr figurē tikai kā liecinieces. Vai nebūtu laiks mūsu administratīvajā un juridiskajā likumdošanā ieviest jēdzienu «prostitūcija»? Beidzot taču juridiskajām un tikumiskajām normām vajadzētu savienoties. Domāju, ka atbrīvotajā Saigonā tika pāršauts pār strīpu, sadzenot dažas ielasmeitas publiskajā namā un to aizdedzinot. Taču ļaut viņām pāris gadus pastrādāt būvdarbos vai labošanas darbu kolonijās — tas būtu tieši tas, kas vajadzīgs — sociālā terapija.

Burtiskā tulkojumā no latīņu valodas prostitūcija nozīmē apgānīšanu, goda laupīšanu. Kas ar to nodarbojas, tikumiski gandē savu māsu un meitu dzīvi. Savu un mūsējo.

JWī W

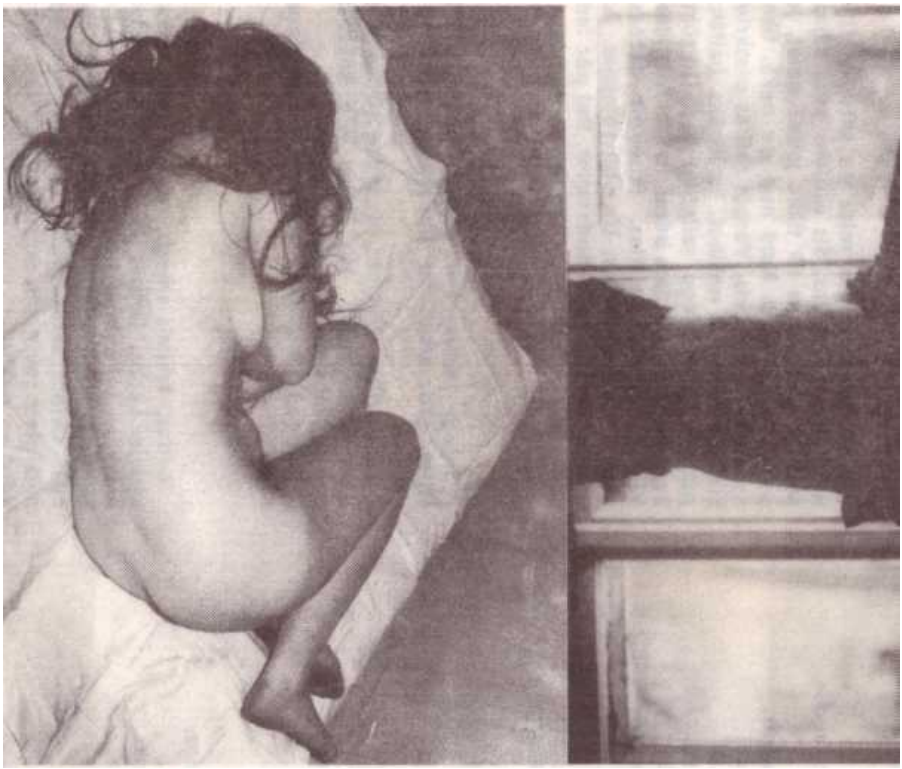

'-I
40

atraidīto salons

J. **z.**

SAP *MĀTEI SIRDS*

Sāp mātei sirds, vai dēls to *jūt tam vajadzēja, jau mājās būt.*
Ir vakars jau tik vēls
jau sen ir darba diena galā
kur *gan ir mans* mīļais dēls?
Vai kaut kur tālu svešā *malā?*

Ar kājām sāpošām, tā *iet to meklē tepat vien to atrod,* pļēgurnieku peklē *ir daudzi vēl, žūpotāju ūķi tur izslāpušie mīlē, ar* vienvēl «zaļo *pūķi».*

rezultāti žūpības apkarošana
*Mazliet jau savai*dits *tiek* «zaļais *pūķis»*
laimīgāks kļūst darba rūķis
deguni *vairs nav tik zili*
sāk aizmirsties, ar Straupes sili
nāk mājās sievai dzīves draugs
ar pilnu algu kabatā
vīrs laimīgs *sievai* roku sniedz,
bērni laimes smieklos spiedz, —
«Ak *mīļais tu, mans* acu raugs»
«Nav man vairs asaru, ko *slaucit mutautā» Zaļais pūķis jāsavalda nejausim tam kāpt uz galda*

I. D.

PIESNIGUSI BALTI SNIEGI

Eseja

(fragmenti)

Logs. Uz pasauli atvērts. Snieg. Pieiet pie tumia loga, kurā ierauga tikai ugunis. Ugunis blāvo. Tikai ugunis ir saredzamas tajā. Uguns, tā ir savāda gaisma. Nakts.

Logs ir zils. Es zinu. To var just. Es redzu.

Tu aizvērtu šo logu.

Pielikt plaukstu, piesprest degunu pie loģa. Brr. Tas ir auksts. Snieg.

Un tomēr snieg auma|ām, nepielūdzami. Bez skaņas.

Visiem zināmā dzejnieka Guntara Godiņa nevienam vēl nezināmos dzejoļus par mūžam aktuālo darba tēmu izbrāķējis maz zināmais redaktors Guntars Godini.

DZEJNIEKS *KOLHOZĀ*

Kad traktors vagā gu/as mīksti, kad govis *pretī saulei* mauj, kā *cīrulītis dziedāt drīksti, to visa daba* dāsni ļauj.

Un priekšsēdētājs tā kā *stārķis pa* lauku *staltā gaitā slāj.*

Bet *viņam pakal skatās vāģis un* elektriskais ganiņš māj.

Bet man kā dzejniekam nāk *raudas, kad šāda aina acīs brauc.*

Dur visās malās sāpes *skaudras, kad* mani *iekāpt volgā* sauc.

Bet ko tur asarot un gausties — mums katram savā *vietā* būt.

Un dzejnieks *aiziet ārā pausties par kolhozu,* ko sirdī *jūt.*

dzejnieks rūpnīcā

Uzgrieznis *pie uzgrieznīša, skrūvīte pie skrūvītes.*

Lai gu/ lācītis no plīša, dīķī zaļās vardītes.

Vārpstas — mani saules rieti, virpa — vējā šalcošs mežs, naglas — *rudens* garie *lieti, viss man* apvārsni tas *plešš.*

Dzejā ienāk strādnieks varens, dzejā ienāk mašīnas.

Kādam *stiepjas* ģīmis *garens, daudzi prasa* — kas *tad tas?*
Atbildu es, lepni *slējies, mana pamattēma tā.*
Jums ir, draugi, palaimējies, dzejnieks bijis rūpnīcā.

Var smieties. Sniegs — vienīgais prieks. Sniegs — ledus sula. Salst pat vaigi (jo sniegs ir tik maigs). Jā, vaigi k|ūst sārti no sala un rūpēm. Un sniegs aizputinās visu. Visus caurumus. Tas rēgojas blāvi balts. Sniegs krīt, krīt ķep, ķep. Riņķo un puteņo. Putina. Debesīs raugoties, tu nesamanīsi iīs baltās, skaistās sniegpārsliņas. Tās pamanīsi ielt, uz zemes krītot. Kad tās krīt, nokrīt un apklāj visu. Nedzīvo un dzīvo. Pilnīgi visu. Puteņo.

Tikai nolūkosies kā uz ikdieniiķu parādību. Velniiķu sniegu. Velniiķos purvos. Brist.

Rau, sniegs pārstāj snigt. Tajām aumaļām. Tikai retas pārsliņas Ir saredzamas gaisā. Sniegs. Tu esi mūžīgs. Ek, mūžīgais sniegs. Ja cilvēks iznīcinās dabisko sniegu, tad iegūs mākslīgo. Bet sniegs būs. Vienalga un mūžīgi.

Mazs bērns tā kā ve|as pa sniegu. Viņi iet mājup no skolas. 51s skolēns kūjā kājas. Mazais cilvēkbērns tik tikko |audā paiet, jo sniegs ir tik dziļi. Kuri neprasa nekā, tikai nosnieg, tik cik likts. Varbūt gribas pieskriet klāt pie kupenas, nolūkot, kur tīrāks, baltāks sniegs, saķert sniegu, salipināt pikā. Un sūkt. Es gribu dzert. Tā dara bērni. Jo viņi rotaļājas. Viņiem vajag rotaļāties. Izbaudīt dažādu sniegu variāciju dzīvi. Un viņi rotaļājas. Ar sniegu. Un sūc. Grib nodzerties. Bet pēc tam saslimst.

Sniega pārslas krīt, sākumā paātri, vēlāk lēnāk. Līdz atkal top biežākas un atkal plivinās.

Tikai zīlītes ietfvinās, iīs tauku zīlītes. Kas dara jautru prātu. Un čivina. Un knābjus virina. Tad lidinās. Tomēr čirkst.

Kas gan nekali lēkāt putniņam ar dzeltenu vēderu.

Ledus, izkusis sniegs, un tas velns atkal sasalis. Ledus. Gribas krist. Negribas lauzt locekļus. Lai sniegs ņem savā valstībā. *Savā* baltumā, savā plaiumā, savā klusumā. Lai krīt! Gribas skriet. Tālāk uz sniegiem, uz mūžīgiem sniegiem, uz sniega valstību. Aizlidot un pabūt.

Uz kaina.

SATURS

RAKSTNIECĪBA

Andris Pūriņš, «Zilā Jumprava» — I. lpp. Māris Čaklais, dzejoļi—10. lpp. Aivars Ozoliņš, «Gandrīz simts»—12. lpp. Vojcehs Mlinarskis, dziesmu teksti — 20. lpp. Anrī Truajā, «Zaļā piezīmju grāmatiņa» — 22. lpp. Linards Tauns, dzejoļi — 26. lpp. Egils Zirnis, dzejoļi — 30. lpp.

KULTŪRA UN LAIKS

Ansis Epners, «Trīs sārti āboli sarkanā aplī» — 32. lpp. Normunds Lācis, «Aicinājums» — 36. lpp. Imants Zemzaris, «Vidu — «I|ģi»» — 41. lpp. «Fotomape» — 44. lpp. Andris Jansons, «Dievs raudāja ākstam līdzi...» — 49. lpp. «Jaunatne Latvijā trīsdesmitajos gados» — 51. lpp. Vilnis Vējš, «Sēdēšana uz tēmas» — 56. lpp. Leonards Lāpins, «Melnā kvadrāta maģija» — 58. lpp.

6?

LAIKABIEDRA PIEZĪMES

Brigita Brīdaka, «Loma visam mūžam?» — 61. lpp. Andris Berg-manis, «Vai tik tiešām? ...» — 65. lpp. Tamara Ringa, «Tikai tev vienīgajam» — 67. lpp. «Pajumte nepateicīgajiem» — 70. lpp. Juris Visockis, «Balināto čībiņu alternatīva» — 73. lpp. Jurijs Glancs, «Mirusī mītne» — 76. lpp. «Atraidīto salons» — 80. lpp.

NODOTS SALIKŠANAI 6.04.87. PARAKSTUS IESPIEŠANAI 17.05.87. JT 00365. FORMĀTS 60X9018. OFSETA TE*"IK*1°+°'S UZSK IESPIEDL-, 13,4 IZDEVN. L. METIENS 86 000 |LATVIESU VALODA — 76 000, KRIEVU VALODA — 10 000|. PASŪT. NR. 419. IESPIESTS LKP CK IZDEVNIECĪBAS TIPOGRĀFIJĀ, 126081, RĪGA, BALASTA DAMBI 3.

AVOTS

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ ДЛЯ МОЛОДЕЖИ «АВОТС»

ЛАТЫШСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ. ИЗДАНИЕ ЦК ЛКСМ ЛАТВИИ И СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ ЛАТВИЙСКОЙ ССР. ИЗДАТЕЛЬСТВО ЦК КП ЛАТВИИ, РИГА. АДРЕС РЕДАКЦИИ: РИГА, БАЛАСТА ДАМ-БИС, 3. ОТПЕЧАТАНО В ТИПОГРАФИИ ИЗДАТЕЛЬСТВА ЦК КП ЛАТВИИ, 226081, Г. РИГА, БАЛАСТА ДАМБИС, 3.

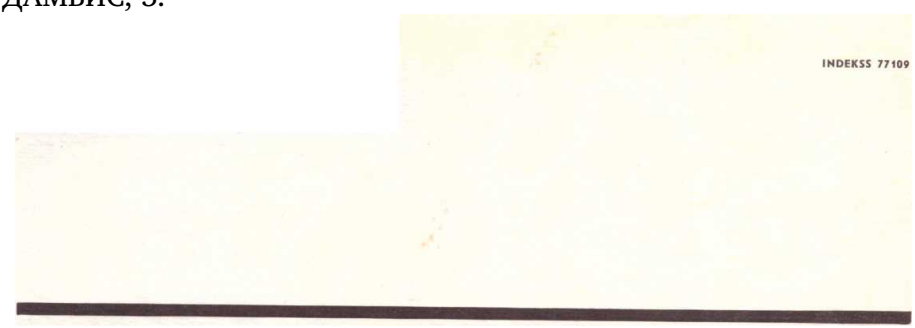

I, IV VĀKS — ANDRA BRE2ES NOFORMĒJUMS
«AVOTS», 1987, NR. 6, 1—80

AVOTS

notes

1

Žurnāls «Nauka v SSSR», 1986, 2. nr., 98,—101. Ipp.